

**HERTA MÜLLER’İN ‘YÜREKTEKİ HAYVAN’,
‘TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI’ VE
‘TEK BACAĞLI YOLCU’
ROMANLARINDA SOSYO-POLİTİK PANORAMA**

Davut DAĞABAKAN

Doktora Tezi

Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

2018

Her hakkı saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Davut DAĞABAKAN

**HERTA MÜLLER’İN ‘YÜREKTEKİ HAYVAN’, ‘TİLKİ DAHA O
ZAMAN AVCIYDI’ VE ‘TEK BACAKLI YOLCU’
ROMANLARINDA SOSYO-POLİTİK PANORAMA**

DOKTORA TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU**

ERZURUM-2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **“HERTA MÜLLER’İN ‘YÜREKTEKİ HAYVAN’, ‘TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI’ VE ‘TEK BACAKLI YOLCU’ ROMANLARINDA SOSYO-POLİTİK PANORAMA**” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

08.01.2018

Davut DAĞABAKAN

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU danışmanlığında, Davut DAĞABAKAN tarafından hazırlanan bu çalışma 08 /01/ 2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Arif ÜNAL

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali UTKU

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Cemile AKYILDIZ ERCAN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1
I. HERTA MÜLLER'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	20

BİRİNCİ BÖLÜM

DİKTATÖR ve DİKTATÖRLÜK

1.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA DİKTATÖRLÜK	30
1.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA DİKTATÖRLÜK	36
1.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA DİKTATÖRLÜK.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS

2.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS	49
2.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS	59
2.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PARTİ- POLİTİKA

3.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA PARTİ VE POLİTİKA.....	69
3.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA PARTİ VE POLİTİKA	73
3.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA PARTİ VE POLİTİKA	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL ANOMİ

4.1. ÖLÜM-İNTİHAR	78
4.1.1. Yürekteki Hayvan'da Ölüm-İntihar	79
4.1.2. Tilki Daha O Zaman Avcıydı'da Ölüm-İntihar	90
4.1.3. Tek Bacaklı Yolcu'da Ölüm-İntihar	94

II

BEŞİNCİ BÖLÜM

ALKOL

5.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA ALKOL	99
5.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA ALKOL	102
5.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA ALKOL.....	108

ALTINCI BÖLÜM

DİN

6.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA DİN	112
6.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA DİN	122
6.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA DİN.....	125

YEDİNCİ BÖLÜM

CİNSELLİK

7.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA CİNSELLİK	128
7.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA CİNSELLİK	134
7.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA CİNSELLİK.....	142

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KÜFÜR

8.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA KÜFÜR	151
8.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA KÜFÜR	154
8.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA KÜFÜR.....	156

DOKUZUNCU BÖLÜM

HASTALIK

9.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA HASTALIK	157
9.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA HASTALIK	164
9.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA HASTALIK.....	165

ONUNCU BÖLÜM

YOKSULLUK

10.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA YOKSULLUK	167

III

10.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA YOKSULLUK.....	169
10.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA YOKSULLUK	170

ONBİRİNCİ BÖLÜM

ÜLKE OLGUSU

11.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA ÜLKE OLGUSU	172
11.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA ÜLKE OLGUSU	177
11.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA ÜLKE OLGUSU	178

ONİKİNCİ BÖLÜM

KENT-KÖY HAYATI

12.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA KENT – KÖY HAYATI	185
12.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA KENT – KÖY HAYATI	190
12.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA KENT – KÖY HAYATI.....	194

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLE

13.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA AİLE	203
13.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA AİLE.....	210
13.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA AİLE	212

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAÇIŞ-GÖÇ

14.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA KAÇIŞ-GÖÇ.....	214
14.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA KAÇIŞ-GÖÇ	216
14.3. TEK BACAĞLI YOLCU'DA KAÇIŞ-GÖÇ	219

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

FİĞÜRLER

15.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA FİĞÜRLER	222
15.1.1. Ben Anlatıcı	222
15.1.2. Lola	227

15.1.3. Georg.....	230
15.1.4. Kurt	231
15.1.5 Tereza.....	234
15.1.6. Margit.....	236
15.1.7. Edgar	238
15.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI ‘DA FİGÜRLER	240
15.2.1. Adina	240
15.2.2. Clara	244
15.2.3. Pavel.....	247
15.2.4. İlije	247
15.2.5. Liviu	249
15.2.6. Grigore	251
15.2.7. Paul.....	253
15.2.8. Mara	254
15.2.9. Abi.....	255
15.2.10. Mihai	257
15.2.11. Sorin	257
15.2.12. Sokaktaki Adam	257
15.2.13. Hizmetçi Kadın	258
15.2.14. Müdür.....	258
15.2.15. Kapıcı Karısı	259
15.2.16. Kadınlar.....	259
15.2.17. Perondaki Adam.....	260
15.2.18. Yaşlı Adam.....	261
15.2.19. Şoför.....	261
15.2.20. Subay.....	261
15.2.21. Terzi	261
15.2.22. Çocuk	262
15.2.23. Oltacı	262
15.3. TEK BACAĞLI YOLCU’DA FİGÜRLER.....	262
15.3.1. İrene.....	262
15.3.2. Franz.....	271

15.3.3. Thomas.....	272
15.3.4. Stefan.....	275
15.3.5. Diğer Figürler.....	276
SONUÇ.....	278
KAYNAKÇA	281
ÖZGEÇMİŞ.....	291

ÖZET

DOKTORA TEZİ

**HERTA MÜLLER’İN ‘YÜREKTEKİ HAYVAN’, ‘TİLKİ DAHA O ZAMAN
AVCIYDI’ VE ‘TEK BACAKLI YOLCU’ ROMANLARINDA SOSYO-POLİTİK
PANORAMA**

Davut DAĞABAKAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

2018, 291 sayfa

**Jüri: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU
Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK
Prof. Dr. Arif ÜNAL
Prof. Dr. Ali UTKU
Doç. Dr. Cemile Akyıldız ERCAN**

Bu çalışmada Herta Müller’in *Tilki Daha O Zaman Avcıydı*, *Yürekteki Hayvan* ve *Tek Bacaklı Yolcu* adlı romanları sosyopolitik bağlamda incelenmektedir. Yazarın, Çavuşesku baskısını, otoritesini, diktatörlüğünü en çok kaleme aldığı bu üç romanda sosyopolitik bakış açısıyla bir ulusun ya da toprağın sosyal, toplumsal ve politik yani siyasi unsurlarının araştırılması amaçlanmaktadır. Sosyopolitik unsurlar, sosyal ve politik unsurların harmanlanması olduğundan, aile, akrabalık ilişkileri gibi sosyal olarak nitelendirebileceğimiz tüm veriler ve Çavuşesku rejimi, diktatörlük, Securitate gizli örgütü, parti, muhbirlik kurumu, ajanlık gibi politik olarak değerlendirilebilecek tüm unsurlar, tezimizde bölüm bölüm tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Herta Müller, Çavuşesku, Diktatörlük, Romanya

ABSTRACT

Ph. D. DISSERTATION

**SOCIALPOLITICAL PANORAMA IN HERTA MÜLLER’S ‘HEART BEAST’,
‘THE FOX WAS EVER THE HUNTER’ AND ‘TRAVELLING ON ONE LEG’**

Davut DAĞABAKAN

Advisor: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

2018, Page: 291

Jury: Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU

Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK

Prof. Dr. Arif ÜNAL

Prof. Dr. Ali UTKU

Assoc. Prof. Dr. Cemile Akyıldız ERCAN

In this study, Herta Müller’s *The Fox Was Ever The Hunter*, *Heart Beast* and *Travelling on the Leg* are examined in sociopolitical context. It is aimed to study the social, communal and political elements of a nation or a land from the sociopolitical point of view in these three novels in which the author weaved the Ceausescu pressure, authoritarianism and dictatorship most. As sociopolitical elements are blended with social and political elements, all data which can be described as social such as family and kinship relations, and all elements which can be classified as political such as Ceausescu regime, dictatorship, Securitate secret organization, party, informant institution and agency are discussed chapter by chapter in this thesis.

Key Words: Herta Müller, Ceausescu, Dictatorship, Romania

ÖNSÖZ

Herta Müller Nobel Edebiyat Ödülü'nden önce çok az bir çevre tarafından tanınmaktaydı. Söz konusu ödül onu dünya çapında bir şöhrete ulaştırmıştır. Bugün artık Müller'in yazdığı her roman sayısız dillere çevrilmekte ve farklı yerlerde de okunmaktadır. Akademik camiada, dünya genelinde, Türkiye'de de Müller yüksek lisans ve doktora çalışmalarına konu olmaya başlamıştır. Biz de Nobel Ödülünü almış sayılı Alman yazarlarından, üstelik sayılı kadın yazarlardan biri olan Müller'in ülkemizde tanınmasına katkı sağlayabilmek amacıyla seçtik.

Bu bağlamda Herta Müller'in, Çavuşesku baskısını, otoritesini, diğer bir deyişle diktatörlüğünü en çok konu edindiği üç romanı tezimize zemin teşkil etmektedir. Bunlar *Tilki Daha O Zaman Avcıydı*, *Yürekteki Hayvan* ve *Tek Bacaklı Yolcu* adlı romanlardır. Bu romanlarda sosyopolitik unsurları ele alarak Müller'in uslubunu da incelemiş olacağız. Toplumsal ve siyasal tüm veriler Müller'in romanlarında sosyopolitik unsur içinde değerlendirildiğinden bunların tezimizde araştırılması Müller'in yazma biçimini de ortaya çıkaracaktır.

Sosyopolitik unsurlar, sosyal ve politik unsurların harmanlanması olduğundan, aile, akrabalık ilişkileri gibi sosyal olarak nitelendirebileceğimiz tüm veriler ile birlikte ve Çavuşesku rejimi, diktatörlük, Securitate gizli örgütü, parti, muhbirlik kurumu, ajanlık gibi politik olarak değerlendirilebilecek tüm unsurlar, tezimizde bölümler halinde tartışılmaktadır.

Çalışmamızın Giriş bölümünde Herta Müller'in yazma felsefesi, yazma biçimi, üzerine durulmaktadır. Romanya topraklarında geçen olayları eserlerine aktaran Müller'in olayları aktarım tarzı, kendine özgü anlatım tutumunu yazarken kullandığı yöntemleri, hangi temaları nasıl işlediği ve denediği biçimler araştırılmaktadır.

Çalışmamızın gelişme bölümünde, sosyopolitik unsurların üç yapıttaki izleri aile, akrabalık ilişkileri, intihar, köy ve kent yaşamı, hastalıklar, ahlaki değerler gibi sosyal olarak nitelendirebileceğimiz tüm veriler ve Çavuşesku rejimi, diktatörlük, Securitate gizli örgütü, parti, muhbirlik kurumu, ajanlık gibi politik unsurlar alt başlıklar bağlamında ele alınmaktadır.

Son bölümde de Müller'in romanlarında gün yüzüne çıkan karakterler araştırılmaktadır. Bu bölümde, romanın vazgeçilmez gücü ve taşıyıcısı olan karakterlerin,

hangilerinin ön planda, hangilerinin etkin, hangilerinin silik, işlevlerinin ne olduğu sorularına cevap aranmaktadır. Söz konusu figürler başkarakterler, yan karakterler ve diğer karakterler olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

Sonuç bölümündeysen Müller'in üç yapıtında sosyopolitik unsurlar ile ilgili elde edilen veriler değerlendirilmektedir.

Son olarak, başta danışmanım Prof. Dr. Ahmet Uğur NALCIOĞLU olmak üzere, çalışmamda her türlü desteği şahsıma esirgemedi sunan eşim Doç. Dr. Fatma ÖZTÜRK DAĞABAKAN'a, arkadaşım Prof. Dr. Ahmet SARI'ya, jüri üyeleri Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK, Prof. Dr. Arif ÜNAL, Prof. Dr. Ali UTKU ve Doç. Dr. Cemile AKYILDIZ ERCAN'a, ayrıca tezimin düzenlenme aşamasında bana teknik destek sağlayan Yrd. Doç. Dr. Dursun BALKAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum 2018

Davut DAĞABAKAN

GİRİŞ

Gerhart Hauptmann, Thomas Mann, Heinrich Böll ve Günter Grass gibi saygın yazarların hak ettiği Nobel Edebiyat Ödülü 2009 yılında Herta Müller'e verilmiştir. Herta Müller, doğduğu Romanya topraklarının hüznünü, çilesini, insan manzaralarını, komünist rejimin Romenlere çektirdiklerini şiirsel bir tarzda kaleme aldığı için bu ödülü kazanmıştır. Herta Müller'in yazdıklarında, II. Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin yayılma politikasını taklit ederek bir anlamda kendi daracık Almanya topraklarıyla yetinmek istemeyen, Versay'ı bahane kılarak seçimlerde başa gelen NSDAP rejiminin yayılma politikası ile Avrupa'nın doğusuna da açılan faşist rejimin insanlara çektirdiği çilelerin izini görmek mümkündür. NSDAP, politik açgözlülüğünü Rus Kafkas petrollerini ele geçirme faaliyetlerine dek yürürlüğe sokmuş, Rusların topraklarına kadar yayılma olanağı bulmuştur. Doğu Avrupa'da Suebyalardan kalma bir azınlık olarak yaşayan bu insanlar Almanca konuştukları için de Ruslardan zulüm görmüştür.

Nobel Edebiyat Ödülünü alan her yazara İsveç Akademisi tarafından ödülün verilme gerekçesi dillendirilir. Herta Müller'e ödülün verilme gerekçesi "şiirin yoğunluğu ve nesrin açıklığını kullanarak yoksulların dünyasını tasviri"dir.¹ Bu gerekçe Herta Müller'in yazı felsefesini, yazma biçimini bizlere özetlemekte ve aynı şekilde sunmaktadır. Her yazarda bulunması gereken kendine özgü yazı dilinin, söyleyiş tarzının Herta Müller'de olması, Almanca ve Romence'ye vakıf olması, her iki dili iyi kullanması, türler arası ayırım yapmadan nesir ve şiir türlerini bir arada çok iyi kullanmasını da sağlamaktadır.

Aristoteles'in yapıtları başta olmak üzere Yunan metinlerinde yazın türlerinin bir arada bulunduğu ve henüz ayrılmadığı dönemlerden uzun bir geçişle modern zamanlarda Fransız sembolistlerin de gayretleriyle yine türlerin bir arada kullanılması, liriknesir, düzyazışiir türlerine merakın olduğu zamanlara gelinmiştir. Rimbaud, Verlaine, Baudleaire liriknesir tarzını çok güzel kullanmış, milenyum döneminde de bu türü yazına aktaranlar olmuştur.

Herta Müller'in yapıtlarının liriknesir olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Çavuşesku rejimi altında ıstırap çeken Karpat ve Banat topraklarının hüznünü ve acısını sonuna kadar

¹ http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2009/press_ty.html. Erişim Tarihi: 01.04.2017.

yaşamıştır. Müller'in duygu dolu bir yazar olduğunu söylemek mümkündür. Kendine her türlü bedensel ve ruhsal baskı oluşturulmasına, çokça baskı görmesine, takip edilmesine, yaşam alanının dar edilmesine aldırmadan yazmak istediklerinden vazgeçmeyerek ve kendisini kullandırmayarak, kalemini inanmadığı bir ideolojiye ya da düşünceye vermeden inandığı her şeyi liriknesir türünde kaleme almıştır.

Yazına ilgisi lise ve üniversite dönemlerinde Alman ve Romen yazını alanlarını çalışma alanı olarak kendisine seçişiyle başlamıştır. Üniversite yıllarında Nikolay Çavuşesku'ya muhalif bir ideolojiye sahip olmuş ve bunu kendisi gibi inanan ve düşünen arkadaşlarıyla birlikte "Aktionsgruppe Banat" adlı genç yazarların oluşturduğu bir gruba katılarak göstermiştir. Üniversite yıllarındaki muhalif tavrı yüzünden daha sonra 1977-79 yıllarında bir fabrikada çevirmen olarak çalıştığı yıllarda gizli polisin kendisini bulup, Çavuşesku rejimi için muhbirlik yapması baskısına karşı çıkmış ve bu andan sonra da mobbing eylemleriyle işten atılıp, tartaklanmıştır. Yaşam alanının daraltılışı ve ölüm tehditleri bunu takip etmiş ama Herta Müller inandığı fikirlerinden taviz vermemiş ve öykülerinde, romanlarında, tüm yapıtlarında Çavuşesku rejiminin Karpat topraklarına yaptığı zulmü kaleme almıştır.

Çektiği tüm çileler ve Romanya topraklarında yaptığı gözlemler sonucunda ilk kitabı "Niederungen"i yazmıştır. Bu kitap beş senelik bir gecikmeyle Almanya'da basılabilmıştır. Romanya'da hüküm süren rejim ve bu rejime dolaylı dolaysız yardım eden çoğu kişi de -buna Herta Müller'in yakın çevreleri de dahil- eleştirildiğinden Müller daha ilk romanında bir "memleketini karalayan" (Nestbeschmutzerin)² olarak görülmeye başlanır.³ Yazarların kötü talihi bu olsa gerek ki, bir şekilde ilk romanda kendi topraklarındaki gerçekleri anlatsa bile bu gerçeğin dayandığı zemin ister istemez birilerine kadar uzanmakta ve birilerini küstürüp rahatsız etmektedir. Müller de yazdığı ilk romanında kaleme aldığı gerçeklerden dolayı yaşadığı köye geri dönememiş, şehirde yaşadığı dostlarından bazıları da yine bu romandan ötürü dostluklarını bitirmiş, onun yüzüne tükürmüşlerdir.⁴

² Sanna Schulte, *Erschriebene Erinnerung: Die Mehrdimensionalität literarischer Inszenierung*, Böhlau Verlag Köln Weimar 2015, 299.

³ Yüksel Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2013, 25.

⁴ Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 25.

Herta Müller, içinde bulunduğu toplumu bir aracı kılarak aslında bu topraklara sefaleti ve fakirliği getiren komünizmi eleştirmeyi kendine hedef seçmiştir. Kendisi de yıllarca bu rejimle yönetildiğinden komünizmin insana sunacak bir şeyinin kalmadığını, insanları sefil ve fakir kılmaktan, sömürmekten başka bir anlamının da olmadığını tüm romanlarında adeta bir laytmotif olarak yazar. Bu cesareti, Romanya Gizli Örgütünün gözünden kaçmaz ve örgüt bu durumdan rahatsız olur. Herta Müller'in istenmeyen kişi olarak Romen topraklarında ölüm tehditleri alması, yer yer hayatına kast edilmesi ve öldürülmek istendiği de bilinmektedir. Kendileri gibi düşünmeyen bir aydını susturmanın yolunun onu yıldırma, korkutma, intihar etmesini sağlamak hatta öldürmek olduğunu Herta Müller kendi ifadeleriyle anlatmaktadır.⁵ Öztürk ve Balcı çalışmalarında, Deniz Kavukçuoğlu'nun, sıkça tekrarlanan antikomünist ifadelerden dolayı Müller'in yapıtlarının yazınsal değerini yitirdiği görüşünü dile getirmektedirler.⁶

Günther Rüther'in yazısına bakılacak olursa, Herta Müller'in yapıtları diktatörlükten zarar görmüş insanların korkularını aşmalarından başka bir şey değildir. Diktatörlük dönemlerinde yaşanan her şeyin psikolojik altyapılarıyla da yapıtlarına hüznü, melankolik, otantik ve kalpten bir etki yaptığı görülür. Nobel Edebiyat Ödülü'nde yaptığı konuşmada insanları duygulandıran bu yaşanmışlıklar konuşmada durmadan dinleyicilerin önüne çıkan "Bir mendiliniz var mı?" sözüyle onun çocukluğuna taşır bizleri. Bu "mendil" imgesi "annesinin kendisine bakması ve korumasına" ilişkin sadece bir hatırlatmadır. Rüther'in yazısında işte tam da bu çocuktaki özel alan Herta Müller'i devletin uyguladığı gücün açık baskısından korur.⁷

Herta Müller'e verilen Nobel Edebiyat Ödülünün bir diğer maddesi de yapıtlarında "yurtsuzların yurdunun" betimlendiği yönündedir. Bu kavramı biraz açacak olursak onun yazı felsefesini de aydınlatmış olacağız. Yurtsuzluk ya da vatansızlık bilinci Herta Müller'de erken yaşlarına, çocukluk dönemlerine dek iner. Babasının Hitler gücüne katılması sonucu, annesinin bulunduğu yerden çok uzaklara gönderilmesi ve ölümü her an, her gün düşünerek yaşaması, bir aile faciası ile büyümüş Herta Müller'in zor günler

⁵ Günther Rüther, "Mein Herz klopft vor Angst in der Freude", Die Politische Meinung, Nr. 482, Januar 2010, 57.

⁶ A. O. Öztürk, Umut Balcı, "Nobel Ödüllü Alman Yazar Herta Müller'in Türkiye'de Alınlanması Üzerine", *Yerel Bağlamlar – Küresel Yakınlıklar. Edebiyatta, Kültürde ve Sanatta Geçişler, Kopuşlar ve Yenileşmeler. V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi Bildirileri*, Mersin Üniversitesi Yayınları, Mersin 2015, s. 210-225, 216.

⁷ Rüther, 55.

geçirmesini sağlamıştır. Anne şefkati, baba sevgisi ile büyüyen çocuklardan farklıdır. Eğitimini yatılı okulda tamamlamak zorunda kalır. Sevgisizlik, çağın kötü psikolojisi, savaşların insan ruhunu olumsuz anlamda etkilemesi ve ölümler Herta Müller'in büyüüp gördüğü duygu ve ortamlardır.

Her ülkenin gizli polisi vardır. Romanya'nın da gizli polis teşkilatı "Securitate" adıyla anılır ve elbette devletin çıkarlarını kendisine ilke edinir. İlk romanıyla birlikte Securitate için açık düşman haline gelen Herta Müller'in yaşamı o yıllardan sonra on beş yıl boyunca takibat, tehdit ve ölüm ile korkutma gibi baskılarla karartılmaya çalışılmış ama her baskıdan Herta Müller galip çıkmıştır. Securitate'nin kendisinde oluşturduğu ölüm korkusunu aşmak için yazıya sığınmış, korkularını kaygılarını, hüznünü, sevinçlerini yazdığı şiirlere, öykülere, romanlara, dramalara aktarmıştır. Bu dönemlerde Müller için kötü zamanları unutmak, acıyı hafifletmek için yazmak temel ilkedir. Securitate'nin baskılarının arttığı yerde intiharı düşünmüş, sonra çoğu intihar eden aydınlar gibi onların istediklerini yerine getirmemeye, yaşamaya, hayatta kalmaya, ölmemeye; bunun için korkularını, kaygılarını yazın yoluyla dünyada herkese duyurmaya çalışmıştır. 1987 yılında Federal Almanya, kocası Richard Wagner ile onu yüksek meblağda bir para karşılığında satın aldığı anda, nefret ettiği topraklardan uzaklaşır ve Almanya'da yaşamaya başlar. Daha sonra annesini de yanına alır ve artık iki bavulla bir traktörün üzerinde kaçtığı bu toprakların hüznünü, insan manzaralarını anavatandan uzak bir yerde kaleme alır.

Herta Müller'in baskı rejimine karşı daha çocukluğundan, daha doğrusu lise yıllarından beri karşı çıktığı ilk yazdığı öykülerde de görülmektedir. *Das schwäbische Bad* adlı kısa öyküde bu iklim çok açık hissedilir. Banater Zeitung adlı altı sayfalık gazetede öykülerine başlamış ve Banat topraklarında insanların çilelerini, yaşantılarını kaleme almıştır. Daha lisede yazdıkları ile yöresel halkın dikkatini çekmiştir. Ona karşı çıkmışlar ve okur mektuplarında kızgınlıklarını dillendirmişlerdir. Herta Müller ise hiçbir zaman yazı ödevinden vazgeçmemiş ve gördüklerini, gözlemlediklerini anlatmaktan çekinmemiştir.

Herta Müller'in yapıtlarının politik bir tarafı olduğu söylenebilir. Çavuşesku rejiminin uzun yıllar Karpat ve Banat topraklarına baskısı düşünüldüğünde yazarın kendine ait bir ideolojisi varsa, angajmanı da zaten ideolojisiyle doğrudan şekillenir. Bir yerde tiranik bir iktidar, baskıcı bir rejim varsa o yerde o ideolojiye ait olmayan insanların

da fikirleri ve hayat görüşleri vardır. Herta Müller'i diğer normal vatandaşlardan ayıran elbette elinin kalem tutması ve bunları bir itiraz olarak yazabilmesidir. Haksızlığa gelmeyen, yaşadıklarından yılmayan, yazarak o topraklarda yaşananların bir şahidi olarak dünyaya olup bitenleri taşıyan bir yazar olma yolunu seçmiştir.

90'lı yıllarda gün yüzüne çıkan "Ataedebiyatı" (Vaterliteratur) kapsamında, Hitler döneminde Yahudilere yapılan zulümlerle o dönemde ölenlerin yaşadıkları zulümleri, hayatta kalanların tanıklıklarından yeniden yazma girişimi ile bir toplumsal bellek yazını gelişmeye başlamıştır. Ataedebiyatı, zulmü görmüş birinci kuşağın hayatta kalarak ikinci kuşağa anlattıkları, ikinci kuşağın da bunları kaleme almadığı ama sözlü bir şekilde üçüncü kuşağa anlattığı, tam da unutulmaya başlayan bu olayların, gerçeklerin unutulmaması için bu üçüncü kuşağın sözü edilen gerçeklerin tamamını kaleme alması anlamına da gelmektedir. Ataedebiyatı, şiirsel hayal gücü ile yazınsal boyutta gözden geçirilip işlenen olgusal yani gerçek malzemeye dayandığı için genelde yarı kurmaca alanda kendine yer bulur.⁸ Bir sosyal sistem olarak bireysel ve kolektif bellek, tarih yazımı ve bilinci, biyografik ben-hatıraları ve hatıra kültürleri, kolektif ve bireysel kişilik arasındaki ara yüzeyde yer alan toplumsal hafıza⁹ ile yakından bağı olan bu yazın türü, o dönemde yaşananların unutulmamasını ve canlı tutulmasını amaç edinmektedir. Tanıkların birer birer öldükleri bir dünyada onlardan duyulanların kaleme alınıp ölümsüzleştirilmesi ve sonraki kuşağa aktarılmasını hedef almaktadır. Yaşantı ve yazılan, yaşam ve yazma arasındaki gerilimi Herta Müller'in yazma sürecinde oto kurmaca (Autofiktionalität) kavramı ile tanımlamak mümkündür. Herta Müller'in estetiği, algıyı icat metoforuyla bağladığı kendi gözlemleri ve algısal perspektiflere dayanmaktadır.¹⁰ Herta Müller için 'Autofiktionalität' kavramı, kendi deneyimlerinden ortaya çıkan, daha sonra romanlarda eylem ve figürler oluşturan ve metaforlar kuran somut kurgu anlamını taşımaktadır. Oto kurmaca ile büyük ölçüde kendi biyografisinden oluşan fakat otobiyografiden farklı olan bir yazı tanımlanabilir.¹¹

⁸ Hans Ester, Guillaume van Gemert, *Annäherungen: Studien zur deutschen Literatur und Literaturwissenschaft im zwanzigsten Jahrhundert*, Rodopi, Amsterdam 1985, 123-124.

⁹ Michael Ostheimer, *Ungebetene Hinterlassenschaften: zur literarischen Imagination über das familiäre Nachleben des Nationalsozialismus*, V&R unipress GmbH, Göttingen 2013, 56-57.

¹⁰ Roxane Compagne, *Fleischfressendes Leben: von Fremdheit und Aussichtslosigkeit in Herta Müllers 'Barfüssiger Februar'*, Igel Verlag, Hamburg 2010, 19.

¹¹ Marisa Siguan, *Schreiben an den Grenzen der Sprache: Studien zu Améry, Kertész, Semprún, Schalamow*, Herta Müller und Aub, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, Berlin/Boston 2014, 247.

Herta Müller'in Yahudiler gibi o büyük azabı çektiği söylenmese de annesinin Karpat topraklarına beş yıllık sürgünlüğü ile yersizyurtsuzluk duygusunu yaşadığı söylenebilir. Annesinin gözlemleri doğrultusunda da Romanya'da kendine ait topraklarda ve yine faşist bir rejimin acılarını çektiklerinden, o vatansızlık duygusunu, inanmadığı bir rejimin kendine çektiği zorlukları kaleme almıştır. Ölüm ve yaşam, yabancılık ve yersizyurtsuzluk, direnç ve umutsuzluk gibi temel deneyimler hayatını biçimlendirdiği için Herta Müller yapıtlarında bu olguları sözcüklerle yakalamaya çalışmaktadır.¹²

Herta Müller, yaşananların görmezden gelinmesini, yaşananlara karşı suskun kalınmasını ve onlara karşı tepki verilmemesini eleştirir ve reddeder. Tiranik rejimlerin insanlık için bir çıkış yolu olamayacağı ve bu tarz rejimlerin insan doğasına ters olduğu, Herta Müller'in yapıtlarında verilir. Belki de İsveç akademisi tarafından ona Nobel Edebiyat Ödülü'nün verilmesinin gerekçeleri başında bu felsefe yer alır. Akademi, Herta Müller'i ödüllendirerek aslında dünyaya mesajını da vermiş olur. Dünyada hâkim olan hiçbir faşist rejimin, dünyayı ele geçirmeye çalışan insanlık dışı rejimlerin arzularının yerine gelmeyeceği ve onlarla bireysel ya da toplumsal savaşan insanların da mücadelelerinin kutsallığı ön plana çekilmiş olur.

Herta Müller'in imge dolu liriknesir örneği olacak dilinin, politik bir angajmanı olduğu daha önce dillendirilmişti. Yazının, karşı çıkacağı, mücadele edeceği bir ideolojisi her zaman olacaktır. Herta Müller'in de mücadelesinde sansüre uğradığı, yazdıklarını yayımlatamadığı zamanlar olmuştur. Çünkü dili ile hayatın yalanlarına, acımasızlığına ve kötülüklerine karşı savaşılmaktadır ayrıca amansızca mücadele eden bir insandan başka her şeye benzeyen küçük, narin görüntüsüne rağmen zulüm şiirinden çok iyi anlamaktadır.¹³ *Tilki Daha O Zaman Avcıydı, Yürekteki Hayvan ve Bugün Kendimle Karşılaşmasaydım* adlı üç romanı Çavuşesku rejiminin kötülüklerini ortaya çıkardığı, o dönemde yaşayan insanların travmalarını ve korkularını anlattığı için içeriği bakımından sansüre uğramıştır.¹⁴

Herta Müller'in yazın dili hem naif hem de imge doludur. Yaşadığı dönemlerin çilesi onda imge kurma becerisini de geliştirmiştir. Sadece duygusal metinler, duygusal

¹² Compagne, 20.

¹³ Verena Auffermann, Gunhild Kübler, Ursula März, Elke Schmitter, *Leidenschaften: 99 Autorinnen der Weltliteratur*, C. Bertelsmann Verlag, Hamburg 2014.

¹⁴ Rüther, 60.

konular kaleme almaz, aynı zamanda kendine ait sözcükleri de bu imge dünyasından oluşturur. Şairane tavrın getirdiği bir beceridir bu. “Atemschaukel”, “Hungerengel”, “Hautundknochenzeit”, “Mondsichelmadonna”, “Blechkuss” gibi kavramlar romanlarını kaleme aldığı anda kendi duygularını ve düşüncelerini en iyi bir şekilde ifade etmek için uydurduğu sözcüklerdir. Kısa ve özlü, insanda kafa karışıklığına neden olmayan düz ve özlü cümleler kaleme almaktadır. Wolfgang Borchert’in diline benzer bir hüznü de oluşturur bu dil. Herta Müller’in dili her ne kadar acıyı ve hüznü bize gösterse de dikkatli bir okur, genelde bütün kitaplarında aynı söyleyiş becerisini hisseder. Günther Rüther, Herta Müller’in poetikasının “insanlık poetikası” olduğunu, “insanlık dışı olanda insanlığın arandığı” bir poetika olduğu, “özgür olunamayan yerde özgür olmanın poetikası” olduğunu dillendirmektedir.¹⁵

Nobel Edebiyat Ödülü’nü çok tanınmış Amos Oz, Phillip Roth ve Assia Djebar gibi yazarların arasından alan Herta Müller bunu biraz da kadın olmasına rağmen cesaretinden almıştır. Romanya’nın II. Dünya Savaşında Hitler Almanya’sının yanında yer alıp savaşın bitiminde taraf değiştirmesiyle halkı Hitler’in hışmına uğramış ve çekilen onca acıyla birlikte Müller’in yapıtlarına sürgün, tutuklanma, umutsuzluk gibi temalar eklenmiştir. Yaşadığı topraklarda olup bitenlerin, geçmişte olanların, iktidardaki hükümetler yüzünden görmezden gelinen temaların üzerine giderek Karpat topraklarının durumunu kaleme almıştır.

“Özgürlük” sözcüğünün ağıza alınamadığı, bireylerin topyekûn devlete bağımlı olduğu ve köle gibi alıştırıldığı, kendi bilincine varan bireylerin de şayet bu akışa, bu düzene karşı çıkıyorlarsa ezildiği, kendilerine korku salındığı bir yerde yazını bir kurtuluş olarak görmek Herta Müller’in yazma felsefesinin temelini oluşturmaktadır. O korkusuzluk, yılmama ve yazma inadı Nobel tarihinde on ikinci kadın yazar ve on ikinci Alman yazar olarak da Nobel Edebiyat Ödülünü almasını sağlamıştır. Bu büyük bir başarıdır.

Herta Müller’in Nobel’i hak etmiş devrimci yazarlığı sadece Çavuşesku rejimine karşı çıkmasından kaynaklanmamaktadır. Ait olduğu Banat Alman toplumsal yapısının kültürler arası savrulmalarında bir anlamda yerini bulamaması ile ilgili eleştiriler de sıklıkla yapılmaktadır. Herta Müller’in Almanca konuşan Romanya topraklarında bir

¹⁵ Rüther, 60.

azınlığın geleceğinin karanlık olması ve bir türlü refahı bulamaması ile de ilgili kaygıları vardır. Bunun için de romanlarında bir çıkış yolu arar. Ait olduğu toprakların yersiz yurtsuzluğu ve bir türlü istenen tempoda bir gelişmeyi sağlayamamanın hüznünü de taşır.

Herta Müller'i kendisi kılan ve diğer yazarlardan ayıran en önemli özelliği ve yeteneği, daha doğru bir söylemle yazma yeteneği, keskin gözlemleri ve ödün vermeyen yazar ahlakıdır. Herta Müller yazmak istediğini yazar. Kalemını bir güç için seferber etmez. Kitleler Herta Müller'i yönlendiremezler. İnandığı neyse, o yazarın içinden gelerek, vicdandan gelerek kaleme alınır. Bu yüzden Herta Müller'i yönlendirmeye çalışanlar bunu yapamayacaklarını anlarlar. Herkesin düşünüp söyleyemediği şeyleri kendi içinden kaynaklanan angajmanla herkese söylemesi sevilmemesinin nedenlerinden biri olmuştur. Çoğu insanın düşündüğü ama dile getiremedikleri şeyleri, doğru olduğundan dolayı, eleştiriye gelemeyen insanların hoşgörüsüzlüğü Müller'i sivri dilli bir yazar kılmıştır.

Herta Müller ister baskı altında olsun ister olmasın yapıtlarında bireye apayrı bir önem vermektedir. Totaliter rejimlerde ya da hangi rejim altında bulunursa bulunsun insanın acıları, sıkıntıları ve insan olması hümanist bir bakış açısıyla okurlara sunulur. Herta Müller yapıtlarında bir ütopya kurmaz. Bilindik insan acılarını en saf haliyle ayrıntılarına vararak anlatır. Zalimlerin güçlerini yitirdiklerinde nasıl acınacak hale geldiklerini, nasıl zayıfladıklarını, maskesiz halleri ortaya çıktığında nasıl da güçsüz kaldıklarını anlatır. Gücün insanın mayasını bozduğunu, ona maske taktırdığını, ama güç elden gidince insan olana, insani olana yeniden döndüğünü ve insani olanın her zaman kazanacağını kaleme alır.

Herta Müller olayları, geniş anlatı tarzıyla ve uzun cümlelerle anlatma ilkesine dayandırmaz. Müller'in yazım tarzı, parataktik dizimler ve sözcük tekrarlarından oluşan karmaşık bir sözdizimi şeklindedir. Dilinde, eliptik cümlelerin kullanımı ile güçlendirilmiş sözdizimsel bir monoton hakimdir. Cümle yapılarında temel söz dağarcığından sözcükler sıkça kullanılmaktadır. Bir başka dikkat çekici özellik olarak retorik unsurların kullanımı söylenebilir.¹⁶

¹⁶ Carmen Wagner, *Sprache und Identität: literaturwissenschaftliche und fachdidaktische Aspekte der Prosa von Herta Müller*, Igel Verlag, Hamburg 2002, 37.

Natüralist dönemin ayrıntılı anlatımıyla olayları ya da anlatmak istediklerini anlatmaz. O, kısa ve özlü cümlelerle, şiirsel bir dille, metaforlar yardımıyla anlatmak istediklerini anlatır. Cümle bağlamında yeni anlamlar oluşturmayı amaçlamaktadır.¹⁷ Anlattığı şeylerdeki gerilim, olayı anlatış tarzında değildir, şeylerin doğasındadır. Herta Müller okuyan, şiirsel dilin metaforları ile aralıksız uyarılır. Böylesi betimlemeler sürekli olduğu için de okur nefes alamaz. Bu dünyadan bildiğimiz ve gündelik hayatta da gördüğümüz hemen her şey Herta Müller'in anlatım dünyasında başka bir anlama sahip olabilir. Bir ağaç ağaçlığını yitirip başka bir duygunun, düşüncenin, bir mendil başka bir duygu ve düşüncenin sembolü olabilir. Herta Müller sözcüklerin taşıdığı anlamları kabul edip bir yazar yaratıcılığıyla onları başka sözcüklerle, başka anlamlarla bir araya getirme gücüne de sahiptir. İmgesel yazıldığı vakit renklerin, nesnelerin, olayların da bir zemini kalmamaktadır. Hepsi yeni bir anlam dünyası oluşturmak için yazardan başka bir dokunuş beklemektedirler. Banat toprakları, kırsallar, o toprakta yaşayan insanların duyguları, ruh halleri, gerginlikleri ve sevinçleri, can sıkıntıları ve coşkuları, hayatları ve ölümleri hepsi yazılan romanın içine yedirilmektedir. Herta Müller *Atemschaudel* adlı romanında sözcüklerin kendisini nasıl yönlendirdiğini şöyle dillendirmektedir: “Sözcükler vardır, bana istediklerini yaparlar, benden çok farklılar, kendi olduklarından da başka düşünürler.”¹⁸

Herta Müller'in konuları, yukarıda sözü edilen konular dışında aile ve çocukluğa dair hatıraları, arkadaşları, köydeki yaşantıyı, şehir ya da çalışılan yerleri merkez edinmektedir. Bu yerlerin güzelliği ve bu yerlere özlem hep Çavuşesku'nun diktatörlüğü ve tiranlığı ile gölgelenir. Yaşadığı yerlerde artan baskıyla birlikte kendi yabancılaşmasını, politik takibatı da kaleme alır. Duvarların yıkılmasından seneler sonra bile devlet rejimi olan komünizm rejiminde insanın çektiği çileleri yansıtır. Komünizmin insani olmayan yanlarını okura hüznü bir dille gösterir. Yazdıkları sadece Karpat topraklarının insan manzaralarını değil, son yüzyılda sınırsız savaşımlara girmiş, acılar yaşamış Avrupa yazınının da bir anlamda panoramasını oluşturur.

Herta Müller, Frankfurter Rundschau adlı bir gazeteye verdiği demeçte yapıtlarının özellikle romanlarının diktatörlük dönemlerinde “ölüm korkusu üzerine yaşama

¹⁷ Wagner, 38.

¹⁸ Herta Müller, *Atemschaudel*, Carl Hanser Verlag, München 2009, 232.

susuzluğu”¹⁹ ile kaleme alındığını dillendirir. Ali Osman Öztürk ve Umut Balcı, *Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar’da Dilsel Yapıların Kullanımı* adlı bildirilerinde Herta Müller’in ‘yapıtlarının ısrarlı imgelerden, alışılmadık mecazlardan, boş inançlardan beslendiğini ve bu nedenle betimlenen dünyanın arkasında ikinci bir şiirsel dünyasının olduğunu şu cümlelerle dile getirirler:

Ben tek bir dünyaya inanıyorum. Arkada var olduğu söylenen ikinci dünya bana göre birinciye aittir. Kanımca, şiir dünyadadır, dilde değil. Dilin şiirselliği saçmalaktır, dünyanın şiirselliği vardır. Dünya, biraz abartılmış gelebilir. Belki bakış denilebilir. Bakışta yoksa dile de gelemiz. Nasıl gelsin ki? Dil benim için kokusuz, tatsız ve renksiz bir şeydir ve dille ne yapılabileceği bireysel olarak herkese göre değişir. Dil sadece taşır/aktarır. Kendi başına içerik değildir, sadece içeriği aktarır. Anlamlandırma- Neyin anlamı vardır? Bilmem. Başka şeylerde olduğu gibi, bunda da öyle. Bir anlamın olması ile yetinmek durumundayız, yoksa yaşayamayız. Yazmak da öyledir, ortada benim her gün, gözümü açıp, sabah oldu, yeni bir gün başlıyor dediğimde kafamda oluşan anlamdan başka bir şey olduğuna inanmıyorum. Ölümden öte anlam ise beni ilgilendirmiyor. (...) Bir kâğıda basılı olan yapıt bir nesnedir. Ama kafatasımda olan bir metin, kafatasımda olduğu sürece benim için bitmiştir. Bu haliyle metin benim ötemde anlam kazanmaz ve onunla meşgul olduğum andan daha uzun yaşamak için bir şans bulamaz. Bu rahatlatıcıdır. Bir ayakkabıcı ya da terzi ya da ağaç diken herhangi bir kişi, aynı sorunla karşılaşır, ürettiğimiz her şey bizden daha uzun yaşar. Ve bunun bir anlamı yoktur. Demek istediğim, ağacın bir anlamı var mıdır? Belki ağaç olduğu için bir anlamı vardır. O zaman bir metin de metin olduğu için bir anlama sahiptir.²⁰

Herta Müller’in yazı dilinin, Avrupa’da yaşadığından ve farklı kültürleri de tanıdığından, çokkültürlü bir dil olduğu gözden kaçmaz.²¹ Herta Müller, iki dilliliğe değindiği *Her Dilde Başka Gözler Vardır* (In jeder Sprache sitzen andere Augen) adlı poetik okumasında, biyografik iki dilliliğin yazmayı nasıl etkilediği ve diğer dile bakışla hangi artı değer kazanıldığı sorusunu ele almaktadır.²² Herta Müller söz konusu okumasında, dil değiştirirken ana dilinin diğer dillerin başka algılarıyla yüz yüze kaldığı ve böylece kısıtlılığının ortaya çıktığı tezini ortaya koymaktadır.²³

Batıda yetişen insanların çok dilli oluşu, özellikle de Romanya Karpat topraklarında yetişen insanların etnik çeşitliliği de düşünülecek olursa, Herta Müller’in dilini zengin

¹⁹ Spitzel in der Sommerakademie, Frankfurter Rundschau, (fr-online.de) 23 Juli 2008 Vgl. “Spitzelaffäre in Berlin”, Siebenbürger Zeitung, 9 August 2008.

²⁰ Ali Osman Öztürk, Umut Balcı, “Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar’da Dilsel Yapıların Kullanımı”. [Die Verwendung der sprachlichen Strukturen bei Herta Müller und Emine Sevgi Özdamar]”. In: *II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi, Kongre Bildirileri*, Cilt: 1. (Yay. Haz. Binnaz Baytekin ve T. Fatih Uluç), Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya 2006, 35-49.

²¹ Esther Kilchmann, “Mehrsprachigkeit und deutsche Literatur”, In: Dieter Heimböckel, Ernest W.B. Hess-Lüttich, Georg Mein, Heinz Sieburg (Hg.), *Zeitschrift für interkulturelle Germanistik*: 3. Jahrgang, 2012, 2. Sayı, transcript Verlag, Bielefeld 2014, 11.

²² Kilchmann, “Poetik des fremden Wortes”, 114.

²³ Kilchmann, “Return2babel. Das Ausstellen der Schrift und die Dekonstruktion der monolingualen Norm im gegenwärtigen Literaturschaffen”, 117.

kılan kültürlerarası bir zihni görmezden gelmek mümkün değildir. Bu çok kültürlülüğün ona özgün bir dil de kazandırdığı, çağrışım zincirini güçlü kıldığı, anlatıdaki epik unsuru çoğalttığı, olaylarda ve anlatımda geçişlerde ona kolaylık sağladığı da görülmektedir. Ali Osman Öztürk ve Umut Balcı'nın da yazılarında değindikleri gibi, Herta Müller'de

*“bilinen deyimleri, Almanca çevirileri ile, ancak yabancılaştırılmış anlamıyla kullanma tekniği görülür. Bu teknik sadece deyim ve atasözlerini değil, dilde var olan tüm yapıları ve bunların gönderimlerini kapsar. Şarkı, dua, boş inançlar, insanlar arası, cinsler arası, etnikler arası önyargılar, ölüm gerçeği, mezarlık, tarih, yurttaşlık bilinci, ahlak, din, sanat vb. şeylerdir bunlar”.*²⁴

Herta Müller detaylara fazlaca önem vererek bir anlamda okuru o gerçekliğin içine çekmekte, lirizmle gerçeği, nesirle şiiri bir uyum içinde anlatarak o detaylı anlatımı desteklemektedir. Onun yapıtlarında detaycı anlatımın hafızayı toparlayıcı yanı vardır. Çekilen çilelerin unutulmaması, onun gelecekte de hatırlanması için detaylar önemlidir.

Kız olmasına rağmen yaşadığı Banat topraklarında çobanlık yaptığından hep kendisiyle baş başa kalmış, yalnızlığı o topraklarda öğrenmiş, gün boyu bol vakti olduğundan her şeyi düşünme süresi elde etmiştir. Çocuk yaşta doğayla, bitkilerle baş başa kalmış, Banat topraklarında doğayla bir olmuş, bu topraklardaki çimlerin, toprağın, taşların, ağaçların yani etraftaki manzaranın ölümsüzlüğü kendi ölümlü oluşuyla hep düşünmüştür. Daha çocuk yaşlarda topraklardan, ekinlerden, mısır tarlalarından ölümsüzlüğe doğru bir fikir çabası içindedir. Eşya ile arasındaki bu garip bağ çocuk yaşlarda kafasını kurcalamıştır. Nobel Edebiyat Ödülünün ona verilmesi “Balkanlardaki manzaraların melankoli” vurgusunu eserlerine yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Herta Müller bu kırsal manzaralarını, taşrayı, Banat topraklarını çoğu yazarların büyükşehirlerde durup taşraya hiç gitmeden oraları uzaktan anlatması gibi anlatmaz. Orada doğup, orada büyüdüğünden, orayı yaşadığından, zamanı orada yaşadığından onun hüznünü de yapıtlarında çok iyi anlatmıştır. Eşyayı ya da nesneleri şehirdekilerden daha farklı bir bakış açısıyla görme, kavrama, onlara çok farklı bakabilme ve onları bu korku imparatorluğunda metaforlu, imgeli dille verebilmeyi başarabilmiştir. Bu metaforlu dilin özünde çocukluğunda eşyaya ve nesnelere herkesten farklı bir bakış açısı geliştirmesinin payı vardır denilebilir. Herta Müller'in, yazınsal kariyerinin başlangıcından beri bu “olağandışı yoğun imge gücü” ve “metafor seçiminden” övgü ile bahsedilmektedir. Fakat zamanla bu güce eleştirel bakışlar da ortaya çıkmamış değildir. Eleştirilerde, “anlaşılması

²⁴ Öztürk, Balcı, “Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar'da Dilsel Yapıların Kullanımı”, 35-49.

zor metaforlar”, “oldukça kontrolsüz imge ve metafor üretimi”, hatta “metaforlarda bir zorlamadan da” bahsedilmektedir.²⁵

Herta Müller’in yapıtlarında kişiler olduğu kadar nesneler de oldukça fazla dikkat çekerler. Figürlerin nesnelerle ilişkisi de yazar tarafından bilinçli seçilmiş ve tesadüfi bir anlatış değildir. Herta Müller’in romanlarında anahtar, bavul, alarm saatleri, satranç figürleri, mobilyalar, ceket, süs eşyaları, takılar, ayakkabılar, resimler, kitaplar ve mendiller çok önemli yere sahiptirler. İnsanın özellikle de oldukça zor zamanlarda nesnelerle kurduğu bağlantı, onu o nesneye daha bir farklı şekilde bağlar. Nobel Edebiyat Ödülü’nü alırken konuşmasının en önemli bölümünü bir mendile ayırmış ve mendilin kendi hayatındaki rolünü uzun uzun anlatmıştır. Herta Müller, Nobel Edebiyat Ödülü konuşmasında söz ettiği “Bir mendilin var mı?” konusu ekseninde bir mendilin nesne olarak nasıl koruma, esirgeme iç güdüsünü anlattığını dillendirmiştir. Annesinin her gün okula giderken kendisine sorduğu “Bir mendilin var mı?” sorusu anne kız arasındaki suç ortaklığını ortaya koymaktadır. Bu soru, bir annenin çocuğunu koruma içgüdüleriyle vereceği tepkinin ve göstereceği refleksin hassas bir göstergesi, mendil ise koruma duygusunun bir kanıtı olarak görülmektedir.²⁶ Annesinin sevgisi burada soruya dönüşmüştür.²⁷ Bir mendil bazen kendi anlam sınırlarını aşarak toplumsal katmanda sevgi, koruma, insana dönüş için bir temel izlek olabilir. Çoğu için bir mendil kayda değmez bir nesneyken, tiranik toplumlarda ve faşist rejimlerde bir mendil, çocuk için ölünün yüzünün örtülmesinde kullanılan küçük bir kefen imgesi olarak insanın hayatında, onun yanında yer aldığından annesinin şefkatinden çok daha büyük önemlere de sahip olabilir. Mendil bildiğimiz modern zamanlardaki kullanılıp atılan mendil olmaktan çıkar. Bu özellikle de bir bez mendilse onunla insan arasında duygusal bir ilişki bile kurulabilir. Mendil, burada değişken çok yönlü bir nesnedir.²⁸ Mendil her bir satır arasında mevcut olan bir nesnedir. Nesnelerin bu bakımdan Herta Müller romanlarında çok farklı insani derinlikleri vardır ve bu yüzden Herta Müller yapıtlarında nesneleri kişiselleştirmektedir; duygusal izlenimlerdeki somutlaştırma ve eş duyum, aynı zamanda soyut, akustik ve görsel

²⁵ Andreas Erb, *Baustelle Gegenwartsliteratur: Die neunziger Jahre*, Springer-Verlag, Wiesbaden 1998, 158.

²⁶ Linda Maeding, Marisa Siguan, *Utopie im Exil: Literarische Figurationen des Imaginären*, transcript Verlag, Bielefeld 2017, 107-108.

²⁷ Astrid Lange-Kirchheim, *Kindheiten*, Königshausen & Neumann, Würzburg 2011, 36.

²⁸ Dirk Pilz, Die Worte der Dinge, die Sprache der Erinnerung: Herta Müller hielt in Stockholm ihre Vorlesung zum Nobelpreis Der Worthunger, Berliner Zeitung, 09.12.2009, <http://www.berliner-zeitung.de/15127668> ©2017. Erişim Tarihi: 11.07.2017.

olmayan nesnelerin somutlaştırılması yazarın yapıtlarını anlaşılır kılmaktadır.²⁹ Nesneler, dili, sessiz tanıklığı ve hatıraları Herta Müller'i yazmaya sürüklemektedir. Herta Müller tüm bunları görkemli, başkalarına konuşacak söz bırakmayan, keskin-analitik, şiirsel Almancası ile dile getirmektedir.³⁰ Yüksel Gürsoy'un *Herta Müller'in Roman Dünyası* adlı makalesinde de dediği gibi, Herta Müller tüm bunları "sade, cümleleri oldukça yalın, karmaşık olmayan anlatımla, yan cümle kullanmadan, dışavurumcu akımın temel özelliklerinden biri olan kısa cümleler kullanarak, yeni kelime üreterek"³¹ yazmıştır.

Ölümün Herta Müller'in hayatında çok büyük önemi vardır. Müller ölümden çok korkar. Banat topraklarının yüceliği ve büyüklüğü, sınırsızlığı, aynı zamanda devlet yönetimi bu ölüm duygusunu her zaman Müller'e yaşatmıştır. Yaşanılan yer küçük bir köy olduğundan herkesin herkesi tanıdığı bir yerde ölümler ve defin eylemleri herkesin birlikte birbirine yardım ederek gerçekleştirdiği durumlardır. Herta Müller küçük bir kız çocuğu olarak çobanlık yaptığı yerlerde doğayla birlikte sonsuzluğu, ölümsüzlüğü nasıl çevresindeki nesnelerle konuşarak öğrenmişse, ölümden de bu ölümsüzlüğü ortadan kaldırdığı için çekinmekte ve korkmaktadır. Romantizmde yıldızlar ve çiçeklerin hayatı kutladığı gibi, Herta Müller'in dünyasında da her yerde ve insanların ortasında varlığı etkileyen, normalden normalliği, güzelden parlaklığı alan negatif güce sahip kara delikler açılmaktadır. Mısır tarlası, ağaç, hayvan kürkü, göz kapağı kısacası her şey korku için gerçekliğe yer açmaktadır. Güneşin veya lambanın ışığı bile burada tehditkâr görünmektedir. Ölüm bu kara deliklerde kendine yaşam alanı oluşturmaktadır.³²

Azınlıkların ve birbirine karışmayan toplulukların olduğu yerlerde faşizan baskılar ya da ideolojik korkulardan dolayı çoğu etnisite susmayı ve bazı şeyler hakkında konuşmamayı tercih etmektedir. Herta Müller'in yapıtlarında susmanın büyük önemi vardır. Çocukluğundan beri köyde konuşmayı sevmeyen, evde olup bitenleri kimseye söylememek gerektiği bilinciyle susan, insanların, gizli örgütün baskısıyla kendi sırlarını anlattıkları diktatörlük dönemlerinde susmanın gerekliliğine inanmıştır. Bu susma yazar olana kadar sürdürülmüştür. Hayatta kalabilmenin ve Banat topraklarında olup biten

²⁹ Norbert Otto Eke, *Wortspiele: Drama-Film-Literatur: Drama, Film, Literatur*, Erich Schmidt Verlag GmbH & Co KG, Berlin 2007, 271.

³⁰ Monika Ronneberger, *Siebenbürgisches Wörterbuch zwischen Ajuria und Ziweben*, epubli, Berlin 2014, 10.

³¹ Yüksel Gürsoy, "Romancı Yönüyle Herta Müller", *Diyalog*, 2, Konya 2013, 16-28.

³² Joachim Gauck, "Wann wird all das weichen? Laudatio auf Herta Müller", In: *Nicht den Ängsten folgen, den Mut wählen: Denkstationen eines Bürgers*, Siedler Verlag, München 2013.

şeyleri Securitate'nin haberi olmadan saklamanın yolları aranır. Gizli örgütle iş birliği yapmadığı için Herta Müller'in başına gelmedik kalmamıştır. Bu yüzden takip edilir, evine baskınlar düzenlenir, ruhuna düzenli baskılar kurulur. Yıldırılmaya çalışılır. Susmayı (schweigen) yazmaya (schreiben) dönüştürdüğü zaman kendini gerçekleştirmiştir. Sessizliğin öğrenilebilir bir şey olduğunu ve susmanın da yazmanın bir türü olduğu bilinir. Bilinçli ya da bilinçsiz insan kendi ile baş başayken aklından bir şey geçiyorsa sözcükler daha yazılmadan zihinde yerlerini alırlar. Kullanılmasalar da, birine diyalog halinde söylenmeseler de insan sustuğu zaman bu sözcükler düşüncelerde yer edinirler. 2014 yılında Louisina Edebiyat Festivali'ne Niels Barfoed'un konuğu olarak katılan ve orada bir konuşma gerçekleştiren Herta Müller, söz konusu bu konuşmasında diktatörlük dönemlerinde susmasını bilmeyenlerin durumunun zor olduğunu, kime nerede nasıl bir şeyler söyleyebileceğini bilmeyen birinin güvenilir olmadığını, bu zamanlarda işinin zor olduğunu söylemektedir.³³

Güvenli bir ortamın olmadığı yerlerde insanın yazdığı her şey kamuoyuna açılmıyorsa, bir yerlerde açıkça yayınlanamıyorsa, okurunu bulamıyorsa ve yazılmasına, kaleme alınmasına rağmen saklanıyorsa, Herta Müller için yazmanın suskunluk ve sessizlikle de bağlantısı var demektir. Yazılmış ama hiç kimseye gösterilmemiş, yazılmış ama saklanmış, bir alıcısının olmadığı metin yazılmamış demektir.

Savaşın sonuna doğru Romanya, cephesini değiştirip Ruslardan yana olunca, ister istemez artık Rus ideolojisinin, sosyalizmin içinde kendini bulan Banatlılar bu ideolojinin sınırsız topraklarında, ekilen arazilerinde bireyin kendini yitik hissetmesi üzerine de tezini inşa eder. Bireyselliğin bu ideolojide olmadığını ancak Securitate için tehlikeli olduğunuzda, vatan hainliği ile yaftalandığınızda, düşman biri olmanız hasebiyle bireyselliğin devreye girdiğini anlamanız mümkündür. Olumlu anlamda sosyal bir sınıf üyesi olarak bireyselliğinizi kazanamazsınız. Devletin, gizli teşkilatın, hatta o baskıyla artık insanların bile istemediği bir kişi olarak olumsuz anlamda bireysel bir kimlik kazanmış olursunuz. Herta Müller bunu yaşamıştır.

³³ Herta Müller-Gespräch (SF Sternstunde, Januar 2011), <https://www.youtube.com/watch?v=fnyZRW88NZ4>, Erişim Tarihi: 17.06.2017.

Herta Müller'in romanlarından dilin bir anavatan olduğunu, üzerinde yaşanılan bir vatan olmadan dilin de bir kıymetinin kalmadığını çıkarabiliriz.³⁴ İnsanın doğduğu ve büyüdüğü, kendini vatanında hissettiği, dilini rahat kullanabileceği bir toprak parçası ona özgür bir insan olduğunu da hissettirir. İnsan her anlamda ancak özgürse dili de gelişir, ifade olarak da bir rahatlık bulur. Çavuşesku rejiminde sözcüklerin, sözcüklere bağlı olarak da dilin baskı altına alınması, sansürlenmesi, ifade özgürlüğünün sözcükler üzerinden kısıtlanması, her şeyden önce o dili kullanan insanların psikolojisine kötü anlamda etki etmektedir. Sözcükleri kullanma korkusu, bazı sözcüklerin suçluymuş gibi bir muameleye tabi tutuluşu, sözcük kullanan insanların, kullandığı sözcüklerden ötürü yargılanmaları kişi özelinde de devlet özelinde de övülecek bir davranış değildir. Dilin anavatan olması için tüm baskılardan kurtulması, kendisini sıkıştıran unsurlardan uzaklaşması gerekir. Sözcüklerinin özgür olması ve iletişime geçen insanların da dilde, anadilde yer alan sözcükleri kullanmaktan korkmamaları gerekir.

Herta Müller'in babası her ne kadar faşist Hitler rejimi altında savaşlara katılmış olsa da Romanya'nın savaş sürerken son aylarda Sovyetlere katılması ve savaşı Rusların yanında bitirmesinden önce, annesi bu faşist rejim altında büyük acılar çekmiştir. Herta Müller o zamanlarda bu sürgün kamplarında yaşananlara tanık olan annesinden dilediği kadar bilgi elde edememiş, kendisi gibi yazar olan dostu Oskar Pastior'dan kamplarda olup bitenler hakkında bilgiler edinmiştir. Oskar Pastior bu gerçekler olup biterken ergen bir çocuktur ve yapıtlarında bu tanıklıkları ele almıştır. Annesinden, kendi topraklarında pek o ismin bulunmadığı söz konusu kamplardaki "Herta" adlı çok sevdiği bir kadının adından başka o dönemlere ait bilgi alamayan Herta Müller, ismiyle birlikte en azından o dönemlerin tanıklığını taşımıştır. Herta Müller'in yazını ve roman anlayışı, bir anlamda kendi isminde olduğu gibi, o yaşanılanların tanıklığını bir sonraki kuşağa ya da yazın dünyasında artık hiç unutulmayacak olan bir tanıklığa aktarmaktır. Müller, Çavuşesku'nun baskı rejiminde susmak zorunda kalmaktadır. Fakat, kendisini Batı Almanya'ya gidişiyle birlikte kendi ülkesinde olup biten haksızlıkları, düzensizlikleri, kıyımları, anlamsızlıkları kaleme almaya başlamıştır. Romanları bu hususta büyük tanıklıklar içermektedirler.

³⁴ Herta Müller: Wenn wir schweigen, werden wir unangenehm – wenn wir reden werden wir lächerlich. Kann Literatur Zeugnis ablegen? s. 6 In: Herta Müller. Hrsg. v. Hugo Dittberner. München: Edition Text und Kritik 2002, 13

Dil, insanın ona yaptığı şeyle varlığını anlamlandırır. Dil, insanla var olan bir anlaşma aracıdır. İnsanla anlamını bulur. Dilin iyiliği ya da kötülüğü bir yana, insan dil ile her şeyi yapabilir. Diktatörlük dönemlerinde dilin neye hizmet ettiği, dilin nasıl kötüye kullanıldığı, baskı altına alındığı ve insana hizmet etmesi gerekirken, insana nasıl da zulmeden bir araç haline dönüştüğü bilinir. Herta Müller bu yüzden dili böylesi kötü dönemlerden kurtarmak gerektiğine inanır. Yazdıkları, özellikle de romanları, dilin etkisini yitirdiği ve ideolojiler yüzünden baskı altında tutulduğu dönemlere eleştiri özelliği de taşırlar.

Herta Müller için yazmak bir disiplin gerektirir. Yazmaya başladığında ağır işçiler gibi çalışır. Fildişi kuleye kapanan yazar kendini zorlar, kendine acımaz. Yaşam ve yazmak arasındaki o dengeyi bulmaya çalışır. Yazmaktan bu yüzden de korkar. Yaşanılan duyguların kaleme alınış esnasında nasıl da anlam kaybettiklerini görür. Yazma esnasında yazıların yan yana konularak duyguları canlandırması gerektiği, bu duyguları okuyan okurlar için nasıl canlı kılınabilecekleri, klişeden nasıl sapmaları gerektiğini uzun uzun düşünerek ve kendini yıpratarak yazma süresinde çalıştığından yazmayı sevmez.

Herta Müller için yazmak bir nevi var olma anlamına gelmektedir. Her defasında böylesi zorlu yazı serüveninden sonra aslında kadın kuaförü olmak istediğini, yazar olmak istemediğini dillendirir. Yazma korkusu ile yazıdan alınan hazzın dönüşümlü devam etmesi, kitap bittikten sonra yazma sürecinde azabın yerini güzel bir rahatlama duygusuna terk etmesi otuz yıl boyunca Herta Müller'in yazılan ve bitirilen şeyin artık son yapıt olması ve olmaması arasındaki kararsızlığın kısır döngüsünü de oluşturur.³⁵

Yazar, biraz da içine doğduğu dünyayı, o dünyada ters giden şeyleri, yaşadığı anın mutluluğunu, mutsuzluğunu kaleme alarak aslında kendi iç dünyasını da ortaya koymaktadır. Herta Müller'in dünyaya geldiği, doğduğu, büyüdüğü yerlere katlanabilmek için, bu yörenin olumsuz şartlarını unutmak için yazmaya başladığını söylemek mümkündür.

*Bu bir kısır döngü: yazmak zorunda kalmamak için yaşamaya çalışıyorum. Ve sadece yaşamaya çalışıyorum diye bu konuda yazmam gerekiyor.*³⁶

³⁵ Herta Müller'in Claire Messud ile Söyleşisi: <https://www.youtube.com/watch?v=HlgMZVZeU1I>. Erişim Tarihi: 04.03.2017.

³⁶ Compagne, 10.

Yazmanın insana cesaret verdiği ve onunla kendi ayakları üzerinde durabildiği zaman görülmüştür. Bir anlamda özgüven kazanmak ve yaşananların da sözlü taşıyıcısı olarak yazmak Herta Müller için çok önemlidir.

Herta Müller’de dil korku ile kaleme alındığından, bu dilde saklanacak alanlar aranır. Metaforlar ve mecazların yanında, şiirsel dilin ve yazını güzelleştirecek tüm yazınsal sanatların yanında şifreler, kodlamalar da vardır. Bunun yine bir baskı rejiminde yazmayla bağlantısı vardır. Baskı rejiminde yaşayanlar, rejimin istemediği yani kendi tercihleri olan dili kullanırken, korkuları da olduğundan şifrelemelere giderler. Toplumda, toplumun kabullenemediği farklı gruplardan ve sınıflardan insanların o baskı rejiminde ve o topraklarda yaşamak için kendilerine ait dilsel kodları olur. Yasaklar ve baskı sonucu ortaya çıkan bu kendini gizleme ve saklama eylemi insanlarda yalan söyleme eylemini oluşturur. Despotizm koşulları altındaki bu yalan, aldatma, kargaşa Romanya Gizli Servisi tarafından takip ve itham edilen Herta Müller’in başlıca temaları arasında yer almaktadır.³⁷

Herta Müller’in romanlarında bu bölümün başlarında tartıştığımız dil- anayurt ilişkisi için farklı görüşler de vardır. Krzysztof Lipinski, *Die Grenzlandschaft bei Herta Müller* adlı çalışmasında Herta Müller’in “Banat topraklarına derin bir bağı” (tiefe(n) Gebundenheit an die Banater Heimat) olduğunu dillendirirken³⁸, Müller’in romanlarında Anti-Heimat unsurlarına rastlamak olasıdır. Herta Müller her ne kadar Banat topraklarında ve o vatanda büyümüşse de Almanya’nın uzaklarında küçük bir köy olarak yer alan bu topraklar vatan olma özelliği taşımaz. Her ne kadar Alman dilinin konuşulduğu vatansa da, vatan olarak kabul görülmez. Herta Müller bu topraklarda büyümesine rağmen koyu bir milliyetçi ya da ulusalcı tavrıyla vatanına bağlılığını dillendirmez. Almanya’ya bir şekilde bağlı bu toprakların hakikatlerini, olumsuz yanlarını, sıkı eleştirilerle dillendirdiğinden, ulusalcı ya da vatanseverden çok vatansız, vatana hıyanet eden, memleketini karalayan “Nestbeschmutzerin”³⁹ olarak görülür. Her ne kadar Müller’in yaşadığı dönemlerde, yaşadığı zamanlarda Banat topraklarında gerçekleşen şeyler birebir yazılmış olsa da Müller, gerçeği birebir yazmanın bedeli olarak

³⁷ Bartholomäus Grill, *Um uns die Toten. Meine Begegnungen mit dem Sterben*, Siedler Verlag, München 2014, 196f.

³⁸ Krzysztof Lipinski, “Die Grenzlandschaft bei Herta Müller”, In: *Auf der Suche nach Kakanien. Literarische Streifzüge durch eine versunkene Welt*. St. Ingbert: Röhrig 2000, 168.

³⁹ Karen J. Leeder, *Schaltstelle: neue deutsche Lyrik im Dialog*, Rodopi, Amsterdam-New York 2007, 300.

eleştirilere maruz kalmıştır. Almanya'yı bir üst dil olarak aldığımızda, Romen topraklarında, çokkültürlü bir ortamda, etnik farklılıklar arasında, üstelik de ait olmadığınız bir ideolojinin baskısı altında anayurt, yurt fikri Anti-Heimat fikrine doğru gelişim gösterir. Aynı durum Avusturya'da Elfriede Jelinek⁴⁰ için de söylenmiştir. Bir Avusturyalı olarak Avusturya memleketinde, o yurttan bulunup da içerden Avusturya'yı eleştirdiğinizde, eleştiriler çok katı bir şekilde gelişir. Bunda bireysel sorunların yanında toplumsal sorunlar da dikkat çeker. Herta Müller de Jelinek gibi yaşadığı yerden memnun değildir. Yaşadığı yerler her yönüyle eleştirilere tabii tutulur. Bir yerin Anti-Heimat olması için barışın hüküm sürdüğü zamanlardansa savaşın hüküm sürmesi yeterlidir. Barış halinde yaşanan topraklar, düşmanlar tarafından, düşman ideolojiler tarafından ele geçirildiğinde yaşanan yerler yaşanmaz hale gelebilir.

Herta Müller'in vatan fikrinin gelişim göstermesinde elbette Hitler döneminin, Hitler'in Doğu'ya, Rusya'ya doğru açılmasının da payı vardır. Tüm bir Kıta Avrupa'sını dünyayı kendi açgözlülüğü nedeniyle savaşa sokan ve kırk milyondan fazla insanın ölümüne neden olan Hitler gibi, onun yandaşları ve savaşa katılan diğer devletler de insanları dünyada yurt fikrini yeniden düşünmeye teşvik ettiler. Almanların Stalingrad'a kadar gittiği yerlerde yurt neresidir? Rusların Berlin'e kadar geldiği yerde yurt fikri nasıl gelişecektir? Dolayısıyla yurt fikri de süregelen bir şekilde insanın sevdiği bir toprak olarak kalsa bu fertler tarafından sevilir. Başkalarının mandası ve güdümü altında bir Almanya'da, bir Rusya'da olan, savaşta yerini durmadan güçler dengesine göre değiştiren Banat toprakları Müller için bir yurttan çok Anti-heimat olma özelliği taşır. Gelecek vaad etmez. İnsanlara umut ve yaşama sevinci sunmaz. Savaşın ortasında sadece patates yiyerek hayatta kalan insanlarda "Heimat fikri" eksilerek, azalarak devam eder. Bu, Müller'in romanlarında aynı şekilde yerini alır. Banat topraklarında, aslında o dönem tüm Avrupa topraklarında insanların sefaleti, perişanlığı, kamplardaki açlığı, ümitsizliği, dinden soğuması ve ahlaki çöküşleri savaşa paralel bir şekilde romanlarda aynen görülür ve işlenir.

Herta Müller'in romanlarında otobiyografik unsurların varlığı kuşku götürmez. Her yazar elbette yazdıklarına kendi hayatından, kendine ait yaşanmışlıklardan bir şeyler katar. Yazar, yazma sürecinde kendinden beslendiğinden bu otobiyografik unsurlar bir

⁴⁰ Dagmar Fenner, *Was kann und darf Kunst?: Ein ethischer Grundriss*, Campus Verlag, Frankfurt am Main 2013, 225.

şekilde yazılanların içinde yer alır. İlk romanların genelde otobiyografik unsurlar içerdiği, yazar yazma ustalığını geliştirdikçe bu unsurların zamanla ağır ağır azaldığı da genel geçer bir bilgidir. Herta Müller kendinden söz etmeyi, kendi çocukluğundan bahsetmeyi, kendi hayatını romanlarının merkezine almayı bir olumsuz durum olarak görmemektedir. Bir örnek verilecek olursa *Herztier* adlı kitabını çıkardığında, gazeteciler kendisine bu kitapta yer almış otobiyografik unsurları sorduklarında onlara şu cevabı verir: “Bu çok kişisel bir kitap. Ancak benimle beraber o dönemde yaşayan kişiler bunu anlayabilir ve bu belirli özellikleri tanıyabilir”⁴¹ Alıntıdan da anlaşılacağı gibi romanda otobiyografik unsurların kaleme alındığını, bu unsurların da ancak o dönemi yaşayan, kendisi ile birlikte yaşayanların bilebileceği üzerine bilgiler yer alır.

Herta Müller’in yazma biçiminde şakalardan ya da fıkralardan çok halk türküleri ve şarkıların yer aldığı dikkat çeken başka bir durumdur. Şarkılar ve türküler kendi içlerinde acıyı, hüznü, sevinci barındırırlar. Onların toplumsal olaylardan dolayı oluştuğu görülür. Her türkünün ve şarkının tarihle bir bağı vardır ve arka planında dayandığı bir tarihsel gerçek olabilir. Herta Müller gibi totaliter bir rejimde yaşamış bireylerde, hayatta kalmak, bu yaşananları atlatmak, yaşananlar karşısında bir şeylerden dayanak almak için türküler, şarkılar ve şiirler önemli yer edinmektedir. *In der Falle* adlı kitabında Herta Müller zor zamanlarda sırtını türkülere ve şarkılara dayama üzerine şöyle bir açıklama getirir:

*In Rumänien haben sich viele Menschen an Gedichte gehalten. Durch sie hindurch gedacht, um eine Weile nur für sich zu sein: kurze Zeilen im Kopf, kurzer Atem im Mund, kurze Gesten im Körper, Gedichte passen zur Unsicherheit, man hat sich durch ihre Wörter im Griff.*⁴²

(Romanya’da birçok insan şiirlere tutundu. Onlarla birlikte düşünmek, kısa bir süre kendi kendine kalmak için: kafada kısa satırlar, ağızda kısa nefes, vücutta kısa jestler. Şiirler belirsizliğe uyuyor, insan kendini şiir sözleriyle kontrol ediyor.)

Toparlamak gerekirse, Herta Müller’in romanlarındaki işlenen konuların Temesvar yöresi insanları ve bu insanların Çavuşesku dönemindeki sıkıntıları olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu rejimdeki ahlaksızlığın taşra insanlarına dek nasıl yayıldığı, toplumu bulaşıcı bir hastalık gibi nasıl etkilediği, insanların da ister istemez böylesi bir toplumda olumsuz anlamda nasıl bir değişim geçirdiği bu romanlarda açıkça görülebilir.

⁴¹ Elisabeth Groth Kröger “Der Brunnen ist kein Fenster und kein Spiegel” oder Wie Wahrnehmung sich erfindet. Ein Gespräch mit Herta Müller geführt von Elisabeth Kröger Groth. In: Diskussion Deutsch, Hf.143/1994, 223-230, 225.

⁴² Herta Müller, *In der Falle*, Wallsteinverlag, Göttingen 1996, 18.

Çocukların, gençlerin, orta yaşlıların ve yaşlıların bunlardan ne denli etkilendiğini, alkolün büyük sorun olduğunu, ailelerin parçalandığını, sadık eşlerin, insanların bulunmadığını yine bu romanlar aracılığıyla okuyucuya aktarılır. Mutsuz aileler, takip edilmeler yüzünden intihar eden insanlar, kıtlığın, ölüm korkusunun egemen olduğu yaşantılar, ölen arkadaşlar, kaybolan insanların oluşturduğu korku, nerdeyse olumlu bir ahlaka dönen ihanet de yine Herta Müller'in romanlarında görülen temaları oluşturmaktadır.

Giriş bölümünü bitirmeden tezimizi yazarken kullandığımız yöntem hakkında bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Herta Müller'in üç romanını araştırma konusu olarak aldığımızdan ve bu romanlara odaklanarak çalışacağımızdan metin odaklı bir yöntem uygulamayı hedefledik. Bu üç metnin bilgileri ışığında Herta Müller'in yaşadığı yerlerin, yazma biçiminin de sosyo-politik bilançosunu çıkarmayı amaçladık. Müller'in otobiyografik unsurları eserlerinde nasıl işlediği ile ilgili bilgilere yer verdik. Disiplinlerin birbirine eklemlendiği ve disiplinlerarası ilişkilerin de arttığı yüzyılımızda akademide sadece tek bir yöntem bazen eksik kalmakta, seçilen bir tezin metinlerarası yöntemi yanında şayet toplumsal arka planı varsa, tarihi olaylara dayanıyorsa tarihsel yöntem ya da figürlerin tahlilinde, derinlikli araştırılmasında sosyolojik, psikolojik, psikanalitik yöntem de bazen gerekmektedir. Bu bağlamda çoğul yöntem arayışı kendini bir ihtiyaç olarak göstermektedir. Biz Herta Müller'in *Tek Bacaklı Yolcu*, *Yürekteki Hayvan*, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* adlı romanlarındaki sosyo-politik unsurları metin odaklı bir yöntemle yine metnin bize sunduğu bilgiler çerçevesinde vermeye çalışacağız. Gerekli yerlerde ihtiyaç olursa karma yönteme (sosyolojik yöntem, tarihsel yöntem, ya da psikanalitik yöntem yardımıyla) başvurabilir ve tercihimizi bu yönde yapabiliriz.

I. HERTA MÜLLER'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Yazar ve şair Herta Müller, 17 Ağustos 1953 yılında Romanya'da Banat Swabian çiftçi ailesinin kızı olarak Nitzkydorf'da, Banat'ın Almanca konuşulan tarihi bir kasabasında doğdu. Çocukluk ve ilk gençlik yılları herkesin birbirini tanıdığı, yaklaşık 400 hanenin yaşadığı ve Almancanın (Suebya dilinin) konuşulduğu bir köyde geçmiştir. Bu köyde sadece çiftçiler, birkaç zanaatkar ve şehir fabrikalarında çalışan işçiler yaşıyordu. Müller çocukluk yıllarını hiç de iyi hatırlamaz ve onları acı gençlik yılları diye

tanımlar.⁴³ Onun ailesi azınlıkta olan Romanya Almanlarının bir parçasıydı. Babası, Waffen SS'de askerlik hizmetini yapmıştı. Babasının Hitler döneminde yaptığı askerlik hizmetlerinin Müller'in hayatında olumsuz etkileri olmuş ve babasının ölümünden sonra kendisini yazmaya vermiştir. Müller, babasının yaşadıklarının, kendi yapıtlarını yazarken etkilediği kanısındadır.⁴⁴ Annesi Sovyetler Birliği GULAG kampında (köle işçi kampı) kalmıştı. İkinci Dünya Savaşı sonrası pek çok yıllarını yaşam mücadelesiyle geçirmişti. Dedesi zengin bir çiftliğe sahip bir tüccardır. Nikolay Çavuşesku'nun liderliği döneminde büyüyen Müller 1973 yılında memleketi Nitzkydorf'dan ayrılır, üniversite öğrenimini Temeşvar'da Germanistik ve Rumenistik yazını üzerine yapar. Bu dönemde Çavuşesku'ya muhalif, Almanca konuşan, ifade özgürlüğü arayışındaki genç yazarların oluşturduğu Aktionsgruppe Banat'a katılır.

Üniversite öğrenimini tamamladıktan sonra 1977-79 yılları arasında bir fabrikada çevirmen olarak çalışan Müller, gizli polis için muhbirlik yapması talebini reddedince, buradaki işinden atılır, ardından güvenlik güçleri tarafından tartaklanır. Yazın alanındaki çıkışını 1982 yılında, Romanya'da sansürlen ve kısa öykülerden oluşan *Niederungen* kitabıyla yapan Herta Müller, iki yıl sonra kitabın sansürsüz halini Almanya'da yayımlatır ve aynı yıl yazarın *Druckender Tango* kitabı Romanya'da yayımlanır.

Müller'in çalışmaları, Romanya'da ulusal basın tarafından fazlasıyla eleştirilirken, Alman basını yapıtlarına çok olumlu yaklaşır. Romanya'da Çavuşesku dönemini açıkça eleştirmesi nedeniyle kendi ülkesinde kitaplarının basılması yasaklanır. Herta Müller, kendisi gibi yazar olan eşi Richard Wagner ile birlikte 1987 yılında Romanya'dan Almanya'ya göç eder.

Nobel komitesine verdiği röportajda Müller, hâlâ Romanya hakkında yazmasını şu sözlerle açıklar:

*Diktatörlük rejiminde 30 yıl yaşadığım için üzerimdeki hasar, dolayısıyla da işlediğim tema bu oldu hep. Bu temayı ben seçmedim aslında, tema beni bulur hep.*⁴⁵

Herta Müller iki kere sürgün yaşadı; ilki köydeki evinden ve ikincisi 1987'de Almanya'ya gitmeden önce anavatanı olan Romanya'dan. Daha önce verdiği bir röportajda kuzey Romanya'ya yaptığı bir gezide karşısına çıkan ve bölgedeki Yahudilere

⁴³ Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 18.

⁴⁴ Bolfová, 9.

⁴⁵ <https://natalibogossyan.com/literature/publications/writings/herta-muller/>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.

ithaf edilen heykel önünde şöyle der: “Hiçbir rehber kitap bu heykelden bahsetmez. Alman olan babamdan utanıyorum ve kendimi sessiz kalmış Romanya tarihinden ötürü küçük düşürülmüş ve aldatılmış hissediyorum.”⁴⁶

Müller’in yapıtlarından biri olan “Maramuresh’e Yaz Yolculuğu”nda geçen bir cümle şöyledir: “Birilerinin öldüğü her yerde, birileri de kendini evinde hissediyor.” Müller’in hikâye ve denemelerinde açık seçik, huzursuz bir bakış vardır. Ama günümüz yazarlarından çok azı onun totaliter ve bölücü diktatör düşüncelere yaklaşımını, şiirsel, kişinin tenine işleyen, hafızalara kazınan anlatımını yakalayabilmiştir.⁴⁷

Atemschaudel romanıyla ülkenin gündemine bomba gibi düşen yazarın doğduğu köydeki her kadın, savaşmak için genç ya da yaşlı olan erkeklerle birlikte toplama kamplarına gönderilmişti. Yıllarca bu kamplarda yaşayan annesinden etkilenen Müller, konuşmanın yasak olduğu bu tabuyla büyümüşü. Frankfurter Rundschau gazetesinde yayımlanan bir röportajında Alman azınlığın Romanya’dan sürülmesi olayını şöyle anlatıyordu:

*Her şey İkinci Dünya Savaşı’ndan kaynaklanıyor. Romanya başta Hitler’in yanındayken sonra savaşın sonunda taraf değiştirmişti. Savaş sonrası Romanya tarihi çarpıtıldı. Sadece muzaffer Sovyet ordusundan konuşuldu. Stalingrad’da Rumen ordusu da olsa, Sovyetler Alman azınlığın sürülmesini istemişti. Bu konu Hitler’i hatırlattığından Rumenler tarafından bilinmezlikten gelindi. Ukraynalılar da toplama kamplarını bilmedi. Sovyetler de bütün izleri, hatta mezarları bile yok etmişti.*⁴⁸

Yapıtları pek çok dile çevrilmiş olsa da Müller, Almanya dışında büyük bir okur kitlesine sahip değildir. Yapıtlarında gerçekçi bakış açısıyla, yaşadığı dönemi yansıtmayı gaye edinmiştir. “Totaliter rejimin altında yaşayan -daha doğrusu ezilen- insan” onun yapıtlarının başkahramanıdır. *Tilki Daha O Zaman Avcıydı, Yürekteki Hayvan* adlı yapıtlarında da bu gerçekçi anlayışı sürdürür.

Öztürk ve Balcı “Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar’da Dilsel Yapıların Kullanımı” ile ilgili bir çalışmalarında şu yorumu yapmışlardır: “Herta Müller, boş inançların hesap edilemezliğini, anlık ortaya çıkışını şiirsel bulduğu gibi, yaşamı da aynı şekilde tahmin edilemez bulmaktadır. ‘Yaşam hesap edilebilir, planlanabilir’ savında olanların bir projesi, ideolojisi vardır ve gerçekleri buna göre planlamak isterler. Bu ise

⁴⁶ <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/178665-herta-muller-cunku>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.

⁴⁷ <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/178665-herta-muller-cunku>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.

⁴⁸ <http://www.fr-online.de/kultur/interview-mit-herta-mueller--die-sprache-sollte-schoen-sein,1472786,2965072.html>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.

daha sonra baskıyı beraberinde getirir. Çünkü gerçekler mevcut projeksiyona uy(durul)mak zorunda kalacaktır. Oysa yaşamda her şey tahmin edilenden farklı gelişir.”⁴⁹

Müller, yapıtlarının ısrarlı imgelerden, alışılmadık mecazlardan, boş inançlardan beslendiği ve bu nedenle betimlenen dünyanın arkasında ikinci bir şiirsel dünyanın ve hatta içinde ölümden öte anlamın bulunduğu, bir boş inanç dünyasının olup olmadığına ilişkin soruya şu yanıtı verir: “Ben tek bir dünyaya inanıyorum. Arkada var olduğu söylenen ikinci dünya bana göre birinciye aittir. Kanımca, şiir dünyadadır, dilde değil. Dilin şiirselliği saçmalaktır, dünyanın şiirselliği vardır. Dünya, biraz abartılmış gelebilir. Belki bakış denilebilir. Bakışta yoksa dile de gelemiz. Nasıl gelsin ki? Dil benim için kokusuz, tatsız ve renksiz bir şeydir ve dille ne yapılabileceği bireysel olarak herkese göre değişir. Dil sadece taşır/aktarır. Kendi başına içerik değildir, sadece içeriği aktarır. Anlamlandırma- Neyin anlamı vardır? Bilmem. Başka şeylerde olduğu gibi, bunda da öyle. Bir anlamın olması ile yetinmek durumundayız, yoksa yaşayamayız. Yazmak da öyledir, ortada benim her gün, gözümü açıp, sabah oldu, yeni bir gün başlıyor dediğimde kafamda oluşan anlamdan başka bir şey olduğuna inanmıyorum. Ölümden öte anlam ise beni ilgilendirmiyor. Bir kâğıda basılı olan yapıt bir nesnedir. Ama kafatasımda olan bir metin, kafatasımda olduğu sürece benim için bitmiştir. Bu haliyle metin benim ötemde anlam kazanmaz ve onunla meşgul olduğum andan daha uzun yaşamak için bir şans bulamaz. Bu rahatlatıcıdır. Bir ayakkabıcı ya da terzi ya da ağaç diken herhangi bir kişi, aynı sorunla karşılaşır, ürettiğimiz her şey bizden daha uzun yaşar. Ve bunun bir anlamı yoktur. Demek istediğim, ağacın bir anlamı var mıdır? Belki ağaç olduğu için bir anlamı vardır. O zaman bir metin de metin olduğu için bir anlama sahiptir.”

“Güzel” kavramı yazar için içerikle ilgili değildir, aksine sunuş ile, ikna gücü ile ilgilidir. Sanatta güzellik yüzeyin altındaki ile ilgilidir ve yanıltmayandır, olayların ne kadar karışık olduğunu saklamayandır ve ne denli güvensiz ve tehlikeli, aynı zamanda çekilmez olduğunu gösterendir. Estetik anlamda “güzel” ile “çirkin” aynıdır.⁵⁰ Herta Müller’in Türkçeye çevrilen *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* (Der Fuchs war Damals schon der Jäger), *Yürekteki Hayvan* (Herztier) *Tek Bacaklı Yolcu* (Reisende Auf Einem Bein),

⁴⁹ Öztürk, Balcı, “Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar’da Dilsel Yapıların Kullanımı”, 35-49.

⁵⁰ Öztürk, Balcı, “Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar’da Dilsel Yapıların Kullanımı”, 35-49.

Keşke Bugün Kendimle Karşılaşmasaydım (Heute wär ich mir lieber nicht begegnet) adlı kitapları da bulunmaktadır.

Herta Müller'in Yapıtları

1982- Niederungen - Şiir kitabı

1984- Drückender Tango - Öykü

1986- Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt - Roman

1987- Barfüßiger Februar - Şiir kitabı

1989- Reisende auf einem Bein – Roman (Türkçesi: Tek Bacaklı Yolcu, Çev. Tanyeri, 2009)

1990- Wie Wahrnehmung sich erfindet - Şiir kitabı

1991- Der Teufel sitzt im Spiegel - Şiir kitabı

1992- Der Fuchs war damals schon der Jäger – Roman (Türkçesi: Tilki Daha O Zaman Avcıydı), Çev. Tanyeri, 1998)

1992- Eine warme Kartoffel ist ein warmes Bett - Şiir kitabı

1993- Der Wächter nimmt seinen Kamm - Şiir kitabı

1994- Angekommen wie nicht da- Şiir kitabı

1994- Herztier – Roman (Türkçesi: Yürekteki Hayvan, Çev. Tanyeri, 1996)

1995- Hunger und Seide - Makaleler

1996- In der Falle - Makaleler

1997- Heute wär ich mir lieber nicht begegnet - Roman

1999- Der fremde Blick oder Das Leben ist ein Furz in der Laterne – Şiir kitabı

2000- Im Haarknoten wohnt eine Dame - Şiir kitabı

2003- Der König verneigt sich und tötet - Şiir kitabı

2005- Die blassen Herren mit den Mokkatassen - Şiir kitabı

2009- Atemschaudel – Roman

2011- Immer derselbe Schnee und immer derselbe Onkel-Deme

Herta Müller'in Otobiyografik Yapıtları:

Der König verneigt sich und tötet

Reisende auf einem Bein

Heztier

Heute wär ich mir lieber nicht begegnet

Toplumsal Eleştiri Ağırlıklı Yapıtları:

Reisende auf einem Bein

Der fremde Blick oder Das Leben ist ein Furz in der Laterne

Çavuşesku Dönemini Anlatan Yapıtları:

Der König verneigt sich und tötet

Immer derselbe Schnee und immer derselbe Onkel

Heute wär ich mir lieber nicht begegnet

Herztier

Der Fuchs war damals schon der Jäger

Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt

Almanya’da Geçen Yapıtları:

Reisende auf einem Bein

Der fremde Blick oder Das Leben ist ein Furz in der Laterne

Romanya’da Geçen Yapıtları:

Der König verneigt sich und tötet

Immer derselbe Schnee und immer derselbe Onkel

Heute wär ich mir lieber nicht begegnet

Atemschaukel

Der Fuchs war damals schon der Jäger

Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt

Hem Romanya’da hem Almanya’da Geçen Yapıtları:

Herztier

Herta Müller’in Aldığı Ödüller:

1981- Adam-Müller-Guttenbrunn Sponsored Prize the Temeswar Literature Circle

1984- Aspekte Yazın Ödülü

- 1985- Rauris Yazın Ödülü
- 1985- Bremen Yazın Teşvik Ödülü
- 1987- Darmstadt Ricarda-Huch Ödülü
- 1989- Ingolstadt Marieluise-Fleißer Ödülü
- 1989- Alman Dil Ödülü, Gerhardt Csejka, Helmuth Frauendorfer, Klaus Hensel, Johann Lippert, Werner Söllner, William Totok, Richard Wagner ile birlikte.
- 1990- Roswitha Medal of Knowledge of Bad Gandersheim
- 1991- Kranichsteiner yazın Ödülü
- 1993- Yazın Eleştirmen Ödülü
- 1994- Kleist Ödülü
- 1995- Aristeion Ödülü
- 1995/96- Frankfurt-Bergen-Enkheim şehir yazarı
- 1997- Graz Yazın Ödülü
- 1998- Ida-Dehmel Yazın Ödülü ve Uluslararası IMPAC Dublin Yazın Ödülü
- Herztier / The Land of Green Plums için
- 2001- CICERO Konuşmacı Ödülü
- 2002- Rhineland-Palatinate'nin Carl-Zuckmayer-Medaille ödülü
- 2003- Joseph-Breitbach Ödülü (Christoph Meckel ve Harald Weinrich ile beraber)
- 2004- Konrad-Adenauer-Stiftung Yazın Ödülü
- 2005- Berlin Yazın Ödülü
- 2006- Avrupa Yazın ve Walter-Hasenclever Yazın Ödülü için Würth Ödülü
- 2009- Nobel Yazın Ödülü

BİRİNCİ BÖLÜM

DİKTATÖR ve DİKTATÖRLÜK

İnsanlık tarihi kadar geçmişi olan diktatörlük her dönemde kendisine yer bulmaktadır. Latince ‘dictator’ sözcüğünden türemiş olan “diktatörlük” demokrasinin tam tersidir⁵¹ ve otokratik bir hükümet biçiminde, yönetimin, diktatör olan tek bir kişinin insiyatifinde olması türünü ifade etmektedir. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde diktatörlük, “egemen ve mutlak siyasi bir gücün, bir ya da birçok kişinin oluşturduğu bir yürütme organınca, denetimsiz olarak yürütüldüğü siyasi düzen, bir diktatör tarafından yönetilen ülke”⁵² şeklinde ifade bulmaktadır.

Diktatör kelimesi Latince emir veren, dikte eden, “bütün siyasi yetkileri kendinde toplamış bulunan kişi”⁵³ anlamına gelir. Diktatörlükte demokratik haklar bulunmamaktadır. Böylelikle diktatörler halk tarafından seçilmez, çoğunlukla ordu yardımıyla güçlerini güvence altına alırlar ve halkı da ordu yardımıyla baskı altında tutarlar.⁵⁴ “Diktatörlükler, şiddet ve baskı yöntemlerine başvurmadan çekinmeyen katı ve otoriter rejimler, meşruluk temelinin zayıf olması nedeniyle, ayakta kalabilmek için çıplak kuvvete dayanmak zorunluluğundadırlar.”⁵⁵

Diktatörlüklerin çıkış sebepleri ile ilgili çok farklı görüşler bulunmaktadır. Emre Con, yüksek lisans çalışmasında, Maurice Duverger’in *Diktatörlük Üstüne* adlı yapıtında diktatörlük ve tiranlık kavramlarını birbirine eşdeğer olarak kullandığını belirterek bu iki kavram arasında pek bir farkın olmadığını ifade etmektedir. Emre Con, Platon’dan yaptığı bir alıntıyla bu düşüncüyü desteklemektedir:

Halka hoşnut görünmek isteyen demagogların kışkırtmasıyla toplumda bir zenginlik düşmanlığının baş gösterdiğini söylemektedir. Bundan dolayı da kendilerini koruyabilmek için, yeniden oligarşiyi (takımerki) kurma uğraşı içine girdiklerini belirtmektedir. Yöneticilerin zenginlerle yeterince savaşmadığı kanısına kapılan ve daha çok şey isteyen

⁵¹ Eva Maria Berger, *Glückskind: Wandeln*, BoD – Books on Demand, Norderstedt 2015, 40.

⁵² Şükrü Haluk Akalın, *TDK Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 549, Ankara 2011, 662.

⁵³ Akalın, 662.

⁵⁴ Barbara Welzel, *Bertelsmann, wer weiß warum?: das große Buch des Wissens*, Wissen Media Verlag, München 2008, 223.

⁵⁵ Alesker Aleskerov, *Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişmeleri*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, 31.

*halkın, kendisine borçların bağışlanacağı, toprakların yeniden dağıtılacağı gibi bol bol umutlar veren birini tutup başa geçirdiklerini ifade etmektedir.*⁵⁶

M.Ö. 4. yüzyıla dayanan diktatörlüğün tarihsel arka planı İktibas Dergisinde şöyle dile getirilir:

*Diktatörlüğün tarihsel arka planı M.Ö. dördüncü yüzyıla dayanmaktadır. Bu dönemde Roma'da bugün bildiğimizden farklı bir diktatörlük anlayışı vardı. Roma Cumhuriyeti senato tarafından atanan konsüllerce yönetilmekteydi. Savaş ve iç karışıklık gibi olağanüstü haller oluştuğunda senato konsüllerden birini 6 aylık bir süre için diktatör olarak seçer ve bu süre zarfında son derece güçlü bir yönetici olarak ülke diktatör tarafından yönetilirdi. Özel durumun ortadan kalkması ile de diktatör yönetimine son verilir ve yeniden hükümet kurulurdu. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus diktatörlerin sınırsız güç ve yetki ile donatılmadıklarıdır. Ayrıca yönetimleri esnasında yaptıklarından da tamamen sorgulanamaz değildirlere.*⁵⁷

Yukarıdaki yorumdan anlaşılacağı üzere Roma Cumhuriyetinde diktatörlük günümüz diktatörlük anlayışından farklı bir yapı barındırmaktadır. Roma Cumhuriyetinde diktatörlük etkili kriz yönetimine uyarlanmış bir kurum işlevine sahipti ve bu dönemde meslektaşlık (collegiality- Kollegialitätsprinzip) prensibi kaldırılırdı.⁵⁸

Roma Cumhuriyetinde kriz yönetiminde koruma amaçlı oluşturulan diktatörlük, orta çağda, antik çağda ayrıca modern çağın erken dönemlerinde monarşinin bozulmuş biçimlerini tanımlayan despotizmin ve tiranlığın kapsamlı kavramlarından oldukça farklıydı. Cumhuriyet anayasasının korunması ya da restorasyonu Roma diktatörlüğünün amacını oluşturmaktaydı.⁵⁹

İbrahim Sarı da *Diktatör* adlı kitabında, Roma Cumhuriyetinden sonra tarihte görülen diktatörlüklerin esasta aynı kalmakla birlikte değişik şekiller aldığını ifade etmektedir. Sarı, özellikle senatonun bazı ülkelerde yasama organının bir parçası olarak görev yapan kurumlar olduğunu dile getirmektedir. Senatoların genellikle çift meclisli ülkelerde bulunduğunu ve daha yüksek düzeyde olan meclislere verilen isimler olarak

⁵⁶ Emre Con, *Alman ve İtalyan Modelleri Bağlamında Faşist Devlet Sistemi (1922-1945)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne Aralık 2008, 33.

⁵⁷ <http://www.iktibasdergisi.com/diktatorluk/>, İktibas, Aralık 2011, Sayı 396, Diktatörlük, 9. Erişim Tarihi: 13.06.2017.

⁵⁸ Matthias Lemke, *Ausnahmezustand: Theoriegeschichte – Anwendungen – Perspektiven*, Springer-Verlag, Wiesbaden 2017, 4.

⁵⁹ Volker Kronenberg, "Diktatur", in: Ludger Kühnhardt, Tilman Mayer, *Bonner Enzyklopädie der Globalität*, Springer Fachmedien, Wiesbaden 2017, 1094.

verildiğini açıklayan Sarı, diktatörlüğü: Kişi ve parti diktatörlüğü ile askeri ve müşfik diktatörlükler olarak sınıflamaktadır.⁶⁰

Yirminci yüzyılın başındaki siyasi mücadelelerde diktatörlük, anlamı ütopyik beklentiler ve ahlaki kınamalar arasında gidip gelen gizemli bir kavramdı. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana bu kavramın anlamında gayrimeşru despotluğun çeşitli formlarını ifade eden bir daralma oluşmuştur.⁶¹

Nermin Abadan, Maurice Duverger ile ilgili yaptığı çalışmasında diktatörlüğün M.Ö. 7. ve 8. yüzyıllar ile M.S. 19. ve 20. yüzyıllarda ortaya çıkışının sebepleri arasında inanç sarsıntıları ile birlikte ortaya çıkan sosyal bünye buhranlarının olduğunu ifade etmektedir.⁶²

Komünizmle yönetilen Romanya'da, diktatörlüğün baş kahramanı olarak görülen Çavuşesku'nun, Herta Müller'in hayatındaki yeri çok farklıdır. Çavuşesku, Romanya'nın en uzun süre devlet başkanlığı yapan kişilerin başında gelir. İbrahim Sarı, Çavuşesku'nun kendi yandaşlarına, milletine işkence yapan bir devlet adamı olduğunu, halkının, açlık sınırında yaşarken kendisinin ve ailesinin lüks, güzel, varlıklı bir yaşantı sürdürdüğünü belirtmektedir.⁶³ Çavuşesku'nun, yaklaşık 25 yıl gibi uzun bir süre Romanya'nın başında kalmasının birçok sebepleri gösterilmektedir. Soğuk Savaş sona erene kadar, Avrupa Topluluğu Romanya ile diğer tüm Sovyet bloku ülkelerine kıyasla daha uzun ve derin ilişkilere sahip oldu. Bunun sebebi, Romanya'nın içeride Nikolai Çavuşesku liderliğinde, katı dış politikasında görünüşte bağımsız olması gösterilmektedir.⁶⁴ Yahya, Çavuşesku'nun İsrail'le iş birliğine giden 'sol-faşist'lerin içinde Romanya'nın eli kanlı diktatörü olarak başta geldiğini belirtmektedir. Çavuşesku'nun, Doğu Bloku ülkelerinin genelinin aksine, İsrail'in haksız işgali ile sonuçlanan Altı Gün Savaşı'nın ardından Yahudi Devleti'ni kınamadığını ve BM'de onun aleyhine oy vermediğini ifade etmektedir.

Nikolay Çavuşesku'nun liderliği döneminde büyüyen Herta Müller, romanlarının bazı yerlerinde dolaylı ya da doğrudan diktatör ile ilgili olumsuz eleştirilerini

⁶⁰ İbrahim Sarı, *Diktatör: Kişinin Aklını Satın Alan Diktatörler*, (Birinci Baskı), Net Medya Yayıncılık, Antalya 2017, 48.

⁶¹ Kronenberg, 1094.

⁶² Nermin Abadan, *Diktatörlük Hakkında*, Maurice Duverger: De la dictature, Juillard, Paris 1961, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/405/4448.pdf>, 260. Erişim Tarihi: 19.06.2017.

⁶³ Sarı, 72.

⁶⁴ *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, Cilt 2, Editör Desmond Dinan, Çeviren Hale Akay, Kitap Yayınevi, İstanbul, Nisan 2005, 272.

yazmaktadır. İncelediğimiz üç romanda 25 yıl diktatör olarak Romanya'yı yöneten Çavuşesku döneminde yaşanan sıkıntılardan kesintiler bulunmaktadır.

1.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA DİKTATÖRLÜK

Herta Müller'in ikinci romanı olan *Yürekteki Hayvan* 1994 yılında yayınlanmıştır. Olay Çavuşesku döneminde geçmektedir. Bu roman diktatörlüğün yıkıma uğrattığı arkadaşların öyküsünü anlatıyor. Çavuşesku döneminde yaşanan politik kararların insanlar üzerinde bıraktığı olumsuzluklar aktarılmaktadır. Nubert, *Yürekteki Hayvan* romanının bir "politik roman"⁶⁵ olduğunu ifade etmektedir. Marie Dedíková, *Yürekteki Hayvan* romanında sürekli insanları takip eden bir gizli servis polis baskısının olduğunu belirtmektedir.⁶⁶ Müller, romanının örgüsüne yozlaşma ve sindirme kavramlarını çarpıcı bir şekilde yedirmiştir. Roman kronolojik bir sıra ile yazılmaktadır. Ben anlatıcı otobiyografik özellikler taşımaktadır. Kısa cümlelerle soru yapı kalıpları sıklıkla göze çarpmaktadır. Sembolik öğelere yer verilmektedir. Romanda, çok sayıda mecaz anlatımlar karşımıza çıkmaktadır. Müller bu romanıyla 1994 yılında Kleist Ödülünü almıştır.

1997 yılında Türkçeye çevrilen roman, Müller'in Nobel Edebiyat Ödülünü almasından sonra ülkemizde de daha çok tanınmasına sebep olmuştur. Romanın girişi Edgar'ın sözüyle başlamaktadır. "Sustuğumuzda itici oluyoruz, dedi Edgar, konuştuğumuzda ise gülünç." (YH, s. 9.) Marisa Siguan, anlatıcının, romana bu cümle ile başlamasının, mağdur anlatıcının, problemlili ve çelişkili anlatıma yer vereceğinin işareti olarak görüldüğünü ifade etmektedir.⁶⁷

Ben anlatıcı bir köyde yaşamakta ve dil öğrenimi görmek için şehre gelir ve beş üniversite arkadaşıyla bir yurttan kalır. Bunlardan birisi fakir bir çevreden gelen ve erkeklerle düşüp kalkan Lola'dır. Bu erkeklerden arasında Partiden olan Doçent ve şoförü de vardır. Bundan dolayı da kendisi partinin üyesi bile olmuştur. Fakat öğrenim hayatının

⁶⁵ Roxana NUBERT/Ana-Maria DASCĂLU ROMIȚAN, *Das Bild der Diktatur in Herta Müllers Roman Herztier – Mit besonderer Berücksichtigung der sprachlichen Mittel*, West-Universität Temeswar, Universität Bukarest, 14.

⁶⁶ Marie Dedíková, *Raumfigurationen in Herta Müllers Werken Herztier und Niederungen*, Magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita Filozofická fakulta Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky, MU 2013, 12.

⁶⁷ Marisa Siguan, 19.

son yılında odada yalnızken anlatıcının bavulundan bir elbise kemerini alır ve bu kemerle kendini asar. İntihar etmeden önce tuttuğu deftere jimnastik öğretmeni tarafından nasıl tecavüze uğradığını yazmaktadır.

Lola, iki gün sonra büyük konferans salonunda partiden ihraç edilir ve okuldan kaydı silinir. Bundan kısa bir süre sonra Lola'nın defteri kaybolur. Romanın önemli kahramanlarından Edgar bir köyde doğup büyüyen ve şehre gelen biridir. Üç arkadaştan Kurt ve Georg küçük bir Romanya şehrinde büyümüşlerdir.

Anlatıcı ve arkadaşları sık sık buluşmakta ve politik konuşmalar yapmaktadırlar. Bu arkadaşlar şiirler yazmaktadırlar. Kitap okumayı seven bu üç arkadaş, genellikle yasak yayınlardan dolayı kitaplarını saklarlar. Bu kişilerin devlete karşı yaptıkları gizli faaliyetler polisler tarafından bilinmekte ve sürekli takip edilmektedirler. Özellikle gizli polis Yüzbaşı Pjele bu arkadaşları sorguya alır. Anlatıcının büyük ailesindeki bireylerde oluşan hastalıklar sürekli anlatılmaktadır. Anlatıcı sürekli çocukluğunu ve gençliğini hatırlamaktadır.

Anlatıcı da diğer bazı figürler gibi intiharı düşünmektedir. Okulu bitirmesinden sonra bir fabrikada çevirmen olarak çalışmaya başlar. Edgar ve Georg devlet tarafından iki farklı endüstri kentine öğretmen olarak görevlendirilir. Kurt bir kesimhanede mühendis olarak göreve başlar. Anlatıcı, Bayan Margit adındaki bir Macar'ın evinde kiracı olarak oturmaktadır. Bayan Margit, anlatıcının eve erkekler getirmesinden dolayı anlatıcıyı sık sık uyarmaktadır. Anlatıcın arkadaşlarından birisi de Tereza'dır. Tereza anlatıcıya uzun bir aradan sonra kendisinin gizli polis tarafından anlatıcıyı takip etmesi için görevlendirildiğini itiraf eder. Tereza daha sonra hastalanarak ve ölür. Anlatıcı ekonomik sıkıntılar yaşar ve girdiği işlerden de çıkarılır.

Politik görüşlerinden dolayı Edgar, Georg ve anlatıcı işlerinden çıkarılırlar. Sadece Kurt işten çıkarılmaz. Anlatıcı ve arkadaşları Georg ve Edgar belirli aralıklarla Almanya'ya göç ederler. Georg, Almanya'ya gitmesinden kısa bir süre sonra intihar eder. Edgar da göç ettiği ülkede sıkıntılar çekmektedir. Kurt da kendisini asar. Romanya'da yaşayan insanlar diktatörden rahatsız olurlar. Fakat, bu rahatsızlıkları düşünce özgürlüğünün yasaklanması ile sınırlı kalmaz. Anlatılan sadece düşünce özgürlüğüne getirilen yasak değildir. Bunun yanı sıra devlet terörü, baskı, aldatma, dürüstlük, güven, ahlaki çöküntü, sosyal bulanımlar ve ümitsizlik konuları da bu romanda işlenmektedir.

Müller romanın anlatımını genellikle duru, kısa cümlelerle ve şiirsel bir şekilde ifade etmektedir. Roman, olayları olduğu gibi aktarmakta ve çözüme dayalı ifadeler yer almamaktadır. Müller'in figürleri genelde taşradandır, köylerden gelmişlerdir. Bu figürler ülkenin içinde bulunduğu diktatörlük rejimine karşı birlikte hareket etmek için sürekli bir araya gelirler. Birbirlerinden cesaret alarak rejime karşı duruş sergilemektedirler. Öne çıkan figürler ben anlatıcı, Lola, Edgar, Kurt, Georg ve Yüzbaşı Pjele'dir.

*Yürekteki Hayvan*⁶⁸ romanında olay Romanya'da Çavuşesku döneminde geçmektedir. Yapıtta, diktatörlüğün yıkıma uğrattığı arkadaşların öyküsü anlatılmaktadır. Herta Müller, romanının örgüsüne yozlaşmayı, diktatörlüğü ve sindirme kavramlarını etkileyici bir şekilde konu edinir. Sürekli kaçma planları yapan insanlar, fırsatlarını bulduklarında zorlu şartlara rağmen ve maddi hiçbir fedakârlıktan çekinmeden ellerindeki tüm imkânları kullanarak kaçışlarını gerçekleştirmektedir.

Herkes kaçma düşüncesiyle yaşıyordu. Suların sınır dışında kaldığı yere dek Tuna'yı yüzerek geçmek istiyorlardı. Toprak sınır dışı kalana dek mısır tarlalarının ardından koşmak. Gözlerinden anlaşıyordu; çok yakında ellerindeki tüm parayla kadastracıdan haritalar satın alacaklar, muhafızların kurşunlarına ve köpeklerine hedef olmamak, karadan ya da sudan kaçabilmek için tarlada ve nehirde sisli günlerin gelmesini bekleyecekler. Ellerinden anlaşıyordu; çok yakında balonlar ya da yatak tahtalarından ve genç ağaçlardan, eften püften kuşlar yapacaklar. Havadan kaçabilmek için rüzgârın durmamasını bekleyecekler. Dudaklarından anlaşıyordu: çok yakında bir istasyon bekçisiyle, tüm paralarını vererek fısıldaşacaklar. Kaçabilmek için yük vagonlarına binecekler. (YH, s. 45.)

Diktatörün yandaşları ona hizmet ettikleri ve rahatları yerinde oldukları için elbette kaçmak istemezler. Hatta kaçma planları yapan kişileri ihbar edebilmek için tüm gayretlerini göstermektedirler.

Sadece diktatör ve muhafızları kaçmak istemiyordu. Gözlerinden, ellerinden, dudaklarından anlaşıyordu. Bugün de, yarın da köpekleri ve kurşunlarıyla mezarlar açacaklar. Bir de kemer, fındık, pencere ve ipe.

Diktatör ve muhafızlarının tüm kaçış planlarının gizliliğinin üstünde durdukları hissediliyordu. Kulak kabarttıkları ve korku saldıkları hissediliyordu. (YH, s. 46.)

Muhafızlar maaşlarını alabilme ve diktatöre yaranma adına ne kadar çok düşmanları yargılayabilseler ve sayılarını artırsalar o derece kendilerini kanıtlayacakları düşüncesi içerisindeyler. Georg, Edgar ve Kurt muhafızları kızdırmak ve onlara zarar vermek adına her şeyi yapmaktadırlar.

⁶⁸ Metin analizi bölümünde faydalandığımız “Yürekteki Hayvan” adlı romanın künyesi şöyledir: Herta Müller, *Yürekteki Hayvan*, (Almancadan çeviren Çağlar Tanyeri), Telos Yayıncılık, İstanbul Mayıs 1997, 201 s.

Mezarları açanlara zarar verecek her şeyin işe yarayacağını düşünüyordum. Edgar, Kurt ve Georg'un şiir yazıp fotoğraf çekerek ya da orada burada bir şarkı mırıldanarak, mezar açanlarda nefret uyandıracaklarını. Bu nefretin muhafızlara zarar vereceğini. Giderek bütün muhafızların, sonunda da diktatörün bu nefrette akıllarını kaçıracaklarını.

Kanlı işlerini her gün titizlikle yürütebilmeleri için, muhafızların bu nefrete gereksinim duyduklarını o zamanlar bilmiyordum. Maaşlarını alabilmek için nefretle yargılamak zorunda olduklarını. Onlar düşmanı yargılayabiliyordu ancak. Muhafızlar güvenilirliklerini düşmanların sayısıyla kanıtlıyordu. (YH, s. 47.)

Edgar, gizli servis polisi elemanlarının diktatörün hasta olduğuna dair söylentileri bilerek dedikodularla yaydığını belirtmektedir. Bu polislerin amaçları insanların kaçmasını teşvik etmek ve sonra da kaçan kişileri yakalamaktır. Gizli polis elemanları hırsızlık yapanları yakalamakla yetinmemektedirler. Onları devlete karşı suçlarla da ihbar etmek istemektedirler.

Gizli servis, diktatörün hasta olduğuna dair söylentileri özellikle yayıyor, insanları kaçmaya zorlamak sonra da enselemek için, demişti Edgar. Önce fısıldaşmalara yol aç, sonra ensele, insanları et, kibrit, mısır, deterjan, mum, vida, toka, iğne ve kalas çalarken enselemek yetmiyor onlara. (YH, s. 47.)

Genç adamlar, bol bol erik toplamaktadır. Cepleri dolduğunda ağaçların yanlarından uzaklaşmaktadırlar. Erikoburlar halk arasında; sonradan görme, kendini inkâr edenler, vicdansızlar, cesetlerin üzerinde yükselenlere kullanılan bir tabirdir. Küfür olarak adlandırılmaktadır. Diktatörler erikobur olarak görülmektedir. Müller, diktatöre ait birçok kötü vasfı erikobur küfrüyle açıklamaktadır.

Topladıklarını torbalara da doldurup ceketlerine sokuşturuyorlardı. Bir defada bol bol erik toplayıp uzun süre bunlarla idare etmek istiyorlardı. Ceket cepleri dolduğunda hızla ağaçların yanından uzaklaşıyorlardı. Çünkü erikobur bir küfürdü. Sonradan görmelere, kendini inkâr edenlere, yoktan var olan vicdansızlara, cesetlerin üzerinde yükselenlere böyle deniyordu. Diktatör de bir erikoburdur. (YH, s. 48.)

Diktatöre olan nefret o kadar büyüktür ki, sürekli onun ölmesi için insanlar beklenti içindedirler ve toplumda dedikodular yaymaktadırlar. Diktatör her yurtdışı seyahatine çıktığında farklı hastalıklara yakalanma ile ilgili fısıltılar yayılmaktadır. Hepsi de ölümcül hastalıklar ve sanki bir an evvel ölmesi, umutların artması için oluşturulan söylentilerdir.

Söylediğine kendisi de inanmıyordu. Asıl gitmesi gerekenin gideceğine kimse inanmıyordu. Her gün diktatörün eski ve yeni hastalıklarıyla ilgili söylentiler çıkıyordu. Onlara da inanmıyordu kimse. Gene de kulaktan kulağa fısıltılar dolaşıyordu. En sonunda diktatöre ulaşacak sinsi ölüm virüsünü içinde taşıyormuş gibi, biz de bu söylentilerle ilgileniyor, fısıldaşıyorduk: akciğer kanseri, gırtlak kanseri, diye fısıldaşıyorduk, bağırsak kanseri, beyin atrofi, felç, kan kanseri.

Yine bir dış gezi, diye fısıldaşıyordu insanlar: Fransa, Çin, Belçika, İngiltere, Kore, Libya, Suriye, Almanya, Küba. Her bir gezisine kaçma niyeti fısıltıları eşlik ediyordu... Kaçış korkusu, diktatörün her gezisini acil tedavi gezisine dönüştürüyordu: akciğer kanserine karşı

Uzakdoğu havası, gırtlak kanserine karşı bitki kökleri, beyin atrofisine karşı akupunktur, felce karşı kaplıca. Bir tek hastalık için gitmesi gerekmez deniyordu: kan kanserine karşı çocuk kanı ülkede vardı. Doğum kliniklerinde yeni doğan bebeklerin alınlarından Japon iğneleriyle çekiliyordu kan. (YH, s. 56.)

İnsanlar sadece diktatörün ölümünü görebilmek adına ondan daha çok yaşamayı arzulamaktadırlar. Diktatörün zarar görmesi için sürekli kafalarını meşgul ettiklerini görürüz.

Herkes onun zarar görmesiyle sevinçten çıldıracağı günü bekliyor, ama o gün hiç gelmiyordu. Diktatörün cesedi herkesin kafasına sızmanın yolunu buluyordu, tıpkı kendi bitmiş yaşamları gibi. Herkesin isteği ondan daha uzun yaşayabilmektir. (YH, s. 57.)

Anlatıcı, doktorunun, babasıyla ilgili açıklamalarını dinler. Karaciğerin şişmesini liderinkine benzetir. Doktor o esnada tedirgin olur ve işaret parmağını karşısındaki anlatıcının susmasını istercesine dudaklarına götürür. Anlatıcı, Führer'i kastettiğini ifade eder. Anlatıcı, doktorun bu davranışını yanlış anlar. Doktor babasının durumuyla ilgili konuşur. Anlatıcı doktorun diktatörden söz ettiğini düşünür. İnsanlar toplum içinde bir olayı anlatırken yanlış anlaşıldıklarında “Führer'i” kastettiklerini karşısındakine söylerler. Çünkü insanlar korkularından dolayı doğrudan diktatör şeklinde bir nitelendirme yapamazlar.

Karaciğeri, lideri şişiren şarkılar gibi şişmiş demek, dedim. Doktor işaretparmağını dudaklarına götürdü. Diktatör için söylenen şarkılardan söz ettiğimi sanmıştı, oysa ben Führer'i amaçlamıştım. Parmağını dudaklarında tutarak, yok, dedi. Babamdan söz ediyordu, oysa ben diktatörden söz ettiğimi sanmıştım. (YH, s. 58.)

Diktatörlük döneminde ülkeden kaçmak isteyen kişilerin önündeki en büyük risk kuşkusuz, kaçış sırasında ölmektir. Halk arasında kaçışlarla ve diktatörün hastalıklarıyla ilgili fısıldaşmalar olmakta, buradaki ses tonunun farklılığı, olaya bakışlarını da göstermektedir. Ölüm artık sıradan bir olay gibi toplumda karşılanır. Ölüm, bilince takılarak korku ve bunalım yaratan, kişinin çabalarına karşın kurtulamadığı düşünceler oluşturur. Diktatörlükten rahatsız olan, korku içindeki insanlar, dükkânda sıra bekler gibi ölümün, kendilerini her an bulacağını düşünürler.

Dükkândaki gibi kuyrukta bekliyorlardı. Ölüm birini buyur ettikten sonra, sıra arkadakine geliyordu. Sis bulutları, hava akımları ya da rayların bükümleri buna karşı ne yapabilirlerdi ki. Her ölüm cephe'deki bir delik kadar olağandı: elini cebine soktuğunda tüm bedeni yutuyordu delik. Ölümler çoğaldıkça, takınak daha da güçleniyordu.

Kaçarken ölenleri fısıldaşmak, diktatörün hastalıklarını fısıldaşmaktan daha farklıydı. (YH, s. 114.)

Diktatörlük ve diktatör ile ilgili söylemleri insanlar söylerken bazen doğrudan bazen de dolaylı isim kısaltmaları yaparak verirler. Diktatörlükle idare edilen bir ülkede, sözcük seçimine dikkat edilmelidir. Hitler'in Nazi selamı ile ilgili olumsuz eleştirileri burada çarpıcı bir şekilde görürüz. Çocukların selamlaşırken Hitler gibi selam vermeleri dönemin diktatörünü dolaylı bir üslupla yermektedir.

Görüyor musunuz, çocuklar Hitler dönemindeki gibi selamlaşıyorlar. Bay Feyerabend da sözcüklere çok dikkat ediyordu. Çav onun için Çavuşesku'nun ilk hecesiydi. Bayan Grauberg Yahudi, demişti, ama Alman olduğunu söylüyor. Siz de korkup, onun selamına karşılık veriyorsunuz. (YH, s. 148.)

Diktatörün adı genellikle çok nadir olarak romanda geçer. Yazar, özellikle Çavuşesku'nun ne denli zalim bir diktatör olduğunu okuyucuya hissettirmek adına yüzyılımızın en tanınan diktatörlerinin isimlerini bir araya getirerek romanın önemli mesajlarından birisini verir. Romanya asıllı Alman yazar Herta Müller'in iki diktatörün adını burada vermesinde çok seçici davrandığını düşünüyoruz. Almanya'da diktatörlük yapan Hitler ile babasının daha önce SS subayı olmasına gönderme yapmakta, Rusya'da diktatörlükte sınır tanımayan Stalin'in adını seçmesi ise Romanya'da dönemin diktatörü olan Çavuşesku'nun Rusya'ya olan yakınlığını açıkça göstermektedir.

Muhbir olarak hepsi işe yarar, dedi Kurt, ister Hitler döneminde olsun ister Antonescu. Başparmağındaki yara yüzünden bana lanetli çocuk gibi geldi Kurt. Hitler'den birkaç yıl sonra hepsi Stalin için gözyaşı döktüler, dedi. O zamandan beri de Çavuşescu'ya mezarlar açsın diye yardım ediyorlar. (YH, s 148)

Edgar, tüm bu olaylarda sadece diktatörün suçunun olmadığını ve korkular içinde yaşayan halkın da bunda katkısının olduğunu düşünür.

Belki yanlışlık diktatörün varlığında değildi onlar için, dedi Edgar.

Bizim varlığımızın da hata olduğunu kanıtladılar. Hataydı, çünkü saçlarımız ve tırnaklarımız uzarken, bu ülkede yaşamımızı korkular içinde yürüyerek, yiyerek, uyuyarak ve birisini severek sürdürmek, zorundaydık, berbere gitmeye ve tırnaklarımızı kesmeye devam ediyorduk. (YH, s 9)

Yürekteki Hayvan romanında birkaç yerde daha diktatörlük kelimeleri geçer. Göz altıların olduğu her yer küçük olarak görülür. “Diktatörlüklerde kent yoktur, çünkü gözaltında olan her şey küçüktür.” (YH, s. 43.) Lola'nın görevleri arasında diktatöre ait kesilmiş yazıları gazetelerden kesip duvar panosuna yapıştırmak bulunur.

Sonra gazetelerden kesilmiş yazıları değiştiriyor, diktatörün sondan bir önceki konuşmasını çıkarıp, yerine sonuncusu yapıştırıyordu. İşini bitirdiğinde çorapları atıyordu Lola. (YH, 19)

Ben anlatıcı, romanın birçok yerinde arkadaşlarının birbirilerine yazdıkları mektuplarda kendilerine ait olduklarını işaretlemek adına zarflara saç tellerini koyduklarını dile getirir. “Georg’un saçı elimden düştü.” (YH, s. 114.) Diktatörlüğün rejiminin korkusundan anlatıcı ve arkadaşları mektupların okunup okunmadığını anlayabilmeleri için saç tellerini bir araç olarak kullanırlar. İletişim mahremiyetinin yasaklandığı bir korku ortamında, sadece kitaplarda sansür bulunur. Mektupların içerikler de kontrol edilir.

Yazarken tarih atmayı ve her keresinde mektuba bir tel saç koymayı unutmayın, dedi Edgar. Eğer mektuptan saç çıkmazsa, açılmış olduğunu anlarız. (YH, s. 72.)

Korku içinde yaşayan bireylerin saç ve tırnaklarının daha çabuk uzadığı anlatıcı tarafından birçok yerde dile getirilir. Anlatıcı, mektupları açarken çok yavaş açmaktadır. Amacı içine koydukları saç telini görmektir. Georg’un saçları kızıl olduğundan mektupta kızıl saç telini aramayı umar. Bunun dışında, birbirilerine yazdıkları mektuplarda bazı kelimelerin kullanılmasının da mektubu o kişinin yazdığına işaret olarak görüldüğü düşünülür. Bazen ünlem gibi noktalama işaretleri, bazen de tırnak makası, ayakkabı gibi şifreli sözcüklerin bulunması, mektubun güvenilirliğini oluşturur. Anlatıcı ve arkadaşları sözcükler üzerinden anlatmak istediklerini kodlamaktadırlar. Mektupların okunma ihtimaline karşı bu yöntemi kullanmak zorunda bırakılmışlardır. Mektuplar yazılırken bir sansürden geçmek zorunda kalmaktadır.

Georg’un mektubunu da, tıpkı üç gün önce Edgar’ın mektubu gibi çok yavaş açtım. Mektubun kat yerinde kızıl bir saç teli vardı. Hitaptan sonra ünlem geliyordu. Okurken yutkunuyor, kâğıttan, içinde üşütmek, tırnak makası veya ayakkabı geçen tümceler çıkması için dudaklarımdan yardım alıyordum. Yutkunmaların yararı olmadı. Tümceler çıkıyordu. Edgar’ın mektubunu okurken de çıkmışlardı.

Burada ihsanların saçları ve kirpikleri kereste tozu içinde, diye yazıyordu Georg. (YH, s 78)

Yürekteki Hayvan yapıtı, diktatörlüğün, toplumdaki baskılarının etkilerinin hissedilmesi açısından en iyi örneği olarak görülür. Bireyin diktatörlük rejimindeki çaresizliği ve karamsarlığı işlenir.

1.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI’DA DİKTATÖRLÜK

Roman, Herta Müller’in Almanya’ya göç etmesinden sonra 1992 yılında, Çavuşesku’nun da ölümünden üç yıl sonra yayınlanır. Çavuşesku dönemindeki komünizmle yönetilen ülkedeki yaşanan korku dolu olaylar ve insanlara komünizmle

uygulanan baskılar anlatılır. Yazar, ancak hamam böceklerinin komünizmden daha çok yaşayacaklarını belirtir. “Onlar bu sosyalizmi yiyip bitirecekler” (TDOA, s. 92.)

Bireylerin açlık, intihar ve rejim karşısındaki tavırları daha çok işlenmektedir. Çingeneler ve gizli polis dışında hiç kimsenin çok fazla bir umuda sahip olmadığı bir kasabada çiftçiler çok yer, çok içerler, çünkü her şeye sahiptirler; az konuşurlar, çünkü çok şeyi bilirler. Müller, Romanya’nın yaşadığı sıkıntıları şiirsel dille ifade eder. Romanı herhangi bir roman türüne koymak zordur. Gizli polis servisi elemanlarının takiplerinin ağırlıklı olmasından dolayı dedektif roman olarak sınıflandırmak mümkündür. Kahramanlardan biri bir polis şefine âşıkken öteki bir çingene müzisyenle olan ilişkisi nedeniyle soruşturmaya uğrar. Roman, Türkçeye çevrilmiştir.

Tilki Daha O Zaman Avcıydı romanının erkek figürleri arasında en önemlileri birbirine benzeyen üç kahramandır. Bu üç kahramanı sadece ben anlatıcının gözüyle tanırız. Komünist polis devletinin yükünü en ağır şekilde, toplumun ve insanlığın günahını kendi hayatlarıyla ödeyen genelde kadınlar oluyordu fakat bu romanda sistemin avına erkekler de dahil olur. Bu üç kahraman üniversitede tanışır ve gizli toplantılar yapıp sisteme karşı direnirler. Herta Müller’in yapıtlarında sisteme karşı direnen erkek figürlere nadir rastlanır. Bu sebeple bu kahramanların farklı özellikleri vardır. Ana kahraman Adina adındaki öğretmendir. Adina’nın arkadaşı Clara bir fabrikada mühendis olarak çalışmaktadır. Clara gizli servis polisiyle aşk yaşamaya başladıktan sonra arkadaşlar arasındaki ilişkiler kopar. Çünkü Clara, arkadaşlarını takip etmekte ve onların yaptıklarını polise bildirmektedir. Adina’nın evindeki tilkinin bir gün kuyruğu koparılır, diğer bir gün arka ayakları yok edilir ve başka bir gün de ön ayakları kesilir. Romanın başlığıyla romanın kısa bir özeti verilmekte ve tilki tehdidin bir simgesi olarak görülür.

Tilki Daha O Zaman Avcıydı romanı, bazı yazarlar tarafından olumsuz eleştirilmektedir. Kristin Øye Raddatz *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanının okuyucuyu doydurmadığını, ancak ağzına bir parmak bal çaldığını ifade etmektedir.⁶⁹

*Tilki Daha O Zaman Avcıydı*⁷⁰ romanı bizi Çavuşesku’nun Romanya’sına götürür. Gazeteler sürekli diktatörü övücü cümleler kullanmakta ve özellikle ona ait fotoğrafları

⁶⁹ Kristin Øye, *Jeder gebührt ein anderer Name. Fremdheit und Identitet in Herta Müllers “Reisende auf einem Bein”*, Germanistisk Institutt, Universitetet i Bergen, November 2007, 20.

⁷⁰ Metin analizi bölümünde Müller’in faydalandığımız “*Tilki Daha O Zaman Avcıydı*” romanın künyesi şöyledir: Herta Müller, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı*, (Almancadan çeviren Nesrin Oral), Telos Yayıncılık, İstanbul Mart 1998, 228.

daha net görülebilsin diye kâkülünün olduğu kısımlar yağlanmış ve parlaklık sağlanmıştır. Gazetelerde çıkan fotoğraflar o kadar büyüktür ki, diktatörün ülke üzerindeki gücünü yansıtırçasına hâkimiyetini ifade eder. Olay kahramanlarından Adina'ya göre diktatör; gazetelerde yayınlanan devasa fotoğraflarla da halka varlığını hissettirir.

Gazete pürüzlüdür, ancak diktatörün kâkülünün kâğıtta sarı bir ışıltısı vardır. Kâkül yağlanmıştır, parlamaktadır. Sımsıkı yapıştırılmıştır. Kâkül kocamandır, daha küçük bukleler diktatörün başının arkasına sıkışmak zorunda kalmıştır. Bunları kâğıt yutmaktadır. Pürüzlü kâğıtta şöyle yazılıdır: halkın en sevgili evladı.

Parlayan şey görür.

Kâkül parlamaktadır. O her gün ülkeye bakıyor. Diktatörün gazetede ki resminin çevresi her gün yarım masa büyüklüğündedir. Kâkülün altında yüz, Adina iki elini, ellerinin sırtları aşağı gelecek biçimde yan yana koyduğunda dümdüz boşluğa baktığında ve kendi soluğunu yeniden yuttuğunda, iki el büyüklüğündedir.

Diktatörün gözündeki siyahlık, başparmak herhangi bir şeyi kavramaksızın büküldüğünde, Adina'nın başparmak tırnağı kadardır. Gözdeki siyahlık her gün genelden ülkeye bakmaktadır. (TDOA, s. 25.)

Diktatörün alnında bir yaprak biti durmakta ve ölü taklidi yapmaktadır. Anlatıcı, baskının ne kadar büyük olduğunu anlatmak için hayvanların dahi diktatörden korktuğunu ironi yaparak açıklamaktadır. “Diktatörün alnında bir yaprak biti duruyor ve ölü taklidi yapıyor.” (TDOA, s. 39.)

Devlet dairelerinde çalışan idareciler, korkularından dolayı ya da yaranmak adına odalarında diktatöre ait fotoğrafları ve yazıları başlarının üzerinde asılı bulundurmaktadırlar. “Müdürün başının üzerinde kâkül ve gözdeki siyahlık asılı. Halının üzerinde bir mürekkep lekesi var, camekânda diktatörün konuşmaları duruyor.” (TDOA, s. 69.) Genelde insanlar, değer verdikleri şeylere başlarının üzerinde yer verirler. Burada aslında diktatöre yandaş olanların da diktatörlüğün nimetlerinden yararlandıkları eleştirilir. Müdür, diktatöre yakın olan herkesin aslında bir nevi diktatörlüğün gücünden bir pay aldığını söyler. İdareci, masasının üzerinde ve duvarda asılı fotoğrafları işaret ederek diktatörünün yanında olduğunu ve onun gücünden yararlandığını ifade eder.

Bir keresinde büyük duvarda asılı, bir keresinde küçük yazı masasının üzerinde duran resmi işaret etti. Ancak iki resim birbirine bakıyordu, gözdeki siyahlık. Duvarda masa arasında, beyaz perdenin önünde, asılı olan resim masadaki portreyi buluyordu. ONUN bölgesinden gelen herkesin, diyor müdür, güçlü bir iradesi vardır. (TDOA, s. 95.)

Diktatöre olan korku aslında o kadar büyük ki; diktatörün demir sobasının üzerinde duran bir duvar gazetesine vurgu yapması ve diktatöre ait gözlerin parlaması buna

işarettir. Yazar aslında doğrudan soba diyebilirken; neden demir kelimesini sobanın önüne eklemektedir? Hâlbuki soba genelde demirden oluşur. Diktatöre vurguyu daha soğuk bir ifade ile anlatmak, perçinlemek adına bu tür kelime oyunları ile vermek istediği mesajlara dikkat çekmek ister.

Demir sobanın üzerinde bir duvar gazetesi var, üç kez diktatörün resmi, gözündeki siyah Adina'nın manto düğmesi kadar. Parlıyor. Yerdeki tükürük de parlıyor. Parlayan şey görür. (TDOA, s. 150.)

Romanya topraklarının bir kısmı 'Karpat' bölgesinde yer alır. Ülkenin en yüksek dağlarının olduğu 'Karpat Dağları' buradadır. Herta Müller, Romanya ismini kullanmadan 'Karpatlar' kelimesini kullanarak diktatörün memleketini anlatmak istenir. Diktatörün ne kadar rahatına düşkün olduğunu, yaptığı gezilerden anlıyoruz; gittiği yerlerdeki horoz ve köpekler toplanır. Horozların ötüşü ve köpeklerin havlaması diktatörü rahatsız edeceğinden, bunları toplamak için özel tasarlanmış, içinde kafeslerin bulunduğu bir otobüs, sürekli gittiği yerlerdeki bu hayvanları toplar. Diktatörün, opera ile ilgili tavrı da açıkça dile getirilmiştir. Öyle ki bir keresinde operaya gittiğinde oradaki seslerin onu rahatsız etmesinden dolayı tüm orkestrayı bir emriyle dağıtmıştır. Hatta opera binasını başka bir şeyi bahane ederek ortadan kaldırmak istemesinden, diktatörün, her şeye egemen olduğu ve emrinin kanun sayıldığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda diktatör helikopterine biner ve ülkenin üstünde uçar. Ovaların üstünde, Karpatlar'ın üstünde. Yaşlı erkek bacakları rüzgârın geldiği ve kışı tarlalardan silip süpürdüğü yerde, yukarıda durur. Diktatörün her kentte bir evi vardır. Kent, inişinden önce şakağında toplanır. Nerede yere inerse geceyi orada geçirir. Geceyi geçireceği yerde, pencerelerine tahtalar çakılmış bir otobüs ağır ağır sokaklarda gezinir. Otobüsün içinde telden kafesler vardır. Otobüs her evin önünde durur, çünkü her evden horozlar ve köpekler toplanmakta ve götürülmektedir. Yalnızca ışık diktatörü uyandırabilir, demişti hizmetçinin kızı, horoz ötüşü ve havlama onu zıvanadan çıkarır. Yaşlı erkek bacakları kentin ortasında, konuşmasını yapacağı opera balkonuna giden yolda durabilirler, demişti o. Gözlerini kısa bir süre kapatır, çünkü gün ağarırken uykusunda bir horoz ötmüş, bir köpek havlamıştır. Gözündeki siyahlığı açtığında opera yine ordaysa, elini uzatır ve operanın durduğu yerde apartman olamayacağından operanın yıkılması gerek, der.

O operadan nefret eder, demişti hizmetçinin kızı. Subayın karısı, başkentten bir subayın karısından onun bir kez operaya gittiğini duymuştur. O bir sahne dolusu insani bir sahne dolusu müzik aleti, insan hemen hemen hiçbir şey duymuyor, demiştir. Elini uzatmıştır. Ertesi gün orkestra dağıtılmıştır. (TDOA, s. 150.)

Nikolay Çavuşesku'nun 25 yıl boyunca tercümanlığını yapan gazeteci Ruse Nedelea, bütün diktatörlerin aynı zihniyetten beslendiğini söylemiştir. Nedelea, Romanya'da geçmişte yaşanan diktatörlük döneminin yıllarca bütün ülkeyi ve halkı adeta

bir kafes içerisine esir aldığını vurgulamıştır.⁷¹ Romanya’da halk, Çavuşesku döneminde maddi sıkıntılar çekmesine karşın diktatörün her gün yeni kıyafetler kullanması ve bir kullandığını bir daha kullanmaması göze çarpar. Giydiği kıyafetlerin renginin dahi halkın psikolojisine etkilerini görebiliyoruz.

Diktatör her sabah yeni iç çamaşırı giyer, demişti hizmetçinin kızı. Yeni bir elbise, yeni bir gömlek, yeni bir kravat, yeni çoraplar, yeni ayakkabılar. Kimsenin zehirleyememesi için, demişti başkentten subayın karısı, her şey saydam torbalara konmuştur. Kışın her sabah yeni palto, demişti hizmetçinin kızı, yeni bir atkı, yeni bir kürk başlık ya da yeni bir şapka. Sanki gece uykuda güç büyüdüğü için bir gün önce giydikleri küçülmüş gibi olmaktadır.

Buruşan yüzü resimlerde daha büyür, gri perçemi siyahlaşır.

Bir gün ne giydiyse, yaşlı erkek bacakları uyurken, giydiği şeyler karanlık gibi ülkenin içinde dolandır. Siyah kürk başlıklı ne kadar gündüz varsa, o kadar beyaz aylı gece vardır, diyordu hizmetçinin kızı. (TDOA, s. 191-192.)

Diktatöre olan öfkenin büyüklüğünden dolayı paralar üzerindeki fotoğrafı aşağılayan betimlemeler ve paraya sanki işkence ederek hırslarını alan kişilerin anlatımları görülür.

Paul el fenerini yakıp söndürüyor. Masadan parayı alıyor, bunu bana bu sabah vermek istiyordun, diyor, eliyle parayı düzeltiyor. Paranın üzerinde bir yüz var, pis buruşmuş ve yumuşak. En uzun dalın ucuyla yüzde bir delik açıyor çıplak dalla banknotu şişliyor. Bir ayak daha, diyor ve sonra. (TDOA, s. 163.)

Diktatörlük döneminde insanlar tutuklanır. Gizli polis servisinin elinde listeler bulunur ve insanları yakalamak için aramalar yaparlar. Adina’nın bulunduğu yerin kapısının altından tanıdığı tarafından bir pusula atılır. Adina’nın saklanması için kendisine yardım teklifinde bulunur.

Kapının aralığında bir pusula içeriye itekleniyor.

Adina okuyor:

İNSANLAR TUTUKLANIYOR LİSTELER VAR SAKLANMALISIN BENİM YANIMDA SENİ KİMSE ARAMAZ. (TDOA, s. 193.)

Diktatöre duydukları korku içlerine o kadar sinmiştir ki; âdeta vücudun tüm organlarına nüfuz etmiştir. Paul, diktatörün, anlatıcının romanlarındaki gibi uyukladığını söyler. Paul’un, anlatıcıya, “doğrudan senin romanlarındaki gibi demesiyle”, hikâyenin yazılmasında verilmek istenen mesajın özü ifade edilmektedir. Diktatör sessizce uyur vaziyette her yerde egemenliğini sürdürür. Burada geçen düşünce okumasında, Herta

⁷¹ <http://www.haberler.com/cavusesku-nun-tercumani-diktatorlerin-birbirinden-5050065-haberi/>. Erişim Tarihi: 16.02.2017.

Müller'in genel olarak romanlarında, diktatör rejiminin, sessizce okuyucuya verilmek istendiğinin anlatılmaya çalışıldığı sonucuna varmak mümkündür.

Bir diktatör tıbben açıklanabilir mi, o beyinde, midede, karaciğerde ya da akciğerde midir ki? Paul parlayan tırnaklarıyla kulaklarını tıkıyor, diktatör senin romanlarındaki gibi kalpte uyuklar. (TDOA, s. 207.)

Romanın sonlarına doğru, diktatörün halk tarafından istenmediği artık alenen diktatöre karşı protestolarla dile getirilir. İnsanlar onun konuşmasına izin vermez ve yuhalar. Bu da artık diktatörün sonunun yaklaştığının işareti olarak görülebilir.

Liviu'nun elleri titriyor, televizyonu açıyor; Çavușesku konuşmasını yapamamış, diyor millet onu yuhalayarak susturmuş, bir koruması onu perdenin arkasına çekmiş. Adina ağlıyor, ekranda taş zarlar ve pencereler belli-belirsiz, merkez komitesi ve önlerinde paltolar birbirine karışıyor, sıkışmış, binlerce palto bir tarla gibi birbirine karışıyor, üzerlerinde bir haykırış. Adina'nın yanakları yanıyor, çenesi çözülüyor, elleri ıslak, küçük, bağırان yüzlerden, gözlerden bir yığın, gökyüzüne bakıyorlar. O kaçıyor, diye bağırıyor Liviu, o kaçıyor, o öldü, diye bağırıyor Paul, kaçırırsa öldü demektir.

Merkez komitenin balkonunun üzerinde havada bir helikopter asılı. Ufalıyor, kaybolup giden yüzen, gri bir iğne ucu. Ekranda boş, siyah beyaz bir gökyüzü var. (TDOA, s. 214.)

Liviu, televizyonda diktatörün ölümünü duyunca sevincinden ne yapacağını bilemez. Sevinçlerinden dolayı, kapalı olan perdeleri hemen açarlar, içeriye giren ışık artık özgürlüğün habercisidir. Bir diktatörlük dönemi artık sona ermiştir.

Liviu ekranı öpüyor, seni yerim, seni yerim, diyor. Islak öpücükleri siyah beyaz gökyüzünde asılı kalıyor. Adina yaşlı erkek bacaklarının havada durduğunu görüyor, iki sivri diz ve beyaz baldırlar, kâkülü çok yukarıda, şimdiye dek hiç olmadığı kadar yukarıda. Paul bütün pencerelerdeki perdeleri açıyor. Evin içi öylesine aydınlanıyor ki, her duvar bütün odadan daha büyük olduğu için duvarlar sallanıyor. (TDOA, s. 214.)

Diktatör Nikolay Çavușesku 25 Aralık 1989 yılında idam edilir. Yaşlı kadının, onun ölümü ile ilgili okuduğu şiirde, aralık ayında öldüğü için doğrudan olarak diktatör kastedilerek ay adı verilmiştir.

*Kış şimşegi ve gök gürültüsü
Gök parçalanırsa aralık ayında
Kral ölecektir bununla. (TDOA, s. 215.)*

Diktatörün ölümünden dolayı halk mutluluk şarkıları söyler ve kendilerini eğlenceye verir. Ülkede, olumlu anlamda büyük bir fırtına kopar. Liviu ile Paul konyak içerler. Mutluluktan, yasak olan şarkıyı söylerler.

Bunlar silah sesi değildi, dedi, bu bir fırtına, burada değil, ülkenin daha yukarılarında.

Liviu ile Paul konyak içiyorlar, şişe gulu gulu ediyor ve kadehler şingirdiyor. Paul üzerinde Liviu'nun robdöşambri çıplak ayak, elinde konyak kadehi mutfak masasının çevresinde dolanıyor ve derinden gelen, titreyen bir sesle yasak şarkıyı söylüyor:

Uyan ey Rumen ebedi uykundan. (TDOA, s. 215.)

Adina ve Paul uykularında, kendilerini sürekli meşgul eden aynı görüntüyü görürler. Diktatörün, televizyonda izledikleri ölüm anının rüyalarında karmaşık hallerde yansımalarıyla karşılaşır. Rüyada diktatörün eşi onlara kendi çocukları gibi sevdiğini söyler. Müller, televizyonda izlediği Çavuşesku ve eşi Elena'ya ait konuşmaları rüyasında görmüştür. “Kendisi ve karısı askeri bir mahkemenin, televizyonda iki saat boyunca yayınlanan yargılaması sonucu Noel günü kurşuna dizilerek idam edildi. Karısı idam edilirken ‘Ben sizin annenizim’ diyordu.”⁷² Anlatıcı, diktatörün birkaç gün kullandığı siyah kürk başlığından bahsetmektedir. Anlatıcının, birkaç gün aynı şeyi söylemesindeki amacın, diktatörün bir giydiğini bir daha giymediğini ima etmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Televizyonda, diktatörün kışlada kurşuna dizilme anı yayınlanır. Delik deşik olan duvarın önünde yerde iki yaşlı çiftin ayakları odaya bakar şekilde yerde yattığını anlatılır. Askerler diktatör ve eşinin yanında bekler.

Daha yatak ısınmadan uyku kafayı sarıyor. Çünkü Adina ile Paul uykularına aynı delik görüntüyü götürüyorlar, kafatasını açan ve insanın başından daha büyük olan görüntüyü.

Sizi kendi çocuğummuş gibi sevdim, diyordu diktatörün karısı odaya. O başını sallıyordu, tırnak makasını Adina'nın elinin yanında masanın üzerinde gördü ve siyah kürk başlığını alına çekti. Aynı başlığı birkaç gündür giyiyordu. Sonra kurşunlar ekrandan geçti, bir kışlanın duvarına saplandı, avlunun en pis çıplak köşesine.

Duvak delik deşik ve bomboş duruyordu.

İki yaşlı çiftçi yerde yatıyordu, ayakkabılarının tabanları odaya bakıyordu. Başlarının çevresinde ağır asker postalları duruyordu, ipek eşarpları başlarından boyunlarına kaymış. Onun siyah kürk başlığı kaymamış. Bu hangisiydi, aynısı, sonuncusu. (TDOA, s. 222.)

Herta Müller bir konuşmasında şunları söyler: “15 yıl boyunca her gün ölmesini diledim. İdam edildiğinde rahatlayacağımı düşünüyordum. Ancak tam tersi bir tepki verdim. Gözyaşlarıma engel olamadım. Bir insanın vurulmasını izlemek bana zor geldi. İşte o an Çavuşesku belki de ilk kez gerçekten bir insandı. Tıraşsızdı ve gözlerinde o korku vardı.”⁷³

⁷² <http://grihucrelerim.blogspot.com.tr/2012/08/nikolay-cavusesku-cellat-infaz-emrini.html>, Erişim Tarihi: 06.03.2017.

⁷³ http://dipnotkitap.net/ROMAN/Tilki_O_Zaman.htm, Erişim Tarihi: 06.03.2017.

1.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA DİKTATÖRLÜK

Herta Müller'in 1989 yılında yazdığı bu roman, Çavuşesku Romanya'sından faşist rejim, Rumen gizli servisi tehdidi ve kitaplarının sansürlenmesi gibi nedenlerden dolayı Almanya'ya göç etmesinden sonra yayınlanmıştır. *Tek Bacaklı Yolcu*, kalabalıkların içinde yalnızlık çekmenin, baskıcı rejimlerin ve sürekli takip edilmenin açtığı yaralar ile yaşamda yürümenin, her şeye rağmen direnmenin romanı olarak nitelendirilebilir.

Tek Bacaklı Yolcu otobiyografik roman özelliği de taşımaktadır. Toplumsal travmaların birey üzerindeki izdüşümlerini etkileyici bir dille anlatır.

Kentten kente, geçmişten geleceğe ve tanıdık karanlıklardan meçhul düzlemlere açılan, şiirselliğiyle öne çıkan bir romandır.

Roman, Türkçeye de çevrilmiş ve Romanya'dan Almanya'ya 'göç'⁷⁴ eden İrene'nin geride bıraktıkları, bırakamadıkları ve geleceğini oluşturma mücadelesini konu edinir. *Tek Bacaklı Yolcu*'nun kahramanı İrene, iki ülke, üç erkek ve geçmişiyile hayat mücadelesi yapmaktadır.

İrene gölge gibi kendisini takip eden polis ve geçmişinden hiç kurtulamaz. Geleceğini oluşturmak için gayret gösterir. İrene, yeni gittiği ülkede takip edilmekte, mektupları okunmakta ve tehditler alır.

İrene göç ettiği Federal Almanya'daki yabancılaşmanın sıkıntılarını anlatmaktadır. Geçmiş ve geleceği arasında sıkışıp kalan İrene'nin öyküsünü anlatan bu kitap bize iki farklı İrene ve iki farklı ülke sunuyor. Viola Neubauer, yazarın, *Tek Bacaklı Yolcu* romanın kahramanı İrene'de kendisini anlattığını ifade etmektedir.⁷⁵

İrene yaşadığı hayattan memnun değildir. Ülkesinde diktatörlük hakimdir ve buna daha fazla maruz kalmak istemediğinden dolayı bir an önce kaçmak ister.

Bir gün şans eseri Franz ile karşılaşırlar. Franz'ın Diğer Ülke'de kısa süreliğine bulunduğunu öğrenen İrene, Franz'a büyük bir tutkuyla bağlanır. Onu kaçış bileti olarak görür, ondan etkilenip âşık olur.

⁷⁴ Bettina Bannasch und Gerhild Rochus, *Handbuch der deutschsprachigen Exilliteratur von Heinrich Heine bis Herta Müller*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston 2013, 468.

⁷⁵ Viola Neubauer, *Zum Heimatbegriff bei Herta Müller – Weibliche Heimat*, Diplomarbeit, Universität Wien, 2012, 98.

Franz'ın diğer Ülke'den gitme zamanı gelmiştir. İrene, onu uğurlamak için geldiği sırada Franz, diğer Ülke'yi ve yaşadığı yeri kumun üzerine çizer. İrene, tüm kaçma isteği ve geçmişinden kopamama duyguları içerisinde Franz'ın yaşadığı yere Malburg'a gider. Artık İrene için iki farklı İrene ve iki farklı ülke vardır. Pasaport için fotoğraf çektiğinde fotoğraftaki İrene'yi tanıyamaz. Kendine yabancılaşmanın ilk adımlarını atmıştır. Malburg'da kendisini Franz'ın karşılayacağını düşünen İrene, Franz'ın arkadaşı Stefan tarafından karşılanır. Franz sürekli şehir dışına çıkmaktadır. İrene ise kendisini yalnız bırakmayan Stefan'da arar yalnızlığından uzaklaşmanın çözümünü. Ama bir türlü bu gerçekleşmez. Franz, İrene'ye diğer Ülke'yi anımsatmaktadır. Diğer Ülke, Franz ile bütünleşmiş ve bir simge olmuştur. İrene evde tek başına kendisine, yeni hayatına, insanlara daha da yabancılaşmaktadır. Stefan'dan sonra Thomas ile de tanışan İrene onlarda Franz'ı aramaktan vazgeçmez. Ama arzularına bir türlü ulaşamaz.

İrene'nin geçmişi bir türlü peşini bırakmaz. Diğer Ülke'yi ve diğer İrene'yi unutamaz. Sürekli bir özlem ve arzu içindedir. Bu ruh halinde yeni İrene'ye daha da yabancılaşır. Toplumsal yabancılaşmanın, politik rejimin, yalnızlığın getirdiği zayıflığı taşıyamayan İrene günden güne daha da hayattan soyutlanır.

Çağdaş edebiyatın en önemli seslerinden Nobel ödüllü yazar Herta Müller'den sorularla dolu ve soru işaretlerinden yoksun bir roman: Tek Bacaklı Yolcu. Müller'in benzersiz dili ve anlatımı eşliğinde sert, soğuk ve müdanasız bir ahir zamanlar portresi. Bir kadın ve üç erkek; bir kadın, birkaç ülke, bir deniz, dört duvar ve bitimsiz kentler... Aştıkça yenileri keşfedilen sınırların üzerinde bir denge mücadelesi, kuşatan korkular, ıssız odalar. Herta Müller, Romanya'dan Almanya'ya göçtükten sonra yazdığı bu ilk romanda yabancılaşmanın öyküsünü hücrel kesitlerle betimliyor; var olmanın imkânsızlığını, kolektif acıları ve yüreğe çöken yabancıyla düşülen yolları anlatıyor. Yaşam hastalığından iyileşen çıkmıyor; yolcular hep utanç, yalnızlık ve yoksunluk eşliğinde yürüyor. Yaşam illetinin devası, içinde yaşadığımız şu karanlık, suçlu ve suçlayan dünyada, bulunmuyor.⁷⁶

Herta Müller'in Romanya'dan Almanya'ya göç ettikten sonra yazdığı ilk roman olan *Tek Bacaklı Yolcu*⁷⁷, kendisinin geçmişte diktatör ve diktatörlük rejimi nedeniyle yaşamak zorunda kaldığı olayları, toplumsal travmaları sık sık geri dönüş tekniğiyle aktardığı bir romandır. İrene'nin bina görevlisi ile arasında geçen bir konuşmada göç ettiği Romanya'dan, ismini anmadan, 'diğer ülke' diyerek söz ettiği dikkat çeker. Diktatörün Almanya'da bulunan halk arasında da kötü bir imajı vardır.

⁷⁶ <http://www.neokur.com/kitap/90864/tek-bacakli-yolcu>. Erişim Tarihi: 16.08.2017.

⁷⁷ Metin analizi bölümünde Müller'in faydalandığımız *Tek Bacaklı Yolcu* romanın künyesi şöyledir: Herta Müller, *Tek Bacaklı Yolcu*, (Almancadan çeviren Çağlar Tanyeri), Siren Yayınları, İstanbul Ocak 2013, 158.

İrene diğer ülkenin adını söyledi.

Kim vardı orada.

İrene diktatörün adını söyledi.

Pek iyi şeyler söylenmiyor onun hakkında, dedi adam. (TBY, s. 37.)

İrene bavulunu toplarken kendini ikinci bir kişi olarak hayal eder. Öyle ki adeta diktatörle ilgili korkularından kaynaklanan düşüncelere dalmakta ve kendi oluşturduğu diktatör ile hayalinde diyaloglar gerçekleştirir.

İrene arkasında ayak sesleri duydu.

Odaya gelen, diktatördü.

Yazlık bluzları ayaklarının altında çiğniyordu diktatör. Ağaçların altındaki yapraklar gibiydiler onun için.

Adeta önünde geniş, açık bir cadde uzanıyormuşçasına odanın içinden geçiyordu diktatör. Bavula doğru gidiyordu.

Orası buradan daha soğuk, dedi diktatör. (TBY, s. 19.)

İrene, kendisinin Romanya'dan sürülmesine neden olan ve hayatında derin izler bırakan diktatöre ait yüzü unutamaz ve günlük yaşamındaki bazı kişileri diktatöre benzetir.

İrene suratlardan birini tanıdı, ona dönük olanı.

Onu diğer ülkeden süren diktatörün suratıydı bu.

Bir anlığına bakışlarını yukarı kaldırdı diktatör. İrene'nin yüzüne baktı.

İrene geri giderek uzaklaştı, diktatörün suratını gözden kaybetmemek için.

İrene uzaklaştıkça diktatör tanımadığı adamı daha çok çekti kendine. (TBY, s. 25.)

Romanda, insanların, daha suçları ispatlanmadan yargılandığı ve suçlu kabul edildikleri görülür. "Yargıya suçun işlenmesinden önce varılmıştı." (TBY, s. 30.) Burada diktatörün adalet sistemi üzerindeki baskıları açıkça ortaya konulur. Toplum içinde yargıya olan güvenin kaybolması, sosyal ve politik diktatörlüğün bir sonucudur. Romanda, diktatörün karısına ait bilgiler bulunur. İrene, çürümüş kazıklar arasından bir yüzün sudaki yansımalarını görmektedir. İrene bu yansıyan yüzden nefret eder. Diğer ülkedeki diktatörün karısıdır bu ve Rosa Luxemburg'a benzer. Luxemburg'un yüzünün lanetiydi diye düşünür. Diktatörün yaşlı karısı da bir diktatördür. Çavuşesku'nun eşi Elana ile Rosa Luxemburg'un fotoğrafları karşılaştırıldığında aradaki benzerlikler kendisini gösterir. Müller'in, özellikle neden bu kadının ismini verdiğini anlayabilmek için, Luxemburg'un hayatına bakmak gerekir. İki kadın da Sosyal komünizmin

üyeleriydiler, ikisinin de sonu halk tarafından öldürülerek olmuştur. “Almanya Komünist Partisi’nin kurucusu olan sosyal demokrat Rosa Luxemburg, Stalin’in yükselişini görmedi: 1919 Ocak’ında tüfek dipçikleri ile ölesiye dövüldükten sonra, sırtından kurşunlandı.”⁷⁸

Sarmaşıklar un misali çiçekler saçıyordu. Sudaki yansıma tıpkı o zamanki gibiydi. Çürümüş kazıkların arasından bir yüz peyda oldu.

İrene görmek istemiyordu onu: Diğer ülkedeki diktatörün karısı, Rosa Luxemburg’a benziyordu.

Rosa Luxemburg’un yüzünün lanetiydi bu. Diktatörün karısı bu yüzü çoktan yaşlılığa taşımıştı. Kadın diktatördü o. (TBY, s. 151.)

Diktatör Çavuşesku’ya uygulanan titiz davranışlar, eşine de uygulanır. Çavuşesku ve eşinden hizmetlerinde çalışan herkes çok korkar. Diktatörün eşi akşamları villanın içinde dolaşmakta ve uyuyabileceği güvenli bir yer arar. Hizmetkârlar onlara en güzel kadife yatakları hazırlar. Çavuşesku ve eşinin ne kadar rahatlarına düşkün olduğu, onların idam edilmelerinden sonra, kişisel eşyalarının anormal derecede abartılı sayılarından görülür. “İdamlarından bir süre sonra, eşyaları fakirlere dağıtılır ki bunların içinde 68 takım elbise, 21 çift ayakkabı, 55 gömlek, 23 şapka ve 12 pijama vardır. Elena Çavuşesku’nun gardırobu kocasına bile fark atar. Dolaplarından tam 177 çift ayakkabı, 30 çanta, 12 manto ve 170 elbise çıkar.”⁷⁹ Çavuşesku ve ailesi lüks içinde bir hayat yaşamışlardır. “Ölümünün ardından Çavuşesku ailesinin lüks evi, altın kaplamalı mobilyaları, Elena’nın elmaslı ayakkabılarının görüntüleri televizyonlarda dönmeye başlamış.”⁸⁰ Nöbetçiler ve köpekleri yağmurda bir yaprak parlarsa bile hemen yönlerini değiştirmektedirler. Çavuşesku ve eşinin rahatsız olmamaları için sürekli devriye yapılmaktadır.

Akşamları diktatörün yanında villanın içinde dolaşıyordu. Odalarda uyuyacak güvenli bir yer arıyordu. Hizmetkârlar yatakları kulak kabartan kadifenin yanından taşıyarak kapılardan geçiriyordu.

Villada gece dikkatle tartılıyordu. Nöbetçi ekip ve köpekler yağmurda bir yaprak bile parlarsa yön değiştiriyordu. (TBY, s. 151.)

⁷⁸ Rosa Luxemburg ya da: Özgürlüğün Bedeli, Derleyen: Jörn Schütrumpf, Almanca’dan çeviren: Murat Çakır, Karl Dietz Verlag, Berlin GmbH 2008, 10.

⁷⁹ <http://grihucrelerim.blogspot.com.tr/2012/08/nikolay-cavusesku-cellat-infaz-emrini.html>, Erişim Tarihi: 10.03.2007.

⁸⁰ <http://www.bizevdeyokuz.com/cavusesku>, Erişim Tarihi: 10.03.2007.

Görüldüğü gibi Herta Müller üç romanında da diktatör ve diktatörlüğün toplum üzerinde yaşattığı tahribatı anlatmaya çalışmıştır. Roman kahramanları diktatörün o soğuk etkilerini sürekli enselerinde hissederler. Romanya’da yaşayan halkın yaşadığı baskı rejimi sonucu, insanların diktatöre olan öfkeleri, dilin yalın ve şiirsel tarzı kullanılarak yansıtılır. İnsanlar diktatörün ülkesinde yaşamaktansa, sonunda ölüm dahi olsa başka bir ülkeye kaçma planları yaparlar. Bu durum ise ülkedeki yaşam koşullarının zorluğunun bir kanıtı olarak gösterilebilir. Diktatörlüğün, kişilerin psikolojilerini alt üst ettiği görülür. Yıllar sonra başka ülkeye gitmelerine rağmen bunun travmalarının devam ettiği gözden kaçmaz. Herta Müller, bir röportajında, Romanya’dan göç ettikten sonra “ağlama ve gülme ile ilgili duygularını artık ayırt edemediğini”⁸¹ ifade etmiştir. Romanlarda Çavuşesku isminin başka diktatör isimleriyle yan yana konulması, Karpatlar ülkesi olarak bilinen Romanya’nın yaşadığı sosyal ve politik baskıların had safhada olması olarak düşünülebilir. Romanların asıl teması olan ‘Diktatör Korkusu’ en önemli toplumsal yaşam hastalığı olarak görülmektedir. Olay kahramanlarının, diktatörün ölümünden duydukları mutluluk da uzun yılların oluşturduğu baskıların bir neticesidir.

⁸¹ <https://www.youtube.com/watch?v=WvCR8JEoExI>, Erişim Tarihi: 16.02.2017.

İKİNCİ BÖLÜM

GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS

Devletlerin kendi bekalarını sağlamak için kurdukları birçok kurumdan birisi de gizli polis servisleridir. Bu teşkilatlar genelde ülke menfaati gözetilerek kurulmuştur. Burada elbette hükümetlerin kendi politikaları doğrultusunda bu servisleri yapılandırdığı da bir gerçektir. Bu servisler amaca uygun çalıştırıldıklarında, güzel sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ancak, diktatörlükle yönetilen ülkelerde diktatörün kendi illegal amaçları için, bir baskı aracı olarak da kullanılmışlardır. Böylece bu servisler kuruluş amaçları dışına çıkmışlardır. Dünyada her ülkenin gizli servis kurumları vardır: Nazi Almanyası’nda Gestapo, Sovyetler Birliği’nde KGB, ABD’de CIA, Fransa’da DGSE, Romanya’da SRI (Securitate) ve Türkiye’de MİT gibi istihbarat kuruluşları bunlardan birkaçı olarak gösterilebilir. ‘Gizli Polis’ adından da anlaşıldığı gibi politik amaçlar için çalışan bireylerdir. Diktatörlük ile idare edilen ülkelerde, gücü elinde bulunduran diktatörlerin eli kolu sayılan en önemli birimlerden biri kuşkusuz amaçları dışında çalıştırılan gizli polis servisleridir.

Gizli siyasi polis, genelde polis teşkilatları içinde özel bir kategori olarak kabul edilir. Birçok ülkede polis sistemi içinde yer alan bu birim, totaliter ülkelerde bağımsız bir örgüt biçimini alarak başlı başına bir kurum niteliği kazanır.⁸²

Romanya’nın en çok korkulan gizli servisi Securitate, Nikolay Çavuşesku’nun gücünü güvence altına alması için en önemli araçtı. Çavuşesku, politikasına yönelik her türlü eleştiriyi ihanet olarak kabul eden böyle zalim bir rejimi ancak Securitate yardımı ile kurabilirdi. Securitate, 1949 yılında Sovyetler Birliği gizli servisi NKWD örnek alınarak, sosyalizmin korunması misyonuyla sivil Siguranta Örgütünün devamı olarak kuruldu.⁸³

Diktatör Nikolay Çavuşesku’nun gizli polis servis elamanlarını, kendisine muhalif olanlara karşı nasıl iyi organize ettiği üç romanda da görülmektedir. Her otuz kişiden bir kişinin gizli rejim polisi olduğu korku ortamı bulunmaktadır. Gizli polis servisi, diktatörden aldıkları güçle halkın üzerinde baskı, takip, işkence ve yıldırma politikası

⁸² https://tr.wikipedia.org/wiki/Gizli_polis, Erişim Tarihi: 18.02.2017

⁸³ Elfriede Piringer, *Die rumänische Revolution 1989: Das Ende der Ceausescu Diktatur -Ein Schlaglicht in der rumänischen Geschichte*, Diplomica Verlag GmbH, Hamburg 1996, 46.

uygulamaktadır. İbrahim Sarı, diktatörlerin, sistemin bir ürünü olduklarını ve meydana yalnız olmadıklarını ifade etmektedir. Taraftarlarının onun güçlenmesine büyük destek verdiklerini ve astlarının olmadan ne Humeyni ne Stalin ne de Hitler gibilerin varlıklarını sürdürebileceklerini söylemektedir.⁸⁴ Gizli servis polisleri de gücünü diktatörlerden almaktadırlar. Yani gerek diktatör gerekse onun kolları sayılacak polis teşkilatı birbirinin tamamlayıcısı konumundadırlar.

Herta Müller'in hayat hikayesine bakıldığında da bu gerçek görülmektedir. Yazar, gizli polisler tarafından birçok kez sorgulanmaktadır. Yazar, gizli servisle iş birliği, daha açıkçası muhbirlik yapması için çalışma teklifi almaktadır. Fakat, Müller bu teklifleri red etmektedir. Müller bu tavırlarından dolayı çalıştığı yerlerden kovulmaktadır. Gizli servis elemanları sürekli yazarı baskı altında tutmaktadırlar. Yazar, diktatörlük rejiminin uygulamasında yardımcı olan gizli polislerden dolayı Romanya'yı terk eder. Hatta gittiği Almanya'da da bir süre takip edilmektedir. Herta Müller, görsel basın organlarında geçmişiyile ilgili olayları anlatırken genellikle gizli polis servisi ile ilgili anılarının geçtiği bölümlerde gözleri dolmakta ve o anları yaşarcasına tekrardan heyecanlanmaktadır.

2.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS

Yürekteki Hayvan romanı Romanya'da Çavuşesku döneminde geçer. Çavuşesku denildiğinde ilk akla gelen diktatörlüktür. Diktatörlüğün devam edebilmesi de bazı şartların varlığıyla mümkündür. İşte bu şartların oluşmasında gizli polis servisinin desteği büyüktür. Gizli polis servisi elemanları muhalif olanların evlerine baskınlar yaparlar. İlegal aradıkları şeyleri bulmak adına evleri didik didik ederler. Hatta saksılarda bulunan çiçekleri söküp toprağın içinde yasadışı bir şeyleri bulma umuduyla ufalarlar. Polisleri tarif ederken fiziksel görünüşüyle 'yaşlı' ve 'kel kafalı' gibi negatif isimlerle adlandırırılar.

Yaşlı olanı, düğmelerin, fermuarların bulunduğu kutuyu masanın üzerine boşaltmış. Kelkafalı olan, kumaşları ve astarları karman çorman etmiş.

Kelkafalı olan, Edgar'ın odasındaki perdenin dikişlerini sökmüş, dolaptaki eski kitapları çıkarıp tersinden sallayarak içlerini aramış. Edgar'ın babası titremesini önlemek için ellerini masaya bastırmış...

Pencere kenarındaki çiçekleri saksılarından söküp çıkardılar ve elleriyle toprağı ufaladılar, demiş Edgar'ın babası. (YH, s. 52.)

⁸⁴ Sarı, 4.

Polisler, aramalar sırasında ortalığı karıştırırken eşyalara zarar verirler. “Aramadan bu yana yatağın yanındaki komodinde, çocukken Edgar’ın amcasının Brezilya’da yapıp gönderdiği tahta adam heykelciği durmuyordu artık.” (YH, s. 53.) Üç polis, Edgar, Kurt ve Georg’u tehdit edip tartaklarlar. Odayı ararlar. Bu aramayı ziyaret olarak nitelerler. Oradan ayrılırken polisler üç arkadaşına bu durum hoşlarına gitmediyse, gidip burada olmayan kişilere haber vermelerini, tehditler savurarak söylerler.

Oğlanlar Edgar, Kurt ve Georg’u tehdit edip tartaklamışlar. Üç adam biraz önce gitmişti. Odayı aramışlar ve oğlanlara, bu ziyaret hoşunuza, gitmediyse, şu anda burada olmayanla konuşun, demişlerdi. Konuşun demişler ve yumruklarını göstermişlerdi. (YH, s. 50.)

Sürekli aramaya maruz kalacaklarını düşündüklerinden dolayı Edgar, Kurt ve Georg yanlarında havlu ve diş fırçası bulundururlar. “Edgar, Kurt ve Georg aramalarından bu yana ceket ceplerinde diş fırçası ve küçük havluyla dolaşıyorlardı. Tutuklanabileceklerini hesaba katıyorlardı.” (YH, s. 60.)

İnsanlar evde olmadıkları zamanlarda dahi aramalar yapılır. Polislerin arama yapıp yapmadığını kontrol edebilmek için bavul kapaklarına saç tellerini koyarlar. Her seferinde evin altı üstüne getirilir.

Dikdörtgende bavullarının karıştırılıp karıştırılmadığını anlamak için, sabahları bavul kapaklarına iki tel saç bırakıyorlardı. Akşamları saçların yerinde yeller esiyordu. Arabalı üç bey geldi. İkisi evin altını üstüne getirdi. Üçüncüsü şofördü. (YH, s 60)

Gizli polis olan Yüzbaşı Pjele’nin adını köpeğine takmışlardır. Edgar, Kurt ve Georg yazdıkları şiir yüzünden fiziksel şiddete maruz kalırlar. Şiirin yazılı olduğu kâğıdı gizli polis zorla Kurt’a yedirmiştir. Yüzbaşı Pjele kendisiyle beraber getirdiği köpeğini Kurt’un üzerine salmış ve işkence dolu anların yaşanmasına sebep olmuştur. Yüzbaşı Pjele’nin böbrek ağrıları tutmasa bu işkencenin devamı gelecektir. Bu baskılar yapılırken, gizli polisin sakin tavırları onun bu işten zevk aldığını gösterir.

Edgar, Kurt ve Georg, köpeği ile adı aynı olan Yüzbaşı Pjele tarafından bu şiir yüzünden ilk kez sorgulanmışlardı. Şiir Yüzbaşı Pjele’nin elindeki kâğıttaymış. Kâğıdı buruşturmuş, köpek Pjele havlamış. Yüzbaşı, Kurt’a zorla ağzını açtırıp, kâğıdı içeri tıkmış. Kurt şiiri yemek zorunda kalmış. Yerken de kusmak. Köpek Pjele iki kez atlamış Kurt’un üstüne. Pantolonunu parçalayıp, bacakların çizik içinde bırakmış. Bir kez daha atlasaydı üstüme, mutlaka ısırırdı, dedi Kurt. Ama Yüzbaşı Pjele yorgun ve sakin, bu kadar yeter Pjele demiş. Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarından yakınıp, şansın varmış demiş. (YH, s. 70.)

Gizli polis Yüzbaşı Pjele’nin köpeği bu işkence dolu anları sadece Kurt’a yaşatmamıştır. Edgar ve Georg da köpeğin işkencelerine maruz kalmışlardır. Köpek tarafından korkutulmak işkencesi, üç arkadaşın nerdeyse şuurlarını kaybetmelerine neden

olacaktır. Edgar, bu işkencenin devam etmesi durumunda bir katliamın çıkmasını kaçınılmaz olarak görür.

Edgar köşede bir saat boyunca hiç kımıldamadan dikilmek zorunda bırakılmış. Köpek Pjele karşısında oturmuş, onu izliyormuş. Dili dışarı sarkıyormuş. Kalkmaması için, kafasına basayım, diye düşündüm, dedi Edgar. Hayvan aklımdan geçeni hissetti. Edgar parmağını oynattığında, ayaklarını rahatlatmak için derin bir soluk aldığı anda, hemen köpek Pjele'nin homurtusu duyuluyormuş. En ufak bir harekette üstüme atlayabilirdi, dedi Edgar. Sinirlerime hâkim olmayıp ölebilirdim. Bir katliam olabilirdi...

Georg'u yüzüstü yatıp, kollarını sırtında kavuşturmaya zorlamışlar. Köpek Pjele şakaklarını ve ensesini kokluyormuş. Sonra ellerini yalamış. Bunun ne kadar sürdüğünü bilmiyordu Georg. (YH, s. 71.)

Gizli polis Yüzbaşı Pjele üç arkadaşın söyledikleri şarkının illegal olduğunu ve bunun da insanları kaçısa teşvik ettiğini ifade eder. Üç arkadaş aslında bu şarkıların daha önce halk tarafından yazılan şiirlerden oluştuğunu ve legal olduğunu savunur. Baskı o kadar büyüktür ki halk tarafından kabul görmüş şarkılara bile tahammül edilir. Dönemin diktatörüne dokunduğu için bu tür şarkıların söylenmesini yasaklamışlardır.

Yüzbaşı Pjele, Edgar, Kurt ve Georg'a şiirin kaçışları kışkırttığını söylemiş. Eski bir halk şarkısı bu, demişler. Yüzbaşı Pjele, onu sizin aranızdan birinin yazması daha iyi olurdu. O da kötü olurdu, ama şu haliyle daha da kötü, demiş. Bunlar bir zamanlar halk şarkısı olabilirdi, ama o zamanlar başkaydı. O pek iyi niyetli burjuva rejimi çoktan aşıldı. Halkımız bugün başka şarkılar söylüyor artık. (YH, s. 71.)

Gizli polisler tarafından yapılan aramaların, insanların psikolojisi üzerinde etkileri çok büyüktür. “Ayakkabıcıların önünden geçerken, aramalar geliyordu aklıma. Hızla oradan uzaklaşıyordum.” (YH, s. 80.)

İnsanlar gizli polisler tarafından yapılan aramalar esnasında ayakkabıları çıkarılmakta ve kontrol edilir. İşte bu aramaların izleklerde bıraktığı olumsuz etkilerin bir sonucu olarak bireyler, ayakkabıyı çağrıştırmacı ayakkabıcı dükkânının önünden geçtiklerinde, hemen bilinçaltından o sıkıntılı anlara ait korkular ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bir an evvel o mekânın bulunduğu yerden uzaklaşmak isterler. Nevin Küçük, “Toplumsal Travmalar ve Psikolojik Destek” adlı makalesinde bu gibi durumlara şöyle bir açıklama getirir:

Zihinsel düzeyde ortaya çıkan belirtiler- Biz istemesek de, olayla ilgili görüntüler sürekli aklımıza gelebilir; olayı sanki tekrar yaşıyormuş gibi hissedebiliriz; olayı hatırlatan en ufak bir şey bizi yeniden o ana götürebilir. Zihnimiz sürekli bu olayla meşgul olduğundan, dikkatimizi bir işe yöneltmek ve karar vermede zorluklar yaşayabiliriz.⁸⁵

⁸⁵ Nevin Küçük, “Toplumsal Travmalar ve Psikolojik Destek”, <https://www.psikolog.org.tr/?Detail=1643>, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

Gizli servis polislerinin sayıları o kadar çoktur ki bir kişiyi her gün takip eden bir memur tahsis edilmiştir. Anlatıcı, kendisini her gün takip eden polisin yanındaki köpeği de anlatımına katar. ‘Köpek’ kelimesiyle burada hem polisin kişiliğine olumsuz vurgu yapılmakta hem de işkencenin psikolojik baskısı vurgulamak istenir. Anlatıcı, kendisini takip eden kişiyi anlatırken, yanında bulunan nesneleri de olayın içine katar. Polisin elinde bulunan çantanın varlığı, günün uzun süre geçebileceği ve beklenmedik gelişmelerin olabileceği anlamını da taşır.

Postanede pulları yalıyordum. Girişte, beni her gün izleyen adam telefon ediyordu. Beyaz keten bir çantası ve köpeği vardı. Yarısına kadar dolu olduğu halde çanta hafifti. Nereye gideceğimi bilmediği için taşıyordu bu çantayı yanında.

Mağazaya girdim. Biraz sonra o da kuyrukta göründü, köpeği bağlamak zorunda kalmıştı. Aramızda dört kadın duruyordu. Mağazadan çıktığımda, yine beni köpeğiyle izlemeye başladı. Keten çantası biraz öncekinden daha dolu değildi. (YH, s. 83.)

Anlatıcı, polis tarafından sorgulanırken sürekli gözü köpeği arar. Köpeğin işkenceleri, onun üzerinde bıraktığı korkunun bir sonucu olarak görülür. Burada doğrudan polise köpek yakıştırmasını yapar. Sürekli takiplerde, sadece bir kişinin takip etmediği, birden fazla kişinin kendisini takip ettiğini söyler. İstatistiklere bakıldığında, Çavuşesku döneminin sonlarında gizli polisin komünist partiye üye olmayan 15.087 gizli görevlisi, 507.003 muhbiri vardı.⁸⁶ “Pek çok gizli polis subayı aynı zamanda başka meslekler de icra ediyor, bu sayede işçilerin arasına kolaylıkla sızabiliyordu.”⁸⁷ “Köpeğin tüyleri kadar çok” demesiyle gizli polis sayısının ne denli fazla olduğunu anlatır. Ayrıca anlatıcı, bu takiplerin kendisi dışında başka kişilerin de aynı anda takip edildiğini belirtir. Buna da arkadaşı Kurt’un adını vererek, takiplerde yalnız olmadığını ve birlikte hareket ettiği arkadaşının da aynı sıkıntılarla karşılaştığını söyler.

Adam Yüzbaşı Pjele değildi. Köpek belki Pjele idi. Ama Kurt köpeği olan tek kişi Yüzbaşı Pjele değildi.

Yüzbaşı Pjele beni sorgularken, köpek Pjele yanında değildi. Köpek Pjele belki de yemek ya da uyku molası vermişti. Köpek Pjele, belki de, Yüzbaşı Pjele beni sorgularken, bu kutu binanın bir odasında terbiye ediliyor, yeni şeyler öğreniyor ya da eskileri yineliyordu. Köpek Pjele belki de keten çantalı adamla dışarıda birisini izliyordu. Belki de keten çantasız başka bir adamla. Belki de köpek Pjele, Yüzbaşı Pjele beni sorgularken, Kurt’u izliyordu.

O kadar çok adam vardı ki, o kadar çok köpek. Bir köpeğin tüyleri kadar çok. (YH, s 83)

⁸⁶ Lavinia Stan, *Transitional Justice in Post-Communist Romania: The Politics of Memory*, Cambridge University Press, New York 2013, 9.

⁸⁷ <http://marksist.org/icerik/Tarihte-Bugun/3433/15-Aralik-1989:-Romanya-Devrimi-basladi>, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

Yüzbaşı Pjele sorgu sırasında eğlenmek adına anlatıcıya zorla bir şiir okutturur. Bunu, karşısındaki kişiden isterken ‘birlikte eğlenelim’ demesinde kendi egemenliğini diğerlerinin üzerinde hissettirmek yatar. Ayrıca sorgulanan kişinin eğlenceye istemeden katılmasını da alaycı bir dille ifade eder. ‘Birlikte eğlenelim’ cümlesinde iki veya daha fazla kişinin eğlenmesi anlaşılmakta, ancak burada sadece tek taraflı eğlenme eylemi görülür. Özellikle bu şiirin seçilmesinde bir kasıt vardır. Şiirin cümlelerinde yasak ifadeler bulunduğundan sorguya maruz kalan kişiyle eğlenilir.

Masanın üzerinde bir kâğıt duruyordu. Yüzbaşı Pjele, oku dedi. Kâğıtta o şiir yazılıydı. Yüksek sesle oku ki, birlikte eğlenelim, dedi Yüzbaşı Pjele. Yüksek sesle okudum:

Her birimizin arkadaşı birer parça buluttu.

Korku dolu bir dünyada arkadaşlar böyle işte.

Annem dedi ki, bu çok normal

Arkadaşları boş ver

Kafanı daha ciddi işlere ver. (YH, s. 83.)

Gizli polis Yüzbaşı Pjele elinde bulunan yetkiyle sorgunun şiddetini artırır. Halk şarkısı olan şiirin sözlerini değiştirerek okumasını ister. Korkunun da etkisiyle, anlatıcı, sözleri değiştirerek şarkıyı okur. Sorguyu kiminle yaptığını dair bir isim geçmez. Ancak şarkının sözlerini değiştirirken ‘fahişeler’ kelimesini kullandırması, anlatıcının bir kadın olmasını mümkün kılar. Yazar Herta Müller bir röportajında, kendisini sorguya alan kişinin kendisini “fahişelik ve kara borsa ile geçimini sağlamakla”⁸⁸ suçladığını söyler. Romanlarında otobiyografik izler görülür. Gürsoy, Müller’in kadın olması nedeniyle, kadın figürlerin daha fazla ön plana çıktığını, *Heute wäre ich mir lieber nicht begegnet* ve *Herztier* yapıtlarında anlatıcının bir kadın ve (belki de) yazarın kendisi olduğunu, tüm romanlarında ve bilhassa bu iki yapıtta yazarın kontrolsüz otobiyografik izleri görüldüğünü söyler.⁸⁹

Bunu kim yazdı, diye sordu Yüzbaşı Pjele. Kimse bu bir halk şarkısı, dedim. O zaman halkın malı, dedi Yüzbaşı Pjele, demek halk eklemeleri yapabilir şiire. Evet, dedim. O zaman ekle, dedi Yüzbaşı Pjele, ben söyleyeceğim, sen yazacaksın, böyle birlikte eğlenebiliriz.

Üç arkadaşım vardı birer parça bulutta

Bulut dolu bir dünyada orospular böyle işte

Annem dedi, bu çok normal

Üç arkadaşı boş ver

⁸⁸ Herta Müller, *Immer derselbe Schnee und immer derselbe Onkel*, Hanser, Carl GmbH + Company, München 2011, 53.

⁸⁹ Gürsoy, “Romancı Yönüyle Herta Müller”, 22.

Kafanı daha ciddi işlere ver (YH, s. 84.)

Başka bir sorgu sırasında Yüzbaşı Pjele daha önce kâğıttan okudukları şiiri ezbere okumasını ister. Korkunun etkisiyle anlatıcı şiiri tekrar hatırlar. “Ama belki Yüzbaşı Pjele’ye, mecbur kaldığımda nasıl şarkı söylediğimi anlatmış olabilirdi.” (YH, s. 126.) Yüzbaşı Pjele bel altı cümleleriyle sorgudaki kişiyi sıkıştırmakta, ona cinsellikle ilgili sorular sorar. “Üç erkekle yatakta ne yapılır” sorusunu sorması üzerine anlatıcı susar. “Hangisinin çocuğunun babası olmasını istersiniz” sorusundan da anlatıcının kadın olduğu sonucuna varılır. Hakaretlerinde, karşısındaki kişinin hayat kadını olduğunu belirten ifadeler kullanır. Onu sürekli işkence yöntemleriyle tehdit ederek; suya sokmak, nefes almasını engellemek, illegal sorgu yöntemleri ile karşısındakini zora sokmak gibi cümleleri kullanarak bunları yapar.

Bir dahaki sorgulamada Yüzbaşı Pjele bugün kâğıda bakmadan şarkı söyleyeceğiz, dedi. Söyledim, güvenli korku ezgiyi yine anımsamıştı. Onu bir daha hiç unutmadım.

Yüzbaşı Pjele, bir kadın üç erkekle birlikte yatakta ne yapar, diye sordu. Sustum. Köpeklerin çiftleşmesi gibi uluyor olmalısınız, dedi Yüzbaşı Pjele. Ama evlenmek istemiyorsunuz herhalde, çiftler evlenir, sürüler değil. Hangisinin, çocuğunun babası olmasını istersin.

Konuşmakla çocuk sahibi olunmaz, dedim. Hadi canım, dedi Yüzbaşı Pjele, hemen bir altın çocuğun oluverir. Beni serbest bırakırken, Yüzbaşı Pjele, hepiniz kötü tohumunuz, seni bir suya sokalım bakalım, dedi. (YH, s. 85.)

Herta Müller, gizli polis tarafından birçok defa sorgulandığını ve aşağılayıcı tavırlarla karşılaştığını, cinselliğinin bu sorgularda ön plana çıkarıldığını anlatmıştır. Kendisiyle yapılan bir röportajda sorgu odasını tarif etmekte, sorguların planlı olduğunu vurgular. Bu sorgularda darp edildiğini, kendisine fiziksel müdahalelerde bulunduğunu ve buna karşılık kendisinin korkudan sesini çıkaramadığını anlatır. Fahişelik karşılığında erkeklerden bazı ürünleri aldığını polisler sorgu sırasında söylerler.

Bir defasında gizli polisler beni öğrencilerin bulunduğu bir bölgedeki güvenlik odasına götürdüler. Bana fahişelik yaptığımı ve 8-10 kişilik Arap öğrencilerle sex yaptığımı söylediler. Bu cinsel ilişki karşılığında doğal kozmetik ürünler ve külotlu çoraplar aldığımı söylediler. Bunlardan kimseyi tanımadığımı söyledim. Polis eğer biz istersek siz o zaman 20 kişiyi tanırırsınız. Bunlar hepsi önceden planlanmıştı. Sorguya gittiğimde 3 ya da 4 kişi bu sorgu odasındaydılar. Arkada bir kapı vardı, kapının arkasından bir kadın sesi geliyordu. Orada ne olduğunu bilmiyordum. Acaba kadın baskıya maruz mu kalıyordu, belki de bir kasetten dinletilen sesler miydi bilmiyordum ama öyle umut ediyordum. Birisi bana sonra görüşürüz dedi. Kimliğimi sürekli masadan düşürüyordu, belki 30-40 defa, her seferinde yerden alıp masaya bırakıyordum. Yavaş hareketler yaptığımda sırtıma vuruyorlardı. Masanın üzerinde yemek vardı ve onları zorla da olsa yemeliydim. Herhalde 8 yumurta

*yedim. Daha sonra beni kapıya itti, umursamıyordum, orada öylece durdum, acele etmedim. Daha sonra oradan ayrıldım.*⁹⁰

Anlatıcı, polis sorgusunda aslında çok sıkıntı çeker ama bunu Yüzbaşı Pjele'ye hissettirmemek adına, ağlamak istediği yerlerde güçlü görünerek gülmeyi tercih eder. Tehditler karşısında da dik kafalı olduğunu söyler.

Böylesine aptaldım işte, ağlamamak için gülüyordum. Benim çuvalım nehir değil: Yüzbaşı Pjele, seni bir suya sokalım bakalım başaramayacak, diye düşünecek kadar da dik kafalıydım. (YH, s. 90.)

Polis, anlatıcıyı aşağılamak adına, geçimini fahişelikten elde ettiğini dillendirir. “Özel ders, halk kışkırtıcılığı ve orospulukla geçiniyorsun, dedi Yüzbaşı Pjele. Hepsi de yasaya aykırı.” (YH, s. 158.) Yüzbaşı Pjele anlatıcıyı kâğıda kaydetmemektedir, amacı onu hapse atmaktır. “Her şey bir kâğıttaki hanelere kaydedilmişti. Yüzbaşı Pjele beni kaydetmemişti. Beni hapsedecekti.” (YH, s. 116.)

Yüzbaşı Pjele, anlatıcıyı sorgu sırasında çıplak olarak bırakır. Anlatıcı artık o kadar olayları kabullenmiştir ki çıplaklık halinin devam etmesini bile ister. O sırada Yüzbaşı Pjele'nin düşüncelerini okuduğu görülür.

Yüzbaşı Pjele pencerenin önünde bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Bir an daha çıplak kalmak istedim. Galiba bana bakmıyordu. Sokağa bakıyordu. Öldüğümde nasıl görüneceğimi, ağaçların arasından görünen gökyüzünde daha iyi görür gibiydi. (YH, s. 117.)

Polisler sadece başkalarını takip etmemekte, bunun için bazen kadınları da kullandıkları ve muhbir olarak başkalarının yanına gönderdikleri dillendirilir. Hatta gönderdikleri kadınlarla da önce kendileri cinsel ilişkiye girerler.

İlkbaharda tarlada polisle yattı, polis havuçların ne durumda olduğuna şöyle bir bakmak ister gibiydi. Edgar, köy polisinin kadını önce Kurt'un sonra da Georg'un peşine saldığından emindi. (YH, s. 163.)

Yüzbaşı Pjele anlatıcının annesini sabah saat sekizde bürosuna götürür. Gizli polisin elinde anneye ait el yazısıyla yazılmış bir kâğıt bulunur. Polis anneye yazması için dikte etmekte ve anne de yazar. Polis on saat boyunca anlatıcının annesini bürosunda alıkoymuştur. Anne, pencerenin kenarına oturmakta ve açmaya cesaret edemez. Yoldan gelip geçenleri gördüğünde camı tıklamakta ama hiç kimse başını döndürüp o tarafa bakamaz. İnsanlar oraya bakmanın yasak olduğunu bildiklerinden o cesareti

⁹⁰ <http://www.myvideo.ge/v/3001220>, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

gösteremezler. Anlatıcı o insanların bu davranışlarına hak verir. Kendisi de o durumda olsa bakmayacağını söyler.

Yüzbaşı Pjele'nin salladığı kâğıtta annemin el yazısı varmış. Sabah sekizde annem köy polisi tarafından çağrılmış. Polis dikte etmiş ve annem yazmış. Polis annemi on saat süreyle bürosuna kapatmış. Pencerenin yanına oturmuş annem. Onu açmaya cesaret edememiş. Gelip geçenler olduğunda camı tıklatmış. Yoldan geçen kimse kafasını kaldırıp bakmamış. İnsanlar, oraya bakmamaları gerektiğini biliyorlar, dedi annem. Ben de olsam, bakmazdım, ne yararı var ki. (YH, s. 160.)

Anlatıcı, polislerin baskılarından ve mektupların okunmasından dolayı kendi aralarında yazdıkları metinlerde kendi aralarında şifreledikleri kelimelerle iletişime geçtiklerinden bahseder. Kendi aralarında, polis korkusundan dolayı yeni bir mektup dili oluşturmaktadırlar. “Üşütmek sözcüğünü kullanmıyorduk, çünkü mektuplara özgü bir şeydi.” (YH, s. 81.)

Polisin aramaları sadece evlerde olur. Polisler kalabalıkların olduğu yerlerde kimlikleri kontrol ederken, öğretmen olan Edgar'ın panik yapması, korkması, heyecanlanması da aslında daha önce yaşadıkları işkence ile geçen sorguların bir sonucu olarak görülmektedir.

Edgar kimliğini gösterdi. Müzenin yanındaki endüstri lisesinde öğretmenim, dedi. Kimliğimi uzatıp, çevirmenim, dedim ve kovulduğum fabrikanın adını verdim. Başım kor gibiydi, şakaklarımın nasıl attığını fark etmesin diye genç polisin yüzüne sert sert baktım. Kimliklerimizi karıştırıp geri verdiler. Şansımız varmış, dedi Edgar. (YH, s. 168.)

Herta Müller'in kendi yaşadıkları ile ilgili olayları bazen burada romanın içine kattığını gözlemliyoruz. *Yürekteki Hayvan*'da otobiyografik izleri sık sık görürüz. Müller'in gizli polis servisiyle iş birliği yapmadığı için işinden kovulduğu ve girdiği diğer işlerden de atıldığı bilinmektedir. Bunu daha iyi anlamak için Müller'in o yıllarda polisle yaşadığı olayları görmemiz gerekir. Eva Bolfová, çalışmasında, Müller'in, okulu bitirdikten sonra 1976 yılında bir makina fabrikasında çevirmen olarak işe başladığını, fakat gizli servis ile çalışmayı reddettiği için 1979 yılında işten çıkarıldığını yazar. Üç kez gizli servis çalışanlarının Müller'in yanına gelerek kendisinden Romanya gizli servisi Securitate için özel görevler yapmasını istemişlerdir. Uygulama belgesini yırtarak böyle bir şeyi asla yapmayacağını belirten Müller, ölümle tehdit edilmiştir. Fakat böyle bir şeyi yapacak olursa kendiyi barışık yaşayamayacağını düşünmektedir. Şefi ona her sabah yeni bir iş bulması gerektiğini, onu artık çevirmen olarak yanında çalıştırmak istemediğini söylemiştir. Onun ofisini elinden alarak isteklerini engellemeyi amaçlamıştı. Ama Herta Müller merdivenin üstünde kendine küçük bir yer bularak, çevirilerini orada yapmaya

devam etmiştir. Ama bu en kötüsü değildir. Arkadaşları arasında gizli servis için çalıştığı söylentisi yayılmaya başlanmıştı. Kendisini savunamadığı bir iftiraydı bu. Bu onun için en kötü anlardan biridir. İş arkadaşları bu söylentilere inanıyorlardı ve onun reddettiği şeyi yaptığını düşünüyorlardı.⁹¹

Anlatıcı artık Romanya’da değildir, Almanya’ya gitmiştir. Fakat gizli polis Yüzbaşı Pjele kendisine sürekli telefon açarak ve mektuplar göndererek tehditler savurur. “Artık ülkede değildim. Almanya’daydım ve Yüzbaşı Pjele’nin ölüm tehditlerini telefonlar ve mektuplarla alıyordum.” (YH, s. 126.)

Anlatıcı Almanya’ya gittikten sonra ölüm tehditleri almaya devam eder. Hatta telefonları dinlenir. Yüzbaşı Pjele’nin gölgesinin kendisini takip ettiğini belirtir.

Bana ölüm tehditleri de telefonlarla geliyordu. Edgar ile konuşurken yanağıma yasladığım ahizeden. Konuşurken, Yüzbaşı Pjele’yi de yanımızda getirmişiz gibi geliyordu bana. (YH, s. 196.)

Anlatıcı ve Edgar, Romanya’dan, baskıdan kurtulmalarına rağmen, geçmişten gelen korkunun ruhlarına işlemesi sonucu, telefonda konuşurken kendi aralarında sırları söylerler. Korku organlara işlemektedir. Korkunun peşlerini bırakmadığı, konuşmalar aralarında gerçekleşmektedir. “Telefonda sır söyleme alışkanlığımız yoktu, dil korkudan donup kalıyordu.” (YH, s. 196.)

Polis ve askerler sıkıntı oluşturan varlıklar olarak insanlar tarafından algılanır. Halkın polis ve askerlere karşı rahatsızlıklarını, verdikleri sokak adlarından da anlaşılır. Yokuş olmayan bir yola orayı tarif ederken ‘yokuş yukarı’ söylenmesi bundan kaynaklanır. O yolu polis ve askerler kullandığı için bu tabir kullanılır. Yokuş yukarı genelde yürünürken zor çıkıldığı için, polis ve askerlerin zorluk çıkarma faaliyetleri ile benzetilmek istenir.

Aslında sokak yokuş değildi, fiskiyeli havuzdan çok da yüksek değildi bittiği yer. Ama öyle görünüyordu. Belki de orada cezaevi olduğu ve oradan yalnızca polislerle askerler geçtiği için yokuş yukarı olduğu söyleniyordu sokağın. (YH, s. 39.)

Kurt, Georg’un okulundaki çocukların kerestelerden tabanca ve tüfek yaptığını söyler. Çocukların ileride polis ve subay olmak istediklerini anlatır.

⁹¹ Bc. Eva Bolfová, *Herta Müllers Novelle Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt und ihre tschechische Übersetzung im Vergleich*, Masarykovauniverzita Filozofická fakulta, Çekoslovakya 2012, 10.

Sonra Kurt Georg'un okulundaki çocukların fabrikayla, parkelerle ve kavallarla ilgilenmediklerini söyledi. Kerestelerden tabanca ve tüfek yapıyorlarmış. Polis ya da subay olmak istiyorlarmış. (YH, s. 81.)

Kurt, köyde dün kendisine karşı kaldırımdan bir polisin seslendiğini söyler. Polisin yanına gitmediğini ve yerinde durduğunu belirtir. Eğilip yerden sarı bir yaprak alır ve ağzına koyar. Polis evinde bir içki içmeye davet eder. Kurt, polise, senli benli konuşamayacağını ve bu teklifi reddettiğini söyler. Polis bu olay karşısında şaşkındır ve Kurt'un lakayt davranışını görmemek için eğilip ayakkabısının bağı ile uğraşır. Herkesin polislerden korktuğunu düşündüğü için Kurt'un da bu teklife olumlu yaklaşacağını düşünür. Kurt, ağzındaki yaprağı polisin elinin hemen yanına tükürür. Kurt oradan uzaklaşırken polis arkasından küfürler savurur. Kurt'un polise karşı bu tavırları ileride Almanya'ya göç ettikten sonra hayatına mal olacak sebeplerden birisi olarak görülür.

Dün sabah köyde, dedi Kurt, polis bana karşı kaldırımdan seslendi. Yanına gitmedim, olduğum yerde kaldım. Eğilip yerden sarı bir yaprak aldım. Onu ağzıma soktum. Polis caddeyi geçip bana elini uzattı ve evinde bir kadeh içki içmeye davet etti. Ona benimle senli benli konuşamayacağım söyledim. Bunu göreceğiz, dedi. Polisin evi hemen yanı başımızdaki evdi, içki önerisini geri çevirdim. Polis onunla birlikte gitmemi bekliyordu, ama ben hiç yerimden kıpırdamadan ağzımdaki yaprağı hızla çevirdim. Söyleyecek bir şeyi kalmamıştı, ama gidemiyordu da. Yaprağın ağzımda nasıl döndüğünü görmemek için eğilip ayakkabılarını bağladı. Yaprağı yere hemen elinin, yanma tükürdüm ve yanından uzaklaştım. Arkamdan bir şeyler söyledi, herhalde küfür ediyordu. (YH, s. 171.)

Georg, Edgar'ın ailesinin yanına gideceğini düşünür. Kızın sanki yer yarılıp da içine girdiğini ifade eder. Polisin ondan hesap sorduğunu anlatmaktadır. Romanın birçok yerinde polislerin sürekli birilerinden hesap sorması fiili ifade edilir.

Georg, Edgar'ın ailesinin yanına gidecekti.

Menevişli komşu kız yer yarıldı içine girdi sanki dedi Georg. Polis ondan hesap sormuştur. (YH, s. 178.)

Yürekteki Hayvan romanı Herta Müller'in otobiyografik yapıtlarından birisidir. Romanın hemen hemen her yerinde kendi yaşadığı sıkıntılardan kesitler bulunur. Gizli polislerin sorgu sırasında insani olmayan davranışlarda bulunduğu romanda açıkça yansıtılmıştır. Yer yer sorgu sırasında cinselliğin de bir sorgu malzemesine alet edildiğini ve bu konuda kadının aciz hallerinin yansımalarını görmekteyiz. Romanın tümünde bu çaresizliğin, sözcüklerin diline de yansımaları, etkili bir biçimde gözler önüne serilmektedir.

2.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS

Herta Müller, gerçekçi bakış açısıyla yaşadığı Çavuşesku dönemini yansıtmayı amaç edinmiştir. Totaliter rejimin altında ezilen insanlar onun yapıtlarının başkahramanlarıdır. *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* adlı yapıtında de bu gerçekçi anlayışı görmekteyiz. Müller, romanını Almanya'ya göçtükten, Çavuşesku'nun ölümünden üç yıl sonra 1992 yılında yayınlattmıştır. Genelde diktatörlük baskısı altında yaşayan yazarlar gerçekleri olduğu gibi yazamazlar. Bunun birçok sebebi vardır; ya takiplere, korkulara, baskılara, işkencelere maruz kalacaklardır ya da yapıtları sansürlenerek yayınlanacak, hapis haneye gireceklerdir. Müller, Almanya'dayken gizli polis servisleri onu takip etmeyi sürdürürler.

Tilki Daha O Zaman Avcıydı'da olay kahramanlarından biri olan Paul, rutin bir olay gibi gizli polisle sorgulama için pazarlık yapmaktadır. “Takım elbiseli adam merdivenlerin yanından sahneden atlıyor, salondan geçerken bağırıyor, hemen ardından. Kapıyı arkasından vurarak kapatıyor.” (TDOA, s. 105.)

Paul sürekli sorguya alındığı için arkadaşı Anna'ya mutlaka geleceğini söylemektedir. “Anna dudaklarını büzüyor. Yere bakıyor ve ayakkabısını salıyor. Paul, sorgulamadan sonra gelirim, mutlaka gelirim, diyor.” (TDOA, s. 106.)

Roman karakterlerinden biri olan Adina da gizli polis tarafından takip edilir. *Yürekteki Hayvan* romanında gizli polislerin yanındaki köpekleri burada da görürüz. İki polis beraberinde iki köpek getirmişlerdir. Polis ve köpek sayılarının eşit olması polislerin kişiliklerine de aşağılayıcı bir gönderme yapıldığı açıktır. Adina polisleri görünce korkusu o kadar büyür ki, adeta bedenen bir tırnak makası kadar küçülmek ister. Polisler kendisini görünce, ne sıkıntılar yaşayacağını bilirler.

Girişin önüne bir araba park ediyor. Ön kapılardan iki polis, arka kapılardan iki köpek çıkıyor. Asfaltı kokluyorlar, adımların kokusunu alıyorlar. Adina şimdi arabada çantadaki tırnak makası kadar küçülüp oturmak isterdi. (TDOA, s. 195.)

Polisler kalabalık olan yerlerde varlıklarını hissettirmektedirler. İnsanların bir araya geldikleri mutlu anlarından biri olan düğünlerde de takipler devam eder. Polisler için davetiyeye ihtiyaç yoktur, onlar istediklerini yapabilirler. “Düğün alayının yanında altı polis yürüyor. Onlar kendi kendilerini davet etmişler, toplantılar yasak olduğu için düğünler de yasak demişlerdir.” (TDOA, s. 185.)

Polisler, köpekleri ile aramalarına devam ederler, bunun yanı sıra kaçırmaya çalışan kişileri vururlar. Yaralanan kişilerin çoğu da zaten yolda gelirken ölmüştür. “Polisler ne arıyor, köpekler ne arıyor, diye soruyor Adina, Paul anahtarı çeviriyor ve araba uğulduyor. Her gece sınırdan yaralılar getirirler, diyor, çoğu ölmüş olur;” (TDOA, s. 196.)

İnsanlar o kadar çaresizdir ki, ölümlerinin tabutlarına bakamazlar. Polis korkusu hayatlarının her yerinde kendisini gösterir. Polisler tabutları kaynakla kapatır ve böylece kendilerinden kaynaklanan delilleri yok ederler. “Morgun yanında bir atölye var, diyor Paul, orada tabutlar kaynakla kapatılıp polis gözetiminde eve yollanıyor. Orada artık kimse içine bakmıyor.” (TDOA, s. 196.)

Köy polisleri davet edilmeseler dahi istedikleri düğünlere giderler. Orada eğlenirler ve sarhoş olurlar. “Köyün polisi sarhoş olmuştu, yemekte fıkra anlatmış ve tek başına gülmüştü, çünkü sarhoşluğu kimsenin anlamadığı bir cümlemin çevresinde dolanıp duruyordu.” (TDOA, s. 196.) Diktatörün ölümünden hemen sonra Kuzu adındaki olay kahramanı mutluluk gözyaşları döker. Polise olan nefret o kadar büyüktür ki, daha diktatörün ölüm haberi alınır alınmaz bir polis halk tarafından dövülür.

Kuzu kapıda duruyor, yürümekten hala soluk soluğa, gözlerinde iki yuvarlak yaşla güllüyor, kilisenin önünde donlu bir polis dövülüyor, diyor. Muhasebeci onun pantolonunu çıkarmış ve rahip de polis başlığını ağaca asmış. (TDOA, s. 215.)

Gizli servis bazen bir şeylere benzetilir. “Bu gizli servis kokuyor, diyor Clara.” (TDOA, s. 140.) Gizli servis polisi, olay kahramanlarından olan Abi adlı kişiyi bir şarkı sözleri için sorguya alır. Şarkının devlet başkanından söz ettiği suçlaması kendisine yöneltilmekte ama Abi, buna itiraz eder. Polis burada “kesik yarası” olarak adlandırılır. Anlatıcı, polise negatif anlam kazandırır. Baskıyla sorgudaki kişiden ifade alır. Polis, “ancak biz ifadenden hoşnut kalırsak o zaman gidebilirsin” diyerek kendisini tehdit etmektedir. Polis kendi istediği ifadeyi almadan gitmek istemez.

Bununla kimseden söz edilmiyor, diyor Abi, bu yalnızca bir şarkı. Ve kesik yarası, kimseden söz edilmiyorsa neden söylüyorsunuz bunu, diyor. Bu bir şarkı olduğu için, diyor Abi.

Ülkenin devlet başkanından söz ediliyor, diyor ben. Hayır, diyor Abi...

O zaman kimden söz edildiğini yaz, diyor ben. Kesik yarası da biz hoşnut kalırsak gidebilirsin, diyor. Eğer hoşnut kalmazsak burada kalır ve düşünürsün, diyor ben. Kesik yarası dosyaları kolunun altına koymuş. Ben kapıda duruyor ve burnundan duman çıkarıyor. İnsan yalnız olunca daha iyi düşünüyor, diyor kesik yarası. (TDOA, s. 121.)

Polis işkenceyle zorla Abi'ye ifade yazdırır. Arkadaşların birbirini ele vereceği tutanaklar düzenlenir. Paul ve Adina, Abi ile konuşurlar ve kâğıttaki yazının ona ait olduğunu söylerler. Abi bunu inkâr etmez, fakat bunun kendisine polis tarafından zorla yazdırıldığını söyler. Polis, istediği ifadeyi alabilmek adına yan odada bağırır ve dayak yiyen bir kişinin sesini banttan dinleterek Abi'ye korku vermek ister. Diktatör 'Çavuşesku' ile gizli polis sorgusu aynı cümlede geçer.

MURGU bana, yüzüstü yüzün Çavuşesku anlamına geldiğine ilişkin bir ifade okudu, diyor Paul. Bunun senin ifaden olduğunu söyledi. Buna inanmadım. Sonra bana kâğıdı gösterdi, senin yazındı. O yazdırdı, diyor Abi ve yandaki odada bir adam bağırıyordu, vurduklarını duydum, her şeyi yazdım. O banttı, diyor Paul ve Adina'ya bakıyor. (TDOA, s. 174.)

Gizli polis, anlatıcının ifadesini alırken, kendisinin ağzından çıkan kelimeleri aynen yazdırır. Yazar burada özellikle iş birliği ile ilgili ifadeyi büyük harflerle kayıtlara geçirilmesini sağlar. Amaç gizli polisin olay kahramanları üzerinde bıraktığı etkiyi anlatabilmektir.

Sana ne söylüyorsam onu yaz, diye bağırdı, sonra bağırdığını fark etti, çenesini tuttu, ağzının köşelerini başparmağıyla işaret parmağının arasına sıkıştırdı, yavaşça BEN yaz, sonra da adını, dedi. Yazdım, NE KADAR YAKIN OLURSA OLSUN HİÇ KİMSEYE İŞ BİRLİĞİ YAPTIĞIMI SÖYLEMEYECEĞİM. Tükenmezi ceketine soktu ve kâğıdı buruşturdu ve evrak çantasına soktu. (TDOA, s. 173.)

Anlatıcı, bazı meslek gruplarının; polis, öğretmen, rahip, muhtar hükümet yanlılarının altın dişleri olduğunu belirtir. "Polisin, rahibin, muhtarın, öğretmenlerin ağızlarında altın dişler var." (TDOA, s. 41.) Sürekli polisler bir yerlerde insanları takip ederler. Polisler geceleri köpekleri ile birlikte sokaklarda beklerler. Apartmandaki çocuklar üç polisin davranışlarını konuşurlar. Aileler polislerden korktukları için çocuklarını pencerenin önünden çekerler. Çocuklar köpeklere insan isimleri takarlar

Köpeğin neyi beklediğini kimse bilmiyor. Sabah erkenden ve gece geç vakit polisler geliyor. Köpekle konuşuyorlar, onu besliyorlar ve sigaralarını sonuna kadar içmiyorlar. Apartmanlardaki çocuklar onların üç polis olduğunu söylüyorlar. Odalarda yalnızca mum yandığından, dışarıda, tahta barakanın önünde üç sigaranın parladığını görüyorlar. Anneleri çocukları pencerelerden geri çekiyor. Köpeğin adı Olga, diyor çocuklar, ancak bu dişi değil, erkek bir köpek. (TDOA, s. 50.)

Polisler sadece geceleri sokaklarda durmazlar. Şehrin kalabalık yerinde beyaz eldivenli beş polis düdükleriyle nöbet tutarlar. İnsanlar, polislerin düdüklerinin sesini duyduklarında adımlarını şaşırırlar. İnsanların korku içinde yaşadıkları gözlenmektedir. Özellikle opera binasının boşluğa düşmesini betimlemesi, insani bir sıfat vermesi, anlatıcının bir yerleri dikkate alınmasını istediğinden kaynaklanabileceği düşünülür.

Anlatıcı, romanın ilerleyen sayfalarında Çavuşesku'nun opera binasından nefret ettiğini söyler. "O operadan nefret eder, demişti hizmetçinin kızı." (TDOA, s. 150.) Anlatıcının, polis düdüklelerinin ağızda sapsız derin bir kaşık gibi durmasını ifade etmesi, onların, sanki insanları yakalayıp yutmak istedikleri şeklinde yorumlamak istediğinden kaynaklandığı düşünülür. Polis kıyafetlerinin lacivert renkli ve bu kişilerin yüzlerinin genç ama solgun olduğunu söyler.

Meydanda beş polis duruyor, beyaz eldivenler giymişler, düdükleriyle yürüyenerin adımlarını şaşırtıyorlar. Güneşin eşiği yok, öğleyin yukarıya, operanın beyaz balkonuna bakıldığında binanın bütün yüzü boşluğa düşüyor. Polislerin düdükleleri parlıyor, parmakların arasında düdüklelerin karınlarının kabartısı. Eğimler derin, sanki her polis ağzında sapsız bir kaşık tutuyor. Üniformaları lacivert, yüzleri genç ve solgun. (TDOA, s. 61.)

Liviu, o kadar polislerin baskılarından etkilenir ki; gece uykularında kendi horlama sesinden polis ve muhtarın seslerini karıştırarak duyar. O kişilerin düşte kendisine direktifler verdiğini, hatta hangi bahçeye ve tarlaya nelerin ekileceğini bildirdiğinden söz eder. Köy polisi ve polisinin kendi defterleri olduğunu ve bu bilgileri oraya kaydettiğini bilmektedir. Doğal şartların olumsuzluklarından kaynaklanan sebeplerden dolayı mahsul alamasanız dahi o kişilerin sizden bu vergileri zorla da olsa tahsil edeceklerini ifade eder.

Uykuda kulakların kendi horlamasını, köy polisinin ve muhtarın sesiyle karıştırmaktan. Onların kendilerine düşte bir kez daha bahçeye ve her bir tarlaya ne ekileceğini söylemelerinden söz etmektedir. Çünkü köy polisinin ve muhtarın kendi defterleri ve listeleri vardır. Pas, solucan, salyangoz her şeyi yese bile, onlar vergilerini beklerler. Yağmur köyü unutsa ve güneş son yeşil yaprağına kadar kavursa ve köyü her ucundan aynı anda gece girecek kadar yassılsa bile. (TDOA, s. 86.)

Paul, Liviu'ya köylü ve kentli kavramlarını anlatırken, onun kente geri dönmesini ister. Kentte polis sayısının köyden binlerce fazla olduğunu söyler. Müller'in, polislerin sayılarının çokluğunu vermesindeki amacın, diktatörlük döneminde polis devleti olduğu izlenimini vermek istemesi olabilir.

Taşrada bir kentlisen ve kentte bir köylüsün, diyordu Paul, Liviu'ya. Kente geri dön. Kent seni de, beni de tanıyor, burada bir kaç yüz asfalt lekesinin üzerinde bir kaç bin köy polisi vardır. (TDOA, s. 87.)

Polisler eğlence yerlerini dinlerler, yanlarındaki köpekler ise o anlarda havlarlar. Paul şarkı söylerken çok tedirgindir, kafası darmadağın, ayakları titrer. Ayak seslerinden polislerin içeri girmekte oldukları fark edilir. Sahne karartılır, salon da aydınlatılır. Polislerin el fenerleri görülür. Anlatıcı, polisler ve köpeklerle birlikte takım elbiseli adamın salonda durduğunu görür. Polislerin içeri girmesiyle Paul elindeki gitarla

çalmayı keser. Sorin trampet çalarken aniden sopalarda uyumsuzluk olur. Takım elbiseli adam sahnede durmakta ve herkesin salonu terk etmelerini ister. Abi ve Sorin şarkı söylerler ama birbirlerini korkudan duymazlar. Şarkı artık sönüktür ve korku salon kadar büyük solar. Polisler şarkı söyleyenleri kapıdan dışarı iter, tekmeler ve coplarlar. Polisler, coplarla sırt, baş ve bacakları ararlar. Polislerin üzerlerinde revolver ve makineli silahlar bulunur. Adina ve diğerleri duvara yaslandırılır ve polisler tarafından dövülürler. Bunlara yanlarındaki köpekler de havlamalarıyla eşlik ederler. Sadece polislerin giderken ayak sesleri gelmekte, köpekler bu ayakları takip ederek dışarı çıkarlar. Anna ve diğerleri korkularından yerlerinde dururlar.

Bu kulaklar salonu dinliyor, köpekler havlıyor. Paul'un ağzı şarkı söylüyor, kafası darmadağın ve ayak parmakları. El fenerleri ışıltıyor. Sonra bütün kapılar açılıyor, ayakkabılar patırıyor. Sahne kararıyor ve salon aydınlanıyor. Bağırان yüzler çıplak bir halde ışıktaki kalıyor. Polisler, köpekler ve takım elbiseli bir adam salonda duruyor. Paul'un parmakları telleri çeğiştiriyor, gitar susuyor. Sorin'in trampet sopalalarında uyum kalmadı. Çünkü takım elbiseli adam sahnede onun yanında duruyor ve konser sona erdi, sakın bir halde, salonu terk edin, diye bağıyor.

Şarkıcı ile Paul ve Abi ve Sorin şarkı söylüyorlar ve artık birbirlerini duymuyorlar. Çünkü şarkı sönüktür, korku solumaktadır, ağız büyüklüğünde ve bakış. Salon kadar büyük. Polisler aşağıda ışıktaki şarkı söyleyenleri kapılardan dışarı itiyor, tekmeliyor, copluyorlar.

Coplar sırt, baş ve bacakları arıyor. Deri kemerlere revolverler ve makineli tabancalar takılmış. Adina duvara yaslanıyor. Yanyana dizili sandalyeler boş. Polisler doyasya dövüldü, köpekler doyasya havladılar. Yalnızca polislerin ayakkabıları sesli. Çıkışa doğru gidiyorlar. Anna, ilk sırada, boş sandalyeler arasında oturuyor. Köpekler ayakkabıların peşinden gidiyorlar, uzun, yitık bacakları var. (TDOA, s. 104.)

Yaşlı bir adam yasak şarkıyı söyler. Üstelik polis ve köpekleri gördüğünde de bu şarkıyı korkusunu yenerek söylemeye devam eder Şarkı söylerken başlığını ve ayaklarını da bu ritme uydurur. Şarkı yasaktır ve içki kokar. Bir maç çıkışı olduğu için bayrakların altındaki adamlar sarhoştur.

Bir süre sonra yaşlı adamın sesi kesilir. Dinle dalga geçmektedir ve ekmeklerinin olmadığını söyler. Birkaç polis ve köpek adamın üzerine yürütölmektedirler. O sırada adam elini gökyüzüne kaldırmakta ve Tanrı'ya Rumen oldukları için bağışlamasını istemektedir. Köpek ve polisler adamın üzerine atlarlar ve alıp götürürler.

Uyan ey Rumen sonsuz uykundan, diye şarkı söylüyor yaşlı bir adam. Şarkı yasaktır, yaşlı adam kaldırırma çıkıyor, bir köpeğin burnunu ve bir polisin ayakkabılarını görüyor, şarkı söyleyerek korkuyu aşıyor, çenesini yukarı kaldırıyor. Eli kürk başlığı sınıksıkı tutuyor. Başlığı hızla başından alıyor, sallıyor, yere atıyor ve ayakkabılarıyla şarkı söylüyor, şarkıda ayakkabı tabanları duyuluyor. Şarkı yasaktır ve şarkı içki kokuyor. Bayraklar yukarıda karman çorman, bunların altındaki adamların kafaları sarhoş, ayakkabıları karışık. Bayraklar adamlarla birlikte caddede geceye dalıyor.

Yaşlı adamın sesi kesiliyor. Tanrım, diyor çıplak akasyaya yaslanarak, dünyada neler olabilirdik, ama yiyecek ekmeğimiz yok. Bir polis onun üzerine yürüyor bir köpek ve bir polis daha. Bu anda ellerini kaldırıp gökyüzüne doğru haykırıyor, Tanrım, Rumen olduğumuz için bizi bağışla. Zayıf ışıktaki gözleri parlıyor, göz ucunda pırıltı acele ediyor. Köpek uluyarak boynuna atılıyor. İki, üç, beş polis onu alıp götürüyor. (TDOA, s. 181.)

Kiliseye dua etmek ve ilahi okumak amacıyla birçok kişi gider. Bir Macar papaz kilisede oturur. Polisler ve askerler de kilisededirler ama ilahi okumazlar, dua etmezler, sadece izlerler. Çocuk, ortamın soğuk ve karanlık olduğunu dile getirir. Müller, polis ve askerlerin kilisede dahi peşlerini bırakmadığını anlatmak isterler. Diktatörün mekân tanımadığını, insanların en masumca yerlerden biri olan kilisede dahi onları izlediğini okuyucuya göstermek istediği düşünülebilir.

Orada Macar papaz oturuyormuş, oraya dua etmek ve ilahi okumak için pek çok kişi gelmiş. Polisler ve askerler de oradaymış, onlar dua etmemiş ve ilahi okumamış, yalnızca seyretmişler. Ortalık soğuk ve karanlıktı, diyor çocuk. (TDOA, s. 183.)

2.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA GİZLİ POLİS SERVİSİ VE POLİS

Tek Bacaklı Yolcu, Romanya'dan Almanya'ya göç eden İrene'nin sosyal ve politik olarak yaşadığı sıkıntılarının anlatıldığı bir romandır. Olay kahramanı İrene, uzun yıllar yaşadığı bir ülkeyi bırakıp Almanya'ya yerleşir. İrene, geçmişte gizli servis polisleriyle yaşadığı takip, sorgu ve işkence anlarını, sürekli olumsuz olarak hatırlar. Geçmişin izleri onun travmalarına bir sebep oluşturur.

Tek Bacaklı Yolcu, kalabalıkların içinde yalnızlık çekmenin, hükümleri bitmek bilmeyen zalim rejimlerin ve sürekli gözetlenmenin açtığı yaralar ile yaşamda yürümenin, her şeye rağmen direnmenin romanı; yabancılaşmanın yonttuğu gözlerle içe ve dışa bakmanın, şu tuhaf dünyayı bir bütün olarak görme yetisini yitirmenin öyküsü.⁹²

Geldiği ülkede, mülteci olarak muamele gören İrene, Federal Almanya İstihbarat Servisi'nde geçmişle ilgili soruları cevaplandırır. Memur, İrene'ye göç etmeden önce gizli servisle bir ilişkisinin olup olmadığını sorar. İrene kendisinin gizli servisle ilişkisinin olmadığını ama onların kendisiyle ilişkisi olduğunu söyler. Almanya'daki memurun üstündeki gri mavi koyu renk elbise ile Romanya'daki gizli servis polisi üstündeki elbise aynıdır. Sadece bu renklerin gölgede olduğunu ifade eder. Bununla, gizli polislerin kendisini gölge gibi takip ettiğini anlatmak ister.

Mutlaka farkındasınızdır, dedi memur, Federal Almanya İstihbarat Servisi'nde bulunuyorsunuz. Bu bir sır değil.

⁹² <http://www.edebiyathaber.net/sorularla-dolu-ve-soru-isaretlerinden-yoksun-bir-roman-tek-bacakli-yolcu/#sthash.p75ykOo1.dpuf>. Erişim Tarihi: 22.02.2017.

Bürolar her yerde aynı, dedi İrene. Ve kim olduğunuz sizin gibi insanların anlında yazmıyor. Ve henüz hiçbir şey sormadınız.

Adamın iskemlesi gıcırdadı.

Göç edişinizden önce oradaki gizli servisle ilişkiniz oldu mu hiç.

Benim onunla değil, onun benimle oldu. Arada fark var, dedi İrene.

Memurun üstünde koyu renk bir takım elbise vardı, tıpkı İrene'nin diğer ülkeden aşına olduğu gibi. Rengi maviyle gri arası. Sadece gölgede vardı bu renk. Ve mavi beyaz, sadece gölgeye ait olan gömlelerde vardı. (TBY, s. 26.)

Tek Bacaklı Yolcu romanı, Çavuşesku döneminde gizli polis servisinin anlatıcı İrene'ye yaptığı baskıcı izlerin kesitlerini vermektedir. Romanya'dan gelen mektuplar ya kontrol edilip sansürlenmekte ya da geç gönderilmek üzere postaya verilmektedir. İnsan haklarından olan haberleşmenin dahi yasaklandığı anlatılmaktadır.

Mektup Dana'dandı.

Dana'nın mektupları haftalarca yolda kalıyordu. İrene ne zaman onları açsa açılmış oluyorlardı. Mektupların içeriği eskiydi. Ve dikkatliydi içerikler, nelerin yazılmasına izin verildiği üzerinden denetlenmiş. Ve yazılmasına izin verilmeyenler üzerinden. (TBY, s. 74.)

Herta Müller'in, Tek Bacaklı Yolcu romanının olay örgüsü Almanya'da geçtiği için bu romanında diğer iki romanı *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* kadar polislerle ilgili baskılardan söz eder. Fakat olay kahramanı İrene'nin, geçmişte gizli servis polisleriyle ilgili yaşadığı korkulu ruh halinin izleri bu romanda da görülür. İrene sarhoşun yanına gider ve onun ayağa kalkması için yardım eder. Bunu yaparken sarhoşa hemen buradan uzaklaşması gerektiğini, aksi takdirde polislerin geleceğini söyler. Almanya'da olduğunu bir an unutmakta, polislerin gelmesini kötü bir olay olacak gibi düşünür.

İrene sarhoşun yanına gitti.

Gel, dedi İrene, gel, ayağa kalk. Buradan uzaklaşmaktır, şimdi polis gelir. Duyuyor musun? (TBY, s. 13.)

İrene yürürken, köprüden bir polis arabası siren çalarak geçer. İrene, siren sesinin tehditkâr olduğunu belirtir. Kentte bir yerlerde kan aktığının işareti olarak düşünür. Bu negatif bakış onu terk etmez. Polis ve polislere ait her şey onun nazarında bir karanlık bilgi birikimi gibi sürekli hafızasında yer edinir.

Köprüden bir polis arabası geçiyordu. Siren tehditkârdı. Ve aşağılarda, çıplak ağaçların arasında sirenin mutluluk duygusu gibi geliyordu kulağa uluma: kentte bir yerlerde kan akıyordu. (TBY, s. 196.)

Romanya’da Çavuşesku hükümeti dönemi yaklaşık 24 yıl sürer. İrene, bir bireyin bekleyemeyeceği kadar uzun süre ülkeyi yöneten hükümetleri eleştirir. Sınırdaki bulunan polislerle ilgili gözlemlerini anlatır.

Fazlasıyla uzun kalan hükümetler, diye düşündü İrene, bireyin bekleyemeyeceği kadar uzun.

Sınır polisleri güneşli akşamüstünde bisikletlerle yoldaydı, gözetleme kulelerinin ve tellerin arasında. (TBY, s. 116.)

Almanya’daki gizli servis memuru, İrene’ye hükümeti devirmek isteyip istemediğini sormaktadır. “Hükümeti devirmek mi istiyordunuz. Hayır.” (TBY, s. 116.)

İrene daha önce gizli servis tarafından yaşadığı sorgudaki psikolojik işkence izlerini günlük yaşamın akışı içinde hatırlar. Öyle ki, alışverişe gittiğinde tezgahların sesini duyunca sanki geçmişten gelen o korku tekrar onu etkiler. İrene, bir sesin bir şeyleri (ayakkabı) çaldığını dillendireceğini, İrene’nin bunun karşısında terleyeceğini düşünür. İrene bunu inkâr etmeyecek, suçlamayı reddetmeyecek, susmayı tercih edecektir. İrene, olmayan bir olayı olmuş gibi gösterir. Belli bir süre sonra tezgâhtara inanacaktır ve evden ayakkabısız çıktığını hatırlayacaktır.

İrene tezgâhtarın sesini bekliyordu.

Bunları çaldınız, diyecekti ses. Ve İrene’nin ayakkabılarını gösterecekti.

İrene terliyordu. Bunu inkâr etmeyeceğini biliyordu.

Suçlamayı reddetmeyecekti. Susacaktı.

Tezgâhtara inanacaktı. Evden çoraplarıyla çıktığını hatırlayacaktı. (TBY, s. 52.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PARTİ- POLİTİKA

Dünya üzerinde yaşayan birçok millet vardır. Milletleri de oluşturan insanlardır. Bunlar kendi varlıklarını devam ettirmek için bazı araçlara ihtiyaç duyarlar. Ülke, bir devletin egemenliği altında bulunan, başkenti ve bayrağı olan genellikle bağımsız toprakların tümü olarak nitelendirilmektedir. Bir devletin egemenliği altında olan ve bütün dünya ülkeleri tarafından bağımsızlığı kabul edilen olarak tanımlanmaktadır. Ancak dünya üzerinde bazı devletlerin bağımsızlığı tüm ülkeler tarafından kabul edilememektedir. Devlet, belirli bir ülkede yaşayan insan topluluğunun, egemenlik ve bağımsızlık temelinde oluşturduğu siyasal örgütlenmelerdir.⁹³ Devletler içinde zamanla birçok sınıflar oluşmaktadır. Hikmet Kıvılcımlı'ya göre toplumun derinliğinde var olan bölünme sosyal sınıf denince, bunun toplum yüzeyinde çıkmış yankısı Siyasi Parti olur.⁹⁴ Toplumda gruplara ayrılan insanların iktidar istekleri, devleti ele geçirmek arzularının sonucu siyasi partiler oluşmuşlardır. Kıvılcımlı'ya göre toplumda herhangi bir bölünmeyi yaşayan insan kümelerinin iktidar eğilimleri, yani devleti ele geçirme çabaları siyasi partileri yaratır. Başka bir deyişle, siyasi parti, sosyal bir bölük insanın iktidar eğilimlerini temsil eden bir örgüttür.⁹⁵ Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluklar, parti kurulmasına ve onun politikalarının oluşturulmasına öncülük etmektedir. Bu toplulukların en önemli amaçları siyasal birliğin ideolojik ve politik çıkarlarını korumaktır.

*Toplumsal bir sınıfın temsilcilerinden oluşan, o toplumsal sınıfın, sınıf çıkarlarını, programında politik, ekonomik ve kültürel-eğitsel düzeylerde saptayan, politik girişimlerini ideolojik bakımdan bu çıkarlarda temellendiren ve örgütleyen ve bu çıkarların kabul ettirilmesi için savaşım yürüten politik örgüt.*⁹⁶

Romanya 1881 ile 1947 yılları arasında krallıkla yönetilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız olduğunu dünyaya duyurmuş, ama gizliden gizliye Nazilere destek vermiştir. Ancak, Hitler'in İkinci Dünya Savaşı'ndaki kötü gidişatı sonucunda Romanya Ruslara yaklaşmıştır. Bunun sonucu olarak, Romanya'ya komünizm İkinci Dünya

⁹³ <https://www.turkcebilgi.com/ülke>, 21.02.2017. Erişim Tarihi: 21.02.2017.

⁹⁴ Hikmet Kıvılcımlı, *Genel Olarak Sosyal Sınıflar ve Partiler*, Sosyal İnsan Yayınevi, İstanbul Ocak 1995, 43.

⁹⁵ Kıvılcımlı, 45.

⁹⁶ <http://www.nedir.com/parti#ixzz4ZGTZyVJc>, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

Savaşı'ndan sonra gelmiştir. 1947'de monarşi sona ermiş ve Romanya Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Romanya'nın yeni adı on sekiz yıl sonra tekrar değişmiş ve Romanya Sosyalist Cumhuriyeti (1965-1989) olmuştur. Bundan sonra Çavuşesku'nun dönemi başlayacaktır. Aslında Çavuşesku küçüklüğünden beri komünizme ilgi duymuş ve onların faaliyetlerine katılmıştır. Çavuşesku 14 yaşında yasadışı olan Romanya Komünist Partisi'ne üye olmuştur ve 15'inde komünizm propagandası yapmaktan ilk defa tutuklanmıştır. Çavuşesku'nun iktidara gelmesi sonucunda Romanya İşçi Partisi'nin adı Romanya Komünist Partisi olarak değiştirilmiş ve sosyalist cumhuriyet temellerine dayalı yeni bir anayasa hazırlama kararı gerçekleşmiştir. Çavuşesku, Romanya'nın 2. ve son komünist lideridir. 1965'te komünist partinin genel sekreterliği görevini sürdürmüş ve 1967'den 1989'a kadar devleti yönetmiştir. Romanya'da seçimle iktidara gelen Çavuşesku, 25 yıl iktidarlığını sürdürmüştür. Çavuşesku seçimle iktidara geldikten sonra, başlarda halk kendisinden memnun kalmakta, ülkenin gelişmesi için güzel çalışmalar yapmaktadır. Çavuşesku, daha sonra Romanya halkına baskıcı tutumlar uygulamaktadır. Stalin'e benzetilmesi de bu diktatörlüğünün bir sonucu olarak görülmektedir.

Çavuşesku yönetime ilk geldiğinde duruşu daha yumuşak, halk da daha halk durumdan hoşnutmuş. Ayrıca yürüttüğü Batı'ya yakın dış politika sayesinde Avrupa ve Amerika'nın sempatisini kazanmış. Batıya güler yüz, içeriye demir yumruk olan Çavuşesku için gelmiş geçmiş en katı Stalinist deniyor.⁹⁷

Çavuşesku, lideri olduğu Romanya'yı kendi emelleri doğrultusunda kullanmıştır. Daha sonra elde ettiği gücün etkisinde kalarak diktatörlüğe doğru partinin politik kararlarını uygulamıştır. 1965'ten beri Romanya'nın lideri olan Çavuşesku'nun iktisadi ve kalkınma politikalarının Romanya'nın kaynaklarını zorlayarak uygulatması, ülkede yaygın bir kıtlığa ve yoksulluğun artışına neden olmuştur. Çavuşesku 1974 yılında kendisini cumhurbaşkanı ve başkomutan ilan etmiştir. Yayınladığı kararnameler kanun kuvveti kazanmıştır. Romanya Komünist Partisi her türlü işlevini yitirerek, Çavuşesku'nun emirlerini uygulama organına dönüşmüştür. Romanya artık mutlak bir polis devleti olmuştur. Çavuşesku, 1980'lerde parti ve hükümet üzerindeki sıkı denetimini sürdürmek için katı politikalar izlemeye başlamıştır. Çavuşesku'nun uyguladığı birçok yanlış politikaları olmuştur. Bunlardan birkaçı şunlardır: Bekârlık vergisi, kürtaj yasağı, regli polisi, gizli rejim polisinin oluşturduğu korku ortamı, varlık

⁹⁷ <http://www.bizevdeyokuz.com/cavusesku>, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

içinde yokluk, kendisinin lüks yaşantısı vb. Sistemizasyon politikasının kopardığı hayatlar yanlış izlenen politikaların başını çekmiştir. Sadece Çavuşesku'nun beğenisi olsun diye birçok yıkımlar gerçekleşmiştir.

1972'den başlayarak, bir sistemizasyon programı oluşturdu. Yıkma programı, yeni yerleşim yerleri oluşturma ve ülke çapında inşaa faaliyetleri programlanmış ancak başkentin yeniden şekillenmesi ile sonuçlanan, bir "çok yönlü gelişmiş bir sosyalist toplum" oluşturma yolu olarak sunulmuştu. Bükreş'in beşte birinden fazlası, Cevuşescu'nun beğenisine uygun bir şehir oluşturmak için, kiliseler ve tarihi binaları da içermek üzere 1980'li yıllarda yıkıldı.⁹⁸

Herta Müller romanlarında, Çavuşesku'nun lideri olduğu Romanya Komünist Partisi'ne ait yanlış politikaları eleştirir.

3.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA PARTİ VE POLİTİKA

Herta Müller, *Yürekteki Hayvan* romanında diktatörlüğü anlatırken, partinin politikalarını da eleştirilir. Diktatörler güçlerini partinin varlığından alırlar. Bu romanda, olay kahramanlarının yaşadığı birçok yaşam sıkıntısının sebebi olarak parti ve politikaları gösterilir. Roman, gençlerin totaliter sisteme karşı isyanını anlatır ve sürekli korku, taciz ve ihanet ile geçen hayatların toplumdan izolasyonu işler. Mune Savaş doktora tezinde, Herta Müller'in, yapıtlarında genel olarak toplumu ele aldığını ve *Yürekteki Hayvan* romanının politik bir yapıt olduğunu belirtmektedir.⁹⁹

Anlatıcı, Lola'nın parti üyesi ve aynı zamanda kürsü sözcülüğü görevlerini yürütürken kendisini çok kaptırdığını dile getirir. Öyle ki, otumlarda çorap kaçıklarının oluştuğunun farkında olmadığını ifade eder. "Bazen de Lola parti otumunda olduğu için çorap kaçıklarını durduramıyordu. Farkında değildi, ama kürsü sözcülüğü Lola'nın çok hoşuna gidiyordu." (YH, s. 17.)

Lola, partinin üyesidir ve intihar eder. İntihar eden kişinin kimliği resmiyle birlikte herkesin görebileceği bir yerde asılır. Burada 'parti kimliğindeki resim ile aynısı' denilmesindeki amaç partiye dikkatleri çekmek istenmesinden kaynaklanır. Parti, intihar olayını utanç verici olarak görür. Ölen kişinin isminin herkese duyurulmasından

⁹⁸ <http://frmsinsi.net/showthread.php?t=526369>, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

⁹⁹ Mune Savaş, *Karşılaştırmalı Yazınbilim Çerçevesinde Herta Müller, Elke Schmitter, Saliha Scheinhardt ve Feridun Zaimoğlu'nun Biber Eserinde Kadın İmgesine Eleştirel Yaklaşım*, (Doktora Tezi), Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Diller ADB Alman Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı, Adana 2011, 194.

rahatsızlık duyar. Parti kendisine leke gelmemesi için, kişilerin onurunu zedeleyici davranışlar yapmaktan kaçınır.

Beş kız yurdun girişinde duruyordu. Camekânda Lola'nın resmi asılıydı, parti kimliğinde olanın aynısı. Resmin altında bir kâğıt vardı.

Birisi yüksek sesle okudu:

Bu öğrenci intihar etmiştir. Eylemini kınıyor ve onu küçümsüyoruz. Bu ülke için utanç verici bir durumdur. (YH, s. 26.)

Parti, öğrenci olan Lola'nın bu davranışını partinin üyelerine yakıştırmayarak onu üyelikten ihraç eder. Bunun duyurusu kalabalık bir ortamda yapılır. Amaç partinin ilkelerine zarar verecek herkesin, insanlar önünde deşifre edilmesini sağlamak ve gözdağı vermek. İnsanların partiye olan koşulsuz teslimiyetleri, herkesin bu konuşmaya verdikleri destek alkışlarından açıkça görülür.

Kendini asan Lola iki gün sonra akşamüstü dörtte büyük konferans salonunda partiden ihraç edildi ve okuldan kaydı silindi. Yüzlerce insan orada hazır bulunmuştu. Kürsiye çıkan birisi şunları söyledi: O hepimizi yanılttı, ülkemizin öğrencisi ve partimizin üyesi olmayı hak etmiyor. Herkes alkışladı. (YH, s. 28.)

Romanya komünizmle yönetilen bir ülkedir ve kendisine rol model olarak Sovyetler Birliği'ni almıştır. Komünizm ile yönetilen ülkede parti politikalarının dine olan bakışı negatiftir. Safa, kitabında dünyada komünizmin anavatanı olarak görülen Sovyetler Birliği Anayasa'sının 124. Maddesinde komünizmin dine olan bakışına yer verir.

*"Yurttaşlara vicdan hürriyetini sağlamak için, Sovyetler Birliğinde, Kilise Devletten ve okul da Kiliseden ayrılmıştır. Bütün yurttaşlara ibadetlerini serbestçe yapmak veya din aleyhtarı propagandalarda bulunmak hakkı tanınır."*¹⁰⁰

Partinin dine bakışının olumsuz olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Lola'ya bir kişi 'partili olanların kiliseye gitmesini' garipseyerek söyler. Lola, kiliseye sadece kendisinin gitmediğini, diğer insanların da gittiğini söyler. Kiliseye gidenler bunu başkalarının bilmesini istemediğinde etrafındakileri görmezlikten gelirler. Burada, partinin insanlar üzerindeki korku politikasının ağırlığı da açıkça hissedilir. Partinin gücü ile tanrının gücünün bireyler üzerindeki koruyuculuğu eş görülür. Halk içinde partinin ne denli etkili bir güce sahip olduğu ifade edilmektedir.

¹⁰⁰ Peyami Safa, *Sosyalizm Marksizm Komünizm: Objektif 03*, Ötüken Neşriyat A.Ş., Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika Numarası 16267, İstanbul 1999, Son Havadis, 19 Mayıs 1961.

Ama sen kiliseye gidiyorsun, dedi birisi. Lola da ötekiler de gidiyor, dedi. Tek yapacağın şey, ötekileri tanıdığını belli etmemek. Seni yukarıda Tanrı, aşağıda parti koruyor, dedi birisi. (YH, s. 24.)

Lola'nın hayatında parti önemli bir yere sahiptir. Parti ideolojisi ile ilgili broşürler onun ilgisini çekmekte ve bu tür yayınları okumaktadır. "Lola yatakta oturmuş, bir broşürde ideolojik parti çalışmalarının geliştirilmesiyle ilgili bir şey okuyordu." (YH, s. 25.)

Argo ve cinsellik çağrışımı yapan kelimelerle bu yapıtta da karşılaşırız. Tereza, gizli servis polisi Yüzbaşı Pjele'ye aptal numarası yaparak soru sorar. Parti ile ilgili kötü bir şey sorduğu için, hemen tepki görmüştür. Babası 'parti genelev değil' cevabını vermiştir. Parti çok kutsallaştırılmışçasına insanlar arasında farklı bir konuma oturtulur. "Aptal numarası yapıp Yüzbaşı Pjele'ye, bununla partiden mi söz ediyorsunuz, diye sormuş Tereza. Babası, parti genelev değil, demiş." (YH, s. 140.)

Anlatıcı, Lola'nın çıktığı erkeklerden birisinin parti üyesi olduğunu ve diğer erkeklerden farklı olduğunu anlatır. Parti üyelerinin imkânlarından yararlanır ve partinin okulunda yemeklerini yer. Tramvaylara binmez, çünkü arabası ve şoförü vardır. Lola'ya kendisine makyaj ve güzel görünmesi konusunda destek verir, Çıktığı kişinin bakımsız olmasını istemez.

Gece yarısı ve gece vardiyası erkeklerinden farklıydı o. Yemekleri parti okulunda yiyor, tramvaya binmiyor, Lola'yı hiçbir zaman bakımsız parkta izlemiyordu, arabası ve şoförü vardı. (YH, s. 26.)

Edgar bir kentte öğretmenlik yapmaktadır. Öğrencileri altı ile on yaşları arasındadır. Çocuklara, parti önderlerinin karşısında sesleri daha gür çıksın diye dut yedirtirirler. Çarpım tablosunu daha iyi anlamak için de tanrı bağışını yediklerini söyler.

Edgar bu kentte öğretmenlik yapıyordu. Dört yüz öğrenci, en küçükleri altı, en büyükleri on yaşında, dedi Edgar. Parti önderlerine şarkılar söylerken, sesleri daha güçlü çıksın diye dut; kerrat cetvelini daha iyi anlamak için de Tanrı, bağışı yiyorlar. (YH, s 76)

Tereza, anlatıcıya partiye girmek istemediğini belirtir. Tereza parti oturumunda bilincinin gelişmediğini ve çok küfürbaz olduğunu dillendirir. O sırada orada bulunan herkes Tereza'nın bu konuşmasına güler.

Tereza, çiçekli elbiseyi diktirdiğinden beri, her gün çalıştığım büroya uğruyordu. Partiye girmek istemiyordu. Benim bilincim pek gelişmiş sayılmaz, demişti Parti oturumunda, ayrıca çok da küfürbazım. Herkes güldü, dedi Tereza. (YH, s. 93.)

Tereza'nın babası parti üyesidir ve partinin imkânlarından o da yararlanır. İstedikleri şeyleri partinin kantinine sipariş vererek aldırırlardı. Babasının alışveriş etmesine gerek olmadığını, hatta bir yerlere gittiklerinde çantasını boşuna yanında gezdirdiğini dile getirir.

Tereza'nın yedikleri kendisine uygundu. Babasının tadımlıklarıydı onlar. Parti kantinine sipariş ediliyorlardı. Her hafta arabayla eve getiriyorlar, dedi Tereza. Babamın alışveriş etmesi gerekmiyor, kentte yaptığı anıtları gezerken alışveriş çantasını elinde boşu boşuna taşıyor. (YH, s 95)

Tereza müdürün yanına gider. Müdür Tereza'yı kapının önünde karşılar. Anlatıcı müdür tarafından kovulur. Ancak Tereza üç saat gibi uzun bir süre müdürün yanında kalır. Anlatıcı, partiye üye olanların işlerinin halledildiğini ima eder. Tereza'nın parti üyeliğinden dolayı işlerinin hemen yapılması, kendisine itibar gösterilmesi eleştirilir. Anlatıcı burada arkadaşı olan Tereza'nın partiye üyeliğini iyi karşılamaz.

Tereza o sırada müdürün yanındaymış. Müdür onu daha giriş kapısında yakalamış. Ben kovulmuş olarak kapıdan çıkarken, müdür onu ancak üç saat sonra bırakmış. Aynı gün partiye girmeli ve benden uzak durmalıymış. Üç saat sonra, peki, demiş Tereza. (YH, s 145.)

Diktatörlüklerde, gizli polislerin en çok amaçları doğrultusunda kullandıkları muhbirlerin var olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Kurt, muhbirler kelimesinin önüne 'küçük' sıfatını yazarak muhbirliğe negatif anlam yüklenilmek istendiğini ifade eder. Bu muhbirler partide rütbe istemezler ama şikâyetlerini üst makamlara iletirler. Bu muhbirler rahatlıkla kullanılır. Parti üyesi olan kişilerin bir ayrıcalığı bulunur ve diğer insanlara nazaran koruyucu zırhına girerler.

Küçük muhbirler partide rütbeler istemez. Onları dilediğince kullanabilirsin. Muhbir olan parti üyeleri şikâyetlerini dile getirebilirler. Kendilerini ötekilerden daha iyi koruyabiliyorlar. (YH, s. 148.)

Ben anlatıcı, Bay Feyerabend ile konuşurken babasının politik geçmişinden söz eder. Babasının Hitler döneminde SS askeri olduğunu ve ölene kadar da Führer için şarkılar söylediğini anlatır.

Güneşte oturup İncil okumadığı bir sırada ona babamın eve dönen bir SS askeri olduğundan, en işe yaramaz bitkilerini kökünden kestiğinden, o bitkilerin deve diken olduğularından söz etmiştim. Babamın ölene kadar Führer için şarkılar söylediğinden. (YH, s. 115.)

3.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA PARTİ VE POLİTİKA

Herta Müller'in, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanı, Çavuşesku dönemini eleştiren ifadelerle doludur. Çavuşesku denince akla 'diktatörlük' gelir. Diktatörlüğün devamını da sağlayan en önemli araç partidir. Romanda, parti ve parti politikalarına yer verilen ifadeler geçer. Gazetenin bölümlerini keserken bile hiyerarşik bir yol izlenir. Temizlikçi kadın, gazetede ancak röportajların, spor sayfasının ve televizyon programının olduğu son sayfayı kesebilmektedir. Gazetenin en önemli sayfaları müdüre verilir. Müdür de bunları parti sekreterlerinin koleksiyonuna koyar. Burada 'Partiye' negatif anlam yüklenir.

Temizlikçi kadın gazetenin yalnızca son sayfasını kesebilir, röportajları, spor sayfasını ve televizyon programını. İlk sayfaları müdüre vermek zorunda, bunlar parti sekreterlerinin koleksiyonuna giriyor. (TDOA, s. 67.)

'Onur' ve 'Parti' kelimeleri özellikle büyük harflerle yazılmıştır. Yazışma kurallarında büyük harfle yazmak, kızgınlık ve öfkeyi belirtir. Partilerde onur önemli bir ahlaki değerdir. Fakat bu kelimelerin büyük harfle yazılmaları, anlatıcının günlük yaşamda hayatlarında yer eden partinin, aslında onursuz olduklarını ifade etmesinden kaynaklanır. "Hangar boş olduğunda parolaların harfleri en büyüktür. İş, ONUR, PARTİ gardıroba giden kapıda ışığın upuzun bir boynu vardır." (TDOA, s. 84.)

Partinin gücünü arkasına alan müdürün Adina ile diyalogunda 'Yoldaş' ile birbirlerine hitap etmeleri siyasi birlikteliğini gösterir. Adina, idareciye iyi görünmek için 'Yoldaş Müdür' sözcüklerini zoraki kullanır. Bu, bu sözcüklerin büyük harfle yazılmasından anlaşılır. Müdürün dişleri altın kaplamalı olduğu için, burada parti üyelerinin zengin olduğu ifade edilir.

Tuvaletin kapısındaki sürgü açılıyor, tuvaletin kapısından müdür çıkıyor. Aynada Adina'nın yanında duruyor. Ağzını açıyor, galiba dişim ağrıyor, diyor aynaya. Evet, müdür bey, diyor Adina, azı dişleri altın kaplama, YOLDAŞ MÜDÜR, diyor, azı dişleri sarı sarı parlıyor. (TDOA, s. 67.)

Burada, dindar olanlara olumsuz eleştiriler yapıldığına şahit oluyoruz. Sofu olan bu kişinin insanları sevmediği ama gücü elinde bulunduran parti sekreterini ve müdürü sevdiği şeklinde eleştirilere sıklıkla rastlanır. Dindarların da gücü elinde bulunduranların yanında olduğu okuyucuya duyumsatılır. Sofu, inanmayanları cezalandırır ve bunun yanı sıra güçlü olanlara da saygı duyduğu söylemlerinden anlaşılır.

Kapıcı çok sofudur, demişti karısı Clara'ya. Bu nedenle insanları sevmez. İnanmayanları cezalandırır. İnananları sevmez, ama onlara saygı duyar. Parti sekreterine saygı duyar, çünkü o da güce inanmaktadır. Müdüre saygı duyar, çünkü o da güce inanmaktadır. (TDOA, s. 74.)

Mara gelindir ve iki yıl boyunca düğün anının gelmesini bekler. Ancak düğün olayı toplantı olarak nitelendirilir ve yasaklanmak istenmektedir. Damat ilgili kişilere politika yapmadıklarını aksine evleneceklerini söylemektedir. Düğün yapmak gibi doğal bir olay bile yasaklara takılmaktadır. “Gelin Mara’dır. İki yıl boyunca bugünü bekledi ve şimdi toplantılar yasak. Damat biz evleniyoruz, politika yapmıyoruz, demişti.” (TDOA, s. 187.)

Partinin imkânlarından parti üyelerinin yararlandığı burada da görülmektedir. Askerlerin parti üyeliği yasak değildir, subayın parti kimliğine sahip olduğu ve bütün ailesinin bu imtiyazlardan yararlandığı açıkça ifade edilmektedir.

Subay yutkunuyor. Oğlum, diyor, parayı elinden bırakmaksızın beyaz sandaletlerini giyer. Sonra arabayla kente gideriz. Ben yaz bahçesine gider, bira içerim ve oğlum benim kimliğimle köşedeki parti büfesine gider. (TDOA, s. 188.)

Parti üyelerinin zenginliğini simgeleyen altın dişler birçok meslek grubunda karşılaşılan bir objedir. Burada da subayın parlayan altın dişleri ön plana çıkmaktadır. Parti büfesinin sadece üyelere serbest olduğu romanda şu cümlelerle verilir. “Altın diş parlıyor. Parti büfesindeki pastalara yalnız yabancıları gider, diyor.” (TDOA, s. 189.)

Herta Müller, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanının sonlarına doğru parti delegeleri ile ilgili yaşanmış bir olayı anlatıcının bakış açısıyla anlatmaktadır.

Anlatıcı, bir kış akşamı iki siyah arabanın sınırdaki denetimleri yaptıktan sonra, köyden geçtiğini söyler. Arabada üç yüksek parti delegesi, bir sınır subayı ve üç koruma bulunur. Hepsi de körkütük sarhoşurlar. İçlerinden birisi postacının kapısını çalıp atlıkarınca anahtarının kimde olduğunu sorar. Postacı, anahtarın Mihai’de olduğunu onlara söyleyip adamın evini tarif eder. Adam, Mihai’nin evinin camına tıklar, fakat geç olduğu ve uyuduğu için Mihai kapıyı açmak istememektedir. Tıkırtılar kesilmeyince Mihai kapıyı açmak zorunda kalır. Anahtarın kendisinde olduğunu, ama motorda yeterince yağ olmadığını ve yağın da belediyede bulunduğunu onlara söyler. Mihai koruma polisiyle birlikte gidip motordaki yağ durumuna bakar ve bu yağın bir seferliğine yeteceğini onlara anlatır. Koruma polisinin ‘ya sonra’ sorusuna karşılık Mihai motorun kendiliğinden kapanacağını bildirir.

Koruma polisi arabadakileri çağırır ve onları belli bir düzen içinde koltuklara oturtup, zincirlerini bağlatır. Mihai motoru çalıştırdıktan sonra koruma polisi onun eve gidebileceğini söyler ve o da evine gider. Hava çok soğuktur ve sabaha kadar motor sesi hiç kesilmez.

Kuzu, sabahleyin atlıkarıncanın sustuğunu, oturulacak yerlerin donmuş yedi adamla beraber aşağıya indiğini anlatır. Kuzu, adamlara müdahale eder. Anlatıcı, ertesi günü köye bir komisyonun geldiğini ve atlıkarıncayı söküp götürdüklerini ve o olaydan sonra köyün ortasından hiçbir zaman asfalt geçmediğini ifade eder. Mihai ve postacı sınıf düşmanı suçlamasıyla tutuklanırlar. Mihai mahkemedeki ifadesinde gece olduğunu, dizel yağının da siyah renkli olmasından dolayı göremediğini ve yanıldığını söyler. Motor yağla doludur bunu fark edememiştir. Postacı da ifadesinde bütün gece motor sesini duyduğunu ve sabaha karşı sesin kesildiğini anlatır. Bir kez camdan baktığını ve bağırıtları duyduğunu, ama olumsuz bir durumun aklına gelmediğini, yoldaşların eğlendiklerini düşündüğünü söyler.

Bir kış akşamı iki siyah araba köyden geçiyormuş. Sınırdaki bir denetimden geliyorlarmış. Arabada üç yüksek parti delegesi, bir sınır subayı ve üç korumanın olduğu söylendi. Hepsi de körkütük sarhoşlarmış. Birisi postacının camını çalmış ve anahtarın kimde olduğunu sormuş. Postacı da köyün sonundaki Mihai'nin evini göstermiş.

Camı tıklandığında Mihai çoktan uyumuş. Açmak istememiş, ancak takırtı kesilmemiş. Evet, demiş Mihai, anahtar bende, ancak motorda yağ yok. Bende de yağ yok, yağ belediyede. Mihai koruma ve anahtarla geldiğinde motorun içine bakmış ve bir seferlik yeteceğini söylemiş. Ya sonra, diye sormuş koruma. Sonra motor stop eder, demiş Mihai.

Koruma el etmiş ve hepsi arabadan inmişler, oturulacak yerlere oturmuşlar, korumalar delegelerin arasına, sınır subayı da arkalarına. Mihai hepsi zincirlerini takana kadar motorun yanında beklemiş. Çalıştır, demiş koruma, motor çalıştıktan sonra eve gidebilirsin.

Motor çalışmış, oturulacak yerler uçmaya başlamış, zincirler gerilmiş. Mihai evine gitmiş, ay çıkmış ve hava iyice soğumuş. Ancak: motorun sesi kesilmemiş, bütün gece çalışmış.

Sabahleyin atlıkarınca durmuş oturulacak yerler aşağı inmiş, onların içinde de yedi adam. Donmuşlar, diyor Kuzu.

Kuzu gözlerindeki iki damla yaşı siliyor ve ağzı açılıp kapanıyor. Ertesi gün köye bir komisyon geldi. Atlıkarınca yasaklandı, sökölüp götürüldü. Köyün ortasından hiçbir zaman asfalt bir yol geçmedi. Mihai ve postacı sınıf düşmanı olarak tutuklandı. Mihai mahkemede gece olduğunu ve dizel yağının da siyah olduğunu, söylemiş. Büyük olasılıkla yanılmış, meğer motor doluymuş, Postacı ise bütün gece motoru duyduğunu, ancak sabaha karşı motorun sustuğunu söylemiş. Bir kez camdan bakmış, yoldaşların havada uçtuğunu görmüş. Evet, onların bağırıtlarını duymuş, ancak aklına olumsuz bir şey gelmemiş, yoldaşlar eğleniyor gibi görünüyormuş. (TDOA, s. 217.)

3.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA PARTİ VE POLİTİKA

Tek Bacaklı Yolcu, sorularla dolu ve soru işaretlerinden yoksun bir romandır. Romanya'dan Almanya'ya göç eden İrene'nin hikâyesini aktarır. Romanya'da yaşadığı parti ve politikacılarla ilgili olumsuz düşünceleri Almanya'da da devam etmektedir. Geçmişten gelen bu negatif anılar onun önüne sürekli çıkmaktadır. Anlatıcı, eline geçirdiği politikacı fotoğrafını tasvir eder. Politikacının genç biri olduğunu, karanlık alına ve parlak gözlere sahipliğini anlatır. Anlatıcı, 'Politikacı' ve 'karanlık alın' kelimelerini özellikle birlikte kullanır. Burada, politikacının kendisi üzerinde bıraktığı olumsuz imajı belirtmek amacındadır. İktidarını yitiren bir politikacının hazin sonunu ayrıntılarıyla ortaya koyar. Politikacının lüks bir otelde ölü olarak bulunması da, onun partinin zenginliğinden istifade ettiği olarak nitelendirilir. Genç politikacının ölümünün cinayet ya da intihar mı olduğu soru işareti olarak kalır.

Tek bir fotoğraf kalmıştı geride. Yapıya uymuyordu. Genç bir adamın fotoğrafıydı bu. Karanlık bir alnı, parlak gözleri vardı. Elini göğsünde tutuyordu, öyle ki, tırnaklarının beyaz dipleri görünüyordu. Dudakları yarı açıktı.

Adam politikacıydı. İktidarını yitirmişti. Bundan kısa bir süre sonra göl kenarındaki lüks bir otelde bulunmuştu.

Politikacı gençti. Ölmüştü. Cinayet veya intihar, bilinmiyordu. (TBY, s. 46.)

'Politikacı' ve 'karanlık iktidar' negatifliği sembolize eder. Anlatıcı, politikacıları daha önce yabancı olarak tanımlamıştır. Fakat şimdi eskisinden daha da yabancı olarak gördüğünü ifade eder. Politikacıların şaşkın ve telaş içinde olduğunu dile getirir. Anlatıcı, siyasetçilerin alınlarında iktidarın karanlık durumunun devam ettiğini, çaresizliklerini ve riyakârlıklarını şu cümlelerle okuyucuya aktarır.

O günlerde televizyon ekranındaki politikacılar her zamankinden daha yabancydılar. Birbirlerini arıyorlardı; şaşkındılar. Bir kayığın kenarındaki yusufluklar gibi oturuyorlardı masaların kenarında.

Masalar yalpalıyordu. Politikacılar telaş içindeydi. Ama yine de alınlarında iktidarın karanlığı vardı. Gözleri parlıyordu çaresizlikten. Ve tırnak dipleri gittikçe beyazlaşıyordu riyakârlıktan. (TBY, s. 46.)

Politikacılar nefret büyüktür, ölen kişiye ait fotoğrafın yerde bırakılmak istenmesi de bundan kaynaklanmaktadır. Saçını tararken, aynaya bakıp politikacıyı görmesi, politikacıların sürekli zihnini meşgul etmesi olarak görülebilir.

Ölü politikacının fotoğrafı yarım gün boyunca İrene'nin odasında yerde tek başına durdu.

İrene saçını tarıyordu. Aynada fotoğrafı gördü. Elindeki tarakla aşağıya koydu İrene üstünde yüz olan fotoğrafı. (TBY, s. 47.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL ANOMİ

Herta Müller'in romanlarında sosyal yapılardaki sıkıntılar sürekli vurgulanır. Yazar, romanlarında sosyal yapının içinde meydana gelen bunalımların sonucu olarak bireylerdeki psikolojik rahatsızlıkları bütün çıplaklığı ile okura sunar. Yazar, sorunu açıklar ama sorunla ilgili yorumlara ve çözümlere değinmez. İncelediğimiz romanlarda, bireylerin, devletin politikaları sonucu kendilerinde meydana gelen travmalarının intihara giden süreci beraberinde getirdiği görülür. Bu bağlamda da sosyolojik bir kavram olan ve eksik veya zayıf sosyal normları, kural veya düzeni vurgulayan anomiden bahsetmek gerekli olacaktır. Sosyal anominin konu alanları incelendiğinde, Herta Müller'in romanlarındaki kahramanların¹⁰¹ yaşadıkları ile örtüştüğü yadsınamaz bir gerçektir. Sosyal anomi, toplumla birey arasındaki yabancılaşmayı yani insanın, sosyal değerlerle ilişkisinin zayıflaması veya kopmasını ifade eder. Bir başka deyişle, “normların olmaması veya toplumun temel değerleri hakkında çatışmanın olması ‘anomi’ olarak adlandırılır.”¹⁰²

Emile Durkheim tarafından sosyolojiye kazandırılan ‘anomi’ kavramını Durkheim bir toplumsal parçalanma hali olarak tarif eder ve bu kavramı iki anlamda kullanır. Birincisi toplumsal iş bölümü araştırması kapsamında ortaya çıkar. Emile Durkheim bu bağlamda “dayanışmanın kaybolması, sosyal ilişkilerin çözülmesi, karşılıklı bağımlılık duygusunun zayıflaması”nı anomi olarak tanımlar. Diğerini ise anlamsal olarak “intihar” kavramında kullanır.

Vehbi Kadri Kamer'in *Çocukların Suça Sürüklenmesine Neden Olan Faktörler ile İlgili Sosyolojik Teoriler* adlı çalışmasında sosyal anomiyi şu şekilde açıklar:

Sözlük anlamı “normsuzluk” ve “kuralsızlık” olan “anomi” kavramı; Durkheim tarafından ilk kez “Toplumsal İş Bölümü” isimli kitabında kullanılmış ve daha sonra 1897 yılında yazdığı “İntihar” isimli eseriyle, bu ifade toplumdaki suç oranlarındaki değişimi açıklamak için kullanılan bir kavrama dönüştürülmüştür. Durkheim; suçun açıklanmasında bireyi değil grup ve organizasyonun temel alınması gerektiğini, toplumdaki farklılıkların suç teşvik ettiğini, bir davranışın suç olup olmadığının değerlendirilmesinin mevcut normlara göre yapıldığını, suçun bir bakıma fonksiyonel ve toplumsal değişmeyi hazırlayıcı bir özelliğe sahip olduğunu değerlendirmektedir. Durkheim, suç fenomeninin tüm toplumlarda

¹⁰¹ Hartmut Esser, *Soziologie: Spezielle Grundlagen Die Konstruktion der Gesellschaft*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 2000, 100.

¹⁰² Halil İbrahim Bahar, *Sosyoloji*, USAK Yayınları: 31, Ankara 2009, 41.

her zaman var olacağını ve belirli bir fonksiyonu yerine getirdiğini savunmakta, yapısal fonksiyonalistler suçu bireyin biyolojik, psikolojik yapılarına göre değil “sosyal yapının” işleyişine göre açıklamaktadırlar.¹⁰³

Robert K. Merton, yarım yüz yılı aşkın bir süre sonra Durkheim’ın yaklaşımını çeşitli sapkınlık türleri bağlamında yeniden ele alarak formüle etmiştir. Merton anomi kavramını sadece iş bölümü ve intihar fenomenleri bazında değil, daha geniş ve kapsamlı bir şekilde düşünmüştür. Robert K. Merton anomiyi sosyolojik bir açıklamayı gerektiren kültürel ve yapısal bir sorun olarak görmüştür.¹⁰⁴

Herta Müller’in, yapıtlarında, toplumsal yaraları ifade ederken, aslında ona sebep olan etmenlerin neler olduğunu açıklamaya çalıştığı düşünülür. Müller, toplumda bireyi suça iten olayları gözler önüne serer. Fakat arka plandaki sebeplere sadece yüzeysel ifadelerle değinir. Bazen de gözlemlerini detaylı açıklarken anlatıcının arkasına gizlenerek toplumdaki manevi hastalıkları vurgular. Çalışmanın bu bölümünde, her üç roman sosyal anomi bağlamında ele alınacaktır.

4.1. ÖLÜM-İNTİHAR

Ölüm, canlı varlıkların hayati fonksiyonlarının tamamen sona ermesine denilir. Canlının ölümünden söz edebilmek için, hayati faaliyetlerin bir daha geri gelmemek üzere sona ermesi şarttır. Ölüm olayının gerçekleşmesinin birçok sebebi vardır. Bazen dış etkenler, bazen de kişinin iradesi ile gerçekleşir. Sosyal anominin toplumsal dengesizlik kavramlarından biri de intihardır. İntihar insan yaşamının kendi isteği ile sona ermesidir. İnsanlık tarihi boyunca toplumsal bir yara olarak görülür. Dünyada en çok görülen ölüm yollarından birisidir. Altuntaş’a göre, intihar, insanların yüzyıllardır anlamaya ve çözmeye çalıştığı en ilginç ölüm şekillerinden birisidir. Bu eylem tarih boyunca; kahramanlık, cesaret, acizlik, günah, öç, hastalık, korkaklık, delilik ve suç gibi oldukça farklı kavramlarla birlikte değerlendirilir. Bu farklılığın sebebi, insanın isteyerek kendi canına kıymasının bir suç, günah veya cesur bir davranış olarak kabul edilip edilmeyeceği gibi sorulara verilecek cevapların, toplumlara, dinlere, hukuk sistemlerine veya kültürlere

¹⁰³ Vehbi Kadri Kamer, *Çocukların Suça Sürüklenmesine Neden Olan Faktörler ile İlgili Sosyolojik Teoriler*, TAAD, Yıl:4, Sayı:12 Ocak 2013, 224.

¹⁰⁴ Oliver Hämmig, *Zwischen zwei Kulturen: Spannungen Konflikte und ihre Bewältigung bei der zweiten Ausländergeneration*, Springer-Verlag, Wiesbaden 2000, 91.

göre değişiklik arz etmesinden kaynaklanır.¹⁰⁵ Toplum, intiharın mutlaka arkasında bir sebebin olduğu düşüncesindedir. İntihara bir anlam yüklemek, yüzyıllardır süregelen bir düşüncedir.

Altuntaş'a göre, insanlık tarihinin istisnasız her döneminde görülen intihar olgusu, çağımızda gün geçtikçe artar ve önemli bir toplumsal sorun haline gelir. İntihar olgusu, tarihi süreç içinde olduğu gibi, günümüzde de tüm bilinmezliği ve gizemini koruyarak, bireylerin ve toplumların yaşamının bir parçası olmaya devam eder. İntiharın hazırlayıcıları arasında yer alan psikolojik etmenler açısından veya dinlerin ya da toplumların bakış açısından intihar incelendiğinde, bu olgunun karmaşık bir süreci içinde barındırdığı görülür.¹⁰⁶ İntihar eylemine birçok gerekçe gösterilebilir. Adler'e göre intihar; öç alma hareketi olarak görülür. Bunun, yakınları, akrabaları etkilemek, bu yolla kaybedilenleri geri kazanmak amacına dönük olduğunu söyler. Bu nedenle intiharı bir tür iletişim aracı olarak savunur.¹⁰⁷ Dünyanın her ülkesinde az çok intihar olayları yaşanır. Her ülkenin bazı olumlu ya da olumsuz şartları da bu intiharlara sebep oluşturur. Herta Müller'in romanlarında intiharla ilgili yaşam öyküleri sık sık görülür. Çavuşesku diktatörlüğündeki Romanya'da halkın uğradığı baskıcı politikaların sonucu olarak intiharlar yaşanır. Diktatörlük ile idare edilen Romanya'da, gizli polis takipleri, ekonomik sebepler, ailevi durumlar, tacizler, ahlaki çöküntü, politik kararlar, sosyal bağlar vb. olaylar intiharın oluşmasına kaynaklar oluşturur. Durkheim, intiharı sosyal bir eylem, intihar oranını ise sosyal bir olgu ve sosyal şartların bir sonucu olarak kabul eder. Oran dalgalanmaları ekonomik, politik ve sosyal değişimlerden kaynaklanır. Durkheim'a göre intihar anomiye dayalı bir disintegrasyon (parçalanma) fenomenidir.¹⁰⁸ Müller'in figürleri olumsuz şartlardan dolayı intiharı isterler.

4.1.1. Yürekteki Hayvan'da Ölüm-İntihar

Yürekteki Hayvan romanında diktatörlükle yönetilen bir ülkede insanların tek başına bir güce, bireyselliğe ve sıra dışı olma hakkına sahip olmadığı bir düzenden

¹⁰⁵ Şeyda Altuntaş, *Toplumsal Bir Gerçeklik: İntihar*, Prof. Dr. Adnan Güriz'e Armağan, Ankara Üniversitesi Yayınları No:497, Ankara 2016, (85-124), 89.

¹⁰⁶ Altuntaş, 86.

¹⁰⁷ A. Adler, *Psikolojik Aktivite*, (Çev.: Belkıs Çorakçı), 3. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 1997, 267.

¹⁰⁸ Christina Rachor, *Selbstmordversuche von Frauen: Ursachen und soziale Bedeutung*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 1995, 36.

bahsedilir. Ben anlatıcı, Lola'nın başına gelenleri anlatır. Lola, üniversitede okuyan ve erkeklerle düşüp kalkan bir kişidir. Beraber olduğu erkeklerden birisi de parti üyesi olan hocalardan birisidir. Bundan dolayı da kendisi partinin üyesi konumundadır. Fakat öğrenim hayatının dördüncü yılında odada yalnızken anlatıcının bavulundan bir elbise kemerini alarak intihar eder.

Böylece Lola'nın öğreniminin dördüncü yılında, bir şeyler olduğunda, saat öğleden sonra yaklaşık üçü gösteriyordu. Kızların giysileri Lola'ninkilerinden ayrılmış, yatakların üzerine konmuştu. Yakıcı güneş dikdörtgene düşmüş, toz yerdeki muşambanın üzerine gri bir post gibi serilmişti. Ve Lola'nın yatağının yanı, artık broşürlerin durmadığı yer çıplak, koyu bir lekeydi. Lola ise benim kemerimle kendini asmış, dolapta sallanıyordu. (YH, s. 26.)

İntihar etmeden önce bavulun içinde bulunan çoraplarının altına bir defterde jimnastik öğretmeni tarafından nasıl tecavüze uğradığını yazar. Beden öğretmeni kendisini salona çağırır ve arkadan kapıyı kapatır. Lola'ya tecavüz ettikten sonra da onu kürsüye şikâyet eder. Lola bu durumu kabullenemez, beden öğretmenini takip eder ve evini bulur. Beyaz gömlekler temizdir ama artık kirlenmiştir. Lola, kendisini kirletilmiş olarak görür. Bu verimsizlik durumundan asla kurtulamayacağını dile getirir. Lola, intihar fiilinin aslında kötü bir şey olduğunun bilicindedir. Yapacağı bu davranışının Tanrı tarafından iyi karşılanmayacağını ve Tanrı'nın kendisini bağışlamayacağını da ifade eder. 'Çocuklarım koyunları gütmeyecek' sözü ile anlatmak istediği, yaşaması durumunda çocuklarının sıkıntılar çekeceğini düşünmekten kaynaklanır. Ben anlatıcının otobiyografik özellikler taşıdığını belirtmek yanlış olmaz. Müller ile yapılan bir röportajda kendisin çocukken koyunları otlatmaya götürdüğünü açıklar.

Beden öğretmeni akşam beden salonuna çağırıp, kapıyı içerden kilitledi. Bir tek ağır toplar izledi bizi. Bir kez ona yetmiş. Ama ben gizlice onu izleyip evini buldum. Onun beyaz gömleklerini temiz tutmak olanaksız. Beni kürsüye ihbar etti. Verimsizlikten asla kurtulamayacağım. Yapmak zorunda olduğum şeyi Tanrı bağışlamayacak. Ama benim çocuğum asla kırmızı ayaklı koyunları gütmeyecek. (YH, s. 27.)

İntihar eylemi elbette hiçbir toplumda güzel karşılanmaz. İntihar eden kişinin yaptığı eylemi insanlara duyurmak durumu her toplumda farklı şekillerde karşımıza çıkar. Bazı ülkelerde bu durum sessizce, hiç duyurulmadan üstü kapanır, bazı toplumlarda ise ölen kişi rencide edilerek bu fiil yaygınlaştırılır. Lola'nın gerçekleştirdiği intihar eylemi burada parti tarafından herkesin duyması için alenen duyurulur. Partinin bu toplumsal yaraya sebep olduğuna ait bilgilere, daha önceki bölümlerde değinilmiştir. Lola'nın intihar durumu bir kişi tarafından yüksek sesle okunur. Öğrencinin bu fiili kınanır ve küçümsenir. İntihar hadisesi utanç verici olarak nitelendirilir. Esquirol'a göre, intihar

eden kişi bu davranışı aşırı hezeyan halinde yapar¹⁰⁹ ve dini önemsememe, medeniyet aşırılıkları, askeri ruh ve geleneklerin dejenerasyonu kişinin dengesinin bozularak intihar etmesine sebep olan unsurlardır.¹¹⁰ Partinin intiharlara sebep olduğu görölür. Gürsoy, ben anlatıcının bu olayın peşini bırakmadığını ve arkadaşının niçin intihar ettiğinin araştırılmasını ve bilinmesini istediğini ifade eder. Araştırmanın sonunda komünist parti üyelerinin izlerine rastlanır.¹¹¹

Birisi yüksek sesle okudu:

Bu öğrenci intihar etmiştir. Eylemini kınıyor ve onu küçümsüyoruz. Bu ülke için utanç verici bir durumdur. (YH, s. 26.)

Anlatıcı, yabancı bir evin beşinci kat penceresinden aşağı bakarken buradan atlamanın nasıl olabileceğini düşünür. Daha sonra mantosunun ceplerine iki büyük taş alarak nehrin kenarına gider fakat burada da taşkın akan sudan korkar ve geri çekilir. Anlatıcı, bulunduğu olumsuz durumdan dolayı sürekli ölümü ister. İntihar için uygun mekân, yer arar. Her seferinde bu eylemi gerçekleştirmek için denemelerde bulunur, ancak başarılı olamaz. Sonja Süş, intihar eylemi için tek boyutlu bir açıklama yapılmadığı konusunda genel olarak geniş bir fikir birliği bulunduğundan bahseder. Süş, çalışmasında, ampirik araştırmalarda, intihar ve intihar denemelerinin dürtüsel eylemlerden de kaynaklandığının ortaya çıktığını ifade eder. Ona göre, çoğu intihar eylemi öncesinde, artan psikolojik ve sosyal daralmanın yanı sıra kişinin kendi egosuna ve gerçekten kaçışına karşı saldırganlığın devreye sokulması görölür.¹¹² Ben anlatıcı, ‘ölümün ışlığını duyduğunu’ düşünürken, aslında sürekli ölümle ilgili dürtülerin aklını meşgul ettiği anlatır. Anlatıcı, intihar etmeye çalışırken ‘aşağıda kimse yoktu’ der. Acaba birilerinin dikkatini çekmek istemesinden mi sürekli intihar denemelerinden vazgeçer. Christina Rachor, *Selbstmordversuche von Frauen: Ursachen und soziale Bedeutung* adlı kitabında, intihar girişiminin, amacı ölümcül çıkışta olmayan, bir yardım çığlığı olan, şeyleri elde etmeye yarayan araç olarak düşünüldüğu için bir çağrı olarak nitelendirildiğini vurgular. Bu bakımdan intihar girişimi iletişimin kesin ve sürekli bir

¹⁰⁹ Thomas Bronisch, *Der Suizid: Ursachen, Warnsignale, Prävention*, C.H. Beck, München 2007, 56-57.

¹¹⁰ Thomas Haenel, *Suizidhandlungen: Neue Aspekte der Suizidologie*, Springer-Verlag, Berlin 1989, 13.

¹¹¹ Gürsoy, *Romancı Yöniyle Herta Müller*, 61.

¹¹² Sonja Süş, *Politisch mişbraucht?: Psychiatrie und Staatssicherheit in der DDR*, Ch. Links Verlag, Berlin 1999, 94.

şeklidir. Kişinin sosyal çevredeki insanları etkileyerek dikkatlerini çekme arzusuyla hayatını tehlikeye koyduğu bir strateji söz konusudur.¹¹³

Bundan bir gün önce bloklardan birine girmiştım, beşinci katın penceresinden aşağıya bakmak için. Aşağıda kimse yoktu, yeteri kadar yüksekti, atlayabilirdim. Ama gökyüzü başıma fazla yakındı. Tıpkı daha sonra nehrin sularının fazla yakın olduğu gibi. Yaşlıların kaval sesleriyle sapıtan kuşlar gibi sersemlemiştim. Ölümün ıslığını duyuyordum. Aşağıya atlayamadığım için ertesi gün nehre gittim. Sonra da öbürsü gün. (YH, s. 88.)

Anlatıcı, yazlık evlerdeki kitaplardan birisinin adının ‘İntihar Etmek’ olduğunu belirtir. Kitapta herkesin kendine özgü bir intihar şeklinin olduğu yazılıdır. Ben anlatıcı soğuk bir döngü içinde olduğunu ifade eder. Ölüm fikri sürekli zihnini meşgul eder, ölüm ıslığına gitmesi gerektiğini düşünür. Kendisine hâkim olduğunu ama sadece bir parçasının ona katılmadığını ifade eder. Bu parça, içindeki ‘Yürek Hayvanıdır’.

Yazlık evdeki kitaplardan birinin adı “İntihar Etmek”ti. Herkesin kendine özgü tek bir ölüm biçimi olduğu yazıyordu kitapta. Bense pencereyle nehir arasındaki soğuk döngüye sıkışmış, gidip geliyordum. Uzaktan ölümün ıslığı geliyordu, ona doğru hamle yapmalıydım. Kendimi ele geçirmiştim, yalnızca küçücük bir parçam katılmıyordu bana. Belki de yürek hayvanımdı. (YH, s. 89.)

Diktatörlükten kaynaklanan sıkıntılardan dolayı, olay kahramanları ya Romanya’da hayatlarına son verir ya da bu baskılardan kurtulmak için kaçarak göç ettikleri Almanya’da intihar ederler. Figürlerden Georg, Romanya’dan Almanya’ya göç eder. Altı hafta sonra onun Frankfurt’ta beşinci kattan atlayıp intihar ettiği tahmin edilir. Ben anlatıcı Edgar ve Kurt ile birlikte, Georg’un ölüm ilanını vermek için gazetenin yazı işlerine üç kez giderler. Ancak yazı işleri müdürü sürekli bu ilanın çıkmaması için kendilerini oyalar. Üçüncü görüşmeye gittiklerinde yazı işleri müdürü kendileriyle hiç görüşmez. İstedikleri ölüm ilanı hiç çıkmaz. Ben anlatıcı, yazı işleri müdürünün bu tavrını bir şeyleri gizledikleri olarak görür. Georg’un ölümü acaba “intihar mı yoksa cinayet mi” şeklindeki şüphelerini artırır. Ben anlatıcının, devletin yazı işleri müdürünün bu olayı kapatmaya çalışması sebebiyle acaba ‘Devlet’in’ bu işte parmağı var mı konusunu irdelemek istemesi, kuşkusunu anlatmak istemesinden kaynaklanmış olarak da değerlendirilebilir.

Gerorg ülke dışına çıktıktan altı hafta sonra, Frankfurt’ta sabahın erken saatlerinde kaldırımda boylu boyuna yatıyordu. Geçici olarak kaldığı binanın beşinci katında bir pencere açık duruyordu.

Telgrafta şöyle yazıyordu: Hemen ölmüş.

¹¹³ Rachor, 51.

Kart Georg'un yazısıyla mektup kutusuna düştüğünde, Edgar, Kurt ve ben, gazetenin yazı işlerine iki kez ölüm ilanı götürmüştük bile.

Birincisinde yazı işleri müdürü başını sallayıp kâğıdı elinde tutmuştu.

İkincisinde yazı işleri müdürü bizi bağırarak kapı dışarı etti. Gitmeden önce kâğıdı masada gözlüğünün yanına bırakmıştı.

Üçüncüsünde kapıdan giremedik.

Ölüm ilanı hiç çıkmadı. (YH, s 187)

Anlatıcı, Georg'un ölümünün arkasında cinayet olabileceğini düşünür. Georg'un şiirlerinde, devlet tarafından yasaklanan söylemlerin olduğunu ifade eder. Sekiz şiirinin başlıkları 'Örümcek Kuşu' olarak adlandırılır. Müller, özellikle neden bu kuş türünün adını vermek ister. Bunu daha iyi anlamak için, "Örümcek Kuşu'nu" yakından tanımak gerekir. Bu kuş, çok göze çarpmayacak şekilde çalılıkların yanlarında, çitlerin ya da alçak parmaklık tellerinin üzerinde oturur. Gagası oldukça kalın, başı yuvarlak, kanat uçları ve kuyruğu uzundur. Sesi sert tonlu; ötüşü zayıf, şakımalı ve gıcırtili bir gevezelikten ibarettir kara alınlı örümcek kuşunun.¹¹⁴ Kuşun bu özellikleri ile diktatörlüğün baskıcı özellikleri arasında benzetme yapıldığı düşünülebilir. Kuşun göze çarpmayacak şekilde avına yaklaşması özelliği ile gizli servis polisinin takipleri mi ima edilir acaba. Kuyruğunun uzunluğu ile diktatörün her yere elinin yetişmesi, sert sesli ve şakımalı, gıcırtili gevezelik özelliği ile politikacılar mı anlatılmak istenir. Örümceğin kara alınlı olması ile diktatörlüğün karanlık tutumlarının alınlarına kara leke sürdüğü dillendiriliyor olabilir. Bu 'Örümcek Kuşu' başlıklı şiirler neden dolabın en arkasında gizlenmiştir. Genelde yasaklanan yayınlar kimsenin görmemesi için saklanır. Şiir yazarların korku içinde yazdıkları da burada görülür. Son şiir 'Kim kafa üstü durup da adım atabilir' şeklindeki başlığı ile şiir yazarların korku içinde yaşadıkları okuyucuya duyumsatılır. Kafa üstünde duran kişinin adım atması ne kadar imkânsızsa; diktatörlük döneminde ifade özgürlüğünün varlığından söz etmek de o denli imkânsız olarak görülür.

Kurt dolabın en arkasında Georg'un dokuz tane şiirini buldu. Bunlardan sekizinin başlığı Örümcek Kuşu'ydu. Sonuncusununsa: Kim kafa üstü durup da adım atabilir. (YH, s. 188.)

Olay figürlerinden Margit, Georg'u tanıdığını ve onun intihar etmediğini düşünür. Georg'a intiharı yakıştırmadığı için onun birisi tarafından itilmiş olacağını belirtir. Margit aksini düşünmek istemez. Georg'un intihar etmesi durumunda cehenneme gideceğini ve

¹¹⁴ Ahmet Mert, Şengül Aksan, Ulaş Yunus Özkan, İbrahim Özdemir, "Landsat-8 OLI uydu görüntüsünden çıkarılan arazi çeşitliliği ile kuş türü zenginliği arasındaki ilişkiler", *Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye Ormancılık Dergisi*, Isparta 2016, 17(1), 68-72, 70.

bunun kendisini üzeceğinden bahseder. Sürekli Georg için dua eder. Şeyda Altuntaş’a göre, Tanrı’nın insana verdiği hayatı kendi isteğiyle terk etmesi, kültür ve inanç sistemlerine bağlı olarak değişik şekillerde yorumlanır; çoğunlukla bu hareket, genel kabul gören ahlâk anlayışına göre günahkârlık sayılır.¹¹⁵

Onu birisi itmiş olabilir. İnsanları tanıdığımı düşünüyorum. Georg öyle birine benzemiyordu. Cinayetse Tanrı elinden tutmuştur. İntiharlarda insan cehennem ateşinde yanar. Onun için dua ediyorum, dedi Bayan Margit. (YH, s. 188.)

Anlatıcı, sürekli farklı şekilde intihar etmek istediğini düşünür. Bu intihar fikrinin sürekli onun kafasında olduğunun açık göstergesidir. Herkesin farklı renkleri seçmesi gibi, intiharın da farklı yöntemleri olduğunu dile getirir.

Aynı şey için herkes farklı bir yol seçiyor, tıpkı herkesin farklı renkleri seçmesi gibi demiştim. Tıpkı insanların intihar yöntemleri gibi, diye düşünmüştüm oysa. (YH, s. 138.)

Ben anlatıcı, arkadaşı Georg’un ölüm haberini almasından kısa bir süre sonra, bu sefer de başka bir arkadaşı olan Kurt’un ölüm haberini alır. Kurt kendisini asmıştır. Edgar ve anlatıcıya üç hafta önce gönderilen kalın mektuplar içerik bakımından benzerlik gösterir. Ben anlatıcı, Edgar’a ve kendisine gelen telgrafları yan yana koyduklarını ve bunların aynı elden çıktığını belirtir. Anlatıcı, telgrafi okurken, gizli servis polisi olan Yüzbaşı Pjele’nin karşısında çektiği sıkıntı dolu anlar kadar kendisini kötü hisseder.

Oysa kalın mektuptan üç hafta önce Edgar’a ve bana aynı telgraf gelmişti:

Kurt evinde ölü olarak bulundu. Kendini asmış.

Telgrafları kim göndermişti. Yüksek sesle okudum, Yüzbaşı Pjele’nin karşısında şarkı söylemek zorunda kalmışım gibi. Dilim kafamın içinde vuruyordu, dilimin ucu Yüzbaşı Pjele’nin salladığı bir bagete bağlıydı sanki.

Edgar bana geldi. Telgrafları yan yana koyduk. (YH, s. 200.)

Anlatıcı, farklı intihar yöntemlerinin olduğunu ve bunların da farklı araçlarla yapıldığını anlatmak düşüncesindedir. Bazıları boynuna kemer takarak, bazıları bir pencereden atlayarak, bazıları da bir çuval içine taş doldurarak nehre atlamayı düşünürler. Anlatıcının, intihar yöntemleriyle ilgili cümleleri daha romanın başında yazması, ileriki bölümlerde okuyucuyu nelerin beklediği mesajını vermek istemesinden kaynaklanmış olabileceği düşüncesini güçlendirir. “Hâlâ bugün bile mezarlar gelmiyor gözümün önüne. Yalnızca bir kemer, bir pencere, bir fındık ve bir ip. Her ölüm bir çuval sanki.” (YH, s. 9.)

¹¹⁵ Altuntaş, 86.

Daha önce de değindiğimiz gibi Müller'in çocukluğu Romanya'da bir köyde geçer. Babası ile yaşadığı bazı anılarını burada anlatır. Müller'in babası daha önce Nazi Almanyası'nda Hitlerin SS subaylığını yapar. *Yürekteki Hayvan* romanında otobiyografik anlatımlar vardır. Babası Hitler zamanında mezarlıklar kazar. Fakat şimdi ise artık çocuk yapmakla uğraştığını ifade eder. Burada babasının artık çocuk yapmasının bir işinin gerekliliği olduğunu söylemekle, Çavuşesku politikalarına eleştiri getirir. Bu konunun ayrıntılarını alt paragrafta vereceğiz. Babasının Nazi döneminde öldürdüğü insanların mezarlarını, ondaki ademelmada biriktiği kanaatindedir. Herta Müller, insan organlarını bazen sembol olarak kullanır ve mecaz anlamlar yükler. Babasının, erikten yapılma içki içmesi ile ham erik bağlantısı kurması ve bunu ölümle ilişkilendirmesi anlatılır.

Bu yalnızlık babayı hemen bir kadının sıcak tenine doğru sürüklerdi. Isınırdı. Mezarlıklar yapmıştı, şimdi de kadınla çocuk yapıyordu.

Baba, mezarları, boynunun altında gömlek yakasıyla âdemelmasının arasındaki yerde saklıyor. Âdemelması sivri ve sürgülü. Böylece mezarlar dudaklarını aşıp dışarıya çıkamıyor. Ağzı, en olgun eriklerden yapılma içkiler içiyor, Führer için söylediği şarkılar ağır ve esrik. (YH, s. 20.)

Çocuk bahçede erik toplar. Babası çocuğun erik yememesi için nasihatlerde bulunur. Erik yememesi gerektiğini de sebepleriyle açıklar. Bu sebepleri açıklarken ham eriğin ölüme yol açacağını vurgular. Fakat buna rağmen çocuk eriği yer. Bu da çocuğun ölümü istediğinin açık bir işaretidir.

Çapının gölgesi çiçek tarhına düşüyor, gölge çapalamıyor, kımlıtsız, bahçenin içinden geçen yola bakıyor. Orada bir çocuk ceplerini ham erikle dolduruyor.

Toprakta sökülmiş en işe yaramaz bitkilerin arasından babanın sesi geliyor: Ham erikleri yeme. Çekirdek henüz yumuşaksa, ölüm ağzında demektir. Hiç çaresi yok ölürsün. Ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur. (YH, s. 20.)

Anlatıcı, babasının erik imgesini hep ölümle yan yana getirdiği için, arkadaşları Edgar, Georg ve Kurt'un da bu düşüncelerde olabilecekleri ihtimalini ortaya koyar. Anlatıcı, arkadaşlarının küçükken erik yemelerini garipser. Arkadaşlarına, erik yememesi konusunda babasının kendisine yaptığı uyarıları örnek olarak verir. Fakat arkadaşları anlatıcıyı ciddiye almazlar. Babasının anlatıcıya sürekli söylediği erik yersen 'ölürsün, ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur' cümlesinde babası kendisinin sürekli en olgun eriklerden içki içmesine vurgu mu yapmak ister. Acaba kendisi erik içkisi içtiği için yüreği kül olduğundan dolayı mı kızını uyarmak ister. Anlatıcı, babasının daha önce yaşadığı sıkıntıların ve ülkenin hali hazırdaki kötü şartlarından dolayı içki içtiğini önceki

anlatımlarında aklına getirir. Anlatıcı, babasının emir niteliğindeki sözlerini dinlemez. Babasının kendisini görmediği zamanlarda erik yer. Ölüm ve yoksulluk kavramları bir arada verilir.

Edgar, Kurt ve Georg da çocukken ham erik yerlermiş. Kafalarında erik imgesi yoktu, çünkü babaları onları yerken rahatsız etmemişti. Hiç çaresi yok, Ölürsün, ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur dediğimde benimle dalga geçtiler, ölüm ağzımda değildi, çünkü babam beni yerken görmüyordu dediğimde, kafalarını salladılar. Muhafızlar herkesin önünde tıknıyorlar, dedim. Ölüm onların da ağzında değil, çünkü gelip geçenler dalların çatırtısını ve yoksulluğun ekşimiş tadını biliyorlar. (YH, s. 49.)

Çavuşesku'nun birçok yanlış politik kararları vardır, bunlardan çocuk yapmak zorunluluğu ile ilgili kararlar halk tarafından istemeyerek de olsa kabul edilir. Bu politikalardan birkaçı şunlardır: “Bekârlık Vergisi”¹¹⁶, “Kürtaj Yasağı”¹¹⁷ ve “Regli Polisi”¹¹⁸. Anlatıcı, babasının, kendisini kurtulamadığı bir bela olarak gördüğü kanaatini taşır. Daha önce de babasının insanları öldürdüğünü ve bunun onun hayatında bir rutin olduğunu dillendirir. Babasının, kendisinin ölmesini istediğini ifade eder. Çocuk, babasının bu tutumundan dolayı ona iyilik yapmak istercesine erikleri yiyip bitirir. Çocuğun erikleri yiyerek öleceği şeklindeki fikrine kapıldığı açıkça görülür. Babası ise çocuğun erikleri yediğini göremez. Baba, diğer insanların sürekli ölüm ile ilgili konuştukları gibi o da ölümden söz eder.

Babanın gözleri buğulu ve çocuk babanın kendisini kurtulamadığı bir bela gibi sevdiğini görüyor. Sevgisinin dur durak tanımadığını. Mezarlar açan bu adamın kendisinin ölmesini istediğini de.

İşte bu yüzden çocuk ceplerindeki erikleri yiyip bitiriyor. Babadan gizli, çocuk karnına bir süre erik saklıyor. Çocuk yedikçe, artık ölüyorum, diye düşünüyor.

Ama baba bunları görmüyor, çocuk da ölmüyor.

En işe yaramaz bitkiler devedikenleriydi. Baba nasıl yaşayabileceğini biliyordu, ölümden söz edip yaşamın nasıl devam edeceğini bilen herkes gibi. (YH, s. 20.)

Anlatıcı sürekli ölümle ilgili düşünceleri aklından geçirir. Öğretmen, havuza atlayan kişilerin bilgilerini kaydeder. Anlatıcı bu olayı ölümle ölçüm arasında bağ kurarak ifade eder. “Beden öğretmeni atlayışı defterine kaydetti. Elinde yeni açılmış bir

¹¹⁶ Çavuşesku, bekarın gelirinin %10'una el koyan vergi sistemini getirir. Kişiler, çocuk sahibi oluncaya kadar %10 vergi ödemekle yükümlü kılınır.

¹¹⁷ Kürtaj yasaklıyor. Kadınlar bakamayacakları çocukları doğurmaya zorlanıyorlar. Devlet, bunun arkasında “Devlet sizden iyi bakar. Doğurup yetiştirme yurtlarına bırakın” diyerek duruyor.

¹¹⁸ İş yerlerine devlet görevlileri 45 yaş altındaki kadınları gebe mi diye muayene ediyorlar. Eğer gebelik yakalarlarsa, kadının doğurduğundan emin olmak için böyle takip yöntemleri uyguluyor. Halk arasında bu ekibe regli polisi deniyormuş. Neticede, her tür hamile kadın doğurmaya zorlandığı için çocuk ölümleri 1000 de 83'e fırlamıştır. Bunun sonucunda yüzbinlerce kadın Macaristan'a kaçmak zorunda kalır. Arkalarında da yüzbinlerce yetim bırakırlar.

kurşunkalem gördüm ve ona uyuyor, havuzun ucunda ölüm ölçülebilir ancak, diye düşündüm.” (YH, s. 27.)

Ben anlatıcı, Lola'nın ölümünden sonra iki yıl boyunca kemer takmaz. Yalnızlığı o kadar büyüktür ki, kentteki büyük kalabalıkları vızıltı olarak duyar. Kentteki kamyon ve tramvayların görüntülerini aslında hayâlinin gerçekleşmesindeki araçlar olarak algılar. Bu araçlar yaklaştığında kendisini önüne atar. İntihar etmek için birçok teşebbüsünden birisini gerçekleştirir. Ölümle adeta alay edercesine tavırlar sergiler.

Lola'nın ölümünden sonra iki yıl boyunca kemer takmadım. Kentteki en büyük gürültüler bile bana hafif vızıltılar olarak ulaşıyordu. Bir kamyon ya da tramvay giderek yaklaşip heyula gibi görüldüğünde çıkardığı ses iyi geliyordu bana. Ayaklarımın altında yer titreşiyordu. Tekerleklerle çok yakından ilgileniyor, iyice yaklaştıklarında kendimi onların önüne atıyordum. Sorun yolun öbür yanına geçip geçememektir. Kararı tekerleklerle bırakıyordum. Toz beni bir an yutuyor, saçlarım ölümle şans arasında uçuşuyordu. Öbür tarafa ulaşıyor ve gülüyordum, ben kazanmıştım. Ama gülüşüm dışarıdan, uzaktan geliyordu. (YH, s. 34.)

Anlatıcı, babasının, kendisinin dünyaya gelmesine sebep olmasından dolayı ona sitem eder. Aslında onun babası olması onu rahatsız eden bir konudur. Ölümü sürekli istemesine babasını gerekçe gösterir. Babasının sürekli kendisini azarlamasını, şiddet uygulamasını kabullenemez. Sürekli korkular içinde yaşadığından bahseder. Anlatıcı, bu dünyaya gelişini, hangi evde, nerede yaşamak istediğini, hangi yatakta uyuması gerektiğini, hangi ülkede olmak istediğini kimsenin kendisine sormadığını ve böyle bir yaşamı kendi tercihiyle seçmediğini eleştirel bir tutumla sergiler.

Onun çocuğu, olup ölüme karşı büyümek zorunda kaldım. Hırlayarak konuştular benimle. Ellerime vurup sonra da şimşek hızıyla yüzüme baktılar. Ama kimse bana, korkular içinde hangi evde, nerede yaşamak, hangi masada yemek yemek, hangi yatakta uyumak ve hangi ülkede yürümek ya da birini sevmek istediğimi hiç sormadı. (YH, s. 35.)

Anlatıcı, yalnızlığını gidermek için tek çarenin kitaplar olduğunu düşünür. Kitaplarını alıp mezarlığa sürekli gider. Ben anlatıcı genç birisidir ve gittiği mezarlıkta yaşlıların dış görünüşü ve iç dünyalarını anlatır. Yaşlıların yakın zamanda kendilerinin gideceği mezarlıklara gelmesini, onların yalnızlığının bir eylemi olduğu fikrindedir. Bu yaşlılar ağlamazlar ama yüzlerindeki ifadeler onların mezar taşının soğuk, soluk ve hüznü duyumsatan görüntüsüyle eşdeğerdir. Yaşlıların en küçük hareketleri betimlenir, onların bu davranışlarına anlam yüklemek olası hale gelir. Onların yaşama sevinçlerinin olmadığını, ölümün bir an evvel gelmesini istediklerini anlatır. Birçoğunun mezar taşları üzerinde isimleri yazılıdır, sadece ölüm tarihlerine ait kısımlar boş bırakılır. Anlatıcının

yaşlanmadan mezarlığa sürekli gidip kitaplarıyla baş başa kalıp, yaşlıları izlemesinin ölüme olan kendi ruh dünyasındaki özlemden kaynaklandığının bir göstergesidir.

Yazlık evdeki kitaplarda, düşünmeye alışık olduğumdan daha fazla şey vardı. Kitaplarla birlikte mezarlığa gidip bir banka oturuyordum. Yaşlılar geliyordu buraya, yakında kendilerinin de gidecekleri mezarları ziyaret ediyorlardı yapayalnız. Çiçek getirmiyorlardı, mezarlar çiçek doluydu. Ağlamadan boşluğa bakıyorlardı. Bazen ceplerinden mendil çıkarıp yere eğiliyor, ayakkabılarındaki tozu silip, gevşemiş ayakkabı bağlarını sıkıyor ve mendili yeniden ceplerine koyuyorlardı. Ağlamıyorlardı, çünkü yanaklarına iş çıkarmak istemiyorlardı, çünkü yüzleri zaten mezar taşının üzerindeydi, yanak yanağa yuvarlak bir fotoğrafta. Kim bilir nicedir mezar taşındaki buluşmayı bekliyorlardı. Adlar ve doğum tarihleri mezar taşına yazılmıştı bile. Taştaki bir karışık boş yer ölüm günlerini bekliyordu. Mezarın başında uzun süre kalmıyorlardı. (YH, s. 37.)

Lola'nın ölümü, ben anlatıcıda derin izler bırakır. Suçluluk psikolojisi içerisinde, kendi kemeri ile ölüm olayını sebebe dayandırır. Varsayımlar yaparak şöyle olsaydı böyle olurdu düşüncesine kapılır. Halüsinasyonlar görür.

Sonra kapıya bakıyordum. Lola'nın bavulunu ve içi görünen plastik torbada kemerimi taşıyan adam o zaman dışarıya çıktıktan sonra kapıyı kapatmış olsaydı bile, ölüm yine burada kalacaktı. Kapalı kapı gece, sokak lambalarının göz kırpmalarıysa Lola'nın yatağı oluyordu. (YH, s. 41.)

Anlatıcı, Lola'nın ölümünden çok etkilendiği için belli bir süre dil ve böbrek almaz. Buna rağmen onları sanki görür olur gibi halüsinasyonlar görmeye devam eder. Salih Yaşar Özden Halüsinasyonlar adlı çalışmasında, halüsinasyonları, dış alemde uyarı yapacak herhangi bir objenin yokluğunda meydana geldiği idrakler olarak tanımlar. Halüsinasyonların beş duyumdan herhangi birini etkileyebileceğini söyler.¹¹⁹ Ben anlatıcı, buzdolabını saydam bir adama benzetir. Ben anlatıcının, burada 'hastalıklı saydam adam ile Çavuşesku'yu işaret ediyor' şeklindeki bir yorumunu aslında görmezden gelmek pek mümkün değildir. Çavuşesku karaciğer hastasıydı ve gittiği her yerde tedavi ile ilgili imkânları araştırır. Hatta karaciğer sol tarafta olduğu için fotoğrafçıların o yönde fotoğraf çekmelerine izin verilmez. Sol taraftan bir saldırı olursa oradaki hastalıklı organdan dolayı daha çabuk ölebilir korkusu var. Ben anlatıcı, saydam adamın daha çok yaşayabilmek için başkalarının organlarını çaldığını söyler.

Lola'nın ölümünden beri buzdolabında dil ve böbrek yoktu. Ama ben onları görüyör, kokularını duyuyordum. Açık buzdolabı, iç organları gözükken saydam bir adamdı sanki. Saydam adam hastaydı ve biraz daha yaşamak için sağlıklı hayvanların iç organlarını çalmıştı. (YH, s. 41.)

¹¹⁹ Salih Yaşar Özden, *Halüsinasyonlar*, <https://www.msxslabs.org/forum/psikoloji-ve-psikiyatri/82811-halusinasyon.html>, Erişim Tarihi: 14.03.2017.

Anlatıcının sürekli gizli polis tarafından sorguya alındığı ve işkence gördüğü için, bunlarla ilgili cümleler kurduğu görülür. Sürekli ölüm tehdidi aldığını söylemesi de buna işaret olarak gösterilebilir. Noktalama işaretlerinden birisi olan ünlem işareti; üzüntü, kızgınlık, korku, şaşkınlık vb. durumlarda kullanılır. Anlatıcı, burada ölüm tehdidi için ünlem yerine virgölün gelmesini ister. Anlatıcı, sürekli korku ve baskı ortamında yaşayan kendisi ve arkadaşlarının durumlarına bir ara verilmesini ve bu arayı bir virgülle sembolize etmenin anlatımını daha güçlendireceği düşüncesindedir.

Sorgulama için içinde tırnak makası geçen bir tümce, dedi Kurt, arama için içinde ayakkabı geçen bir tümce, gözaltı içinse içinde üşütmek geçen bir tümce. Hitaptan sonra ünlem gelsin hep ölüm tehdidi içinse ünlem yerine virgöl. (YH, s. 72.)

Ben anlatıcının kitaplarla arası iyidir ve onlardaki bilgileri hayatına müdahale ettirecek kadar da yakındır. Fakat bazı gerçekleri bedeninde yaşatmaktan kaçınır. Kıyıda bulunan taş çiftlerini birbirinden ayırırken yüksek sesle güler. Ölümle kurduğu bu ilişkinin yanlış olduğu fikrine kapılır. Ölümle ilişki kurması, anlatıcının, sürekli onunla düşünce dünyasında beraber olduğunun bir göstergesidir.

Kitaptaki tümceler insana zamanı geldiğinde gerekeni yaptıracak kadar yakındı. Ama iş onları bedenimde duymaya gelince, parçalanıveriyorlardı, ben de kaçıyordum. Kıyıda taş çiftlerini birbirlerinden ayırırken, yüksek sesle güldüm. Ölümle kurduğum bu ilişki yanlış. (YH, s. 89.)

Ben anlatıcı aslında ölümü kafasından çıkarıp atma fikrine sahiptir. Siyah papyonlu adamın cadde ortasında ölü olarak yatmasını ve insanların bu olayı izlemek için itişip kakışmalarını gözlemler. Arkadaşı Kurt, kentin delilerinin asla ölmeyeceklerini belirtir. Kurt kendisi gibi düşünen kişilerin asla tükenmeyeceğini ve ölenin yerine yenilerinin geleceğini ifade eder. Ölen kişilerin yanında hemen bir polis ve muhafızın bulunmasını eleştirdiği gözden kaçmaz.

Gene de unutmak istediğim bir şey vardı, fiskiyeli havuzun oradaki delinin ölümü.

Siyah papyonlu adam, yıllarca dikilip durduğu asfaltta ölü olarak boylu boyunca yatıyordu. Çevresini saranlar itişip kakışıyordu. Kurumuş çiçek demeti ezilmişti.

Kentin delileri asla ölmeyecekler, demişti Kurt. Eğer bir gün oldukları yerde yığılıp kalırlarsa, aynı yerden bir benzerleri, bitiverir hemen. Siyah papyonlu adam yığılıp ölmüştü. Aynı yerde İki kişi bitivermişti, bir polis ve bir muhafız. (YH, s. 95.)

İnsanların öngöremediği tek şey ölüm yerleridir. Anlatıcı, Paul'un ölmeden önce gördüğü şeylerin neler olabileceğini sıralar. Genelde kaçış esnasında görülebilecek yerler özellikle verilir. Yük trenleri, nehirler, mısır tarlaları saklanarak kaçılan yerler olarak

sıralanır. Genelde kaçışlar esnasında insanlar öldürüldüğü için anlatıcı bu mekân ve araçları örnek olarak verir.

Fabrikada öngörilemeyen tek şey ölüm yeri idi: Acaba Paul'un yeryüzünde gördüğü en son şey, mısırlar mıydı, gökyüzü müydü, su muydu yoksa bir yük tren imiydi. (YH, s. 114.)

Anlatıcı ve arkadaşı Edgar Almanya'da ikamet ederler. Edgar ve kendisine sürekli iki balta işaretli antetli tehdit mektupları gelir. Bu mektuplarla Romanya'daki gizli servis kendilerini ölümle tehdit eder. Polisler ellerinde ölüm kararlarının olduğunu ve yakında onu yakalayacaklarını yazmışlardır. Göç ettikten sonra bile gizli servisin kendilerini takip ettiğini ifade eder.

Edgar Köln'de oturuyordu. Çarpı işareti biçiminde iki baltadan oluşan bir anteti bulunan antetli mektuplar alıyorduk ikimiz de.

Hakkınızda ölüm kararı var, çok yakında yakalarız. (YH, s. 196.)

4.1.2. Tilki Daha O Zaman Avcıydı'da Ölüm-İntihar

Tilki Daha O Zaman Avcıydı romanı diktatör Çavuşesku dönemini anlatır. Çavuşesku'nun baskıcı politikaları ülke insanında bunalımlara yol açar. İnsanlar bu sıkıntılarını unutmak için kendilerini içkiye verirler. Ölümün her an kendilerini bulabileceği, alaycı bir ifade ile dillendirilir. Figürlerden Paul, içki içilen bir ortamda ölümün kendileri için bir kurtuluş olduğunu söyler. Öldüklerinde huzur içinde salonu terk edeceğini, yani mutlu olacağını dile getirir. Birlikte ölmenin dahi yasak olduğu bir ülke ile bulundukları ülkede ne kadar zorlu şartlarda yaşadığını gözler önüne serme amacındadır. Bu ülkede birlikte yapılan her şey yasak olarak nitelendirilir. Anlatıcı, 'Güzel bir ülke' ve 'hepimiz asılabiliriz' ile paradoks bir ifade kullanır. Herkesin asılabileceği bir ülkenin nasıl güzel olabileceği çelişkisi burada göze çarpar. Ülkenin içinde bulunduğu karanlık ortamdan ancak ölümle kurtulabileceği ama bunun bile toplu olarak yapılmasının suç olduğu ifade eder.

İçki şişesi elden ele dolaşıyor. Sesler birbirine karışıyor. Güzel bir akşam. Güzel bir ülkede. Hepimiz asılabiliriz. Birlikte ölmek yasak. Ölersek huzur içinde salonu terk ederiz. Ölüm belgelerimizi hazırlarım, diyor Paul. (TDOA, s. 106.)

Yüksel Gürsoy, Herta Müller'in, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanında Komünist Romanya'sını canlandırırken, yalnız komünistlerin faaliyetlerini göstermekle

kalmadığını, direniş, protesto, arkadaşlık, intihar, kaçış ve alkol konularına da yer verdiğini söyler.¹²⁰

Anlatıcı, köy yaşamını anlatır ve tenekececinin kendisini nasıl astığını ifade eder. Daha önce tenekececinin ölümle dalga geçtiğini içeren sözlerini hatırlar. İntiharın en yaygın şekli ipe olandır. İp nesnesi burada da tekrar karşımıza çıkar. Tenekeciyi ot kokan adam bulur. Ot kokan adam tenekececinin zanaatıyla ilgili olumsuz yorum yapar. İntiharın yapılış şeklinden, tenekececinin son anında dahi kurtulmak için çaba göstermediği kanaatine varılabilir. Tenekeci, ölümün bir an evvel gelmesini arzulamışçasına bir çaba içerisindedir. İnsanların bir ipe verdiği önemin bir canlıdan daha değerli olduğunu ima edici kelimeler kullanır. Başkası tarafından intiharda kullanılan ip rahatlıkla alınıp başka bir amaç için kullanılmak istenir. Köylünün, asılmış adamın yanındaki hareketleri sanki intiharın gayet rutin bir olay gibi olduğunun açık bir göstergesidir.

Ateş artık tencereleri dağlamıyordu, ancak ölüm tenekececinin her zaman söylediği gibi kışını ısırmamıştı. Onu bulduklarında ölüm boynunu sıkmıştı.

Az sayıdaki parmakları bir ip almış ve bir ilmik atmıştı...

Ot kokan adam asılmış adamı bulunca, iyi bir zanaatçı ama üstünkörü iş yapıyor, dedi.

Çünkü tenekeci eğri asılıydı, yere o kadar yakındı ki, eğer isteseydi ayak parmakları üzerinde durur ve kendini kurtarabilirdi.

Ot kokan adam asılmış adamın başının üzerine u zandı, iyi ipe yazık olmuş, dedi, ipi kesmedi, ilmiği gevşetti, tenekeci yere düştü. Adam düşerken deri önlük büküldü. Asılan adam bükülmedi, omzu yere vurdu, başı havada dümdüz durdu. Ot kokan adam düğümü çözdü, ipi başparmağıyla işaret parmağının arasından, elinin ayasından geçirerek dirseğinin çevresinde sardı. Kısa ucunu düğümledi, ip mezbahada işe yarar, dedi. (TDOA, s. 43.)

Berber intihar eden tenekececinin bir saat önce yanında olduğunu ve kendisini tıraş ettiğini dile getirir. Berber, tenekececinin kendisini daha yüzündeki ıslaklık kurumadan asmasına şaşırmıştır. Berber, ot kokan adamın, intihar eden kişinin ipini kesmesinin ileride kendi ipini bağlayacağına işaret ettiğini söyler. Ot kokan adam ipin kesiksiz olduğunu düşüncesindedir. Ölüm olayı ipin sağlam kalmasından daha değersiz olarak görüldüğü açıkça ortaya konur.

Sonra berber, bir saat önce tenekeci bendeydi, onu tıraş ettim, dedi. Daha kurumadan kendini asmış. Berber bir eğeyi önlüğünün cebine soktu. Ot kokan adama baktı, asılanın ipini kesen kendi ipini bağlamış, dedi. Ot kokan adam koltuğunun; altında üç soba borusu tutuyordu ve ipi gösterdi, bak ip kesiksiz. (TDOA, s. 44.)

¹²⁰ Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 59.

Adina'nın annesi köyde bir kişinin intihar ettiğini anlatır. Kendisini asan kişinin yanında bir çocuğun olduğunu dillendirir. Müller'in, intihar olayını sık sık ele aldığını söylemek yerinde olacaktır. "Koyunların olduğu köyde Adina'nın annesi kendisini asmış olan adamın yanında bir çocuğun olduğunu duydu." (TDOA, s. 45.)

İntiharın, anlatıcı üzerinde bıraktığı etki sürekli onun düşüncelerine baskı yapar. İntiharın sembolü 'ip' Adina'nın zihnini meşgul eder. Hatta intihar sonrası olaylarda rol alan terzi ve ot kokan adam da tekrarlanan negatif düşüncelerinde yer edinir.

Birkaç gün ve gece hava ağaçların altında keskin keskin koktu, Adina boş ipi duvarlardaki çatlaklarda ve asfalttaki yarıklarda görüyordu, ilk öğleden sonra terzi kadını, ilk akşam da ot kokan adamı düşündü. (TDOA, s. 45.)

Anlatıcı, ölüm ve içkiyi yan yana kullanır. İnsanlar Çavuşesku'nun baskılarını unutmak adına kendilerini içkiye verirler. Sokakta telefon kulübesinde bir kişi ölü olarak bulunur. Her yeri içki kokusu kaplamıştır. Kapıcı, ölüme neden olarak gösterdiği içki şişesini ölen kişinin yanından alıp otların içine atar. Ruhla ilgili şüpheci yaklaşımı dine olan bakış açısını yansıtır. Polis, yoldan geçen bir at arabacısını durdurur ve cesedi taşırır. Anlatıcı, ölümlerle ilgili yapılan işlemleri romanın birkaç yerinde detaylı olarak verir.

Sonra yakındaki apartmanın kapıcısı geldi, sonra bir çocuk, sonra da bir polis. Telefon kulübesindeki adam artık inlemiyordu, ölümü içki kokuyordu.

Kapıcı ölünün boş şişesini otların içine attı ve eğer bir ruh varsa, bu insanın ölümden önce son yuttuğu şeydir, dedi. Midenin hazmetmediği şey ruhtur. Polis düdüğü çaldı, yolda bir at arabası durdu. Bir adam kırbacı elinden bıraktı, arabadan indi. Ölüyü kollarından yukarı çekti, kapıcı ayakkabıları kavradı. Donmuş ağırlığı güneşte bir kalas gibi taşındılar, kalası arabasının, yeşil sebzelerin üzerine koydular. Adam ölüyü atın çuluyla örttü, kırbacı aldı. Ata vurdu ve ağzını eğrilterek dilini şaklattı. (TDOA, s. 49.)

Anlatıcı, ölünün fiziki görünüşünü hem betimler hem de kendi yorumunu katar. Ölünün, saçlarının beyaz olduğunu, yüzünün çöktüğünü, ağzının göz çukurlarından daha derin durduğunu ve çenesinde yeşil bir eğrelti otunun titrediğini belirtir. "Ölünün saçları beyaz, yüzü çökmüş, ağzı göz çukurlarından daha derin duruyor. Çenesinde yeşil eğrelti otu titriyor." (TDOA, s. 62.)

Herta Müller, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanında okuyucunun karşısına sürekli karamsar tablolar çıkarır. Olayları sürekli insanın içini karartan negatif etki oluşturan izlenimler, betimlemeler ile anlatır. Çevresinde gelişen yaşamları anlatırken umut vaat edici cümlelere rastlanmaz. Yazarın kötümser anlatımlarıyla olay

kahramanlarının ruh dünyaları arasında derin bir ilişki bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Çözüm odaklı öneriler getirmez.

Bir adam, askerdeyken ölü subayların birer anıt olduklarını ifade eder. Anlatıcı, bir cenaze alayındaki geçit törenini detaylandırarak ifade eder. Yanındaki bir kadının torbadan elma aldığını ve o elmayı ısırırken bir taraftan ölünün yüzüne bir taraftan da ölünün resmine baktığını anlatır. Resimdeki yüzün tabuttaki yüzden yirmi yaş genç olduğunu söyler ve o sırada içki şişesini adamın ayaklarının önüne koyar. Arkasından çok ağlanan bir ölünün bir ağaç olduğunu, arkasından kimsenin ağlamadığı bir ölünün ise bir taş olduğundan söz eder. Kadın, ancak birisi dünyanın herhangi bir yerinde ölür, ötekiler dünyanın herhangi bir yerinde onun için ağlarlarsa bunun yararı olmayacağını ve o zaman herkesin bir taş olacağını iddia eder. Ölünün resminin arkasından kırmızı kadife bir yastık üzerinde ölünün nişanları götürülür. Ölen kişinin nişanlarının arkasında solgun yüzlü bir kadın genç bir adamın kolunda yürür. O sırada nefesli çalgıların bulunduğu bando bu solgun yüzlü kadının arkasında cenaze alayına eşlik eder. Yas tutanlar da bandonun arkasında ağır adımlarla takip ederler. Cenaze merasimindeki en ufak detaylar anlatıcı tarafından tasvir edilerek verilir. Kadınlar, ince naylon benzeri bir malzemeden yapılmış selofan ve içinde uzun başak biçiminde çiçekleri olan süs glayöller, çocuklar ise hiçbir şeye sarılmamış kır çiçeklerini taşırlar. Pavel de cenaze alayında bulunur.

Askerde bir teğmen bana ölü subayların anıt olduklarını söylemişti, diyor. Yanındaki kadın plastik torbadan bir elma alıyor. Elmayı ısırıyor ve bir gözüyle ölünün yüzüne, öbürüyle tabutun arkasındaki ölenin resmine bakıyor. Resimdeki yüz tabuttaki yüzden yirmi yaş genç, diyor, adam şişeyi ayağının önüne koyuyor, arkasından çok ağlanan bir ölü, diyor, bir ağaç olur, arkasından kimsenin ağlamadığı bir ölü ise bir taş olur. Ancak biri dünyanın herhangi, bir yerinde ölür ve ötekiler dünyanın herhangi bir yerinde onun için ağlarlarsa, yararı olmaz, diyor kadın, o zaman herkes bir taş olur.

Ölünün resminin arkasından kırmızı kadife bir yastık üzerinde ölünün nişanları götürülmekte, nişanların arkasından solgun bir kadın, genç bir adamın kolunda yürüyor, solgun kadının arkasında askeri bando var. Nefesli çalgılar parlamakta, ışık onları büyütüyor. Bandonun arkasından yas tutanlar geliyor, ağır adımlarla yürümekteler, kadınlar selofan içinde glayöl, çocuklar hiçbir şeye sarılmamış kır çiçeği taşımakta.

Cenaze alayıyla birlikte Pavel yürüyor. (TDOA, s. 62.)

Herta Müller'in romanı sadece karanlık totaliter komünizmin mezar taşı olarak bir büyük resim çizdiği söylenemez. Komünizm, başlarda amacı, insanları özgürlüğüne kavuşturmak idi, fakat sonra köleler üretmeye başladı. Bu sistemde korku azalmadı bilakis daha da arttı. Müller aslında bunu daha önceden biliyordu. Baskılardan ve gizli servis polislerinin sürekli takiplerinden dolayı bu romanını Çavuşesku döneminde

yayınlatmaz. Çavuşesku döneminde komünizm aleyhinde yapılan her türlü söylem suç kapsamına girmiştir. Müller, *Tilki daha O Zaman Avcıydı* romanını Almanya'ya göçten ve Çavuşesku'nun ölümünden üç yıl sonra yayınlatır.

Anlatıcı, hamamböcekleri ile Rumenler arasında bir benzetme yapar. İlije, yazın ağustos sıcaklığında ocağın başında durur ve hamamböceklerini ezer. Havanın sıcak oluşu onu daha da acımasız yapar. Büyük ve küçük hamamböceklerinin ölme anlarında verdikleri sesli sessiz refleksleri tarif eder. İlije, sadece çıtırdayan kızıl kahverengi hamamböceklerini sayar. Hamamböceklerinin büyüdülerinde kızıl olacaklarını, onların köyler ve kentleri ve her şeyi görececeklerini söyler. Onların, Karpatlar bölgesindeki yolsuz, ağaçsız tarlaları, cılız mısırları, koyunları, köpekleri, insanları da görececeklerini dile getirir. Onların sosyalizmi yiyip bitireceklerini, koca karınlarıyla Tuna'ya taşıyacaklarını iddia eder. Karşıda duran korkmuş insanların da bu olay karşısında 'Rumenler bunu hak ettiler' bağırıltıları duyulur. Müller, Rumenlerin bu olaylar karşısında sessiz kaldıkları için bu kadar sıkıntıyı hak ettiklerini düşünür. Müller'in 2009 yılında 'Nobel Edebiyat Ödülünü' aldıktan sonra, romanlarında Romanya halkı için yazdığı çalışmaları, Romanya'da ulusal basın tarafından fazlasıyla eleştirilir, Romanya'da Çavuşesku dönemini açıkça eleştirmesi nedeniyle kendi ülkesinde kitaplarının basılması yasaklanır.

Ağustostaki böyle bir günde Ilije ocağın başında durmuş, hamamböceklerini eziyordu. Belki o değildi, belki de kafasının içindeki sıcaklığın acımasızlığıydı. Büyüklerde ölüm çıtırdıyordu, küçüklerde sessiz kalıyordu. Ilije yalnızca çıtırdayan kızıl kahverengi hamamböceklerini sayıyordu.

Büyüdüklerinde kızıl oluyorlar, diyor Ilije. Onlar her şeyi görecekler, kentler ve köyler. Yolsuz ve ağaçsız, sınırsız sürülmüş tarlayı da, cılız mısırları da Karpatlar'ı ve taşların üzerindeki rüzgârı da, koyunları, köpekleri ve insanları da. Onlar bu sosyalizmi yiyip bitirecekler, onu koca karınlarla aşağıya Tuna'ya taşıyacaklar. Karşıda, öbür kıyıda, korkmuş insanlar duracak ve sıcakta gözlerini kırıştıracaklar. Sonra suyun üzerinden bağıracaklar, bunlar Rumenler, bunu hak ettiler. (TDOA, s. 92.)

4.1.3. Tek Bacaklı Yolcu'da Ölüm-İntihar

Anlatıcı, intihar ve ölümle ilgili her türlü habere ilgi duyar. Genç politikacının ölümü ardından kuşkuyla bakar. İntihar veya cinayet olduğu kesinlik kazanmaz. "Politikacı gençti. Ölmüştü. Cinayet veya intihar, bilinmiyordu." (TBY, s. 46.)

Herta Müller, romanlarında bazen ölümü çağrıştıran semboller kullanır. Olay kahramanlarından İrene diğer ülkede (Romanya) inşaat alanında bir tabela çalar.

Tabelada bir adamın kafa üstü yere düştüğü ve üzerinde ‘boşluğa düşme tehlikesi’ yazısı göze çarpar. İrene bu tabelayı odasında yatağın üzerine asar. Bu tabeladaki uyarı ile kendi ve yakınlarının hayatı arasında ilişki kurar. Bu tabela daha önce çaldığı bir tabelanın yanında uzun yıllar asılı kalır.

Tabelanın üzerinde elinde bir mezar küreği olan adam figürü görülür. İrene tabelanın üstüne ‘kazı hep meşruluğun kıyısındadır’ yazısını yazar. Bu cümleyle de kendi hayatını ilişkilendirir. Mezar küreği ölümü çağrıştıran bir semboldür. Mezarı kazanların diktatöre hizmet eden kişiler olduğu düşünülebilir. Bu kazıları yapanların aslında meşru işler yapanların takipçileri olduğu fikri de yabana atılacak bir fikir değildir.

Diğer ülkede bir inşaat alanından tabela çalmıştı İrene. Tabelada bir adam kafa üstü yere düşüyordu. Tabelada şöyle yazıyordu: boşluğa düşme tehlikesi.

İrene tabelayı odasına asmıştı diğer ülkede. Yatağın üzerine. Uyarıyı kendi hayatıyla ilişkilendirmişti. Ve tanıdıklarının hayatlarıyla.

Tabela yıllarca İrene'nin bir şosedan çaldığı başka bir tabelanın yanında asılı kalmıştı. Bunun üstünde bir adam vardı, elinde bir mezar küreği. İrene tabelanın üstüne şöyle yazmıştı: Kazı hep meşruluğun kıyısındadır. Bir kitaptan alınma cümleydi bu.

Bu cümleyi de kendi hayatıyla ilişkilendirmişti irene. (TBY, s. 81.)

İrene ile aynı yaşlarda olan davulcu kendisini asar. İrene daha önce davulcuyla konuştuğunda kendisinin öleceğini bildiğini söyler. Hatta davulcu bir seferinde, karşılarında duran iki kişinin de ölme potansiyeli olanlardan olması ihtimalinin yüksek olduğundan dem vurur. Davulcunun bunu önceden İrene'ye söylemesinden onun ve tanıdık bazı kişilerin de intiharı planladığı anlaşılır. İrene, çevresindeki bazı insanların ve tabii ki de kendisinin mutsuz olduğunu anlatmak ister.

Davulcunun kendini astığını yazıyordu Dana.

İskemle arkılığı sırta bastırdı.

Davulcu İrene'nin yaşındaydı.

İrene öne doğru eğildi, çenesini masaya dayadı. Katıksız ölüm adayları, demişti davulcu bir defasında İrene'ye. Önce kendini, sonra İrene'nin tanımadığı diğer iki adamı göstermişti. (TBY, s. 149.)

İrene ile aynı yaşta olan birçok ölmüş arkadaşı bulunur. Öldüklerinde birbirlerine benzediklerini ve kıyıların da aynı olduğunu belirtir. Yani genelde birbirleriyle aynı düşünce ve idealleri olan kişilerin akıbetlerinin de aynı olduğu düşünülebilir. Yaşayanların da ölenlere benzediklerini ifade eder. İrene Romanya'dan Almanya'ya göç ettikten sonra hiç çevresi yoktur, herkes ona yabancısıdır. O yüzden yaşadığı kentteki ve

diğer kentlerdeki insanların da ölenlere benzediğini iddia eder. İrene, yaşayanlardan korkar. Yanından geçen her ölü, kendisinin korku dolu düşüncelere dalmasına sebep olur.

Onun yaşında ölmüş olan bir sürü arkadaşı vardı İrene'nin. Öldüklerinden beri birbirlerine benziyorlardı. Kıyıda bir benzerlik. Ama aynı kıyıydı bu.

Yaşayanlar da ki yabancıydı bunlar hep, ölen arkadaşlara benziyordu. İrene'nin yaşadığı kentteki yabancılar ve başka kentlerdeki yabancılar. İrene'yi korkutan yaşayanlardı bunlar. Ölüleri bir kez daha yanından geçiriyorlardı. Bilmiyorlardı. İrene'nin bakışının kendini dizginlemeden neden o kadar uzun süre onlara takılıp kaldığını da bilmiyorlardı. (TBY, s. 150.)

İrene ölüm ile ilgili yöntemleri anlatır. Çevresindeki insanlar genelde intihar şekli olarak kendilerini iple asarlar. Anlatıcı, iple ölmektense suda boğularak ölmeyi tercih eder. Sokakta donarak ölmektense de sıcakta terleyerek ölmenin daha iyi olacağını ifade eder. Bir karamsarlık olaya hâkimdir, ölümün erken yaşta kendilerini bulacağı izlenimi bu düşüncelerde yer alır.

Hayır, benimkiler ve benimkiler. Kendi isteklerimiz: İple boğulacak olsak suda boğularak ölmeye razı geliriz. Ve soğuktan donacak olsak terlemeye razı geliriz. (TBY, s. 126.)

İrene, fotoğrafçıda fotoğrafını çektirir. Yüzü bitkin görüldüğünden oradaki fotoğrafçı kendisine birisinin ölüp ölmediğini sorar. Aslında, İrene'nin iç dünyasındaki boşluğa düşmüş durumu, bir ölü gibi gezmesine sebep olur. İrene, Romanya'da yaşadığı yıllarda Çavuşesku rejiminin yanlış politikalarından dolayı ölümü arzular. Fakat Almanya'ya göç ettikten sonra da yalnızlığın vermiş olduğu ruhsal çöküntü ile burada da ölümü ister.

Birisi mi öldü, diye sormuştu fotoğrafçı.

İrene hayır anlamında başını sallamıştı.

Aşk bu, demişti fotoğrafçı. Yaşlıca insanlarda ölüm, gençlerde aşk. (TBY, s. 9.)

İrene'nin bu iç dünyasındaki karamsar ruh hali sadece kendisinde mevcut değildir. Çevresinde bulunan bazı insanların davranış ve dış görüntüleri de onunla aynı ortak kadere sahip olduklarının bir göstergesidir. İrene orada 'takım elbiseli ölü' ile 'kızın gülüşünün' aynı boşluğu ortaya çıkardığını düşünür. "Yapı öyle yabancıydı ki, sallanan sandalyedeki kızın gülüşüyle takım elbiseli ölü aynı boşluğu açığa çıkarıyordu." (TBY, s. 46.)

İrene defin bürolarını tasvir eder. Defin büroları; her zaman boş, çiçekler var, bakımları yapılır, yeşillerdir, fonda dekorlar, mermer merdivenler, sütunlar ve aralarında

kanal kapaklarından yapılma kalın demir halkalarından tabutlar bulunur. İrene yeni geldiği ülkede henüz defin töreni görmez. Bazen otoyolda defin aracına benzettikleri olur. O araçların yavaş hareket ettikleri, küçük siyah oldukları, sadece tekerleklerden ışık parıltıları saçtıklarını betimler. Defin işlemleri ile ilgili reklamların en çok bulunduğu yerler otobüs duraklarıdır.

Defin büroları her zaman boş oluyordu. Vitrinlerde çiçekler duruyordu. Nefti yeşildiler. Dikkat çekmeden yapılıyordu bakımları. Fonda dekorlar duruyordu; mermer merdivenler ve mermer sütunlar. Ve aralarında tabutlar. Kanal kapaklarının kalın demir halkalarıyla tabutlar.

İrene şu sırada yaşadığı kentte defin töreni görmemişti henüz hiç. Bazen otoyolda ölüleri taşıyan arabalar gördüğünü sanıyordu. Beyaz, uzun, üstleri yazısız kamyonetlerdi bunlar. Yavaş seyrediyorlardı. Ve bir de diğerlerinden pek farklı olmayan küçük, siyah arabalar vardı. Sadece tekerlekler; titreşerek parlıyor ve arkalarına ışık düşürüyordu tekerlekler.

Otobüs duraklarında asılıydı defin bürolarının reklam afişleri. Cesetlerin doğum yerine nakline dair reklam yapılıyordu. (TBY, s. 117.)

Anlatıcı, defin için toprak, ateş, deniz ve hava gibi alternatiflerin olduğundan söz eder. İrene havada egzoz izi bırakan uçakların defin için bir yerlere gittiklerini belirtir. Bu tür olaylar kimsenin dikkatini çekmez. Hiç kimsenin bu ölü olaya o gözle bakmadığını ifade eder. İrene kendisine şu soruyu yöneltir; Egzoz izi kaybolduğunda acaba hangi ülkede ölümler gerçekleşir. İrene daha önce yaşadığı bazı sıkıntılı olaylardan dolayı ölüm ile ilgili gözlem ve düşüncelerini anlatır.

Toprak, ateş, deniz ve hava defineciliği vardı.

İrene ne zaman kentin semalarında beyaz bir egzoz izi bırakan ve ses çıkarmayan bir uçak görse onun hava defini için uçtuğunu biliyordu.

Yoldan geçen kimsenin dikkatini çekmiyordu: kimse bu ölüyü gözlerle takip etmiyordu.

Egzoz izi kaybolduğunda İrene şunu soruyordu kendine:

Hangi ülkeye düşüyor şimdi acaba ölü. (TBY, s. 117.)

BEŞİNCİ BÖLÜM

ALKOL

Alkolün tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlığın bir arada yaşama geçmesiyle alkol üretimi de başlar. Alkol alışkanlığının bir hastalık olarak kabul edilmesi eski çağlara dayanır. Senem Çopur ve Dicle Gencer yaptıkları çalışmada alkole iten bazı sebeplere; bireylerin genç veya yaşlı olmalarını, çevresinde meydana gelen olayları anlamlandırabilecek ruhsal bilişsel donanımına sahip olmayışlarını, geçmişinde travmatik deneyime sahip olmalarını, yeterince sosyal destek alamamalarını, olumsuz yaşam koşullarını, yaşananlarla birlikte başka ruhsal sıkıntıların varlığını da etken olarak gösterir.¹²¹ Ülkelerin ekonomik, sosyal ve yönetim biçimleri de toplumdaki bazı zararlı alışkanlıkların artmasına etken olacak sebepler arasında gösterilebilir. Ülkeden ülkeye alkol kullanımının arka planındaki sebepler farklılık gösterebilir. Alkol kimilerine göre bir eğlence kimilerine göre de dertlerini unutma aracı olarak da kullanılır. Alkol kullanımına bağlı problemlerin genellikle modern hayatın getirdiği değişikliklere ve strese bağlı olduğu düşüncesi de yaygın olarak bilinir.

Müller, Çavuşesku döneminde yaşadığı sıkıntıları romanlarında işler. Romanya'nın yanlış politikalarla yönetilmesinden kaynaklanan sosyal travmalara birçok sebepler gösterir. Bunlardan en önemlileri arasında, romanlarındaki kahramanlarının, alkolün toplumda yaygın bir şekilde kullanıldığı, yaşam tarzlarında görülür. Müller, bazen ben anlatıcı, bazen de olay kahramanları ve figürleriyle alkolün nasıl yaygın olduğunu gözler önüne serer. Müller, yokluk içinde yaşamalarının sebeplerinden birisi olarak da babasının alkol içmesini gösterir. Gürsoy, çalışmasında, Müller'in dedesinin büyük ve zengin bir çiftçi ve tüccar iken komünizmin her şeyi devletleştirmesi ve babasının aşırı alkol alması nedeniyle ailesi ve kendisinin yokluk içerisinde bir hayat sürdürdüğünü ifade eder.¹²²

Yazar, *Yürekteki Hayvan*, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* ve *Tek Bacaklı Yolcu* romanlarında içki ile ilgili izlenimlerini kahramanları aracılığıyla okuyucuya gösterir.

¹²¹ Senem Çopur, Dicle Gencer, "Toplumsal Travma", *PDB Kişisel Gelişim Yazıları* – Güz 2015, 5.

¹²² Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 1.

5.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA ALKOL

Romanın ben anlatıcısı Çavuşesku zamanında arkadaşlarıyla beraber yaşadıkları sıkıntıları anlatır. *Yürekteki Hayvan* romanında, Romanya'da komünizmin insanlar üzerinde meydana getirdiği ruhsal bunalımları, ekonomik sıkıntıları, politik yasaklamaları, yaşam becerilerini kısıtlayıcı etkenleri unutmak için insanların alkolü sığınak olarak görmelerinden söz edilir. Anlatıcının arkadaşları olan Lola, Edgar, Georg ve Kurt'un ağırlıkta olduğu kişilerin ve çevredeki insanların alkole olan tutkunlukları romanın içinde ara ara görülür. *Yürekteki Hayvan* romanının ana kahramanı, savaş dönemindeki bir SS subayının kızı olarak bir köyde yaşar. Çocukluğuyla ilgili iyi bir izlenim anlatmaz. Babasının Hitler'e olan tutkusunu eleştirir. Babası bir alkoliktir ve karaciğer hastalığından ölür.

Anlatıcının babası en olgun eriklerden yapılmış içkiler içer. Babasının 'Führer' için söylediği şarkılar ağır ve esriktir. "Ağzı, en olgun eriklerden yapılmış içkiler içiyor, Führer için söylediği şarkılar ağır ve esrik." (YH, s. 20.) Anlatıcı ve arkadaşları meyhanede önceki gün çok içki içmişler. Ertesi gün içkinin etkisinin geçmesiyle parka gitmek isterler. Dudakları içki içmekten beyaza kesilmiş ve çatlar. Herkesi bir düşünce alır. Önceki gün meyhanede konuştukları her sözü kafalarının içinde tekrar bir süzgeçten geçirirler. Önceki günden kalma sözler belleklerinde tekrar tekrar incelenir. Meyhanede siyasi bir konuşma yapıp yapmadıkları korkusu onları sarar. Orada çalışan garsonun devlete bu konuşmaları ihbar edeceğini bilirler.

Anlatıcı, içkiyi, yasak şeyleri söylerken bir koruma aracı olarak görür. Dil, içki içildikten sonra budalalık etse dahi, korkunun sesi hiç terk etmediğini söyler. Korkunun kendilerini hiç terk etmeyeceğini ve sürekli korku içinde yaşayacaklarını ifade eder.

Ertesi gün ayılırlarsa, toparlanmak için tek, başlarına parka gideceklerdi. Dudakları içmekten beyaza kesmiş, ağız kenarları çatlamış olacaktı. Düşünceli düşünceli otlara uzanıp ayaklarını uzatarak içki içerken ağızlarından çıkmış olan her sözcüğü, kafalarının içinde yeniden öğüteceklerdi. Bir önceki günün bellek boşluklarında dolaşacaklardı çocuksulukla. Meyhanede siyasal bir şey söylemiş olmaktan korkacaklardı. Garsonun her şeyi ihbar edeceğini biliyorlardı.

Ama içmek beyni, yemek de ağzı, yasak olana karşı koruyordu. Dil budalalık etse de korku alışkanlığı sesi hiç terk etmiyordu. (YH, s. 23.)

Korkunun kendilerini; evlerinde, fabrikada, meyhanede, dükkânlarda, mahallelerde, istasyon salonlarında, tarlalarda, tren yolculuklarında, tramvaylarda,

hastanelerde, duvarlarda, damlarda, gökyüzünde ve mezarlıklarda hep tetikte beklediğini bilirler. Anlatıcı, bu kalleşçe mekânlarda içki içmenin dikkatsizliklerinin sebep olmasını özgür iradelerinden değil yaşadıkları ülkeden kaynaklandığını ifade eder.

Evde korku içinde olacaklardı. Fabrika, meyhane, dükkânlar, mahalleler, istasyon salonları, buğday, ayçiçeği ve mısır tarlalı tren yolculukları tetikteydi. Tramvaylar, hastaneler, mezarlıklar da. Duvarlar, damlar ve gökyüzü de. Ve kalleş mekânlarda içmek her şeye karşın bir dikkatsizlik yapıyorsa, suç insanın özgür iradesinde değil, duvarlarda, tavanlarda ya da alabildiğine üzerimizde uzanan gökyüzündeydi. (YH, s. 33.)

Edgar'ın babası toz toprak içinde eski kitaplara bakarken, bardağındaki içkisinden damlatır. “Eski kitaplarda ne olabilir ki, toz topraktan başka bir şey çıkmadı, demiş, içerken içkisini damlatmış bardaktan Edgar'ın babası.” (YH, s. 52.) Baba ve oğul içki masasındadırlar. Edgar, babasının içki bardağını doldurur ve ona yavaş içmesini tavsiye eder. “Edgar babasına bir içki daha koyup, biraz yavaş iç, demiş.” (YH, s. 53.)

Anlatıcı ve Kurt içki içmek için bir araya gelirler. Kurt, çantasından iki şişe içki ve tirbuşon çıkarır. Anlatıcı, Bayan Margit'in kendisine içki içmeleri için bardak vermeyeceğini söyler. İçkiyi şişeden içerler. “Kurt kocaman çantasından iki şişe içkiyle, iç cebinden bir tirbuşon çıkardı. Bayan Margit bana bardak vermez, dedim. Şişeden içmeye başladık.” (YH, s. 135.)

İçki içmek eylemine romanın birçok yerinde rastlamak mümkündür. İnsanlar yaşamın birçok olayında içkiyle iç içedirler. Anlatıcı ve Georg'un içki içmekten başları ağrılaşır. İçkinin etkisiyle Georg cesaretlenip çılgınca çalışmaya başlar. Anlatıcı ve oradakiler bu olayı takip ederler. “Georg otlara orak vuruyordu. Başlarımız listeden ve içkiden ağırlaşmıştı. Georg giderek çılgın gibi hızlanıyor ve biz onu izliyorduk.” (YH, s. 139.)

İçki tüketimi toplumun bütün mesleklerinde karşımıza çıkar. Polis, karşı kaldırımda yürürken Kurt'a seslenir ve onu içki içmeye davet eder. “Polis caddeyi geçip bana elini uzattı ve evinde bir kadeh içki içmeye davet etti.” (YH, s. 171.) Berber, çevresindeki insanların para ödememek için berbere gelmediklerini, saçlarının görülmemesi için başlarına kasket taktıklarını anlatır. Tıraşa verecekleri paralarını içkiye verdiklerini söyler. “Kasket giyip berber parasını içkiye yatırıyorlar.” (YH, s. 171.)

Doktor, anlatıcıya, babasının çok içki içmekten dolayı karaciğer şişkinliğinden öldüğü bilgisini verir. “Sonra babam öldü. Sünger gibi içmekten, karaciğeri, içi doldurulmuş kaz ciğeri gibi şişmiş, demişti doktor.” (YH, s. 171.)

Anlatıcı, adamların içki şişelerini birbirlerinin kafalarına vurmadan önce birbirlerine bağırdıklarından bahseder. O anlarda adamların bir yerleri kanar. Sarhoşluğun vermiş olduğu etkiden dolayı yere düşen dişlerini düğme olarak görürler ve aralarında gülerler. İçlerinden birisi yere düşen dişi alıp bardağın içine atar. Bu durumun şans getirdiğine inalılır. Bardak elden ele dolaşır ve herkes onu almak için mücadele eder.

Boş şişeleri birbirlerinin kafalarına vurmadan önce, yalpalayarak avaz avaz birbirlerine bağırdı adamlar. Bir yerleri kanardı. Yere düşen bir dişe düğmeymiş gibi gülerlerdi. Aralarından birisi eğilip dişi yerden alır, sonra da bardağının içine atardı. Şans getirdiği için diş bardaktan bardağa dolaşırdı. Herkes onu isterdi. (YH, s. 132.)

Anlatıcı, yaz sonunda arkadaşı Edgar'ı ziyaret eder. Gittiği yeri anlatırken bulanık dut likörü içilen meyhanelerin varlığından bahseder. İçki içenlerin çıplak şekilde yalpalayarak evlerine gittiklerini anlatır.

Edgar'ı yaz sonunda ziyaret ettim. Kalın bacaları, sıcak, kızıl dumanları ve gübreleri gördüm. Bulanık dut likörü içilen meyhaneleri ve çıplak evlerine yalpalayarak dönenleri. (YH, s. 75.)

Anlatıcı, Kurt ile birlikte hastaneye gider. Kurt, kapıdaki görevliye bir şişe içki verir. Adam içkiyi aldıktan sonra onlara yardımcı olur. İnsanlar, içkiye verdikleri önemden dolayı içkiyi rüşvet aracı olarak da kullanırlar.

Kurt ile birlikte hastaneye gittik. Kurt kapıdaki görevliye bir şişe içki verdi. Adam içkiyi alıp, üçüncü katta tek kişilik odada, dedi. Aslında size bunu söylememeliyim. Sizi yukarıya bırakmam. (YH, s. 171.)

Ben anlatıcı, Kurt'un kirli elleriyle yatmaya gittiğini söyler. Kurt uyuduktan sonra içki şişesiyle evin içinde dolaşır. Gece, köpeklerin havlamasını ve kuşların ötüşünü dinlerken içkinin hepsini içer. Yarı sarhoş evin bahçesine çıkar.

Kurt kirli elleriyle yatmaya gidiyor. Kurt uyurken elimde içki şişesiyle evin içinde mekik dokuyorum. Dışarıda köpekler, havlayıp gece kuşları ötüyor. Onları dinleyip şişenin hepsini içiyorum. Yarı sarhoş, evin kapısını açıp dışarıya, bahçeye bakıyorum. (YH, s. 178.)

Anlatıcı, arkadaşları Edgar, Georg ve Kurt ile birlikte kimsenin olmadığı yazlık eve gider. Hep birlikte meyhanenin bahçesinde oturup ve yeşil şişeler içindeki yeşil biraları içerler. Masadaki tozlardan ortamın kirli olduğu anlaşılır. Anlatıcı, kadeh tokuşturup sustuklarını söyler.

Yazlık evde kimse yoktu, dedim ertesi gün. Meyhanenin bahçesinde oturuyorduk. Bira yeşildi, çünkü şişeler yeşildi. Edgar, Kurt ve Georg'un çıplak kolları masadaki tozu almıştı. Masanın üzerinde kol izleri duruyordu. Başlarının arkasından kestane ağacının yeşil yaprakları sarkıyordu. Sarılar ise henüz göstermiyorlardı kendilerini. Kadeh tokuşturup susuyorduk. (YH, s. 54.)

Ben anlatıcı, öğle vaktinde herkesin fabrikalarda çalışırken, onların meyhanede o sıcakta içki içtiklerini anlatır. Birbirlerine bira ısmarlarlar. O sıralarda Georg yasak şarkıyı mırıldanır. Şarkı, ülkede çok ünlüdür ve şarkı söyleyen şarkıcılar da ülkeden kaçarlar. Yasaklanan o şarkıyı dinlerken Georg adeta birayla birlikte yutar.

Masanın üzeri ütü gibi kızgındı. Yüzlerin derisi gergin. Öğle hepten içerideydi, meyhane boştu, işçiler henüz fabrikalarda teneke koyun ve tahta kavun yapıyorlardı. Kollarımızı ayıran biraz daha şişe olması için yine bira ısmarlıyoruz.

Georg kafasını eğdi, çenesinin altından gıdığı ikinci bir çene gibi çıktı. Ağzının içinde mırıldandı:

Sarı kanarya

Yumurta sarısı gibi

Tüyleri var pamuk gibi

Gözlerin bakıyor yokmuş gibi.

Şarkı ülkede çok ünlüydü. Ama şarkıcılar iki ay önce ülke dışına kaçmışlar, şarkı da yasaklanmıştı. Georg şarkıyı birayla yuttu. (YH, s. 55.)

Erkekler genellikle iş çıkışları ilk rastladıkları meyhanelere giderler. İş çıkışları yorgun olan bedenlerini meyhanelere atarlar.

Vardiyadan sonra ilk rastladıkları meyhaneye daldı. Hep sürü halinde meyhanenin bahçesine. Ağır bedenler iskemlelere kendini bırakırken, garson kırmızı masa örtüsünü ters çevirirdi. (YH, s. 31.)

5.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA ALKOL

Herta Müller bu romanında, Çavuşesku diktatörlüğünde; gizli polisin herkesi, bunun yanı sıra herkesin de bir diğerini kontrol ettiğini, insanlar üzerinde kurdukları korku düzenindeki ortamda çekilen zorlukları anlatır. Romanya'da yaşayan bireylerin kendi arkadaşları ile dayanışmaları ve bazı olayları unutmak için içkiye olan tutkunluklarını da romanda işler. Yazar, zorluklar içinde işlerini kaybetmemek adına arkadaşlarının vermiş oldukları bu mücadeleleri gelecek kuşaklara aktarmak ister. Anlatıcı, içkinin, onların yaşamında edindiği yerleri örnekler vererek anlatır.

Hizmetçi, subayın orduevinde sürekli vaktini geçirdiğini ve orada içki içtiğini dillendirir. Subay her gün akşama doğru eve sallana sallana gelir. Subay o kadar çok sarhoş olur ki evin yolunu kendisinin değil, yolun kendisini bulduğunu söyler. Garson kızlar subaylığın simgesi olan ve ona siper olacağını düşündükleri şapkasını subayın başına koyarlar. Hizmetçi her akşam o evde aynı şeylerin yaşandığını dile getirir.

Akşamleyin, dedi hizmetçinin kızı, hava karardığında, bey eve gelir, subaydır, günlerini Özgürlük Meydanındaki orduevinde içki içmekle geçirir. Akşamleyin yol onu bulur, o yolu değil. O yola çıkmadan önce garson kızlar şapkasını ters olarak başına koyarlar. Böylece evin yolu onu bulana kadar sallana sallana yürür, şapkasının siperliği ensesinde. Akşamları, diyordu hizmetçinin kızı, bu evde hep aynı şey olur. (TDOA, s. 29.)

Köylerde içki o kadar yaygındır ki, insanlar daha kahvaltılarını yapmadan içki içip tarlaya giderler. “Köyde çiftçiler kahvaltıdan önce içki içip tarlaya gidiyorlar, demişti Liviu.” (TDOA, s. 29.)

İlkbaharda beyaz ve güzel kokulu çiçekler açtıktan sonra kırık telefon kulübesinde bir adam yatar. Adamın alnı o kadar dardır ki kaşlarının hemen üzerinden saçları başlar. Bu alın yapısından dolayı oradan gelip geçen insanlar o adamın beyninin içkiden oluştuğunu ve içkinin de buharlaştığını söylerler. Bu yüzden de adamın beyninin olmadığı kanısındalar. Adam uyumadığı zamanlarda içki içmekte ve kendi kendine konuşur.

Filbahri yeşerdiğinden beri kırık telefon kulübesinde bir adam yatıyordu. Alnı o kadar dardı ki kaşlarının hemen üzerinden saçları başlıyordu. Alnı boş olduğu için gelip geçenler beyninin içkiden oluştuğunu, içkinin de buharlaştığını söylüyorlardı, içkinin buharlaştığı yerde bir şey kalmaz, diyordu gelip geçenler.

... Adam uyumadığı zaman içiyor, yüksek sesle kendi kendine konuşuyordu. (TDOA, s. 48.)

Telefon kulübesindeki adam içki şişesini sıkıca tutar. Adam uykuda bile parmaklarını gevşetmez. İçki onun en sevdiği şey olarak görülür. İki gün önce adam parmaklarını gevşetmiş ve şişe devrilmiştir. Bir kadın bu olaydan sonra adamın ölebileceğini düşünerek adamın ayaklarının tabanına vurur. Adamın öldüğü o hareketten sonra öğrenilir. Telefon kulübesindeki adam artık inlemez ve ölümü içki kokar.

Adamın karnına bir şişe yaslanmıştı, şişenin boynunda adamın parmakları vardı, şişeyi sıkıca tutuyordu, parmaklarını uykudan bile gevşetmiyordu.

İki gün önce adam parmaklarını gevşetmişti, şişe devrilmişti. Bir kadın adamın ayakkabısının tabanına vurdu. Sonra yakındaki apartmanın kapıcısı geldi, sonra bir çocuk, sonra da bir polis. Telefon kulübesindeki adam artık inlemiyordu, ölümü içki kokuyordu. (TDOA, s. 49.)

Anlatıcının çevresinde içki içen insanların varlığı hiç eksik olmaz. İnsanların günlük yaşamında içkinin hâkimiyeti ara ara kısa olaylar anlatılarak verilir. Bir adamın içki şişesini alıp ağzına götürürken iki gözünün hareketleri de betimlenir. Adam içerken bir gözüyle içkinin ağzına akışını, diğer gözüyle de ölen kişinin üniformasını izler. “Bir adam torbadan içki şişesini alıyor, içiyor ve bir gözüyle içkinin ağzına akışını, öbür gözüyle de ölünün üniformasını seyrediyor.” (TDOA, s. 62.) İnsanların içkiye olan

düşkünlüklerinden dolayı yaşadıkları evlerin bodrumlarında içkilerin damıtıldığı mahzenler bulunur. “Mahzende en berrak içkiler damıtılırdı.” (TDOA, s. 143.) Liviu adındaki kişi, çevresinde yaşayan insanların ne yiyip içtiklerini, insanların birbirlerinden haberdar olduklarını ve mahzenlerinde ne kadar i kilerinin bulunduğunu bildiklerini söyler. “Herkesin mahzende ne kadar i kisinin olduğunu, dedi Liviu.” (TDOA, s. 208.) Paul, arkadaşı Abi’yi ziyarete giderken içki kokar. “Paul zili  almıyor, yalnızca kapıyı bir kere tıkladıyor, Abi açıyor, gülüyor ve kaşlarını kaldırıyor, içki kokuyor.” (TDOA, s. 196,) Anlatıcı, çevresindeki bazı nesnelere gözü çarparken dahi, özellikle içkiyi  ağrıştırıcı somut eşyaları da dillendirir. “Vitrindeki şarap kadehlerinin desenini görüyorum ve halının saçaklarını.” (TDOA, s. 37.) Anlatıcı, evlerdeki içki ortamları ile ilgili gözlemlerini de aktarır. Mutfak masasındaki yarı dolu şişeler ve içi dolu kadehleri anlatır. “Mutfak masasının üzerinde yarı dolu bir konyak şişesi ve dolu bir kadeh.” (TDOA, s. 219.) Başka bir masayı tarif ederken, üzerinde konyak şişesi ve iki kadehin durduğunu söyler. Kadeh sayısını bazen bir, bazen de iki olarak ifade eder. Kadeh sayısı bir ile yalnızlığı, kadeh sayısı iki ile de arkadaşlığı vurgulamak istediği düşünülebilir. “Masanın üzerinde bir konyak şişesi ve iki kadeh duruyor.” (TDOA, s. 226.)

 kinin bir unutma aracı olarak kullanıldığı görülür. Anlatıcı, gözlemlerinde oltacıların da içkiyle olan yakınlıklarını anlatır. Oltacıların buluşma yerlerinden birisi olan kahvede akşama kadar kafa çektiklerini ve sarhoş olduklarını ifade eder. “Oltacılar kahvede. Kafa  ekiyorlar. Akşam, kafalardaki sarhoşluktan ayırt edilemeyinceye kadar içiyorlar.” (TDOA, s. 174.) Oltacılar sigara dumanının arasında şarkılar mırıldanarak sarhoşluklarına devam ederler. “Sonra bir şarkı mırıldanmaya başladı, oltacıların gözleri sarhoşluk içinde yüzüyordu ve sarhoşluk da duman içinde yüzüyordu.” (TDOA, s. 175.) Anlatıcı, köydeki polisin onlarla beraber içki içtiğini ve sarhoş olduğunu belirtir. Polisin sarhoşken yemekte bir fıkra anlattığını ve kendi anlattığı fıkraya güldüğünü, orada bulunan hiç kimsenin g lmediğini söyler. Polisin sarhoşluğu ile hareketlerindeki tutarsız konuşmalarını göz önüne serer. “Köyün polisi sarhoş olmuştu, yemekte fıkra anlatmış ve tek başına gülmüştü, çünkü sarhoşluğu kimsenin anlamadığı bir cümlenin çevresinde dolanıp duruyordu.” (TDOA, s. 199.) Anlatıcı, meslekler içinde parti delegeleri, sınır subayları ve korumalarının körkütük sarhoş olduklarını da romanın sonlarında anlattığı bir hik yede dile getirir. “Hepsi de körkütük sarhoşlarmış.” (TDOA, s. 217.)

Liviu yılda üç kez kente ziyarete gider. Daha önce bir dönem Paul ile beraber aynı evde kalırlar. Fakat kendisine artık o evde ve şehirde istediği yeri bulamaz. Paul'a uğradığında daha sabahtan içki ister. Liviu içkiye erik sütü der. Anlatıcı, özellikle bu adlandırmayı büyük harflerle yazar.

Liviu yılda üç kez kente ziyarete gelir, kendisinin de bir dönem oturduğu Paul'un evinde ve uzun süre yaşadığı kentte yerini bulamaz. Daha sabahtan içki ister, içkiye ERİK SÜTÜ der. (TDOA, s. 86.)

Herta Müller'in *Yürekteki Hayvan* romanında da erik ağaçları ve erikten yapılmış içkiler birçok yerde geçer. Romanda, babasının erik yememesi için telkinleri bulunur. *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanındaki olay kahramanlarından, Liviu'nun içkileri erik sütü olarak nitelendirmesinde, yazarın çocukluğunda erik bahçelerinin olduğu bir köyde yaşamış olma ihtimali düşünülebilir. Liviu, kendisinin içki içtiğinden bahseder. Erik sütünün gözleri yakıtığını, mum gibi ışık saçtığını anlatır. Liviu daha önce silah seslerini duyduğu için kendisini içkiye verdiğini ve bunları unutmak istediğini söyler. Kendisinden geçip, tamamen hiçbir şeyi düşünmeyene kadar sarhoş olmayı ve erik sütünün dalgalar halinde bacaklarına kadar ulaşmasını ister. Liviu, yaşadığı yer olan Tuna köyünün dünyadan soyutlanmasına kadar bu unutma olayının sürmesini istediğini dillendirir.

Ben içiyorum, diyordu Liviu. Erik sütü yakar, gözler titreşir, içlerinde ampul yüzer gibi olur, elektrik kesikse, mum. Ben, bir silah sesi duyduğumu unutana kadar içiyorum. Erik sütü bacaklarıma dalgalar halinde inene kadar. Hiçbir şey düşünmeyene kadar, Tuna, köyü dünyadan iyice soyutlayıncaya kadar, unutuyorum, diyordu Liviu. (TDOA, s. 87.)

Bir yabancı, kazaya uğrayan kişinin başını tutar ve Grigore de onun ağzını açar. Müdür cebinden yassı ve eline uyan bir şişe çıkarır ardından açık olan ağza içkiyi döker. Grigore cüceyle karşılaştıktan sonra hangara gider ve Crizu'nun iş yerinde sabahtan beri sarhoş olduğunu söyler. Cüce bu durum karşısında konuşmaları duyunca Crizu'nun içki içmediğini ifade eder. İş yerinde içkinin yasak olmasından dolayı müdür ve Grigore Crizu'ya bilerek iftira atarlar.

Yabancı kazaya uğrayanın başını tutuyor. Grigore'ye onun ağzını açıyor. Müdür cebinden yassı ve eline uyan bir şişe çıkarıyor ve açık ağza içki döküyor.

Grigore onun ardından yürüyor. Kapıda duruyor, cüceye çarpıyor. Hangara Crizu'nun bugün sabahtan beri sarhoş olduğunu, Crizu'nun iş yerinde sarhoş olduğunu söylüyor.

Cüce kapıya yaslanıyor, tele bakarak bir armut yiyor. Gözleri boş, başı ise çok büyük. Ağzı kendi kendine söyleniyor, Crizü içki içmez. (TDOA, s. 100.)

Müdür ve Grigore doktor geldiğinde amaçlarına ulaşırlar. Doktor, Crizu'nun ağzının koktuğuna şahit olur. Daha sonra Crizu sarhoş ve bilinçsiz bir halde onların egemenliğine girer. “Ancak doktor geldiğinde içkinin kokusunu alınca, Crizu onun egemenliğine girmektedir, bilinçsiz ve sarhoş.” (TDOA, s. 101.)

İçki şişeleri elden ele dolaşır. Kalabalıktan sesler birbirine karışır. İçkinin vermiş olduğu sarhoşluk etkisiyle insanlar içlerindeki, devlete karşı olan kinlerini rahatça söylerler. Paul, birlikte ölmenin dahi bu güzel ülkede gerçekleştirilmesinin yasak olduğunu orada bulunan insanlara ironi yaparak duyurur. Sorin ve Paul ölümle dalga geçer.

İçki şişesi elden ele dolaşıyor. Sesler birbirine karışıyor. Güzel bir akşam. Güzel bir ülkede. Hepimiz asılabiliriz. Birlikte ölmek yasak. Ölürssek huzur içinde, salonu, terk ederiz. Ölüm belgelerimizi hazırlarım, diyor Paul. Sorin, şişeyi ağzına götürüyor, şişenin boynuna, dışlarının önünde titreyen içkiye, lütfen bana en sevdiğim tanıyı koy, diyor, KULAK ZARI İLTİHABI. (TDOA, s. 106.)

Adina, cırcır böcekleri ve sivrisineklerin olduğu bir köyde akşamleyin ışıkları kapatır ve halk müziğini düşünür. Sivrisinekler içkinin kokusunu alır ve sadece onun yüzüne gelirler. Paul ve Liviu çok içki içerler ve devlet ile ilgili yorumlar yaparlar.

Adina ışığı kapamıştı, cırcır böcekleri bütün köyde titrek titrek ötüyorlardı. Halk müziği, hâlâ kafasında dolanıyordu. Sivrisinekler içkinin kokusunu almış, yalnız onun yüzüne geliyorlardı, Paul, Liviu ile çok içmiş ve dişsiz bir muhasebeciyle devlet, ineklerinin sütündeki protein yüzdesinin azaldığından söz etmişti. (TDOA, s. 201.)

Adina yanındaki adama kendisinin bir kemik, bir kalas olduğunu söyler. Adam, Adina'nın bu sözlerine karşılık kendisinin yarı deli yarı ayyaş olduğunu anlatır. Adina adamın eline bakar. Adamı tarif ederken; ağzında şarabın, midesinde konyağın, beyinde cinin eksik olmadığını ifade eder. Adama içkiyi bırakmasını tavsiye eder.

Sen bir deri bir kemiksin, yalnızca bir kalassın, diyor Adina.

Zararı yok, diyor adam, ben bütün bir insanım, yarı deli, yarı ayyaş.

Ellerini göster, diyor Adina.

Ağızda şarap, midede konyak, beyinde cin, diyor adam. Adina onun ayakkabılarını görüyor, adam ayakta içiyor. Bırak artık, diyor Adina, alnıyla içiyorsun, ağzın yok ki. (TDOA, s. 49.)

İnsanlar, Çavuşesku rejiminde komünist partinin politikalarından dolayı toplumsal çöküşler yaşarlar. İnsanlar arasında içki tüketimi o kadar yaygındır ki, günün belirli saatinde içki satışına izin verilir. Adina alışveriş yapmak için markete gider. Sepetine bir şişe konyak koyar ve kasiyer kızın yanına gelir. Kasiyer kız kahvesini içerken, Adina'ya

içki satışlarının ancak saat 10'dan sonra olabileceğini belirtir. Kasiyer, alışveriş sepetine uzanarak konyak şişesini alır. Konyak şişesini kasanın altındaki bölmeye koyar. Adina kasiyere parayı uzatır ve ısrarla içkiyi ister. Adina kasiyere sürekli kendisinin asla sarhoş olmadığını söyler. Sabahın yedisinde içki alabilmek için kasiyere dil döker. Adina belli bir ısrardan sonra o an sarhoş olmak istediğini direnç göstererek dillendirir. Adina ve birçok kişinin aynı problemi yaşaması, bireylerin içkisiz kaldıklarında bunalıma girdiklerinin bir göstergesi olarak düşünülür. Kasiyer Adina'ya onun gibi çok kişinin o saatlerde gelip içki almak için direnç gösterdiğini söyler. Bu olayın yaşandığı sırada beyaz önlüklü bir kişi Adina'yı omuzlarından kapıya doğru iter. Anlatıcı, adamın bu gücünü yasadan ve polislerden aldığını düşünür.

Adina sepetine bir şişe konyak koyuyor. Kahvenin dumanı kasiyer kızın yüzüne tütüyor. İçkiler ancak saat ondan sonra satılıyor, diyor, kahvesinden bir küçük, bir de büyük yudum alıyor ve çenesindeki kahve damlasını siliyor. Gözlerini başlığın altında yarı kaldırıyor ve fincanı masaya koyuyor. Sepete uzanıyor, tırnaklarında uçları aşınmış kırmızı oje var, sanki parmakları, parmak uçlarından büyüymüş gibi. Konyak şişesini kasanın altına koyuyor.

Adina parayı kahve fincanının yanına bırakıyor. Asla sarhoş olmadım, diyor yavaşça, saat yedi ve ben asla sarhoş olmadım, gün kapının eşiğinde, diyor yüksek sesle, saat yedi, her gün saat yedi oluyor ve her gün, gün kapının eşiğinde duruyor ve ben asla sarhoş olmadım ve sesi boğuluyor, yanakları sıcak ve ıslak, saat yedi, işte konyağına, işte param ve gün kapı eşiğinde ve ben asla sarhoş olmadım ve artık beklemek istemiyorum, şimdi sarhoş olmak istiyorum, saat onda değil. Kasiyer kız parayı eline bastırıyor, bunu pek çok kişi istiyor, diyor.

Açık mavi önlüklü bir adam Adina'yı omuzlarından |kapıya doğru itiyor, kafasının arkasından yasa, konyak ve polis diyor. (TDOA, s. 156.)

Adina, marketten içki alamadığı için Paul'un yanına gider. Adina, saat ona kadar içki satma yasağının olmasından dolayı çok sinirlidir. Paul'e deli olmadığını, saatin sekiz olduğunu ve kendisinin asla sarhoş olmadığını ifade eder. Daha sonra da kendisinin sarhoş olmak istediğini ve saat onu bekleyemeyeceğini söyler. Paul, Adina'nın bu hallerini görür ve kendisine bir içki şişesi verir. Anlatıcı, olay kahramanlarından Adina'nın içkiye olan bağımlılığını romanın birkaç yerinde detaylandırarak anlatır.

Burada duvarda bir saat asılı, burada masanın üzerinde bir kâse var ve dışarıda gün kapının eşiğinde, ben deli değilim, saat şimdi sekiz ve her gün saat sekiz oluyor ve ben asla sarhoş olmadım, şimdi sarhoş olmak istiyorum, saat onda değil. Kahve fincanını masanın kenarına sürüyor.

Paul parayı mantosunun cebine sokuyor. Çenesine bir bardak dayıyor, sonra da bir şişe. Paul bardağa içki koyuyor, bardağı Adina'nın eline sıkıştırıyor. (TDOA, s. 157.)

Oltacı karpuzlardan korktuğu için yarı dolu bir konyak şişesini başının üzerine koyar. Başında konyak şişesiyle masanın etrafında bir kez dolanır. "Karpuzlardan korkan

oltacı yarı dolu bir konyak şişesini başının üzerine koyuyor. Kollarını kanat gibi açıyor, başında şişe ile masanın çevresinde bir kere dolanıyor.” (TDOA, s. 174.)

Liviu ve Paul kadeh kaldırarak konyak içerler. İki arkadaş mutfak masasının etrafında döner ve sarhoş oldukları için rahatça yasak olan şarkıyı söylerler.

Liviu ile Paul konyak içiyorlar, şişe gulu gulu ediyor ve kadehler şingirdiyor. Paul üzerinde Liviu'nun robdöşambri çıplak ayak, elinde konyak kadehi mutfak masasının çevresinde dolanıyor ve derinden gelen, titreyen bir sesle yasak şarkıyı söylüyor: (TDOA, s. 215.)

Anlatıcı, çevresindeki insanların sarhoşluklarını o kadar çok anlatır ki, bazen çevresinde bulunan sinekleri gözlemlerken onların da ekşimiş domatesleri yerlerken sarhoş olduklarını söyler.

Çocuklar elleriyle sandıkları kavırıyorlar, sinekler zincirleme siğillerini üzerine oturuyor. Ekşimiş domateslerden sarhoş olmuşlar, parlıyorlar ve sokuyorlar. (TDOA, s. 54.)

Anlatıcı, bira fabrikalarındaki ortamı anlatır. Bira yapımındaki ırmak farelerinin varlığını, farelerin sarhoş olduklarını ifade eder.

Kimileri buharın fare koktuğunu söyler, çünkü bira fabrikasında, kapıcı kulübesinden büyük demir teknelerde ırmak fareleri sarhoş olup birada boğulurlar. (TDOA, s. 83.)

Halk arasında biranın yaratılışı ile ilgili bir olay anlatılır. Tanrı'nın Âdem ile Havva'yı yarattıktan sonra kümes hayvanlarını ve dokuzuncu gün ise uzaya geçirmesinden de birayı yarattığı konuşulur.

Sekizinci günde, diyor kapıcı, Tanrı'nın elinde Âdem ve Havva'dan bir saç tutamı kalmıştır. Bundan kümes hayvanlarını yaratmıştır. Dokuzuncu günse Tanrı uzaya geçirmiştir. Bundan da birayı yapmıştır. (TDOA, s. 83.)

5.3. TEK BACAĞI YOLCU'DA ALKOL

Tek Bacaklı Yolcu romanı *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanlarından daha farklı bir ülkede geçer. Bu nedenle de alkol alma sebepleri romanlarda farklılık gösterir. Romanya'da ağırlıkta diktatörlükten kaynaklanan sebeplerden dolayı alkol alınır. Fakat, Almanya'da geçen bu romanda sosyal yalnızlığın vermiş olduğu ruhsal bunalımlardan kaynaklanan sebepler alkol kullanımının nedenlerinden birisi olarak gösterilir. Roman, diğer ülkeden kaçan insanların yeni geldikleri ülkede kalabalıklar içinde yalnızlaşan bireylerin hayat hikâyelerini anlatır.

Romanın kahramanı İrene Almanya'ya göç ettikten sonra ikinci el eşya satan mağazayı gezerken paltolara dokunur ve onların kumaşları ile ilgili yorum yapar. Kumaşın sertliğinden, kimlerin giymiş olabileceklerinden, toz yutmasından, sigara ve içki içmenin tanıklığını yaptığından söz eder.

Kumaş sertti. Yıllarca teni örtmüştü. İnsanların peşi sıra kentteki sokakların içlerine girmişti. Toz yutmuştu. Eşek gibi çalışmanın, sigara içmenin, içki içmenin tanıklığını yapmıştı. (TBY, s. 50.)

İrene Almanya'da yalnızlık çeker. Anlatıcı, İrene'nin, tek başına bir bara gittiğinde yalnızlığın üzerine çöktüğünü söyler. Masalardan birine oturduğunda oraya niçin geldiğini kendi kendine sorar. Yemek, içki içmek, konuşmak için mi bara gittiğini kendisine sorar. Bara gitme sebebinin bunlardan hiç birisinin olmadığını, belki de sokaktan ayrılıp bir mekâna sığınmak olarak düşünür. İçindeki kasvetli ruh halini nefesine de yansıtır. Her şeyin iç içe geçip karıştığını söyler. İnsan yüzlerinin İrene ile ortak yanları bakmak ve içki içmektir.

İrene ne zaman şimdi olduğu gibi tek başına bir bara girse bir beceriksizlik çöküyordu üstüne. Masalardan birine oturur oturmaz neden buraya geldiğini sordu kendine. Yemek yemek için değil, içki içmek için değil, oturmak için değil, konuşmak için değil. Belki sokaktan ayrılıp kapalı bir mekâna girmek için İrene ne zaman nefes almak istese hava ahşap, duvar ve bakışlarla dolu oluyordu. Her şey iç içe geçip birbirine karışıyordu. Yüzlerin İrene'yle ortak yanı bakmak ve içki içmekti (TBY, s. 57.)

Sınırdaki bulunan askerler akşam vakti sarhoş olurlar. Askerler volta atarlar ve çalılıkların arasından içki şişelerinin şingirdama sesleri gelir. "Askerler sarhoş olmuştu akşam vakti. Volta atıyorlardı yine. Şişeler çalılıkların içinde şingirdıyordu." (TBY, s. 9.)

Franz da olay kahramanı İrene gibi Romanya'dan Almanya'ya göç eden kişilerden birisidir. Anlatıcının arkadaşı Franz, rock müziğinin olduğu bir ortamda içki içerek sarhoş olur. Franz, yarı kapalı gözlerle konuşur ve ağzını açıp gökyüzüne bakar. O esnada çalı çırpı içinde bacakları çiziklerle dolu köy çocuklarının durumlarını düşünür. Franz kendi kendine sarhoş bir haldeyken çocuklarla Almanca konuşur. Çocuklar, yabancı kişinin daha önce geldiği ülkede şimdi sarhoşluğuyla bazı bedeller ödediğini düşünürler.

Franz oturmaktan çok uzanmıştı. Rock grubu bangır bangır çalıyordu. Müzik insanı sersem ediyordu. Franz sarhoştı.

Sarhoş, yarı kapalı gözlerle konuşuyor ve ağzını açmış gökyüzüne bakıyordu. Suratının önünde köy çocuklarının bacakları duruyordu. Çalı çırpı yüzünden çizik içindeydiler. Yalın ayaklılar birde.

Çocuklarla Almanca konuşuyordu sarhoş. Bir de kendi kendine konuşuyordu...

Çocuklar güvensiz bir edayla kıkırdıyordu. Biraz muzır, biraz hüznü, çünkü bazı şeyleri anlamamışlardı henüz. Yine de bu yabancının onların güzel denizlerinin bedelini sarhoşluğuyla ödediğini biliyorlardı. (TBY, s. 12.)

Anlatıcı, çevresinde gözlemler yaparken insanların içkiyle olan ilişkilerini göz önüne serer. Sokakta yürüyen bir sarhoşun yalpalanmasını gözlemler. “Sarhoş hiçbir şey yapmıyordu. Yalpaladıkça yalpalıyordu.” (TBY, s. 13.) Başka bir yerde bira içen Stefan’ın dağınık durumunu ifade eder. “Stefan bardağını delercesine baktı. Bira köpüğü kaşlarını saklıyordu. Stefan’ın ağzı eğri duruyordu.” (TBY, s. 112.) Bar ortamı ile ilgili anlatımlara yer verilir. “Bardaki ışık bulanıktı. Duman abajurların altında birleşiyordu.” (TBY, s. 142.) Barda oturan kişilerin hareketleri anlatılır. “Bir adam boş bir barda oturuyor ve öpüşme taklidi yapıyor.” (TBY, s. 113.) İrene, barın kapısına bakarken bir sarhoşun içerden çıktığı söylenir. “İrene ellerini pencere pervazına koydu. Sokak ısıltı ışıldı. Barın kapısı yavaşça açıldı. Bir sarhoş sokağa çıktı.” (TBY, s. 82.) Barda çalışan kişilerden birisi de göç edenlerdendir. Stefan, orada bulunan kişilere seslenir ve Filistinli kişiyi göstererek onunla ilgili konuşmalar yapar. “Bakın şuna, diye seslendi Stefan, bu barmen, bu ufak tefek, becerikli barmen Filistinli.” (TBY, s. 147.) Anlatıcı, bar ile ilgili izlenimlerinden birisinde barların en önemli eğlencelerinden olan müziğin eksik olmadığını ve bilardo oynayan kişilerin oyun oynamalarından söz eder. “Bütün bu akşamlarda her zamanki gibi müzik sesi gelirdi barlardan. Yeşil kadife masaların üstünde, lambaların altında beyaz toplar yuvarlanırdı deliğe.” (TBY, s. 71.) İrene her akşam sahil boyunca rock müziğinin çaldığı barların olduğu yerlerde yürüyüşe çıkar. “Köyün yanı başındaki küçük barda çalan rock grubunun müziği duyuluncaya kadar sahil boyunca iki saat yürümüştü İrene. Her akşam iki saat.” (TBY, s. 10.)

Anlatıcı, barlara çocukların dahi gidip içki içtiklerini anlatmak ister. İrene köye gider. Daha önce barda gördüğü bir çocuğu orada bir evin önünde görür.

İrene kavaklı yoldan köye gitmişti. Akşamları barda olan çocuklardan birisini bir evin önünde görmüştü. Rüzgâr esmişti. Fundalıklar kımıldamıştı İrene’nin bacaklarının yanı başında. (TBY, s. 16.)

ALTINCI BÖLÜM

DİN

Din, Âdem ve Havva'nın yaratılmasından itibaren insanlık tarihinde yerini almıştır. Din ile ilgili birçok tanımlamalar vardır. Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre din, 'Tanrıya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet ve bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen'¹²³ olarak tanımlanır. İnsanın düşünme sınırlarının olduğu yerden sonra devreye giren ve insanların anlayamadıklarını anlamlandırmak için sığındıkları vakalar olarak da düşünülür. Mehmet Zafer, çalışmasında dinin, ciltler dolduracak kadar çok tarifi yapıldığını belirtir. Çeşitli bilim dallarından bilginler, onun psikolojik, sosyolojik, biyolojik, fenomenolojik, antropolojik, ekonomik vs. açıdan tariflerini yaparlar. Din, çok çeşitli yönleri olan bir olgu olduğundan, tariflerin hiçbiri üzerinde bir konsensüs sağlanabilmiş değildir. Dini, araştırma ve inceleme konusu yapan her disiplin, kendine göre ve kendi ihtiyacını karşılayacak bir din tanımıyla yola çıkar. Bir psikolog, dini, genellikle yaşanan rûhî bir tecrübe; bir sosyolog veya antropolog toplumsal bir müessese; bir felsefeci ise onu manevi doktrinler sistemi olarak görme eğilimindedir.¹²⁴

Herta Müller'in romanlarında din ve insan ilişkisi ile ilgili, kahramanların yaşadıkları ortamlarla ilgili eleştirel izlenimler verilir. İnsan sosyal bir varlık olduğundan, yaşadığı toplumun yönetim politikalarından da olumlu ya da olumsuz etkilenir. Çavuşesku döneminde komünizm partisinin iktidarda olması nedeniyle dine olan yaklaşım bireylerin yaşadıkları ortamlara göre farklılık arz eder. Yazar, yapıtlarında din ile ilgili meslek gruplarına yer verdiği gibi, onlarla ilgili sembolere de anlamlar yükleyerek işler. Sosyoekonomik sebeplerin oluşturduğu toplumsal değişimlerin dine bakış açısının oluşmasında etkisi büyüktür. Mesut Düzce, dinin, toplumsal hayat üzerindeki büyük etkisinden hareketle, sosyal değişimin önemli bir unsuru olarak karşımıza çıktığını ifade eder.¹²⁵ Romanya, Çavuşesku döneminde ekonomik sıkıntılar

¹²³ TDK, *Türkçe Sözlük*, 2005

¹²⁴ Mehmet Zafer İnanlar, *Din-Mitos İlişkisi: Hristiyanlık Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2015, 2.

¹²⁵ Mesut Düzce, *Peyami Safa'nın Romanlarında Sosyal Değişme ve Din*, (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana 2008, 29.

yaşar. Müller, romanlarında parti ile ilişkisi olanların refah düzeylerinin daha iyi olduğunu söyler. Bazı meslek gruplarından olan ‘peder’, ‘papaz’ ve ‘rahip’ isimlerini anlatırken, onların partiye yakınlığını da anlatır. Müller, romanlarında Romanya ve Almanya’dan ağırlıklı izlenimler verir. Bu iki ülkenin ağırlıklı dinleri Hristiyanlıktır. Gürsoy, Müller’in romanlarında dinin, Hristiyanlığın ilk devirlerindeki katıksız insanlık idealini bulamamaktan doğan bir hayal kırıklığı içinde kiliseye ve din adamlarına yönelmiş eleştirilerde karşımıza çıktığını dile getirir. Ayrıca Hristiyanlıktan ve semboller yönünden yararlandığını ifade eder.¹²⁶

Romanya dönemindeki geçen *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki daha O Zaman Avcıydı* romanlarında Çavuşesku diktatörlüğündeki din olgusu izlenimleri çok fazla işlenir. Romanya’dan Almanya’ya göç ettikten sonraki yaşantıyı konu edinen *Tek Bacaklı Yolcu* romanında din-insan ilişkisine daha az rastlanır.

6.1. YÜREKTEKİ HAYVAN’DA DİN

Bayan Margit her gün kiliseye gider. Yemekten önceleri duvarda asılı olan haçtaki İsa’nın önüne gider ve Macarca bir şeyler mırıldandıktan sonra haçı öper. Ağzı İsa’nın yüzüne yetişmez. Macarca konuşarak göbeğin üzerinde sarılı kumaşı öper. Bayan Margit’in İsa haçını öperken yaptıkları romanda detaylandırılır. Bayan Margit soyduğu patatesleri duvara fırlatırken Macarca küfürler söyler. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra, sofraya geldiklerinde İsa’yı kumaşın üzerinden öper.

Bayan Margit her gün kiliseye gidiyordu. Yemekten önce duvara gidip yüzünü yukarıya kaldırıyor ve dudaklarını büzüyordu. Macarca bir şeyler mırıldanıp demir haçtaki İsa’yı öpüyordu. Ağzı İsa’nın yüzüne yetişmiyordu. Onu Macarca konuşarak göbeğinden öpüyordu, tam İsa’nın göbeğini saran kumaşın oradan. Kumaş düğümlemişti, düğüm haçın önünde bir çıkıntı yapıyor, böylece Bayan Margit’in burnu öperken duvara değmiyordu.

Yalnız, Bayan Margit, az sonra, soyduğu patatesleri öfkeyle sandıktan alıp duvara fırlattığında, İsa’sını unutuyor ve Macarca küfür ediyordu. Patatesler pişip masaya geldiğinde, İsa’yı tekrar göbeğini saran kumaşın oradan öperek tüm küfürleri savuşturuyordu. (YH, s. 104.)

Pazartesi günleri papazın çömezi Bayan Margit’in evine uğrar. Her seferinde de Bayan Margit kapı aralığından bir torba un, üzeri örtülü bir tepsi uzatır. Çömez de bu durum karşısında eğilerek selam verir. Bayan Margit un ve sudan kutsal hamur yapar. Bayan Margit hamurları külotlu çorap inceliğinde açar. Bayan Margit titizlikle kutsal

¹²⁶ Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 193.

ekmek işlemlerini yapar ve onları üst üste tepsiye dizer. Bayan Margit'in bu davranışları dine olan bağlılığı olarak görülür.

Pazartesileri papazın çömezi kısa kısa üç kez kapısına vuruyordu. Bayan Margit'e kapı aralığından bir torba un, üzerinde altın ve gümüş işlemeli bir kupa olan beyaz bir örtü ve büyük bir tepsi uzatıyordu. Çömez elleri boşaldığında eğilerek selam veriyor ve Bayan Margit kapıyı kapıyordu.

Bayan Margit un ve suyu karıştırıp yoğurarak kutsal hamur yapıyor ve onu masanın üzerinde külotlu çorap inceliğinde açıyordu. Sonra hamura teneke bir halka- batırarak tek tek kutsal ekmekleri çıkartıyordu. Hamurun kenarlarını ayırıp bir gazete kâğıdının üstüne koyuyordu. Masanın üzerindeki kutsal ekmeklerle, gazete kâğıdının üzerindeki hamur artıkları katılaştığında, Bayan Margit kutsal ekmekleri üst üste tepsiye diziyordu. (YH, s. 105.)

Ben anlatıcı Bayan Margit'in evinde kalır ve kirasını öder. Bayan Margit beyaz örtüyle örtülmüş tepsiyi kilisede bulunan Peder Lukas'a götürür. Kiliseye giderken siyah başörtüsünü takar. Bayan Margit başörtüsünü ararken başörtüsünü paçavra diye nitelendirir. Peder Lukas Bayan Margit'in yaptığı kutsal ekmeklere belli bir miktarda para öder. Bayan Margit pederden ve ben anlatıcıdan aldığı parayla geçimini sağlar.

Bayan Margit tepsiyi üzerindeki beyaz örtüyle kiliseye, Peder Lukas'a götürüyordu. Kutsal ekmeklerle dışarıya çıkmadan önce, siyah başörtüsünü aramak zorunda kalıyordu. Şu paçavrayı nereye koydum yine, diyordu Bayan Margit.

Peder Lukas ona her hafta kutsal ekmekler için para ödüyor, arada bir de artık kendisinin giymediği siyah bir kazak seriyordu. Yine arada bir aşçı kadının artık giymediği bir elbise ya da takmadığı bir başörtüsü. Bayan Margit bu parayla ve benim oda için ödediğim kirayla geçiniyordu. (YH, s. 105.)

Ben anlatıcı Bayan Margit ile dolayısıyla dinle ilgili olumsuz eleştirilerde bulunur. Anlatıcı, Bayan Margit'in dua okuduktan ve kutsal ekmek kırıntılarını yedikten sonra midesinin kutsallaştığını, fakat daha sonra da patates soyarken de geçirdiğini ve küfürler savurduğunu söyler. Ben anlatıcı Bayan Margit'i tanımasından beri onun, geçiren ve küfürler savuran birisi olarak olumsuz şekilde düşüncelerinde yer edinir olduğunu anlatır. Ben anlatıcının, İsa ile ilgili cümleler kurarken "İsa'sı" iyeliğini kullanması, kendisinin aslında İsa'ya inanmadığını düşündürür. Anlatıcı, Bayan Margit'in İsa'sını bir gezi sırasında kilise merdivenleri ile otobüsün arasında satın aldığını belirtir. Öptüğü İsa'sının bir teneke koyun artığı olduğunu ifade eder. İsa'yı satan kişinin de bir fabrika işçisi olduğunu ve köylü pazarlığı yaptıklarını söyler. Ben anlatıcı, dindar olan kişilerin yaptıkları kutsallıklara ait değerlerle ilgili davranışları tanımlarken negatif, küçümseyici ifadelerle yer verir.

Bayan Margit uzun süre okuyup çok fazla kutsal ekmek artıklarından yerse, midesi öyle bir kutsallaşıyordu ki, patates soyarken geçirmek ve daha fazla küfür etmek zorunda kalıyordu. Bayan Margit'i tanıdığımdan bu yana, benim için kutsallığın anlamı, geçiren ve küfürler savuran bir ağzın beyaz ve kuru takırtısıydı.

İsa'sını kutsal bir gezi sırasında, otobüsle kilisenin merdivenleri arasındaki telaş sırasında bir torba dolusu maç arasından çekip satın almıştı Bayan Margit. Öptüğü İsa'sı fabrikadaki bir teneke koyun artığıydı, bir gündüz ve gece işçisinin vardiya arasında yaptığı köylü pazarlığı. (YH, s. 106.)

Ben anlatıcı, Bayan Margit'in davranışlarındaki tutarsızlıkları da eleştirmekten geri kalmaz. "Ya dua ediyordur ya küfür, demiştim." (YH, s. 109.) Anlatıcı onun evinde kiracı olarak kalmasından dolayı ev sahibinin din ile ilgili özel yaşamındaki rahatlığını ve direktiflerini de eleştirir. "Bayan Margit kapıya, vurup, çok takırdıyor, dua edemiyorum, dedi." (YH, s. 158.) Ben anlatıcı Bayan Margit'in dine olan bağlılığını ara ara kutsal sayılan bazı davranışları vererek pekiştirir. "Kutsal hamur artıklarını yiyor, dedim." (YH, s. 108.)

Anlatıcı, dine olan en belirgin tavrını burada gösterir. Hristiyanlığın peygamberi İsa ile ilgili düşüncelerini ağır ifadeler kullanarak anlatır. Duvarda asılı olan İsa ile ilgili tek gerçek onun çalınmış ve devleti dolandırmış olması olarak gösterilir. Torbadaki diğer İsa'lar gibi onların da zor anlarda satılıp içki masasında harcanacaklarını ifade eder.

Duvarda asılı İsa ile ilgili hakça olan tek şey, çalınmış ve devleti dolandırmış olmasıydı.

Torbadaki öteki İsa'lar gibi, bu da satıldığı gün meyhanenin masasına bırakılan içki parasıydı. (YH, s. 107.)

Anlatıcı, iş yerinden kovulur ve ev sahibi olan Bayan Margit'in yanına gider. Bayan Margit anlatıcının başını okşayarak ona teselli verir. Anlatıcı aslında bu durumdan mutlu değildir ama ev sahibinin bu davranışına da tepki vermez. Bayan Margit teselli sırasında anlatıcıya dua etmesi gerektiğini ve Tanrı'nın her şeyi anladığını söyler. Anlatıcı, bu konuşmalar esnasında İsa'nın kendisine baktığını söyler. Anlatıcı burada "İsa'sı" kelimesini tekrar vermekle, kendisinin aslında İsa'ya inanmadığını söylemek istediğini düşündürür. Yüzbaşı Pjele anlatıcının en korktuğu kişiliktir. Sürekli kendisini takip eden ve sorguya alıp işkence eden kişi olduğu için onun gücü ile Tanrı'nın gücü karşılaştırılır. Anlatıcı, bir ara ellerinin Bayan Margit'in yüzüne inmesinden korkar ve bunu duyusallaşmasına karşılık bir zaaf olarak görür.

Başımı okşuyordu hep, oysa benim içim buz gibiydi. Elini ne itebiliyor ne de ona katlanabiliyordum. Dua etmelisin çocuğum, Tanrı her şeyi anlar, derken İsa'sı da bana bakıp duruyordu. Ben Yüzbaşı Pjele'den söz ediyordum, o ise Tanrı'dan. Ellerimin onun yüzüne inmesinden korkuyordum. (YH, s. 146.)

Bayan Margit figürü romanın neredeyse her yerinde din ile ilgili davranış ve söylemleri ile ortaya çıkar. Bayan Margit yaşamını hak edilmiş bir ceza olarak görür. Anlatıcı, Bayan Margit'in İsa'sının onun tüm bu acılarının nedenini bildiğini söyler. Anlatıcı ironi yaparak Bayan Margit'in bu acıları sevmesinden dolayı, İsa'ya olan sevgisinin her gün arttığından söz eder.

Bayan Margit yaşamını hak edilmiş bir ceza olarak görüyordu. İsa'sı bunun nedenini biliyor, ama ona söylemiyordu. Bayan Margit acı çekiyor ve işte bu yüzden İsa'sını her gün biraz daha fazla seviyordu. (YH, s. 121.)

Anlatıcı, Lola'nın defterini okur. Defterdeki notlarda kilise ile ilgili ifadelere yer verilir. Lola pazar sabahları kiliseye gider. Kilisede bulunan herkesin kaşındığını söyler. Özellikle rahibin de bu kaşınanlardan birisi olduğunu vurgular. Tüm kentin pire içinde olduğunu anlatır.

Dua ederken herkes kaşınıyor, diye yazıyor Lola defterine. Pazar sabahları kiliseye gidiyordu. Rahip de kaşınıyor, diye yazıyor Lola, Ulu Tanrım ve tüm kent pire içinde. (YH, s. 23.)

Lola'ya, onun kiliseye gittiğini garipseyen birisi sorar. Lola buna karşılık o kişiye ötekilerin de gittiği cevabını verir. Lola ötekilere, onları tanıdığını belli etmediğini ifade eder. Oradaki kişilerden birisi Lola'ya onu yukarıda Tanrı'nın, aşağıda da partinin koruduğunu söyler. Anlatıcı, partinin, dünyada sözünün hâkim olduğunu anlatır. Lola defterine annesinin kendisini kiliseye götürdüğünü ve kilise ortamının soğukluğu ile ilgili anılarını yazar. Lola, kilisede çocuklara ayrılan yerde oturup annesini gözlemler. Lola'nın annesi kızı için dua eder. Lola'nın annesi kilisede şarkı söylerken dua eder ve o sırada kızı başka işlerle meşgul olup onları dinler.

Ama sen kiliseye gidiyorsun, dedi birisi. Lola da ötekiler de gidiyor, dedi. Tek yapacağın şey, ötekileri tanıdığını belli etmemek. Seni yukarıda Tanrı, aşağıda parti koruyor, dedi birisi.

Lola defterine yazıyor: Annem beni kiliseye götürüyor. Soğuk, ama rahibin buhurdanlığı sıcak etkisi yaratıyor. Herkes eldivenlerini çıkarıp, kavuşturduğu ellerinin arasına alıyor. Çocuklar için ayrılan sıraya oturuyorum. Annemi görebilmek için sıranın en ucuna kaydım.

Annem benim için dua ettiğini söylüyor, diye yazıyor Lola...

Annem şarkı söylüyor, Tanrım bizi esirge ve ben eldivenimin başparmağı ile oynuyorum. (YH, s. 25.)

Anlatıcı, Hıristiyanlığın mabedi olan kiliseden, bazen başka olaylarla bağlantı kurarak söz eder. “Kiliselerin çanları vurup güneşli ve yağmurlu günleri öğle öncesi ve sonrasına bölüyordu.” (YH, s. 25.) Bir anahtar sesini duymasından önce kilise çanları

duymasını anlatır. “Anahtar şakırtısından biraz önce kilisenin çanlarım duymuştum.” (YH, s. 160.)

Anlatıcı, trende erkekli kadınlı bir grubun kilise şarkıları söylediğini anlatır. Kadınların ellerinde yanan mumlar bulunur, kilisedeki gibi ağır ve aksak şarkıları söylerler. Trenin hareketleri ile şarkının ritmi birbirine uydurulur. Kadınlar, sanki korku içinde, çok belirli belirsiz olmayan hareketlerle şarkılara eşlik ederler. Kompartımanda ortalığı ateşe verecek gibi mumlarla hareketler yaparlar. Kompartımanda bulunan diğer yolcular bu grubun komşu olan köydeki bir tarikatın üyeleri olduklarını kendi aralarında fısıldarlar. Tarikat üyeleri rahatsız edilmek istemediklerinden dolayı kondüktör onların bulundukları yere uğramaz. Kondüktör bunun karşılığında para alır.

Trende erkekli kadınlı, kilise şarkıları söyleyen bir grup varmış. Kadınlar ellerinde yanan mumlar tutuyorlarmış. Ama şarkılar kilisedeki gibi ağır aksak söylenmiyormuş. Uğultuya ve trenin sallantılarına ayak uydurmuşlar. Şarkı söyleyenler sallanıyormuş. Kadınlar tehlike içindeymiş gibi, bağırarak yerine yalvarıyor gibi ince, tiz sesler çıkarıyormuş. Gözleri yuvalarından dışarı uğruyormuş. Kompartımanı tutuşturmak ister gibi, mumları geniş daireler çizerek sallıyorlarmış. Öteki yolcular, onların komşu köydeki bir tarikatın üyeleri olduklarını fısıldamışlar. Kondüktör kompartımana uğramamış, şarkı söyleyenler rahatsız edilmek istemiyorlarmış ve kondüktöre para yedirmişler. (YH, s. 180.)

Tarikat üyelerinden bir kişi trendeki el frenini çeker ve kompartımanda bulunan kişilere dua etmeleri gerektiğini dillendirir. Tren durur ve grup üyeleri trenden inerler. Grubun dua okumakta olduğu yerde daha önceki ayinden kalma mum yığınları bulunur. Anlatıcı, onların alçak göğün altında şarkı söylediklerini söyler. Burada anlatıcının tarikat üyelerine karşı nefreti görülür. Kompartımanda kalan diğer yolcular bu tarikat üyelerinin yaptıklarını izlerler. Edgar ve başka bir adam oturdukları yerden kalkmazlar. Oturan adam bu tarikat üyelerinin treni durdurma eylemi karşısında çok sinirlenir, titrer, dizlerine vurur ve ağlar. Adam, sinirli bir şekilde kendi kendine çok önemli bir işi olduğunu yüksek sesle haykırır. Bu olaydan dolayı çok para kaybettiğini söyler. Adam tarikat üyelerine lanetler savurur.

Bu ıssızlığın ortasında, köprünün bitip başladığı bir yerde, şarkı söyleyenlerin biri imdat frenini çekip burada dua etmemiz gerek, demiş.

Tren durmuş, grup aşağı inmiş. Grubun yanına gittiği çalılıklarda bir önceki duadan arta kalan bir mum yığını varmış. Alçak göğün altında grup şarkı söylüyor, rüzgâr yanan mumları söndürüyormuş. Kompartımanda kalan öteki yolcular pencerelerin önüne yığılıp onları izlemişler. Edgar ve bir başka adam oturdukları yerden kalkmamışlar. Adam tir tir titreyerek yumruklarını sıkırmış. Dizlerine vurup, gözlerini yere dikmiş. Birden hızla kasketini, kafasından çekip ağlamaya başlamış. Kendi kendine, yüksek sesle, geç kaldım, beni bekliyorlardı, demiş. Kasketini yüzüne bastırmış. Tarikata lanetler yağdırıp, bütün para gitti, demiş. (YH, s. 181.)

Anlatıcı, büyükannelerle çocuğun yaşadıklarını dini ritüellerle anlatır. Çocuğun iki büyükannesi bulunur. Büyükannelerden birisi sevgiyle dua etmek için akşam çocuğun yanına gelir. O sırada çocuk tavana bakar. Çocuk koyu renk gözlere bakmaya katlanmaz olduğu zamanlarda uyuma numarası yapar. Büyükannelerden biri duayı bitirmez ve duanın ortasında kalkıp gider. Diğer, şarkı söylemeyi çok seven büyükanne ise şarkıyı bitirir. Şarkı söyleyen büyükanne dua eden büyükanneden dokuz yıl daha fazla yaşar. Anlatıcı, şarkı söyleyen büyükannenin akli dengesini kaybettiğini ve evde bulunan kimseyi tanımadığını söyler. Anlatıcının, büyükannenin diğer büyükanneden daha az yaşamasını özellikle din ile ilişkilendirerek anlatmasında, kendisinin inanca olan soğuk bakışını göstermesi söz konusudur.

Çocuğun iki büyükannesi var. Birisi akşam sevgiyle yatağın yanına geliyor, dua edeceği için çocuk tepesindeki beyaz tavana bakıyor. Öteki akşam sevgiyle yatağın yanına geliyor, şarkı söyleyeceği için çocuk onun koyu renk gözlerine bakıyor.

Çocuk tavana ve koyu renk gözlere bakmaya katlanamadığı zamanlar, uyur gibi yapıyor.

Büyükanneler den biri duayı bitirmiyor. Duanın ortasında kalkıp gidiyor. Öteki büyükanne ise şarkıyı bitiriyor, şarkı söylemeyi o kadar seviyor ki, yüzü çarpılmış.

Şarkı söyleyen büyükanne dua eden büyükanneden dokuz yıl daha fazla yaşıyor. Şarkı söyleyen büyükanne, kendi aklından ise altı yıl daha fazla yaşıyor. Artık j evdeki kimseyi tanımıyor. Şarkılarından başka hiçbir şey anımsamıyor. (YH, s. 34.)

Bir kişi anlatıcıya büyükanneler ile ilgili sınıflandırma yapar. Büyükannelerden birisinin siyah, diğerinin ise beyaz vezir olduğunu söyler. Dua eden büyükanneyi ‘siyah vezir’, şarkı söyleyen büyükanneyi ise ‘beyaz vezir’ olarak tanımlar. Anlatıcı, dua ederken hep karanlık bir şeylerin olduğunu söyler. Anlatıcının karanlık ve din bağlantısını kurması, dine karşı olan negatif düşüncelerini gösterir. Siyah renk genelde olumsuzluk durumlarında kullanılır. “Senin büyükannelerin büyükbabanın vezirleri gibi geliyor bana, demişti. Dua eden siyah, şarkı söyleyen ise beyaz vezir. Dua etmekte karanlık bir şeyler vardır hep.” (YH, s. 65.)

Anlatıcının arkadaşı Georg intihar eder. Bayan Margit onun intihar etmediğini, birisinin onu ittiğini düşünür. Georg’un öyle intihar edebilecek bir yapıda olmadığını söyler. Bayan Margit bu olayın şayet cinayet olması durumunda onun Tanrı tarafından elinden tutulacağını ifade eder. İntihar etmesinde ise cehenneme gideceğini iddia eder. Georg’a sürekli dua eder.

Onu birisi itmiş olabilir, insanları tanıdığımı düşünürüm. Georg öyle birine benzemiyordu. Cinayetse Tanrı elinden tutmuştur, intiharlarda insan cehennem ateşinde yanar. Onun için dua ediyorum, dedi Bayan Margit. (YH, s. 188.)

Anlatıcı ev kirasını geciktirir. Bu durum karşısında ev sahibi Bayan Margit anlatıcıya dua edeceğini ve Tanrı'nın ona yardım edeceğini belirtir. Evinde kalabilecek bir Macar kızın bulunmasının zor olacağını bilir ve yalnız da kalmak istemez. Bayan Margit anlatıcıya, doğar doğmaz Tanrı'nın kendilerini gördüğünü ve gençken kendisinin de dua etmediğinden söz eder. Katolik olduğunu, er geç bir gün dua edeceğini ve bunun için Tanrı'nın insanlardan daha çok vaktinin olduğunu dile getirir.

Tanrı sana yardım eder, ben de yalnız kalmam. Almanya'da Macar bir kız bulmak kolay değil, evimde başkasını istemiyorum. Sen Katolik'sin, bir gün dua etmeye başlarsın. Tanrı'nın yeterince zamanı var, insanlardan daha fazla. Tanrı bizi doğar doğmaz görüyor. Gençken ben de dua etmezdim. (YH, s. 151.)

Bayan Margit daha önceleri de anlatıcıya dua eder. Duayı herkes için yapmadığı ve Tanrı'nın onu duyduğunu söyler. Anlatıcıya kendisinin de dua etmesi gerektiğini ifade eder. "O zamandan beri benim için dua ediyormuş. Tanrı beni duyar, diyordu, bunu herkes için yapmayacağımı bilir. Ama sen de dua etmelisin." (YH, s. 147.)

Anlatıcının büyükannesi ile peder arasında geçen bir olay şu şekilde meydana gelir. Ben anlatıcı, pederin yüzü kızarmış bir halde yanına geldiğini ve öfkeli olduğunu anlatır. Anlatıcının annesi çan çalan kişiye fark ettirmeden levazım odasına girer ve pedere onun bir kırlangıç olduğunu ve beraber uçmak istediğini söyler. Büyükanne Hz. İsa'nın havarileriyle yediği son yemeği anmak maksadıyla, şaraba ekmek batırılarak yapılan bir Hristiyan ayini için hazırlanan ekmeklerin hepsini yer. Peder ayin başladıktan sonra altı kişinin günah çıkardığını ve kutsal ekmeklerin yetmemesinden dolayı iki kişiye ısırılmış ekmekten verdiğini anlatır. Diğer kalan dört kişiye başparmağının ucuyla dokunmak zorunda kaldığını ve bundan dolayı Tanrı'nın huzurunda görevini yapamadığı için üzüldüğünü anlatıcıya söyler. Ben anlatıcının, dini bir ayini anlatırken bu kadar detaya girmesi ve böyle kutsal bir olayı komik bir hikâye ile anlatmak istemesi dine olan bakışının soğukluğu olarak düşünülebilir.

Dün peder öfkeden kıpkırmızı kesilmiş bir yüzle bana geldi. Tanrım bu kadarı da fazla artık, dedi. Büyükanne dün zangoça fark ettirmeden levazım odasına girmiş. Peder kuddas ayini için odaya girdiğinde, rahibin siyah cübbesi ve beyaz yakasını göstererek, sen de kırlangıcsın, demiş, üstümü değiştireyim de birlikte uçalım.

Kuddas ayini için hazırlanan bütün kutsal ekmekleri yemiş büyükanne. Ayin başlamış. Altı kişi günah çıkarmıştı, dedi peder. Komüniona gelip kapalı gözleriyle diz çöktüler. Peder Tanrı huzurunda görevini yapmalıydı. İçinde iki tane, ısırılmış kutsal ekmekten başka bir şey olmayan kupayla dolaşmaya başlamış. Kutsal ekmeği almak üzere ağızlarını açmış bekliyorlarmış. İlk ikisinin dillerinin üzerine ısırılmış kutsal ekmekleri koymuş. Öteki dört kişinin dillerine ise başparmağının ucuyla dokunmak zorunda kalmış. (YH, s. 177.)

Bayan Margit savaştan sonra Almanya’da kalır. Kendisi Budapeştelidir fakat o yıllarda geri dönmek istese dahi sınırların kapanmasından dolayı ülkesine dönemez. Aslında memleket ile ilgili özlemlerini dile getirmese de gözleri bunu ifade eder. O yıllarda Peder Lukas Bayan Margit’a ‘İsa yuvasında değildir’ der. Anlatıcının, Peygamber İsa ile ilgili söylemleri genelde Bayan Margit ile geçen konuşmalarında geçer.

İsa da yuvasında değil, demişti Peder Lukas bana o zamanlar. Bayan Margit gülümsemeye çalışıyor, ama; şimdi burada iyiyim Budapeşte’de beni bekleyen kimse kalmadı, dediğinde, gözleri söz dinlemiyordu. (YH, s. 103.)

Lola, intihar etmeden önce defterine bazı notlar alır. Yapmakta olduğu intihar davranışının iyi bir şey olmadığını ve Tanrı’nın da onu bağışlamayacağını yazar. Yaşamayı halinde doğacak çocuklarının zorluklardan dolayı çobanlık yapmaması gerektiğini düşündüğünden dolayı da intihar eylemini gerçekleştirmek ister. “Yapmak zorunda olduğum şeyi Tanrı bağışlamayacak. Ama benim çocuğum asla kırmızı ayaklı koyunları gütmeyecek.” (YH, s. 27.)

Anlatıcı, anlatımlarında bazen dini imgeleri, halk arasında gıdaların isimlerine benzetildiği örneklemeleri ile verir. Yaşlılar ebegümeci tohumlarına, zihin açıklığı verdiği düşüncesinden hareketle Tanrı bağışı ismini verirler. “Yaşlılar ebegümeci tohumlarına Tanrı bağışı diyorlardı. Onun zihin açıklığı verdiğini söylüyorlardı.” (YH, s. 27.) Anlatıcı dini kelimeleri bazen cümle içinde bir seslenme “Tanrım, belki” (YH, s. 132.) bazen de bir temenni olarak kullanır. “Tanrı korusun ki” (YH, s. 141.) Bazen de cümlelerin gelişine göre kalıplaşmış halk sözcükleri olarak da geçer. “Nerede kaldın Tanrı aşkına.” (YH, s. 168.) Cezalandırmanın gücü olarak da Tanrı’yı bir sığınma objesi görür. “Tanrı cezalandırmalı.” (YH, s. 193.) Anlatıcı, özel bir günde günlük bir olayı anlatırken de dini bir isimle adlandırılmış gün adı kullanır. “Geçen gün Meryem Ana’nın doğum günüydü.” (YH, s. 162.)

Şarkı sözlerinde de bu dini imgeler görülür. Bireyler birilerine ceza verilmesini istediklerinde bu temennileri ezgi yoluyla iletirler. Tanrı cezalandırma makamı olarak değerlendirilir. Şarkının sözlerinde cezalandırma yöntemleri kullanılır. İnsanlar, bu şarkıyı kendileri için ve kaçış planları yaptıklarından dolayı söylerler. Tereza halk arasında sevilmez. Kendisi en lüks şeyleri giyer. İnsanlar Tereza’yı kıskandıklarından dolayı da bu şarkının lanetinin onun üzerinde olmasını isterler. Bu şarkının sözleri romanda ilerleyen bölümlerde tekrarlanır.

Seveni ve terk edeni yalnız

Tanrı cezalandırmalı

Tanrı onu

Böceğin adımı

Rüzgârın uğultusu

Toprağın tozuyla cezalandırmalı

Bu ezgiyi kendileri için ve kaçış için söylüyorlardı. Ama şarkının laneti Tereza için geçerliydi. (YH, s. 94.)

Anlatıcı genelde Hıristiyanlık ile ilgili bölümlere ağırlık verir. Çok nadir de Yahudilik ile ilgili düşüncelerini Bayan Margit figürü aracılığıyla sunar. Bayan Margit Yahudilerin ya çok akıllı olduklarını ya da aptal olduklarını söyler. Akıllılığın ve aptallığın az ya da çok bilmekle ilgisi olmadığını örneklemelerle verir. Bilmenin ve aptallığın Tanrı ile ilgili olduğunu ifade eder. Bayan Margit'in dindar oluşuyla ilgili söylemleri romanın birçok yerinde görülür. Bay Feyerabend'in ter kokmasının Tanrı ile bir ilgisi olmadığını da belirtir.

Yahudiler ya çok akıllı ya da çok aptal olurlar, demişti yine Bayan Margit. Akıllılığın ya da aptallığın, az bilmek, çok bilmekle ilgisi yok, demişti. Bazıları çok bilir, ama akıllı değildir, bazıları az bilir ama aptal değildir. Bilmek ya da aptal olmak, Tanrı ile ilgili. Bay Feyerabend'in çok akıllı olduğu kesin, ama ter kokuyor. Bununsa Tanrı ile ilgisi yok. (YH, s. 106.)

Kurt fabrikada bir kişinin bilerek elinin üzerine bir demiri düşürdüğünü ifade eder. Orada bulunan kişilerin insanlık dışı davranışına şahitlik eder. Başından geçenleri anlatıcıya anlatırken Tanrı'nın bu kişilerin üzerine lanetinin gelmesini istediğini anlatır. O kişilerin kendisiyle yüz yüze gelmemeleri için bir sürü halinde yüzlerini kaçırdıklarını söyler. Kurt da diğer bazı figürler gibi Tanrı laneti ile ilgili isteklerini açıkça dile getirir. "Tanrı'nın üstlerine lanetini yağdırması gerektiğini. Susamış yüzlerini benden kaçırıyorlardı. Bu iğrenç suçluluk içinde sürü gibi karşımda kalakaldılar." (YH, s. 108.)

Ben anlatıcı, Yüzbaşı Pjele tarafından sürekli işkence ve hakaretlere maruz kaldığı bir günün ardından Tanrı ile ilgili beklediği bir dileğin olduğunu vurgular. İnsanların, yaptıkları kötülük sonucunda hemen Tanrı'nın huzurunda cezalandırılması gerektiğini ama bireylerin sallana sallana yollarına devam ettiklerini görmesinden dolayı hayal kırıklığına uğradığını ifade eder. "Derhal Tanrı'nın huzuruna çıkabilecekleri yerde, insanların neden sallana sallana yürüdüklerini anlamadığımı." (YH, s. 117.) Anlatıcının o sıkıntılı anında büyükannesinin söylediği şarkı aklına gelir. Tanrı kavramı şarkıların

içinde bazen yerini alır. Tanrı'nın da yalnız kalmamak adına bulutlardan birisini yanında bıraktığı şeklinde bir yorum yapar.

*Bilir misin, kaç bulut iner
uzaktaki dünyalara
Ulu Tanrı sayar onları sırayla
bir tanesi kalsın diye yanında (YH, s. 118.)*

Ben anlatıcı dinsel objeleri Bayan Margit'in yaşam kesitlerinden örnekler vererek aktarır. Ben anlatıcı eve giderken kunduz kürkü olan bir şapkanın elinde olduğunu söyler. Bayan Margit'in şapka giymediğini ve sadece başörtüsü taktığını anlatır. Bayan Margit, şapka ve kürkün insanları gururlu bireyler yaptığını ve Tanrı'nın gururlu kadınları sevmediğini söyler.

Eve dönerken elimde kunduz kürkü bir şapka ve başımda akşam güneşi vardı. Bayan Margit şapka giymezdi, sadece başörtüsü takıyordu. Şapka ve kürk kadınları gururlu yapar, demişti, Tanrı gururlu kadınları sevmez. (YH, s. 156.)

Bayan Margit anlatıcıya köylülerin peynire un kattıklarından bahseder. Kendisinin bu dedikoduları yapmakla günah işlediğinin de farkında olduğunu ifade eder. Kendisini teselli etmekten de geri kalmaz ve zaten bunu Tanrı'nın da bildiğini ve köylülerin ince insanlar olmadıklarını söyler.

Birçok köylünün peynire un kattığını duydum, dedi Bayan Margit. Tanrı karşısında günah işliyorum böyle konuşmakla, ama Tanrı'nın kendisi de biliyor ki, köylüler hiçbir zaman ince insanlar olamamışlardır. (YH, s. 151.)

Anlatıcı, Yahudilik ve Alman gibi iki kavramı birbirinden uzak görür. Alman'dan Yahudi olunamayacağı izlenimini vermek istediği düşünülebilir. Bayan Grauberg'in aslında Yahudi olduğunun bilinmesine karşılık, kendisinin Alman olduğunu söylediğini dile getirir. İnsanların ondan korkup selamına karşılık verdiklerini eleştirir. “Bayan Grauberg Yahudi, demişti, ama Alman olduğunu söylüyor. Siz de korkup, onun selamına karşılık veriyorsunuz.” (YH, s. 115.)

Anlatıcı başka bir kişi ile ilgili Yahudi kavramını ön plana çıkarır. Bay Feyerabend evin önünden geçerken hapşırır. O sırada anlatıcı pencerenin önüne giderek başını dışarıya çıkarır. O sırada Yahudi olan kişinin kendisini fark edeceğinden dolayı ve bu davranışına anlam veremediğinden ötürü hemen başını geri çeker.

Bay Feyerabend'di. Hapşırda ve cebinden beyaz bir mendil çıkardı. Beyaz mendil, benim gibi birinin bir Yahudi'yi gözetleyeceğini sezebilirmiş gibi, kafamı içeriye çekti. (YH, s. 115.)

Hıristiyanlığın kitabı olan İncil romanın birkaç yerinde geçer. Bay Feyerabend sık sık İncil okuyan bir kişidir. “Bay Feyerabend sık sık daire kapısının önünde bir iskemleye oturup İncil okuyordu.” (YH, s. 106.) Bazen de İncili ile kapının önünde oturur. “Bay Feyerabend İncil’iyle kapısının önünde oturuyordu.” (YH, s. 132.) Anlatıcı, Bay Feyerabend’in İncili okumadığı bir sırada babasından söz eder. “Güneşte oturup İncil okumadığı bir sırada ona babamın eve dönen bir SS askeri olduğundan.” (YH, s. 115.)

6.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI’DA DİN

Herta Müller, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanını Çavuşesku’nun ölümünden üç yıl sonra yayınlattır. Yazar, romanında ağırlıklı olarak komünizm döneminde yaşanan diktatörlük baskılarının, toplum üzerindeki yansımalarını canlandırarak okuyucuya sunar. Komünizm partisinin politikalarından dolayı halkın dinle olan irtibatları sağlıklı görülmez.

Adina iyilik yapmayı sever ve Çingene’ye bir ley para verir. Bu iyilik karşılığında Çingene Adina’ya dua eder. Tanrı’nın, güzelliğini ve şansını açık etmesini temenni eder.

Adina bardağın yanına bir ley koyuyor, çocuk elinin altındaki parayı masadan çekiyor. Tanrı, diyor, güzelliğini, şansını daim etsin. O Tanrı’dan söz ediyor ve Adina onun yüzünü güneşte görmüyor, yalnızca iki açık sarı göz. (TDOA, s. 35.)

Oltacı, rüyasında gördüklerini anlatır. Tanrı’ya seslenir ve O’nun yerde ve gökte olduğunu belirtir. Konuşurken ağzındaki taşların sağa sola çarptığını duyduğunu ifade eder. Duasına devam etmediğini ve kızdığını anlatır. Tanrı’nın taşı ve fındıkları dinlediğini ama kendisini dinlemediğini söyler.

Başımı çevirdim, suya baktım. Aziz Babamız, sen gökte ve yerdesin dedim. Her sözcüğümde taşın ağzında sağa sola çarptığını duyuyordum. Duama devam edemedim, çılgın gibiydim. Tanrı taşı ve fındıkları dinliyordu, beni değil: (TDOA, s. 39.)

Şoför, Adina’ya, tarlanın yanında gezerken ‘Tanrı Tarlası’ denince insanların aklına mezarlık geldiğini dillendirir. Biçerdöverle üç ay boyunca sınırdaki tarlalarda hasat zamanında çalışır. Buğday tarlasına da ‘Tanrı Tarlası’ denmesini savunur. Okulda öğretmenlerin öğrencilerine, iyi bir insanın bir parça ekmek gibi olduğunu anlattıklarını

ifade eder. Şoförün bu temennisinden, ekmeğin iyi bir insan gibi kutsallığına vurgu yapmak istediği düşünülür.

Adina dizlerine sıkıca tutunuyor, tarlanın kenarında bir kuş sallanıyor, en üst daldan bir kuşburnu yiyor, bir kırmızı çaylak, diyor şoför, TANRI TARLASI dendiğinde mezarlık kastedilir, diyor. Biçerdöverin üzerindeydim, üç yaz sınırdaydım, hasat zamanı tek başıma tarladaydım, iki kış da çift sürdüm, yalnızca geceleri. Tarla baygın kokuyordu, buğday tarlasına TANRI TARLASI demek gerek, iyi bir insan bir parça ekmek gibi iyi bir şeydir, denir, öğretmenler bunu okulda çocuklara söylerler. (TDOA, s. 52.)

Clara, kapıcının çok dindar olduğunu, inananları sevmediğini ama onlara saygı duyduğunu, inanmayanları cezalandırdığını söyler. Kapıcı partiye inandığı için, parti sekreterine saygı duyar. Müdüre de güce inandığı için saygı duyar.

Kapıcı çok sofudur, demişti karısı Clara 'ya. Bu nedenle insanları sevmez. İnanmayanları cezalandırır. İnananları sevmez, ama onlara saygı duyar. Parti sekreterine saygı duyar, çünkü o partiye inanmaktadır. Müdüre saygı duyar, çünkü o da güce inanmaktadır. (TDOA, s. 74.)

Clara, bir şeye inananların çoğunun yüksek yoldaşlar olduğundan söz eder. Onların, kapıcının gücüne ihtiyaç duymadığını belirtir. Partinin gücünü arkasına alan kişilerin daha güçlü olduklarını savunur. “Bir şeye inananların çoğu, demişti Clara, yüksek yoldaşlardır, onların kapıcıya gereksinimi yok.” (TDOA, s. 74.) Kapıcının karısı Clara’ya Tanrı’ya inanıp inanmadığını sorar. Clara bazen inandığını bazen de inanmadığını söyler. Kaygıları olmadığında Tanrı’yı unuttuğunu ifade eder. Kapıcı, eşine inanmanın bir yetenek olduğunu daha önceden belirtir. İşçilerin ne Tanrı’ya ne de işlerine inandığını ve onların sadece menfaate, midelerine inandığını iddia eder. Tanrı’ya inanmak yerine pazar günleri bir tavuğu yemeyi tercih ederler. Hristiyanlıkta pazar günleri kiliseye gidildiğinden dolayı ‘pazar günü ve Tanrı’ kelimeleri aynı cümlede kullanılır.

Tanrıya inanır mısın, diye sordu kapıcının karısı. Bazen inanıyorum, bazen inanmıyorum, dedi Clara, kaygılarım yoksa unutuyorum. Kapıcının karısı perdenin kenarıyla telefonun tozunu sildi, kapıcı inanmak bir yetenektir, diyor, dedi. İşçiler ne Tanrı’ya, ne de işlerine inanıyorlar. Kapıcı işçiler için Tanrı, eğer isterse, masalarında kızarmış bir tavuk ve boş bir günden başka bir şey değildir, diyor. Kapıcı kümes hayvanı eti yemez, dedi kadın. Konuşurken camdaki gözlerine ve camdan daha koyu duran önlüğüne bakıyor, kapıcı işçiler Tanrı’ya inanmak yerine kendi ciğeriyle doldurulmuş bir pazar günü tavuğu yemeyi yeğlerler, diyor. (TDOA, s. 74.)

Kapıcı dindar olduğu için, dinle ilgili bilgilerini anlatır. Âdem ile Havva, kümes hayvanları ve biranın yaratılışı ile ilgili insanlar arasında yaygın olan düşüncelerini dile getirir.

Sekizinci günde, diyor kapıcı, Tanrı'nın elinde Âdem ve Havva'dan bir saç tutamı kalmıştır. Bundan kümes hayvanlarını yaratmıştır. Dokuzuncu günse Tanrı uzaya geçirmiştir. Bundan da biray yapılmıştır. (TDOA, s. 83.)

İlije romanın kahramanı Adina'nın arkadaşıdır. Askerken kaçış ile ilgili hayaller kurar. Başka bir ülkeye kaçmanın zorluklarını bilir. Sınırdaki askerlerin acımasızlığını da görür. İlije ağlamakta ve askerlerin, subayların, tankların, avcı hendeklerinin analarına küfür eder. Hatta Tanrılara ve bütün soylara da küfürler savurur. “İlije ağlıyor, askerlerin, subayların, tankların ve avcı hendeklerinin analarına küfür ediyor. Tanrılara ve dünyadaki bütün soylara da.” (TDOA, s. 167.)

Yaşlı bir adam Tanrı'ya sitem eder. Dünyada her şey olabileceklerini fakat yiyecek ekmeklerinin olmadığını söyler. Polislerin köpeklerle birlikte baskı uygulaması sonucu yaşlı adam ellerini kaldırarak Tanrı'ya hitap eder. Tanrı'nın, Rumen oldukları için kendilerini bağışlamasını ister.

Yaşlı adamın sesi kesiliyor. Tanrım, diyor çıplak akasyaya yaslanarak, dünyada neler olabilirdik, ama yiyecek ekmegimiz yok. Bir polis onun üzerine yürüyor bir köpek ve bir polis daha. Bu anda ellerini kaldırıp gökyüzüne doğru haykırıyor, Tanrım, Rumen olduğumuz için bizi bağışla. (TDOA, s. 181.)

Anlatıcı, bir polisin kilise önünde dövülmesine özellikle yer verir. Anlatıcının, kilise polis ilişkisinin diktatörlükteki olumsuz yerinden dolayı bu iki kelimeyi yan yana getirdiği düşünülür. Polis diktatörü temsil eden bir kurum, kilise de Tanrı'yı temsil eden mekân oldukları için bunların tek bir olay içinde verildiği anlaşılır. Bir polisin dövüldüğü bilgisi aslında yeterliyken, polisin donlu ve kilise önünde darp edildiği bilgisinin ilave edilmesi, verilmek istenen fikirlerin soğuk yansımaları olarak görülür. “Kilisenin önünde donlu bir polis dövülüyor, diyor.” (TDOA, s. 215.)

Bir kilise ayininde, Macar papazın bulunduğu ortamda insanlar dua eder ve ilahiler okurlar. Polisler ve askerler de kilisededirler, fakat onlar hem dua etmezler hem de ilahilere katılmazlar. Onlar sadece seyrederek. Anlatıcı, çocukluğu ile ilgili o anısını anlatırken; annesinin kendisine o soğuk ortamda dua okuması ve ilahiler söylemesi halinde üşümeyeceğini söylediğini ifade eder.

Orada Macar papaz oturuyormuş, oraya dua etmek ve ilahi okumak için pek çok kişi gelmiş. Polisler ve askerler de oradaymış, onlar dua etmemiş ve ilahi okumamış, yalnızca seyretmişler. Ortalık soğuk ve karanlıktı, diyor çocuk. İnsan dua eder ve İlahi okursa üşümez demişti annem. (TDOA, s. 183.)

Hristiyanlığın dini temsilcileri olan papaz ve rahiple ilgili gözlemlere de yer verir. “Muhasebeci onun pantolonunu çıkarmış ve rahip de polis başlığını ağaca asmış.” (TDOA, s. 215.) Anlatıcı, papaz ile ilgili olumsuz gördüğü bir olayı anlatır. Papazın içinde bulunduğu içki ortamında polisle dans etmesini betimleyerek verir.

Papaz siyah başlığını bir şişenin boynuna geçirmişti, çorbanın şehriyeleri gri sakalında asılı kalmıştı. Yemekten sonra giysini dizlerine kadar çekmiş ve polisle dans etmişti papaz. (TDOA, s. 199.)

Bir kadın yemek yedikten sonra elini mantosuna sürerek temizler. Kadın Adina ve Paul’e iki mum uzatır. Fakat Adina dua edemeyeceğini söyler. Fakat arkadaşı Paul bir mum yakar. Dini mekânlardaki mum yakma ve mum ile ilgili objeler ara ara romanın bölümlerinde verilir. “Parmağını mantosuna siliyor ve Adina’yla Paul’e iki mum uzatıyor. Dua edemem, diyor Adina, Paul bir mum yakıyor.” (TDOA, s. 220.)

6.3. TEK BACAKLI YOLCU’DA DİN

Herta Müller’in *Tek Bacaklı Yolcu* romanının ana figürü İrene Romanya’dan Almanya’ya göç eder, ama kaçmak istediklerinden asla kurtulamaz. İrene tek başına karşılaştığı zorluklarla mücadele eden bir karakterdir. Romanya’da yaşadıkları sıkıntılı günlerini arada hatırlar. Göç ettiği ülke olan Almanya’da yabancılık çeker. Romanın başlığından da anlaşıldığı gibi, bireyin tek bacak üzerinde durması, zorluklara direnmesi, hayat mücadelesinin her şartta devam etmesi olarak görülür. İrene’nin dine karşı olan negatif bakışı her zaman düşüncelerinde kendisini gösterir. İrene’nin kendi yalnızlığının yanı sıra sokakların ve kiliselerin de yalnız oldukları göze çarpar. “Bir pazar akşamüstü sokak bir kilise kadar boştu.” (TBY, s. 145.) İrene, kilisenin yanındaki boş gökyüzünü ve yalnız kitap okuyan bir kişiyi de yalnızlığa örnekler olarak verir. “Kilise kulesinin yanı başında boş gökyüzünün altındaki bir bankta gazete okuyan yaşlı bir adam.” (TBY, s. 45.) Bu romanda anlatıcı *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanlarına göre din ile ilgili kavramlara daha az yer verir. Anlatıcı, bazen günlük hayatta dil alışkanlığı ile kalıplaşmış cümlelerde dinsel terimler kullanır. Bir sarhoşun konuşmasında “Tanrım, nerede oturuyorum ben.” (TBY, s. 13.) ve “Uyumaktan başka bir şey bilmiyorsun, Tanrım, uyuyabiliyor musun.” (TBY, s. 80.) cümleleri göze çarpar. Bazen de başkalarının düşüncelerini merak ettiğinde Tanrım kelimesini gayri ihtiyarı olarak kullanır. “Tanrım, akşam olup böyle dört bir yana dağıldıklarında ne hissediyorlar acaba.” (TBY, s. 97.)

İrene kiliseye gelen adamlarla ilgili düşüncelerini anlatırken aslında kendisi de buna inanmaz. Kiliseye, mayosuyla gelen adamın bu kıyafetle kiliseye girmemesi ve yasaklanması gerektiğini Stefan'a söyler. Stefan, İrene'nin bu sözlerine karşılık olarak, bunların uydurmaca düşünceler olduğunu dile getirir. İrene, gülümser ve Stefan'a bunun gerekçesini anlatır. İnsanların sevecek kimseleri olmadığına, kentlerin çetrefil durumundan dolayı böyle bir yasaklı cümle ile başlamak arzusunun kendisinde oluştuğunu dile getirir.

Ve güneşten gelen mayolu adamlar kiliseye. Yasak etmek gerekirdi bunu.

Evet, her şey yanlışlıktan ibaret, dedi Stefan İrene'ye. Niye inanıyorsun buna. Uydurmaca bu ve sen inanıyorsun.

Evet, diye gülümsedi İrene, sevecek kimse olmadığına, kentler ise bu denli çetrefil olduğunda hayatıma bir suçla başlama arzusu duyuyorum. (TBY, s. 147.)

YEDİNCİ BÖLÜM

CİNSELLİK

İlk insanların yaratılmasından beri cinsellik toplumsal hayatın bir parçası olmuştur. Rüçhan Gökdağ çalışmasında, cinselliği, bireyin kendi cinsel kimliğini kabul etmesi, cinsinin gereği olarak karşı cinsle ilgilenmesi, araması, birlikte olmaktan ve cinsel ilişkiden hem bedensel hem ruhsal bir haz ve doygunluk elde etmesi olarak açıklar. Gökdağ, cinselliğin biyolojik ve psikolojik olmak üzere iki temel işlevi olduğunu belirtir. Bunlardan birincisinin, biyolojik işlevi olan, çocuk yapmak, dolayısıyla insan neslinin devamını sağlamak, ikincisinin ise psikolojik işlevi olan, haz alma, sevmek ve sevilme gibi bireyin temel ihtiyaçlarının doyurulmasını sağlamak olduğunu ifade eder.¹²⁷

Herta Müller, *Yürekteki Hayvan*, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* ve *Tek Bacaklı Yolcu* romanlarında cinsellikle ilgili konuşmalara çok yer verir. Çavuşesku döneminde ülke ekonomisindeki sıkıntılardan dolayı bazı kadınlar fahişelik yaparak geçimlerini sağlarlar. Diktatörlükle yönetilen Romanya’da gizli polisler tarafından yapılan baskıların sonucunda da kadına yönelik tacizlere rastlanır. Ahlaki açıdan, romanların hiçbir yerinde mutlu, düzenli, sağlıklı bir aile ortamı görülmez. Ahlaksızlık ve fuhuş ortamlarının gerek arkadaşlıklara gerekse aile ortamlarına zarar verdiği aşikardır. Anlatıcı, parti yandaşı bir öğretmenin bir öğrenciye tecavüz etmesini eleştirirken rejime olan öfkesini anlatmak ister. Kadınların yaptıkları fuhuş dışında eşcinsellerle ilgili yaşam kesitlerine de yer verilir. Çavuşesku iktidara geldikten bir yıl sonra kürtaj yasağını getirir. Sadece dört çocuğu olanlar ile parti üyeleri bu kanunun dışında tutulur. Kürtaj yasağından bir yıl sonra Romanya’da doğum ikiye katlanır. Zorunlu olarak o dönemde doğan çocukların çoğu ileriki yaşamlarında okulda, toplumda genellikle verimsiz olurlar. Çavuşesku regl polisi kurdurur. Bu polisler, işyerlerinde alaycı bir şekilde “regl polisi” adı verilen hükümet ajanları, kadınları toplarlar ve hamilelik testleri yaparlar. Eğer bir kadının sürekli bir şekilde hamile kalmadığı tespit edilirse “bekaret vergisi” ödemek zorunda bırakılır. Bundan dolayı da birçok kişi gayrimeşru ilişkilerde bulunur.

¹²⁷ Rüçhan Gökdağ, *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1377, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 744, Eskişehir 2002, 102.

7.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA CİNSELLİK

Kurt, anlatıcıya arkadaşlıkların çok yapmacık olduğunu, tahta ve demir koktuklarını söyler. Kurt kan içicilerin karılarıyla ve kızlarıyla cinsel ilişkiye girmeyeceğini ifade eder. Bazı mekânlarda sürekli fuhuş yapıldığı için sperm lekeleriyle ilgili müşteriyi özellikle niteler.

Sizin aşklarınız var. Tahta ve demir kokuyor, dedi Kurt, benimse yok, ama böylesi daha iyi. Kulağımıza geldiği kadarıyla kaçarken ölenlerin listesini yaparken, kan içicilerin karıları ve kızlarıyla yatamam, dedi Kurt. Liste iki sayfaydı. Edgar listeyi yurtdışına gönderiyordu.

Bir çocuğun adını Tereza'dan almıştım, birkaçınınkini de terziden. Sperm lekeleriyle başı dertte olan müşterisi, kocası ve kocasının kuzeni yaşamıyorlardı artık. (YH, s. 139.)

Tereza ve anlatıcı arkadaşlırlar. Gizli polis Yüzbaşı Pjele Tereza'nın babasını ben anlatıcı ile ilgili uyarır. Tereza'nın ben anlatıcı ile ilgili arkadaşlıklarının iyi olmadığını anlatır. Ben anlatıcının Tereza'yı ahlaki açıdan kötü yönde etkileyeceğini ikaz eder. Tereza, ben anlatıcının babasının konuşmaları karşısında aptal numarası yaparak 'Bunlardan partiyi mi kast ediyorsunuz?' şekline bir soru yöneltir. Ben anlatıcının babası partinin bir genelev olmadığını söyler.

Tereza o akşamüstü gelmedi. Ona fabrikada duran, fotoğrafları vermiştim. Bundan bir gün önce de babasını benimle ilgili olarak uyarmışlardı. Yüzbaşı Pjele, benimle ilişki kurmasının kızını kötü yönde etkileyeceğini söylemişti ona. Bir kırmızı trafik lambası eksikmiş kafamda.

Aptal numarası yapıp Yüzbaşı Pjele'ye, bununla partiden mi söz ediyorsunuz, diye sormuş Tereza. Babası, parti genelev değil, demiş. (YH, s. 140.)

Kurt, Georg'un köyde yalnız olduğunu ifade eder. Fakat Georg'un genç komşusuyla ilişki yaşadığını anlatır. Kurt, Georg'un beraber ilişki yaşadığı kızın bir kan içicinin kızı olduğunu ve onları buğday tarlasından dönerken gördüğünü söyler. Cinsel ilişki yaşadıklarını saçlarındaki otlardan anlar. Kurt, Georg'un sadece kendisinin o kızla flört ettiğini düşünmesini garipser. O kız, daha önce Kurt'la da cinsel ilişki yaşar. Kurt, kızı betimlerken gözlerinin menevişli, poposunun da vapur gibi olduğunu dile getirir. Kızın herkese bacaklarını açtığını, polisle yattığını anlatır. Edgar, köy polisinin bu kızı önce Kurt'un sonra da Georg'un peşine saldırdığını düşünür.

Georg köyden geçerken bütün köpekler havlıyor, dedi Kurt, orada öylesine yabancı ki. Georg yalnız bir konuda yabancı değildi: genç komşularıyla aralarında bir ilişki başlamıştı.

Bir kan içicinin ha bire sırttan kızıyla, dedi Kurt. Daha geldiği ilk akşam, mezbahadan döndüğümde Georg'u bu saf kızla buğday tarlasından gelirken gördüm. İkinin de saçlarına otlar takılmıştı.

Georg, bahçeden bahçeye kızla flört ettiğini sanıyordu, oysa Kurt'a göre tam tersiydi. Kız aynı şeyi daha önce Kurt ile de denemişti.

Gözleri menevişli, dedi Kurt, poposu da vapur gibi... Herkese bacıklarını açıyor. İlkbaharda tarlada polisle yattı, polis havuçların ne durumda olduğuna şöyle bir bakmak ister gibiydi. Edgar, köy polisinin kadını önce Kurt'un sonra da Georg'un peşine saldığından emindi. (YH, s. 163.)

Cüce, dilsiz ve sağır olduğu için sürekli başkaları tarafından cinsel ilişkiye zorlanır. Anlatıcı, cücenin zayıf biri olduğunu ama karnının şiş olduğunu belirtir. Vardiya işçilerinin cüceyi hamile bıraktığını düşünür.

Cücenin yediğı her şeyden çocuk oluyordu. Kendisi zayıf, karnı şişti. Vardiya işçileri onu, belki korunaklı bir ilkbahar gecesinde şişirmişlerdi, gece de dilsiz cüce kadar sessiz olsa gerekti. (YH, s. 164.)

Romanda geçen karakterlerin genelde yaşadıkları cinsel ilişkilerinde aşkın ön plana çıkmadığı görülür. Bireyler, cinsel ihtiyacını görmek amacıyla birbirleriyle ilişkiler yaşar. Ben anlatıcı evli olan bir kişiyle ilişki yaşadığını ve bu kişinin kaçarken karısıyla birlikte öldürüldüğünü anlatır. Ona âşık olmamasına rağmen birlikte yaşadıkları ve sırlarını paylaştıkları birisinin ölümü onu etkiler. Anlatıcı, kendi kendisine onunla neden ormana gidip seviştiğini sorar. Bunun sadece fiziksel bir ihtiyaç olduğundan ve hatta ilişki sırasında gözlerine bakmamasından samimiyetinin olmadığını vurgular.

Bir sonraki çarşamba yaşamıyordu artık, kaçarken karısıyla ölmüştü. Bir yaşam belirtisi beklemiştim. Aşk yüzünden yokluğunu çekmiyordum onun. Ama insan sır paylaştığı birinin ölümüne katlanamıyor. Neden onunla ormana gittiğimi sormuştum kendime o zamanlar. Biraz otların üzerinde onun altında yatmak, etin gerginliğini gidermek ve sonra da bir an bile onun gözlerine bakmamak hepsi buydu belki de. (YH, s. 138.)

Ben anlatıcının başka bir erkekle ilişkisi bulunur. Tereza, anlatıcıya onun bir kişiyle ilgili ilişkisinin olduğunu bildiğini ve hatta herkesin bu ilişkiden haberdar olduğunu söyler.

Onunla ilgili amma soru soruyorsun, onu daha iyi tanıyan sensin. Onunla ilişkin vardı, herkes de biliyordu bunu. Seninle ilgili öğrendiğim İlk şey buydu. Seninle terzide karşılaşmadan önce adam oradaydı. Ben geldiğimde, çıkıyordu. (YH, s. 139.)

Kadınlar, sınır bölgelerinde altınları kaçak olarak getirmek için yolculuk yaparlar. Gümrükten geçtiklerinde korkuları geçer. Kadınlar altınlarını en mahrem yer olan apış aralarında saklarlar. Kadınlar sınırı geçtikten sonra uyuya kalırlar. Sadece terzi apış arasındaki ağrısından dolayı uyuyamaz ve sık sık tuvalete gider. Şoför, kadınların sürekli işemek için otobüsü beklettiğini, bu yüzden de kadınlarla yolculuk yapmanın bir işkence olduğunu anlatır.

Gümrükten geçtikten sonra korkuları da geçmiş, dedi Tereza. Apış aralarındaki altınlarla uyuya kalmışlar. Bir tek terzi uyuyamamış, kokusu acıdığı için ha bire tuvalete gitmek zorunda kalmış. Kadınlarla yolculuk yapmak bir işkence, ay ışığında işeyecekleri tutuyor, demiş şoför. (YH, s. 119.)

Herta Müller, *Yürekteki Hayvan* romanında cinsel ahlaksızlığı olduğu gibi, sansürsüz bir şekilde aktarır. İnsanların birbirlerine cinsel ilişkilerini rahatça anlatmaları, toplumun sosyal ilişkilerindeki çarpıklığın bariz bir şekilde gösterilmesi olarak yorumlanabilir. Terzi, bir müşterisiyle beraber Macaristan'a gittiklerini anlatır. Terzi yolda giderken iş gereği gümrükçüyle flört yaşadığını söyler. Müşterisi de bir dostuyla bu yolculuğa katılır. Terzinin müşterisi, dostuyla beraber aynı odada kalması gerekirken, ayrı bir oda ister. Terzi daha sonra adamın onun odasına geldiğini ve onunla ilişkiye girdiğini haber verir. Otel odasının tavanının sperm olmasını kendisine dert edindiğini anlatır. Cinsel ilişkilerdeki detaylar betimlemeler yapılarak verilir. Anlatıcı, birbirini tanıyan bireylerin kendi aralarındaki cinsel ilişkileri sapıklık içeren cümlelerle ifade eder.

Tavanında sperm lekeleri olan müşterim de dostuyla Macaristan'a geldi. Daha giderken Macar gümrükçüyle flört etmeye başlamıştı bile, iş için dedi Terzi. Ama dostu sonra yapacağını yaptı, otelde ayrı bir oda istedi. Oda yoktu, listede ikisi birlikte gözüküyorlardı. Adam benim odama geldi. Aslında istemiyordum, ama ne yapayım, dedi terzi. Olması gereken oldu tabii, onunla yattım. Otel odasının tavanını dert ettim kendime. (YH, s. 119.)

Sadece menfaat için terzi gümrükçüyle cinsellik yaşar. Terzi bir dahaki sınır geçişi için yatırım yapar. Sonbaharda tekrar sınırdan geçerken mikser geçirebileceğini söyler. Başkasıyla ilişki yaşarken bir başkasıyla ilişkiye girer. Terzi kendi memleketinde olması durumunda o adamla ilişkiye girmeyeceğini dile getirir. Fakat aslında yaptığı bu cinsel sapıklığı yorucu bir günün sonunda kendisinin ve adamın da hak ettiğini vurgular.

Ondan kurtulmak için gümrükçüyle flört ettim. Hem de iş için, dedi Terzi. Sonbaharda tekrar gittiğimde, mikser sokabilirim içeri. İyi para eder... Burada olsa onunla yatmazdım. Ama orada bütün bir günün sonunda hak etmişim bunu. O da hak etmişti. (YH, s. 120.)

Terzi, müşterisinin dostuyla yaşadığı cinsel ilişkiyi bütün çıplaklığıyla anlatır. Adamın cinsel ilişkiye girerken spermlerini tavana kadar attırdığını söyler. Kadının kocası bu lekelerin su lekesi olduğunu düşünür. Toplumsal ahlaksızlığın çöküntüleri gözler önüne serilir. Evli olan bir kadının başka bir erkekle ilişki yaşamasının ahlaksızlığının yanı sıra bu olaydan başka bireylerin haberdar olması da sosyal ahlaksızlığın boyutlarını gösterir. “Müşterimin bir dostu var, odanın tavanına kadar fişkırtıyor. Kocası tavandaki lekelerin sperm lekeleri olduğunu bilmiyor. Su lekesi gibi duruyorlar.” (YH, s. 97.)

Terzi, adamın cinsel organı ile ilgili tarifi benzetmeler yaparak anlatır. Yarı dolu bir su kovaşına cinsel organını takıp taşıyabildiğini ve bunu bizzat kendisinin gördüğünü söyler. Bu olaydan dolayı da müşterisini uyardığını ifade eder. “Yarısı dolu bir su kovaşını çüküne takıp taşıyabiliyor adam, dedi terzi, nasıl yaptığını bir kere gösterdi bana. Müşterimi uyarmıştım.” (YH, s. 97.)

Tereza’nın büyükannesi güneyde bir köyde doğar. Tarlada kavun toplarken hamile kalır. Birkaç kişiyle cinsel ilişkiye girdiği için, kimden hamile kaldığını bilemez. Köylüler onu alaya alırlar ve bu yüzden de trene binip köyden ayrılır. Diş ağrısından dolayı trenin son durağında iner ve bir dişçiye gider. Orada kendisinden yaşlı ve yalnız olan diş doktoruna yaklaşır ve onun yanından ayrılmaz. Adam kendisini geçindirecek maddi varlığa sahiptir. Tereza, büyükannesinin de sırrından başka bir şeyi olmadığını anlatır. Fakat Tereza’nın büyükannesi erken doğum yapar. Dişçi, çocuğun kendinden olmadığını anlar. Büyükanne hastaneden çıkarken dişçi onu almak için gelmez. Büyükanne, dişçinin evine gider. Dişçi, kadını eve almaz ve kendisine bir subayın adresini verir. Büyükanne, subayın evinde hizmetçilik yapmaya başlar.

Büyükannem güneyde bir köyde doğmuş, dedi Tereza. Kavun toplarken hamile kalmış ve kimden kaldığını bilememiş. Köyde alay konusu olmuş. Bu yüzden trene atlayıvermiş. Dişi ağrıyormuş. Buradaki istasyonda raylar sona ermiş. İnmiş. En iyi diş doktoruna gidip, sonra da ona yapışmış.

Adam ondan yaşlıymış ve yalnızmış, dedi Tereza. Onun geçinecek parası varmış, öbürünün sırrından başka bir şeyi yokmuş. Ona bir çocuğu olacağını söylememiş. Erken doğum olursa, çocuğunu kabul edeceğini düşünüyormuş. Gerçekten de babam erken doğmuş. Dişçi onu doğum evinde ziyaret etmiş. Ona çiçek götürmüştü.

Büyükannemin çıktığı gün gelmemiş dişçi. Çocukla birlikte taksiye binip onun evine gitmiş. Dişçi büyükannemi bir daha eve almamış. Ona bir subayın adresini vermiş. Büyükannem orada hizmetçilik yapmaya başlamış. (YH, s. 124.)

Subay her gece kadının yanına gidip onunla yatar. Tereza, subayın, annesinin yatağına geldiğinde, babasının sürekli uyur numarası yaptığını dile getirir. Babasının neden subayın çocukları gibi aynı imkânlarla sahip olduğunu anladığını söyler. Tereza, babasının subaya kimsenin olmadığı zamanlarda baba diyebildiğini ve aynı masada yemek yiyebildiğini anlatır. Tereza, subayın eşinin bir gün büyükannesine bağırıldığını ve o sırada da babasının da subaya baba diyerek hitap ettiğine şahit olur. O esnada subayın eşi durumu anlar ve subaya bu çocuğun ondan olduğunu söyler. Bu olaydan sonra Tereza’nın büyükannesi subayın eşi tarafından evden kovulur. Gayrimeşru ilişkinin aileler üzerindeki olumsuz yansımalarından birisi burada görülür.

Subay yıllarca her gece onun yanına gitmiş. Babam uyur gibi yaparmış. Subayın çocuklarının sahip olduğu her şeye neden kendisinin de sahip olduğunu anlıyormuş. Kimsenin duymadığı zamanlarda subaya baba diyebiliyormuş. Aynı masada yemek de yiyebiliyormuş. Bir gün subayın karısı, bardaklar temiz olmadığı için büyükanneme bağırduğunda, babam, baba bana su verir misin, demiş. Subayın karısı çocuğa bakmış, sonra da subaya. Hık demiş, burnundan düşmüş, demiş. (YH, s. 125.)

Ben anlatıcı, Tereza'ya sorgu sırasında yaşadıklarını anlatır. Ben anlatıcı, gizli polis tarafından sorguya alındığında üzerinde olan her şeyin çıkarılmak zorunda bırakıldığını ve bu çıkarılan giysi ve aksesuarların listesinin yapıldığını ifade eder. Özellikle külot ve külotlu çorap cinsel organları kapattığı için, bunları sıralar. Yüzbaşı Pjele tarafından, çırılçıplak ayakta bekletildiğini, kendisine şarkı söylettiklerini ve onurunun kırıldığını söyler.

Tereza'ya sorgulamanın nasıl bir şey olduğunu anlatıyordum. Durup dururken, yüksek sesle kendi kendime konuşur gibi anlatmaya başlamıştım. Tereza İki parmağıyla sıkı sıkı altın zincirini tutuyordu. Verilerin karanlık keskinliğini bozmamak için hiç kıpırdamıyordu.

1Ceket, 1 bluz, 1 pantolon, 1 külotlu çorap, 1 külot, 1 çift ayakkabı, 1 çift küpe, 1kol saati. Çırılçıplaktım, dedim...

Çırılçıplak köşede dikiliyordum, dedim. Şarkıyı söylettiler bana. Su gibi söylüyordum, onurum kırılmıyordu artık, ansızın yüzünüzleşmiştim. (YH, s. 116.)

Çavuşesku döneminde Romanya'da ekonomik sebeplerden dolayı bazı giyim malzemeleri ve takılar ithal edilir. Özellikle kadınların kullandıkları külotlu ince çoraplar kadınlar arasında çok rağbet görür. Kadınların kozmetik ürünlerine olan bağımlılığı da kendisini gösterir. Genellikle kadınların cinsel kimliklerine yönelik yapılan kadınlar arasındaki kıskançlık da burada görülür. Tereza, her gün farklı elbiseler giyer. Tereza'nın elbiseleri Yunanistan ve Fransa'dan, kazakları İngiltere'den, kotları Amerika'dan, pudraları, rujları, rimelleri Fransa'dan, takıları Türkiye'den, ince çorapları Almanya'dan gelir. Kadınlar o yüzden Tereza'yı sevmezler.

Tereza her gün değişik bir elbise giyiordu. Elbiseleri Yunanistan ve Fransa'dan geliyordu. Kazakları İngiltere'den, kotları Amerika'dan. Pudraları, rujları ve rimelleri Fransa'dan geliyordu, takıları Türkiye'den. İnce çorapları ise Almanya'dan. Bürolarda çalışan kadınlar Tereza'dan hoşlanmıyordu. (YH, s. 94.)

Anlatıcı, kızların süslenmek için kullandıkları objeleri betimleyerek verir. Anlatıcı, her yatağın altında bir bavulun olduğunu ve içinde örme ve pürüzsüz ince çorapların bulunduğunu anlatır. Kızların, saç jölesi, rimel ve ojeye olan tutkularını ve yataklardaki yastıklarının altında da rimel kutusunun olduğunu dile getirir.

Her yatağın altında içinde pamuklu çoraplar olan birer bavul vardı. Onlara ülkede örme çorap deniyordu. Jilet gibi incecik ve pürüzsüz külotlu çoraplar giymek isteyen kızlar için örme çoraplar. Sonra saç jölesi istiyordu kızlar, rimel ve oje de.

Yataklardaki yastıkların altında altı tane rimel kutusu vardı. (YH, s. 12.)

Anlatıcı, cinselliği çağrıştıran iç çamaşırı gibi nesnelere sürekli romanın birçok bölümünde işaret eder. Kadının bacaklarını tarif ederken keçilerin bacakları gibi ince olduğunu söyler. “Karanlıkta çorapların içindeki bacakları beyaz keçilerinki gibi inceymiş. Külotlu çorap yokmuş ayağında.” (YH, s. 189.) Anlatıcı, figürlerden Lola’yı anlatırken; onun akşamları uzun süre yıkanmayan külotlu çoraplarını pencereye astığını söyler.

Akşamları Lola külotlu çoraplarını ayaklarından tutturarak pencereye asıyordu. Çoraptan sular damlamıyordu, çünkü hiç yıkanmıyorlardı. Çoraplar pencerede sallanıyordu. (YH, s. 17.)

Anlatıcının arkadaşı Tereza gizli polis olan Yüzbaşı Pjele için çalışır. Yüzbaşı Pjele Tereza’yı anlatıcının yanına göndererek bilgiler edinmesini ister. Anlatıcı, arkadaşı Tereza’nın muhbirlik yaptığını öğrenir ve arkadaşına hayatında kendisini bu kadar çıplak hissetmediğini söyler. Anlatıcı, daha önce birçok kez sorgu sırasında soyunur. Fakat o soyunmalardaki çıplak halinde yaşadığı travmalardan daha çok, o anki durumun zor olduğunu ifade eder. “Onun karşısında soyunmak bile senin karşındaki kadar çıplaklık duygusu vermedi.” (YH, s. 127.)

Anlatıcı, Yüzbaşı Pjele tarafından sorgulanır. Yüzbaşı Pjele sorgu sırasında anlatıcıya onun özel ders verdiğini, insanları kışkırttığını ve fahişelikle geçindiğini söyler. Yüzbaşı bu yaptıklarının hepsinin yasaya aykırı olduğunu bildirir. O sırada Pjele büyük parlak çalışmasında masasında otururken anlatıcı da çıplak günah masasında duvara sırtı dayalı oturur.

Özel ders, halk kışkırtıcılığı ve orospulukla geçiniyorsun, dedi Yüzbaşı Pjele. Hepsi de yasaya aykırı. Yüzbaşı Pjele büyük ve parlak çalışma masasında otururken, ben duvara dayalı, küçük ve çıplak günah masasında otuyordum. (YH, s. 158.)

Anlatıcı, bir çocuğun cinsel organı bölgesi hakkındaki konuşmasına şahitlik eder. Çocuk, anlatıcıya apış arasında tüylerinin çıktığını söylerken utanır. Anlatıcı büyükannesinden duyduklarını çocuğa söyler. Büyükannesinin bunun normal sayıldığını ve erken erkekleşmenin bir göstergesi olduğunu kendisine söylediğini ifade eder. Çocuk bunları duyduktan sonra hızla oradan uzaklaşır.

Çocuk tavşan gibi ağzını büzüp elini apış arasına götürdü: Benim buramda tüyler çıkıyor. Bu normal, dedim. Büyükanne diyor ki, fazla erken erkekleşiyordum. Koşarak uzaklaştı çocuk. (YH, s. 135.)

Ben anlatıcının annesi mektubunda Bayan Margit'in kendisine kızının üç adamla çıkmakta olduğunu yazar. Annesi kendisini teselli etmek için çıktığı kişilerin Alman olmasına sevinir. Fakat bu davranışının ahlaksızlık olduğunu söyler. Annesi, evladının okuması için yıllarca çalıştığını ve bunun karşılığında da kızının kendisine fahişelik yaparak teşekkür ettiğini ifade eder. Annesi fabrikadan da birisini bulabileceğini yazar. Annesinin korkusu, günün birinde kızının karşısına bir İtalyan çıkarıp kocası diye tanıştıracak olmasıdır.

Annemin bel ağrılarından sonra şunlar yazılıydı: Bayan Margit bana senin üç adamla çıktığını yazdı. Çok şükür ki, Alman'mışlar, ama gene de bu yaptığın çok ahlaksızca bir şey. Evladın okusun diye yıllarca devlete para ödüyorsun, o zaman iyisin. Sonra fahişelik yaparak sana teşekkür ediyor. Fabrikadan da bulursun bir tane. Tanrı korusun ki, günün birinde karşıma bir İtalyan çıkarıp kocam diye tanıştırmazsın. (YH, s. 141.)

7.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA CİNSELLİK

Anlatıcı, baş kahraman Adina ile Kurt arasında yaşanan cinsel ilişkileri anlatır. Kurt'un cinsel organı ile ilgili aşamalar ifade edilir. "Adina elma kurdunun yolunu karnında hissediyor Kurt cinsel organının tüylerinin arasından ve bacaklarının iç tarafından geçerek dizlerine iniyor." (TDOA, s. 20.)

Subay, karısının arkasından banyoya girer. Karısı klozet kapağının üzerinde oturur. Subay, çizmelerini çıkarır. Karısı ona leyleği çıkarmasını söyler. Leylekten kasıt subayın cinsel organıdır. Subay pantolonunu çıkarır ve karısına verir, ardından külotunu çıkarır ve açılmış bacaklarıyla dizlerinin üzerine leğende oturur. Cinsel organı suda sallanır. Adamın yumurtalarının suda gömülmesi durumunda karısı sevinir ve kocasının birisiyle cinsel ilişki yaşamadığını düşünür. Subayın yumurtalarının suyun üzerinde yüzmesi durumunda kadın ağlar ve eşine bağırır. Kadın, yumurtalarının boşaltmasının izahını kocasından bekler. Subay, karısının bu tutumu karşısında yeminler ederek masum olduğunu söyler.

Karısının peşi sıra odadan geçerek banyoya gider. Karısı klozet kapağının üzerine oturmuştur bile, çizmelerini çıkarır ve kapının önüne koyar. Kadın, leyleği dışarı çıkar, der. Subay üniformanın pantolonunu çıkarır, karısına verir, kadın pantolonu katlar, koluna kadar. Subay külotunu çıkarır, açılmış bacaklarla leğenin üzerine oturur, kendini dizlerinin üzerine bırakır, aynanın üzerindeki mavi çinilere bakar. Cinsel organı suya sallanmıştır. Yumurtaları suya gömülürse karısı, iyi, der. Yumurtalar suyun üzerinde yüzerse, kadın ağlamaya başlar ve bağırır, içini boşaltmışsın, çizmelerin bile pörsümüş. Subay başını

dizlerinin arasına eğer yüzmekte olan yumurtalarına bakar, yemin ederim, der, sevgilim, yemin ederim. (TDOA, s. 30.)

Romanın bazı bölümlerinde anlatıcı cinsel organı leylek diye isimlendirir. Subayın eşi leyleği külotuna sokmasını ister. “Ve subaya, leyleğini külotuna sok, der. Subay ayağa kalkar, külotunu giyer.” (TDOA, s. 31.) Adam, Adina’ya, hoşuna gittiğini ve onunla yatmak istediğini söyler, onun yatakta iyi sevişecek bir yapısının olduğunu argo kelimeler kullanarak ifade eder. Adina adamdan defolup gitmesini ister.

Hoşuma gidiyorsun, diyor adam, taşın üzerine bir günebakan çekirdeği kabuğu tükürüyor, yatakta iyi olmalısın. Şurada bir sıra var, sıranın üzerinde boş bir şişe duruyor, mutlaka iyi s...şirsin, diyor adam ve sonraki sırada oturulacak yerin çivileri çıkmış. Adina, defol, diyor, üçüncü boş sıraya oturuyor. (TDOA, s. 171.)

Adam Adina’ya taciz etmekte ısrar eder. Adam Adina’ya bakarak güler ve pantolonunu açar. Cinsel organını eline alır ve ırmağa işer. Adina bu görüntü karşısında kendisini iyi hissetmez ve tiksindir. Adam cinsel organından damlayan damlaları silkeler ve bunları yaparken de Adina’ya bakarak kendisiyle beraber olması karşılığında ücretini ödeyeceğini söyler. Adina oradan uzaklaşırken arkasından adam ona ağzına boşalmak kaydıyla ücret olarak yüz ley vereceğini anlatır.

Adam ayağa kalkıyor; zararı yok, diyor, zararı yok. Adam için için gülüyor, pantolonunu açıyor, cinsel organını eline alıyor. O halde sana veda ediyorum, diyor ve ırmağa işiyor. Adina ayağa kalkıyor, tiksintiden dili gözlerinde, ilk adımda döşeme taşlarını görmüyor. İki kulağından başına soğuk suyun yükseldiğini hissediyor. Adam kamışından damlaları silkeliyor. Ücretini öderim, diyor Adina’nın arkasından, sana yüz ley veririm ağzına boşaltayım. (TDOA, s. 172.)

Bir adam savaşta yaşadığı cinsellikle ilgili anılarını anlatır. Adam adını hatırlamadığı bir köye gittiğini, bir camdan içeri bakarken oturan bir kadının dikiş makinesinin yanında perdeleri dikişini gördüğünü söyler ve kapıyı çalarak su ister. Kadın kapıyı açar ve adama su ikram eder. Adam kepçelerle ardı ardına su içer. Daha sonra su içerken kadının beyaz ve kalın baldırlarını gördüğünü anlatır. Adam suya bakarken kadını tümüyle çıplak görür. Kadın adamı yere yatırır. Kadının altında külotu bulunmaz. Orada ikisi cinsel ilişkiye girerler. Adam sevişme anında kadının konuşmaları karşısında sessiz kalır.

Karpuzlardan korkan, oltacı kaşındı, savaşta, dedi, küçük bir köydeydim. Adını unuttum. Bir camdan içeri baktım, içeride bir kadın dikiş makinesinin başında oturuyordu. Beyaz bir dantel perde dikiyordu, perde yere sarkmıştı. Kapıyı çaldım ve SU, dedim. Kadın kapıyı açtı, perdeyi önü sıra kapıya sürükledi. Su kovaşında bir kepçe asılıydı. Kepçeleri peş peşe boşaltım, su içerken de kadının baldırlarını görüyordum, kalın ve beyaz. Yalnızca su kovaşına bakıyordum, onu suyun içinde tümüyle çıplak gördüm. Su soğuktu ve damağım

sıcaktı, boynum kulaklarımda çarpıyordu. Beni yere çekti, elbisesinin altında külodu yoktu. Danteller batıyordu, karnının dibi yoktu. Hiçbir şey söylemedi. Bunu sık sık düşünürüm, sesini hiç duymadım. Ben de bir şey söylemedim. (TDOA, s. 36.)

Günebakan çekirdekli oltacı, karısıyla yaşadığı en mahrem cinsel ilişkisini anlatıcıya anlatır. Karısıyla cinsel ilişki sırasında eşinin inleme seslerinden dolayı komşuların rahatsız olduklarını ve duvara vurduklarını ifade eder. Komşuları, adamın eşini dövdüğünü düşündüklerinden dolayı, dayak olayına son vermesi için adama bağırlarlar. Adam eşinin cinsel soğukluğunun olduğunu ve sadece ağzının bağırmakla iş yaptığını belirtir. Adam eşinin üzerine yattığını ve onun gözlerinin fal taşı gibi oluşunu izlediğini, sarkık çenesinin hareketliliğini nasıl takip ettiğini anlatır. Karısının, bu cinsellikten hoşlanan biri gibi davranmadığını, sanki bir dolabı kaldırırken inleme sesleri çıkaran birisi olarak gördüğünü söyler.

Günebakan çekirdekli oltacı gömleğinin eteğinden bir ipliği ısırp kopardı, bunun nedeni baldırlar, dedi. Ben üzerinde yatarken karım öyle inliyor ki, gece yarısı komşular duvara vurup, onu dövmeyi kes, diye bağırlıyorlar. İniltinin arkası boş, bunu çoktandır biliyorum, geceliğinin altında her şey soğuk, yalnızca ağzı bağırlıyor. Onun üzerinde yatıyorum ve karanlığa alışıyorum, fal taşı gibi açılmış gözlerini görüyorum, daha yukarıda alnını, ay gibi gri sarı ve sarkık çenesini. Ağzını nasıl çarptığını görüyorum. Burnumla açılmış gözlerine vurabilirdim, yapmıyorum. O bir dolabı kaldırmaya çalışan biri gibi inliyor, hoşlanan biri gibi değil. (TDOA, s. 37.)

Anlatıcı, iş yerinde çalışan erkeklerin banyoya gidiş çıkışlarını kadınların nasıl takip ettiğini anlatır. Erkekler günlük iş önlükleriyle merdivenden yukarı çıkıp soyunma odalarına geçerler. Oradan da çıplak bir vaziyette duşların olduğu yerlere doğru giderler. Sıcak geçidin olduğu yerde buhar yayılır. Yılın belli bir döneminde ışık durur ve koridoru aydınlatır. Koridordaki aydınlık o kadar çoktur ki erkeklerin bir kapıdan diğer kapıya geçişleri net bir şekilde görülür. Çıplak erkekler yerler kaygan olduğu için yürürken çekinerek yürürler. Anlatıcı, erkekleri betimler; büyük göbeklerinin ve ince sırtlarının olduğunu, karınlarının iri tüylü ve uyluklarının zayıf olduğunu belirtir. Cinsel bölgelerdeki tüylerin en ince ayrıntıları da verilir. Erkek hayalarının tavan arası pencereden görülmediği, ama sadece kamışlarının görülebildiğini söyler.

Erkekler her günkü gibi iş önlükleriyle merdivenden yukarı geçide çıkıyor, buradan da sol kapıdan içeri giriyorlar. Bir süre sonra çıplak olarak sol kapıdan dışarı çıkıyorlar, koridoru geçerek sağ kapıdan duşlara giriyorlar. Sıcak su geçide buhar yayıyor. Ancak mayıstan eylüle kadar, güneş öğleden sonranın ilerlemiş saatlerinde fabrika avlusunun öbür tarafına, tele eğri olarak vurduğunda merdivenlerdeki ışık durur ve koridoru aydınlatır. Öylesine aydınlıktır ki, buharı yarar ve çıplak adamların bir kapıdan ötekine gittiği görülür.

Çıplak adamlar ayaklarını kıvrırlar, boğumlu parmaklarıyla çekinerek basarlar, beton zemin her zaman ıslak, soğuk ve kaygandır. Onların büyük göbekleri ve ince sırtları vardır, omuzlarını kısarlar. Karınları tüylüdür, uylukları zayıftır. Cinsel bölgelerindeki tüyler iri bir

düğümdür. Hayaları tavan arası penceresinden görünmez. Yalnızca sallanan kamışları görünür. (TDOA, s. 112.)

Kadınlar kendi aralarında erkeklerin cinsel organlarını yorumlarlar. Mara, sarışınların beyaz kamışlarının olduğunu söyler. Eva da bütün Moldovyalıların beyaz cinsel organları olduğunu anlatır. Maria da Eva'ya katılmadığını ve yaşlı Georg'un öyle olmadığını ifade eder. Araya Clara girer ve o kişinin cinsel organını henüz görmediğini söyler. Kadınların kendi aralarında cinsellikle ilgili konuları çekinmeyerek birbirine anlattıkları rahatça görülür.

Sarışınların öylesine beyaz kamışları var ki, diyor Mara. Eva onun sırtına yaslanıyor, bütün Moldovyalıların beyaz kamışları vardır, diyor. Hayır, diyor Maria, yaşlı George'nin yok. Onunkini henüz görmedim, diyor Clara...

Cüce, diyor Maria, aman Tanrım, cüceninki en büyük. En küçük adam en büyük değnekle yürüyor. (TDOA, s. 113.)

Paul, Adina'yı yıkanırken izler. Adina leğende köpükler içerisinde çıplak göğüsleri ortada yıkanır. Adina arkadaşının göğüslerini elleyeceğini bilir. Bunu bekler ama katlanmak istemez.

Çünkü Adina'nın göğüsleri çıplak leğenin üzerinde sallanıyor ve sabun köpürüyor ve Adina onun ateş gibi yüzü, soğuk elleriyle göğüslerini tutacağını biliyor. Bunu bekliyor, ancak katlanamıyor da. (TDOA, s. 206.)

Baş kahraman, Adina ve Clara bir örtü üzerinde uzanırlar. Adina çıplaktır. Clara ise sadece mayosunun alt kısmını giyer. “Adina ve Clara bir örtü üzerinde uzanmaktadırlar. Adina çıplaktır, Clara ise yalnızca mayosunun alt parçasını giymiştir.” (TDOA, s. 10.) Kadınların birbirleriyle cinsel konulardaki rahat tavırları görülür. Fabrikada çalışan kadınlar ayaküstü alelacele yaşadıkları aşk ilişkilerini anlatırlar. “Herkes fabrikada ayakta ya da yatarak, aceleyle yaşanan aşk ilişkisinden söz eder. Bu aşk ilişkisinden söz eden sözcükler de aceledir.” (TDOA, s. 80.)

Paul Adina'yı dudaktan öper. Adina öpüşme sırasında gözlerini kapatır ve Paul'ün cinsel organını karnında hisseder.

Paul, Adina'yı öpüyor, onun ağzında asılı kalıyor. Paul'ün elleri sıcak, Adina gözlerini kapıyor, onun sert organın karnında hissediyor. Adina dudaklarını çekiyor, alnını onun boynuna dayıyor. (TDOA, s. 107.)

Aile ortamında, cinsel çağrışımları akla getiren, organların betimlemesi rahatlıkla yapılır. Kadının baldırlarının büyüklüğünden dolayı besiye çekilmiş domuz benzetmesi karşımıza çıkar. “Kadının baldırlarını görmeliydin... Kadının bir baldırları vardı ki, diyor

anne, besiye çekilmiş domuz gibi.” (TDOA, s. 125.) Ayrıca anlatıcı, cinsel davranışları olağan olaylar gibi sansürsüz anlatır. Pavel ile eşinin arasında geçen öpüşme anları anlatılır. “O da dudaklarını onun kulağına bastırıyor. Öpücük boynuna, yanaklarına, alınına yayılıyor.” (TDOA, s. 126.) Arkadaşların birbirlerini cinsel ilişkileri ile ilgili uyarmaları anlatıcı tarafından aktarılır. Anlatıcı, Adiana’nın Clara’ya onun cinsel hayatıyla ilgili uyarılarını ifade eder. “Böyle biriyle yatağa giriyorsun, diyor Adina.” (TDOA, s. 179.) Adina külotlu çorabını giyer. Külotlu çorabını giyerken an ve an davranışlar detaylı olarak verilir. Anlatıcı, Adina’nın geceliğini külotlu çorabın içine sokma anını anlatır.

Adina külotlu çorabı giyiyor, bacakları külotlu çorabın içinde değil. Mantosunu giyiyor, kolları mantonun içinde değil. Yalnızca gecelik mantodan sarkıyor. Geceliği külotlu çorabın içine sokuyor. (TDOA, s. 159.)

Adina ve Paul Liviu’nun düğününe giderler. Paul gelinin bir kuzuya benzediğini ve hiç ot yememiş birisi olarak görüldüğünü söyler. Ot yememiş kuzu ile hiç cinsel ilişki yaşamamış birisinin kastedildiği düşünülür. Paul gelini kucaklayıp öper.

Yazın, Adina ile Paul, Liviu’nun düğününe geldiklerinde bu genç kadın beyaz duvak ve uzun elbise, bir kuzuya benziyordu. Hiç ot yememiş bir kuzu, demişti Paul o zaman. Kadını kucaklayıp öpmüştü, Liviu yalnızca el sıkışmış ve yüzünü çekmişti. (TDOA, s. 199.)

Adam ve kız arabayla mısır tarlalarının olduğu yere giderler. Arabanın camları açık, otoyola yakın bir yerde sevişirler. Adamın külotu yerde, pantolonu da direksiyonda asılı durur. Adamın çıplak olduğu anlaşılır. Kızın da külotu adamın ayakkabısının yanında bulunur. Doğal bir ortamın sesleri arasında cinsellikle betimlemeler yapılır. Anlatıcı, mısır tarlasındaki gökyüzünün renksizliğinin kızın alınına çöktüğünü söyler. Cinsel ilişkideki sıradanlığı gökyüzündeki renksizlikle örneklendirir. Cinsel ilişkiler genelde ya bir ihtiyaç ya da maddi bir menfaat karşılığı yapılır. Romanın genelinde, daha çok aşksız ruhsuz bir cinsellik görülür. Akyıldız Ercan, ikili ilişkilerde karşı cinslerin çoklukla yaşadığı aşk (ero) yani eraste (seven) ve eromen (sevilen) arasında olması gereken tensel duyarlı bir birliktelikten ziyade kadının bedeni arzularının boşalmasını sağlayan, parası ödenip satın alınabilecek bir meta olarak söz konusu edildiğini belirtir.¹²⁸ Gürsoy,

¹²⁸ Cemile Akyıldız Ercan, *Cinsiyetin Toplumsal Rol’deki Yeri, Elfriede Jelinek’in Seçilmiş Romanlarında kadınlık*, Çizgi Kitabevi, Konya Şubat 2014, 98.

insanların karşı cinsle genellikle duygusuzca cinsellik için birlikte oluklarını ve aşk diye bir şeyin zaten olmadığını söyler.¹²⁹

Adamın dirseği onun saçlarının üzerinde duruyor. Ağzı solumakta, karnı itişirip duruyor. Kız yüzünü arkalığa gömüyor. Bilekte saatin tik takını duyuyor. Tik tak, oto yollar, öğle tatilleri ve benzin kokmaktadır. Adamın külotu yerde düriyor, pantolonuysa direksiyonun üzerinde asılı. Camın ardından mısır sapları eğilerek kızın yüzüne bakıyorlar. Kızın külotu adamın ayakkabısının altında. Mısır koçanlarındaki saçlar yoluk ve kırılan. Mısır yaprakları kuru kuru hışırdamakta, saplar birbirine çarpıyor. Uçlarının arasında renksiz gökyüzü beliriyor. Kız gözlerini kapatıyor. Mısır tarlasındaki renksiz gökyüzü kızın alnına çöküyor. (TDOA, s. 110.)

Clara ve Paul arasında geçen cinsellik olduğu gibi sansürsüz anlatılır. Clara elini Paul'ün külotunun içine sokar. Clara'nın cinsel organı sıcaktır, Paul'ün cinsel organı ile birleşir.

Clara'nın eli Pavel'in külotunun içinde. Saçları onun yüzüne dökülüyor, taş gibi donmuşlar, efendim, diyor ağzı, Clara'nın uylukları sıcak, karnı derin ve Pavel'in organı gömülü. (TDOA, s. 138.)

Anlatıcı, romanda sık sık iç çamaşırlarıyla ilgili detayları verir. Clara'nın külotunu giymesini açıklarken “Clara külotunu giyiyor.” (TDOA, s. 110.) Başka bir yerde külotlu çorapların ter kokmasını açıklarken betimlemeler yapar. “Külotlu çoraplar kış teri kokuyor. Adina bunları trendeki sallanma gibi çıplak bacaklarına geçiriyor.” (TDOA, s. 154.) Adina'nın soyunma anları ve iç çamaşırı nesneleri olan külotlu çorap ve gecelik ile ilgili soyut kavramlar kullanır. Yatağın ve geceliğin soğukluğunu, ortamın ve ruh halinin donukluğunu anlatmak ister. “Mantosunu ve külotlu çorabını çıkarıyor. Yatağa yatırıyor. Ayak parmakları soğuk, gecelik ve yatak da soğuk.” (TDOA, s. 161.) Anlatıcı, kıyafetlerle ilgili davranışları sık sık verir. Özellikle iç çamaşırı objelerini öne çıkarır. “Burada mantosu, odada bir sandalyenin üzerinde, biraz ötede külotlu çorabı yerde duruyor.” (TDOA, s. 161.) Anlatıcı, Clara'nın iç çamaşırı ve iç çamaşırının kapattığı cinsel organlarındaki tüyleri anlatır. “Clara'nın bacakları birbirinden iyice ayrılmış, dizlerinin arasında elleri duruyor. Külotun kasığı kestiği yerde tüyler var.” (TDOA, s. 9.) Cinselliği çağrıştıran iç çamaşırlarının yanı sıra, bireylerin tuvaletteki idrarını yapma eylemini de detaylı olarak ifade eder. “Klozetin kapağını kaldırıyor. Tuvalet tükürüyor. Sonra çişini yapıyor”. (TDOA, s. 128.) Clara'nın üzerindeki kıyafetlerini anlatırken cinselliği çağrıştıran külotlu çoraplar ile makyaj malzemelerinden de detaylar verir.

¹²⁹ Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 66.

“Kahve Pavel’den, küp şeker, Clara’nın içtiği sigara, giydiği kazak, pantolon, külotlu çorap da. Kúpeler, far, ruj da. Dün akşamki parfüm de.” (TDOA, s. 141.)

Clara ile Adina arasındaki arkadaşlığın, sosyal ahlaksızlık boyutlarına örnek olarak gösterildiği düşünülebilir. Adina ve Clara Pavel ile cinsel ilişki kurarlar. Clara ile Adina bu ilişkilerini rahatça konuşabilirler. Clara, Adina’ya Pavel ile görevi gereği ilişkiye girdiğini anlatır. Pavel’in ikisini arzuladığını, birisini kışın birisini de yazın kullandığını ifade eder. Adina, Pavel’i tarif ederken onun erkeklere karşı yumruğunun, kadınlara karşı da cinsel organının sertleştiğini söyler. Anlatıcı, cinsellikle ilgili betimlemeler yaparken kelimelerin sansürlenmesine girmez, olan olayları ve düşüncelerini olduğu gibi aktarır.

Bu herif seni görev gereği düzüyor, o ikimizi de istiyordu, birimizi yazın, birimizi kışın, diyor Adina, sabahları uyandığında kafasında iki göz iki istek var erkeklere karşı yumruğu sertleşiyor, kadınlara karşıysa kamışı. (TDOA, s. 179.)

Athkarıncadan sorumlu Mihai adındaki kişi, biletleri kontrol eder. Biletlere bakarken biletin bir köşesini koparır. Büyük kızların bilet almamaları karşılığında elini onların külotlarının içine sokar. Cinsel zevkini giderdiği için onlardan ücret almaz. Bu durumu köyde yaşayan birkaç kişi muhtara şikâyet ederler. Fakat muhtar, bu durumu umursamayıp zararı yok diye geçirir. Anlatıcı, cinsel sapıklıkla ilgili olayı anlatırken bunun köy yaşamındaki rahatlığı ve insanların kayıtsızlığını gözler önüne serer.

Mihai biletleri ister, her birinin bir köşesini koparır ve köşeleri bir şapkanın içine atardı. Daha büyük kızları, yazın binmeden önce büyük bir sandığın arkasında onların külotlarından içeri elini sokabildiği için, bedava bindirirdi. Birkaç kişi muhtara, yakınacak oldu, ama muhtar, zararı yok, dedi canınızı yakmıyor ki. (TDOA, s. 216.)

Ülkede gayrimeşru ilişkinin boyutları had safhadadır. Anlatıcı, olay kahramanlarının cinsellikle ilgili rahat ve soğuk dünyalarını anlatırken, en ufak detaylara yer verir. Günlük yaşamda cinselliğin, toplumun büyük kesiminde gayri ahlaki izlenimleri romanda görülür. İnsanlar genellikle تنها olan yerlerde cinsel ihtiyaçlarını giderir. Oltacıların su kenarlarında balık yerine ağlarına delinmiş çorap ve şişmiş külot avlamaları cinselliğin toplumda geldiği durumu göstermek için bir gösterge olarak görülür. “Oltacılar ırmaktan suda boğulmuş ot, delinmiş çorap ve şişmiş külot avlıyorlar.” (TDOA, s. 27.)

Hizmetçi müdürle cinsel ilişkide bulunur ve bundan çevredeki insanlar haberdardır. Elektrikçi olan adam eşinin müdürle seviştiğini bilir. Hatta hizmetçinin eşi ile müdür

arasında bu yüzden tartışma ve fiziki müdahale olur. Aile müessesesinin geldiği olumsuz durum burada görülür.

Hizmetçinin kızı Adina'yı ayağıyla dürttü, temizlikçi kadın herşeye cesaret ediyor, dedi, müdür onunla yatıyor. Kocasını elektrikçi, dün okuldaydı, müdürün masasına tükürmüş ve elbisesinden iki düğme sökmüş. (TDOA, s. 67.)

Kadınlar erkekleri duştayken buharın ve güneş ışıklarının yardımıyla sürekli izlemek için en uygun anı beklerler. Fakat güneşin bazı aylardaki binanın içine giriş yönü erkeklerin çıplak halinin silüetini göstermek için yeterli olur. Anlatıcı, kadınların merakla erkeklerin cinsel organlarını görmek istemelerindeki maksadı aktarır. Bazı aylar geldiğinde duşta olan erkeklerin görüntüsü görünmeyeceğinden dolayı kadınlar izlemekten vazgeçerler. Anlatıcı, cinsellikle ilgili buna benzer kadın davranışlarını bir önceki bölümlerde, erkek organlarının detaylarını vererek anlatır.

Artık gelmeyecek olan ışığı beklemektedirler. Boşuna beklemektedirler. Güneş her defasında, ilk erkekler duş odasına girdiklerinde, duvardan çekilip gitmiştir. Kadınlar birbirlerinin yüzüne bakarlar. Sanki hiç elleri yokmuş gibi geriye dönüp bakarlar. Sonra vazgeçerler. (TDOA, s. 131.)

Adina Paul ile cinsel ilişki yaşar. Evli olmayan kişilerin birbirleriyle olan cinsel ilişkileri roman kahramanı Adina'nın yaşamında sürekli görülür. “Bu aynı oda, aynı yataktır. Düğünden sonra sabaha karşı Adina, Paul'ün yanında yatıyordu ve ona soruyordu, neden yalan söylüyorsun.” (TDOA, s. 201.)

Adina ve Clara Pavel ile olan ilişkilerini konuşurlar. Clara Adina'ya Pavel'in ona her şeyi anlatacağını önceden bildiğini ifade eder. Clara karnını gösterir ve daha önce gebe kaldığını fakat kürtajla çocuğunu aldığını Adina'ya anlatır. Adina kürtajın yasak olduğunu ve bunu nasıl başardığını Clara'ya sorar. Clara Pavel'in tanıdık doktorlarının olduğunu söyler. Çavuşesku döneminde kürtaj yasağı olduğu için kadınlar illegal yollarla kürtaj olurlar.

Biliyorum, diyor Clara, ben de onun her şeyi sana anlatacağını biliyordum. Kırmızı tırnakları mantosunun ceplerine dalıyor, iki elle mantodan bir karın çıkarıyor, gebeydim, diyor. Bükülmüş beyaz bilekleri yeniden ortaya çıkıyor, tırnakları görünmüyor. Nasıl kürtaj yaptırabildin, diye soruyor Adina. Clara'nın ince topuğuna bir yaprak yapışmış, Pavel doktoru tanıyor, diyor. (TDOA, s. 169.)

Çocukların cinsellikle ilgili cümleler kullandıkları görülür. Çatıdaki kişiye poposunu gördüğünü söyler. “Sen çatıdaydın diyor çocuk, senin kışını gördüm.” (TDOA, s. 22.)

7.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA CİNSELLİK

Anlatıcı, *Tek Bacaklı Yolcu* romanında ana kahraman İrene, çevresindeki arkadaşlarının ve insanların yaşadıkları cinsellikle ilgili ortam ve objeleri çoğu kez sansürsüz olarak verir. Çıplaklık kavramı bazen insanlarda bazen de nesnelerde geçer. Bir heykeli tarif ederken onun çıplaklığı bir niteleme olarak geçebilir. Kadın heykeli tarif ederken cinsel kimliğinden hareketle onu tarif eder. “Çıplak kadın suyun içinde duruyordu.” (TBY, s. 133.) Anlatıcı, başka bir yerde de bir erkeği tasvir ederken onun çıplak durumunu gözler önüne serer. “Franz banyodan çıplak çıktı.” (TBY, s. 15.) Bir kadının davranışları anlatılırken de onun çıplak yönünü betimler. Anlatıcı, İrene’nin çıplakken düşüncelerini açıklar. “İrene ışıktaki çıplak dikilip öne eğildiğinde omuzlarının ayak parmaklarının üstüne düşmemesine şaşırdı.” (TBY, s. 101.) İrene, otellerde sadece iç çamaşırlarını yıkamayı bildiğini anlatır. “Ben sadece çorap ve külot yıkamayı bilirim otellerde, dedi İrene.” (TBY, s. 112.)

Bazen de çıplaklığın yanı sıra cinsel ilişki de ayrıntılarıyla anlatılır. Bir adam yatakta çıplak olarak uzanır. Bir kadın bluzunu, külotlu çorabını ve külotunu çıkarır. Kadın çırpılçıptır. Kadın ve adam nefes nefese kalır. Kadın o sırada inler.

Bir adam yatıyordu yatakta çıplak. Bluzsuz kadın ayakucunda duruyordu. Külotlu çorabını ve külotunu aynı anda bacaklarından aşağıya sıyırdı. (TBY, s. 107.)

Kadın inledi ve adam karanlıkta soludu. (TBY, s. 108.)

İrene, gazete bayisinin önündeki bankta oturur ve dergilerdeki fotoğraflara bakar. İrene, dergilerdeki çıplak kadınların gülümsemesini ve kadınların göğüs uçlarını tarif eder.

Gazete bayisinin yanında bir bank vardı. Bayiden gelen ılık bankın arkasına düşüyordu. Dergilerin baş sayfalarındaki kadınlar çıplak gülümsüyordu. İrene onların meme uçlarının önünde havanın bir bez parçası gibi çarptığını görüyordu. (TBY, s. 31.)

İrene, yatakta Thomas’ın yanında çıplak olarak uzanır. Hamile kalmamak için prezervatif kullanırlar. İrene, cinsellik anlarında her şeyi aklından siler.

Sonra yatakta Thomas’ın yanına çıplak olarak uzandı İrene. Teninin altında sıcak dalgalar, sulu kırmızı bir kondom. Diğer her şey kafadan silinmişti. (TBY, s. 98.)

Anlatıcı çıplak olan insanların ve onu izleyenlerin davranışlarını anlatır. İnsanlar, parkta çıplak olarak havluların arasında uzanırlar. Oradan geçen bir adam onları izler.

Kadınlara daha uzun ve dikkatli bakar. Anlatıcının, erkeklerin kadınlara olan cinsel düşkünlüğünü anlatmak istediği düşünülebilir.

Parkin ortasında renkli havluların üstüne uzanmıştı insanlar. Çıplaktılar, gözleri kapalıydı. Kolu veya bacağı veya yüzdeki bir çizgiyi oynatıyorlarsa kasıtlı değildi.

Bir adam geçiyordu renkli havluların yanından. Kadınlara erkeklere baktığından daha uzun bakıyordu. Yalnız başına havluların üstüne uzanmış kadınlara bakıyordu en uzun. (TBY, s. 103.)

Tek Bacaklı Yolcu romanında sadece kadın erkek arasındaki cinsellik konuları işlenir. Erkeklerin erkeklerle olan eşcinsel yaşamları da konu edinilir. Thomas bir kadınla evlilik yapmasına rağmen eşcinsel ilişki yaşar. Stefan ve İrene Thomas'ın eşcinsellik durumu ile ilgili aralarında konuşurlar.

Thomas toparlanır yeniden, demişti Stefan. Bazı şeylere alışık olduğunu söylemişti. Bir evlilik geçirdiğini.

O sırada Thomas nihai olarak eşcinsel değildi, demişti Stefan. Birkaç yıl bir kadını sevdi. (TBY, s. 64.)

İrene ve Thomas evde buluşurlar. Aralarında geçen konuşmalarda eşcinsellik konusu ve Thomas'ın ruhsal durumu ve itiraflar konuşulur. Thomas kendisinin de Stefan gibi olduğunu söyler. İrene ona bu konuda itiraz eder. Stefan'ın bir eşcinsel olmadığını ifade eder. İrene, Thomas'a onun iktidar sahibi olmadığını bahseder.

Ben de onun gibiyim.

O eşcinsel değildi. Ve sen iktidar sahibi değilsin, dedi İrene. Kestane yaprağı yatağın üstünde duruyordu.

Thomas yaprağa doğru yürüdü. (TBY, s. 66.)

İrene Thomas'ın eşcinsel durumunu anlatırken kimin kimi terk ettiğinden emin değildir. İrene Thomas'ın, Stefan evden ayrılıp onu terk etmesinden sonra iki gece uyuyamadığını ifade eder. Stefan daha sonra bu ilişkinin bir yumak olduğunu İrene'ye anlatır. Cinsel sapkınlığı Thomas'ın yaşantısında bariz bir şekilde görülür.

Thomas iki gecedir uyumamıştı. Erkek arkadaşından ayrılmıştı. Veya erkek arkadaşı ondan. Stefan tam olarak bilmiyordu.

İlişki yumağı, demişti Stefan daha sonra İrene'ye. (TBY, s. 63.)

Thomas erkeklerle yaşadığı eşcinsel ilişkilerini anlatırken içinde bulunduğu gelgit durumu bütün açıklığıyla paylaşır. Thomas, kendisinin başlarda bağımlı olduğunu fakat daha sonra tam tersini yaşadığını ifade eder. Bazen iki kişi arasında gidip gelir ve birisini tercih etmek zorunda kalır. Bu durumda da diğer kişi boyun eğer. İrene Thomas'a teselli

verir. Thomas bu durumundan mutlu değildir, fakat elinde olmadığını ve kendisine hâkim olmadığını söyler. Bu yaşantısını kendisine birçok kez yasaklamasına rağmen başarılı olamaz.

İlişkilerimin hepsinde aynı şey oluyor, dedi. Başlangıçta bağımlı oluyorum. Sonra tersi. Güç hep bende. Güç istemiyorum. Bu ilişkileri sırasında bazen

Ve ona sahip olduğumda iki kişi için olmasına izin vermiyorum. Diğeri boyun eğiyor. İki kişilik hissediyor.

Thomas yatağın üstüne oturdu. İrene pencereden bakıyordu. Eğer bunun farkındaysan, dedi.

Thomas yaprağı elinin üstünde gezdirdi:

Toplumsal anlamda iktidarı yasakladım kendime. Fırsatlarım oldu, farkına varmadım. Yaradılışım böyle. Tehlikeli olduğumu biliyordum ve ne olmak istemediğime yoğunlaştım hep. (TBY, s. 66.)

Thomas uzun süre eşcinsel olmasıyla ilgili mücadelesini yaşar ve buna karşın kendisine karşı çok direndiğini ifade eder. Kendisinden bir şey olamayacağını İrene'ye söyler. Thomas insanların kendisine bakarken bu nahoş durumu gördüklerini dile getirir. Eşcinsel kimliğinin yüzüne yansıdığını ve hatta daha fazlasının insanlar tarafından algılandığını anlatır.

O kadar uzun süre kendime karşı yaşadım ki, dedi Thomas, benden bir şey olmadı.

Işık düşüyordu çalışma masasının üstündeki fotoğrafa.

İnsan bana baktığında görüyor bunu, dedi Thomas, insan bana baktığında görüyor.

Yüzümden o kadar belli oluyor ki, sanki yapmadığım her şeyi yapmış gibiyim. (TBY, s. 67.)

Thomas dolap kapısını açarak oradaki aynada yüzüne bakıp yorum yapar. Thomas eşcinselliğinden dolayı sadece mutsuzluk yaşadığını söyler. Bir erkeği başka bir erkek yüzünden hiç terk etmediğini ifade eder. Böyle durumlarda her zaman bir nedeninin olduğunu anlatır. Thomas o sırada fiziksel görünüşüne bakar. İrene, Thomas'a çok kişiyi mi terk ettiğini sorar. Thomas başını sallayarak evet anlamında cevap verir.

Thomas dolap kapısını açtı ve aynada yüzüne baktı:

Mutsuzluk getiriyorum ben sadece. Bir erkeği başka bir erkek yüzünden terk etmedim hiç. Her zaman nedenlerim oldu. Thomas dudaklarını aralamıştı. Dişlerine baktı.

Çok kişiyi mi terk ettin, diye sordu İrene.

Thomas evet anlamında başını salladı. Gırtlığına baktı. Sonra nedenler aradın. (TBY, s. 67.)

Thomas, fahişelik yapan kadınları ve erkekleri tanır. “Thomas fahişeliğe çıkan kızları ve oğlanları tanıyordu.” (TBY, s. 70.)

Franz ve İrene uzun bir yolda yürürler. Bu sırada işe çıkan eşcinselleri görürler. O sırada İrene bu durumdan rahatsızlık duyar. İrene'nin Franz ile ilgili kaygıları bulunur. Eşcinseller yürüyüş yapmakta olan bu çifti gördüklerinde yanlarına yaklaşırlar. İrene, Franz'ın o yolda yalnız gezmesi durumunda erkeklerin ona yaklaşacaklarını düşünür.

Sonra, hava karardığında aralarından uzak ışıklar görünen yaprakların arasındaki uzun yolda eşcinsellerin işe çıkışı.

Franz'ın nerede olduğunu bilip bilmediğinden emin değildi İrene. Ama Franz ile buraya ait olmadıklarını fark ediyordu. Zira bekleyenler yürüyüş yapan bu tuhaf çifti gördükten sonra çalılıklardaki gölgeler gibi gözden kayboluyordu. Franz tek başına olsaydı onu beklerlerdi. (TBY, s. 84.)

Anlatıcı, İrene ve Franz eşcinsellerin bulunduğu yolda yürürken bazı korkulara kapılmakta olduklarını düşünür. İrene'nin bir an sanki Franz'ın eşcinsel olabileceğini düşündüğünü söyler. İrene'nin yürürken kıskançlık hissetmekte olduğunu ifade eder. İrene'nin kıskançlığından dolayı Franz'ın eşcinsel olmasını istediğini anlatır. İrene'nin kendisinin bir kadın olduğunu unuttuğunu belirtir.

Şöyle düşündü İrene: Şimdi değişecek Franz. Şimdi eşcinsel olacak, yolda, yaprakların ve odunların arasında, çünkü bu görüntülerin arasından geçiyor.

Ve İrene'nin bakışını her adımda yere sürükleyen şey kıskançlıktı. İrene Franz'ı arzuluyor ve onun eşcinsel olmasını diliyordu; kendisinin erkek değil, kadın olduğunu unutuyordu.

Ve aklına böyle kadınlar için kullanılan kelime geldi. Kelime İrene'nin hoşuna gitmedi. (TBY, s. 85.)

İrene, Thomas'a eşcinsel birisi olduğunu düşündüğünü söyler. Thomas öyle olduğunu ama arada istisna yaptığını yani kadınlarla da yattığını dile getirir. Thomas İrene'nin ayaklarına bakar ve onların güzel olduğunu dillendirir. İrene, Thomas'ın eşcinsel birisi olduğunu bildiği için, Thomas'ın böyle konuşmasını hayretle karşılar. İrene her şeyin yatakta son bulduğunu söyler. İrene sürekli Thomas'ın eşcinsel durumunu düşündüğünden dolayı Thomas'la bu konuda konuşup konuşmamak konusunda tereddütler geçirir. İrene Thomas'a fahişe gençlerin hakkında konuşmamanın o kadar önemli olmadığını söyler. İkisnin de sürekli asıl mevzudan kaçtıkları gözlenir.

Eşcinsel olduğunu sanıyordum. Öyle biliyorum.

Arada bir istisna yapıyorum. Pörsümeden önce seni sevmem gerekiyordu çabucak...

Thomas şöyle demişti:

Ayak parmakların güzel.

Belki erkekleri seven erkekler söyler böyle şeyleri, diye düşünmüştü İrene, kadınları seven erkekler böyle şeyler söylemez.

Thomas örtüyü omuzlarına çekti.

Her şey yatakta son buluyor, dedi İrene.

Thomas'ın saçını görüyordu beyaz duvarda.

Bunu konuşmayalım. Veya istersen konuşalım. Konuş o zaman.

Konuşsak da konuşmasak da fark etmez. Pörsük elmalar veya kuş sürüleri veya senin diplomatların veya senin fahişe gençlerin hakkında konuşsak da olur konuşmasak da. Bizim meselemiz bu değil Thomas. (TBY, s. 99.)

Thomas, İrene'ye bir erkeğe yardım etmek istediğinden söz eder. Adamı evine alır. Adam belli bir süre sonra Thomas'ın eşcinsel olduğunu fark eder. Thomas adamın kendisini yanlış anladığını anlatır. İrene buna inanmaz ve adamın bu düşüncelere kapılmasının bir nedeninin olup olmadığını Thomas'a sorar. Thomas adamla yatmak istediğini fakat adamın gece yarısı evden kaçtığını dillendirir. Thomas adamı bu konuda zorlamadığını ifade eder.

Ona yardım etmek istedim. Yanıma aldım onu. Sonra eşcinsel olduğumu fark etti ve her şeyi yanlış anladı.

Nedensiz yere mi, diye sordu İrene.

Onunla yatmak istedim. Gece yarısı kaçtı. Sordum. Zorlamadım onu. Thomas parçalanmış bileti yere serpti. (TBY, s. 124.)

İrene, çevresinde gördüğü bazı eşcinsel yaşamlardan dolayı çevresindeki diğer arkadaşlarına da o kuşkuyla bakar. Stefan, İrene ile telefonda konuşurken ona bütün erkeklerin eşcinsel olmak zorunda mı olması gerektiğini sorar. İrene Stefan'a nasıl böyle bir düşünceye vardığını sorar. Stefan, onun sayesinde bu tür düşüncelerin aklına geldiğini söyler.

Gündüz konuşuyorsun veya açmıyorsun. Veya açıyorsun ve kapatıyorsun.

Bütün erkekler eşcinsel mi olmak zorunda, diye sordu Stefan.

İrene yutkundu:

Kim demiş bunu.

Kimse. Senin sayende geliyor aklıma bu düşünceler. (TBY, s. 156.)

Beş yaşındaki bir oğlan iki kıza 'kaltak' der. İki kız bu söz karşısında yüzlerini örter ve gülerler. İrene olduğu yerde kalır. Anlatıcı, İrene'nin bebeklerin altındaki küçük ipek külotları gördüğünü ifade eder. İrene, 'faşist olmaksızın kaltak olmayı tercih ederim' der. Bunları söylerken de korkar ve faşist kelimesini tekrarlar.

Kaltak, dedi oğlan. İki kız bebekleriyle yüzlerini örtüp güldüler.

İrene olduğu yerde kaldı. Bebeklerin eteklerinin altındaki küçük ipek külotları gördü.

Faşist olmaktansa kaltaklık yeğdir, dedi İrene ve korkuya kapıldı.

Oğlan beş yaşından büyük değildi. Kelimeyi tekrarladı: faşist. (TBY, s. 145.)

Tek Bacaklı Yolcu romanının ana kahramanı İrene'nin cinsel yaşamındaki sapıklık durumu burada kendisini gösterir. Thomas ve Franz, İrene'ye eve kadar eşlik ederler. İrene evin önünde aya bakarken birisiyle öpüşür. İrene, uzun bir öpüşmeden sonra kendisini Thomas'ın mı yoksa Franz'ın mı öptüğünü anlamaz. Onlardan birisi İrene'ye öpüşürken onun başka yerlere bakmaması gerektiğini ve sadece kendi gözlerine bakması gerektiğini söyler. İrene onlara ikisinin birden kendisini terk etmemesi gerektiğini dillendirir. Onlardan birisi İrene'ye onu terk etmeyeceklerini ama şayet eğer terk edilecekse diğer İrene'yi bırakacaklarını söyler.

Thomas veya Franz İrene'ye eve kadar eşlik etti. İrene bir ağacın arkasında duran aya baktı. Sonra ağacın gölgesine, evin kapısında asılı kalmıştı gölge. Ayla gölgenin arasında İrene'yi öpen yüzün rengi mavimsiydi. Uzun öpüşmeden sonra da onu Thomas'ın mı yoksa Franz'ın mı öptüğünü bilmiyordu İrene.

İkisinden biri şöyle dedi:

Öpüşürken aya bakmamalı, ağaçlara bakmamalı ve gölgelere bakmamalı. Gözlerin sadece benim için olmalı.

Yoruyor bu, dedi İrene. İkiniz birlikte terk etmemelisiniz beni.

Ve ikisinden biri şöyle dedi:

Seni değil. İlle böyle olacaksa öteki İrene'yi. (TBY, s. 148.)

Herta Müller'in *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanlarında cinsel çağrışımlar oluşturan iç giyimler ile ilgili objelerin sık sık olay örgülerinde yer aldığı gibi *Tek Bacaklı Yolcu* romanında da aynı sıklıkla görülür. İç çamaşırı ve iç çamaşırı ile ilgili davranışları anlatıcı betimleyerek verir. İrene bir mağazaya gidip alışveriş yapmak ister. İrene, küçük külotlara göz atar. Çiçek desenli siyah külotu eline alıp bakar. Satıcı kadın İrene'nin iç çamaşırıyla olan davranışlarını izler. İrene külot üzerinde parmaklarıyla belirli belirsiz hareketler yapar. Satıcı kadın, İrene'nin bu hareketlerine yasak koymak istercesine gözlerini ondan ayırmaz. Anlatıcı, İrene'nin Franz'ı o anlarda düşündüğünü ve onun parmaklarının külottaki hareketlerini hayal etmekte olduğunu anlatır. Yaşlı kadın İrene'ye karar verip vermediğini sorar. O an İrene düşüncelerinde bir anlık duraksama yaşar ve Franz'ın başparmağının külotların arasında gezinirken bırakır.

İrene'nin parmakları birbirine karışmış küçük külotlara uzandı. Çiçek desenli, siyah olanı, İrene'nin elinin üstüne uzandı.

Kadın İrene'yi gözleriyle takip ediyordu.

İrene'nin parmakları durmaksızın kendi yolunu izliyordu. Kadın yasak koymak istiyormuş gibi bakıyordu. Teninin genç ve pürüzsüz olduğu yıllarda bütün sevgisini tüketmişti sanki.

Şimdi külotların arasında, İrene'nin parmaklarının arasında Franz'ın başparmağı duruyordu.

Karar verdiniz mi, diye sordu yaşlı kadının surati.

İrene Franz'ın başparmağını külotların arasında bıraktı. (TBY, s. 173.)

Anlatıcı, İrene'nin iç çamaşırları ile ilgili izlenimlerini adım adım anlatır. İrene odadaki bütün ışıkları yakar. Televizyonu açar ve banyoya gider. Külotunu ve naylon çorabını yıkar. Külotu iskemlenin arkasına, çoraplarını ise elbise askısına takarak dolabın kapısına asar.

Odadaki bütün ışıkları yaktı. Televizyonu açtı ve banyoya gitti. Külotunu ve naylon çorabını yıkadı. Külotu iskemlenin arkasına ve çorabı bir elbise askısına takarak dolabın kapısına astı. (TBY, s. 86.)

Televizyonda kadınların tecavüz edilmesiyle ilgili bir haber yayınlanır. İrene bu haberi izler. Spiker, büyük kentlerden gelen kadınların akşamları karanlık olan bir bağ bölgesinden işten eve yürüdüklerini anlatır. Burada sekiz kadına tecavüz edilir. Failleri iki erkektir. Spiker faillerin isimlerini okur ve suç aleti bıçağı gösterir. Kadınların bu bıçakla tehdit edildiğini dile getirir. Spiker, tecavüzü gerçekleştirenlerin başına konan ödülle ilgili bir para miktarını söyler ve aynı anda da onlara ait robot resmi gösterir.

Büyük kentten gelen genç kadınlar akşamların alacakaranlığında bağdan geçerek istasyondan eve gidiyordu.

Sekizkadına tecavüz edilmişti bağda.

Failler: iki erkek.

Spiker onların isimlerini söyledi. Bir bıçak gösterdi. Bununla sıkıştırılmıştı kadınlar.

Spiker bir sayı söyledi. Kafa başına konan ödüllü bu. Ekranda iki robot resim belirdi. (TBY, s. 87.)

Franz ile İrene'nin yataktaki ilişkileri anlatıcı tarafından anlatılır. Franz İrene'in üzerine uzanır. Franz, İrene'ye onunla yatmak istediğini söyler. İrene ve Franz'ın bedenleri birleşir. İrene Franz ile cinsel ilişki sırasında o kadar yakınlaşır ki, Franz'ın kemiklerini hisseder. İrene, cinsel ilişki sırasında beden sıcaklığı ile sözcüklerin uyumunu sağlamayı düşünür.

Franz onun üstüne uzandı:

Seninle yatmak istiyorum.

Işık beneği dönüyor, titreşerek parılıyordu.

Sonra İrene'nin başı pat diye kapandı. Gözleri kapalıydı. Bakışı burğu gibi içe dönerek bedeninde geçitler açmaya koyuldu. Franz'ı hissediyordu, kemiklerini; sanki kendisine aitti onlar.

Beden sıcaktı ve doğru sözcükleri buluyordu. İrene bir şey söylediğinde bütün beden düşüncesiyle ona katılıyor, sözler üstüne düşünüyordu. (TBY, s. 16.)

Cinsellik, Müller'in ele aldığımız üç romanında örtük bir ifade şeklinden çok ayrıntılı ve imgesel bağlamda sunulur. Bazı kesitlerde beden-iktidar olarak karşımıza çıkarken bazı kesitlerde ise iki insanın karşılıklı istemeleri sonucu ortaya çıkar. Yazar aynı zamanda cinsel organlar ile ilgili çeşitli semboller kullanır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

KÜFÜR

Küfür, insan ilişkilerinin ayrılmaz bir iletişim aracıdır; fakat bu bilinen, birçok eylemi herkesçe aynı anlamda kullanılan kavramlar yığını olan küfür “insan, aile, terör” kavramları gibi evrensel açıdan tanımlanamaz. Çünkü küfrün “tarihî maddesi” bilinmez. Böyle bir durumda doğal olarak küfür “geleneğe bağlı kalınarak” kaba söz olarak dillendirilir ve mahkemelerde dava konusu olduğunda hakaret kategorisinde değerlendirilir. Küfrün birçok özelliği vardır: Küfür bir iletişim aracıdır, kültürden kültüre ve kültürdeki bireylere göre zamanla değişen, kültürün bir parçası, cinsel aşağılama, cezalandırma gibi işlevleri bulunan bir kavramdır.¹³⁰ Küfür etme olayı toplumların genelinde vardır. Fakat toplumdan topluma küfür olgusu etkisini farklı gösterir. Kelimelerin küfür yoluyla toplumda bıraktığı etkiler çeşitlilik arz eder. Küfür bazen mutluluk sonucu duygu yoğunluğu ifade etmek isterken bazen de kırgınlık durumunda bir rahatlama rolünü de üstlenir.

Herta Müller’in *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanlarında küfürlü konuşmalara daha çok rastlanır. Küfür söyleyen kahramanların genellikle kadın olduklarına şahit oluruz. Küfür toplumda yaygın olarak kullanılır. Bu iki roman Romanya dönemindeki yaşantıları konu edinir. Romanya’da küfürlü konuşmanın yaygın olduğu sık sık göze çarpar. *Tek Bacaklı Yolcu* romanında küfürlü konuşmaların daha az olduğu dikkatleri çeker. Bu roman da Almanya’da geçer. Wolfgang Scheida bir yazısında Herta Müller’in Romanyalılar tarafından sevilmediğini belirtir. Halkın, Müller’in yazın yerine sadece diktatörü kötüleyici yazılar yazdığını söylediklerini ifade eder.¹³¹ Müller, Nobel Edebiyat ödülünü aldıktan hemen sonra Romanya basını tarafından olumsuz eleştirilere maruz kalır. Doğup büyüdüğü ülkesini dünyaya kötü anlattığı için halk tarafından istenmeyen kişi olarak görülmeye başlanır.

¹³⁰ <http://gurkanadam.blogcu.com/kufrun-tanimi-anlami-ve-tarih-maddesi/7291832>, Erişim Tarihi: 01.08.2017.

¹³¹ Wolfgang Scheida, “Rumänien tut sich mit Herta Müller sehr schwer”, <https://www.welt.de/kultur/article4791021/Rumaenien-tut-sich-mit-Herta-Mueller-sehr-schwer.html>, Erişim Tarihi: 09.10.2009, 2.

8.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA KÜFÜR

Anlatıcı, kent yaşamına iyi ayak uydurur. Çevresindeki insanların davranışlarını genellikle olumsuz izlenimlerle anlatır. Anlatıcı, orada burada dolaşmayı öğrendiğini ve sokakların kendisi tarafından çok iyi tanındığını söyler. Çevresindeki dilencilerin dış görüntülerinden ve düşünce yapılarından söz eder. Dilencilerin, dilenirken acındırma adına yaptıkları haç işaretini ve sürekli küfürlü konuşmalarını ifade eder. Dilencilerin fiziksel görünüşlerini betimler.

Orada burada dolaşmayı öğrenmiştim, sokaklar ayaklarımın altındaydı. Dilencileri, yakınmaları, haç çıkarmaları ve küfürleri, çıplak Tanrı'yı ve paçavralar içindeki şeytanı, sakat kalmış elleri ve kesik bacakları tanıyordum. (YH, s. 38.)

Arkadaşların kendi aralarında küfür kullanmaları sık sık dillendirilir. Georg'un arkadaşlarına bel altı küfür ettiği görülür. "Georg fırçayı cebine sokup, Suebiyalı göt lalesi, dedi." (YH, s. 63.) Anlatıcı rüyasında bazen küfürlü konuşmaları duyar. "Lupu, becer onu, hadi Lupule becer onu." (YH, s. 63.) Anlatıcının bir olayı betimlemeye çalışırken bel altı kelimeleriyle anlatmaya çalıştığına şahit oluruz. "Aynada kendimi gördüm, yüzümü edep yerimdeki tüyler kaplamıştı." (YH, s. 64.)

Romanya'da, halk arasında sonradan görmelere, kendisini inkâr edenlere, vicdansızlara, cesetlerin üzerinde yükselenlere 'erikobur' tabiri kullanılır. Erikobur halk arasında bir küfürdür ve anlatıcı bu küfrü diktatör için de söyler. Pieters, eriğin Romanya'da halkın Çavuşesku için kullandıkları bir küfür tabiri olduğunu belirtir.¹³²

Çünkü erikobur bir küfürdü. Sonradan görmelere, kendini inkâr edenlere, yoktan var olan vicdansızlara, cesetlerin üzerinde yükselenlere böyle deniyordu. Diktatör de bir erikoburdur. (YH, s. 48.)

Anlatıcı ve arkadaşlarının kendi aralarında küfürlü konuştukları görülür. Anlatıcı ve arkadaşları kızdıklarında birbirlerine 'Suebyalı' tabirini kullanırlar. 'Suebyalı' kelimesinin arkasına başka bir küfürle destekler. Anlatıcı, küfürlerin insanların birbirlerinden uzaklaştırmak için araç olduğunu söyler.

Seni Suebyalı göt oğlanı, seni Suebyalı gerzek, seni Suebyalı hayvanat. Bizi ayıracak uzun sözcüklerin öfkesine ihtiyacımız, vardı. Uyduruyorduk onları, küfürler gibi uzaklık yaratsınlar diye. (YH, s. 67.)

¹³² Lovik I. Pieters, "Übersetzbarkeit der "kühnen Metaphern" in Herta Müllers Herztier (1994)", Utrecht Üniversitesi, Utrecht 2017, 33.

Tereza, elbisesini giyerken bir anlık sıkıntı yaşar ve küfreder. Terzi, Tereza'nın bu durum karşısında küfretmesinin gereksiz ve yararsız olduğunu dillendirir. Tereza, duyduğu her küfrü gözlerinin önünde canlandırır ve küfürleri her duyduğunda gözlerini kapatır. Tereza, arkadaşlarına neden gözlerini kapattığını şöyle açıklar; küfürleri daha iyi görebilmek adına gözlerini kapattığını ifade eder. Sabahları işe gittiğinde masanın üzerinde kâğıtların bulunduğunu ve üzerlerinde küfürlü kadın, erkek organları olduğunu söyler. Çevresinde küfür edenleri her duyduğunda kâğıtlardaki resimler aklına gelir ve güler. Çevresindekiler, gülerken de gözlerini kapattığını anlatıcıya bildirirler. Daha sonra da kendisinin başlarda sadece fabrikada küfür etmeye başladığını belirtir. Tereza sıcaklandığını ifade eder. Terzi, küfür ettiği için ısındığını anlatır. Tereza ise küfürden değil de elbisenin kalın olmasından dolayı ısındığını dile getirir. Tereza, artık sadece fabrikada küfür etmez. Her yerde küfür ettiğini söyler.

Tereza soyunup, yanmış koluyla çiçekli elbisenin içine süzüldü. Hemen yerleşemediği için bir küfür salladı. Elbisenin yakasını koluyla karıştırmıştı. Küfür etmen yararsız, dedi terzi.

Tereza elbiseyi giydiğinde, bir yıl kadar önceydi, duyduğum her küfürü gözümün önünde canlandırıp çizmeye başladım, dedi. Bürodaki arkadaşlar bunları gördü. Birisi küfür ettiğinde hep gözlerimi kapıyordum, i Küfürü daha iyi görebilmek için, diyorlardı. Onları daha fazla görmemek için kapıyordum gözlerimi. Sabahları işe gittiğimde masamın üzerinde kâğıtlar oluyordu. Üzerinde küfür resimleri olan kâğıtlar, erkek ve kadın organları. Küfür eden olunca kâğıtlardaki resimler gözümün önüne geliyor ve gülüyordum. Gülerken de gözlerimi kapadığımı söylüyorlardı. Sonra ben de küfür etmeye başladım. Önceleri yalnızca fabrikada.

Odada saatin tik takları duyuluyordu. Elbiseyi çıkarmayayım, dedi Tereza, ısındım. Küfür ettiğin içindir, dedi Terzi. Kumaş kalın olduğu için, dedi Tereza. Çiçekli kumaş yazlık kumaştır, dedi terzi, ben senin yerinde olsam kışın böyle dolaşmazdım. Artık her yerde küfür ediyorum, dedi Tereza. Elbiseyi çıkardı. (YH, s. 86.)

Tereza, parti oturumunda kendisinin çok küfürbaz birisi olduğunu anlatır. Orada bulunan kişiler bu konuşmadan dolayı gülerler. “Benim bilincim pek gelişmiş sayılmaz, demişti Parti oturumunda, ayrıca çok da küfürbazım. Herkes güldü, dedi Tereza.” (YH, s. 93.)

Tereza, kapının çarpması sırasında ve sınırdan başka ülkeye kaçmak isteyen kişilerin öldürüldüklerini duyduklarında da sürekli küfürler eder. Ben anlatıcı ve Tereza birlikte yemek yerlerken gazetede küfürlü olan resimlere bakıp bakıp güler. Anlatıcının da bu gülmeye katılmasını bekler. Ben anlatıcı, gazetelerden kesilen cinsel organların resimlerine bakar.

Rüzgârın kapıyı çarpmasına uzun uzun küfür ettiği gibi kaçanlar öldürüldüklerinde de uzun uzun küfür ediyordu.

Birlikte yemek yiyorduk, Tereza bana kâğıttaki küfür resimlerini gösteriyordu. Küçük

gözlerinden yaş gelene kadar güldü. Beni de bu gülüşün içine çekmek İstiyor ve yüzüme bakıyordu. Bense kâğıtlarda kesilmiş organlarını görüyordum. (YH, s. 94.)

Bayan Margit dindar birisidir. Anlatıcı, Bayan Margit'in bazen İsa'sını unutmakta olduğunu ve patates soyarken Macarca küfürler ettiğini söyler. Fakat İsa aklına geldiğinde o küfürlerden eser kalmadığını ifade eder.

Yalnız, Bayan Margit, az sonra, soyduğu patatesleri öfkeyle sandıktan alıp duvara fırlattığında, İsa'sını unutup ve Macarca küfür ediyordu. Patatesler pişip masaya geldiğinde, İsa'yı tekrar göbeğini saran kumaşın oradan öperek tüm küfürleri savuşturuyordu. (YH, s. 104.)

Anlatıcı, Bayan Margit'i anlatırken genellikle onun küfürlü konuşmalarını öne çıkarır. Bunu yaparken de din ile küfür bağlantısı kurar. Anlatıcının, dine olan negatif bakışını burada göstermekte olduğunu düşünmek mümkündür. Anlatıcı, Bayan Margit'i tanimasından sonra, kutsallığı geçiren ve küfürler savuran bir olgu olarak görür. Anlatıcı, Bayan Margit'i dindar gördüğü için yaptıkları davranışları da din bağlamında olumsuz hareketler olarak nitelendirir.

Bayan Margit uzun süre okuyup çok fazla kutsal ekmek artıklarından yerse, midesi öyle bir kutsallaşıyordu ki, patates soyarken geçirmek ve daha fazla küfür etmek zorunda kalıyordu. Bayan Margit'i tanıdığımdan bu yana, benim için kutsallığın anlamı, geçiren ve küfürler savuran bir ağzın beyaz ve kuru takırtısıydı. (YH, s. 106.)

Yürekteki Hayvan romanında en çok küfürleri kullanan kişi anlatıcının da arkadaşı olan Tereza'dır. "Tereza bir küfür sallayıp güldü." (YH, s. 119.) Tereza başka bir konuşmasında anlatıcıya bilmediği tüm küfürleri o anda haykırmak istediğini söyler. "Bilmediğim bütün küfürleri haykırabilmeyi isterdim." (YH, s. 130.) Ağdacı kadın bir olayı anlatırken Tereza hemen araya girer ve bir küfür sallar. "Tereza bir küfür salladı." (YH, s. 141.) Tereza amansız bir hastalığa yakalanır ve fındık büyüklüğündeki yağ bezesini gördüğünde ağzından küfürler çıkar. "Başını sallayıp küfür ediyor ve yemek yemeyi kesiyordu. Yüzü donuklaşıyordu." (YH, s. 143.) Anlatıcı, Tereza'nın durumunu düşünür ve onun için korkar. Bunları düşünürken de yine küfür eder. "Artık kendimi düşünmüyordum, Tereza için korkuyordum ki. İkinci bir kez daha küfür ettim." (YH, s. 145.)

Tereza'nın babası müdürle konuşur. Konuşma sonunda Tereza'ya müdürün kendisine onun küfürlü konuşmalarından dolayı şikâyet ettiğini söyler. Küfürler o kadar adidir ki, müdür Tereza'nın babasına küfürlerin içeriğini anlatmaz. Babası Tereza'ya kızar ve bunları söylemekle kendisini ne sandığını sorar. Tereza, fabrikayı her gördüğünde kendisine hâkim olamadığını ve küfürler savurduğunu belirtir.

Omuzlarının üzerinden Tereza'ya bakıp, yine küfür etmişsin, dedi. Müdür ettiğin küfürü söylemek istemedi, fazla adiymiş. Ne sanıyorsun sen, küfürlerinin pis olmadığını mı?

Fabrikayı her görüşümde, küfür edemeden duramıyorum, dedi Tereza. (YH, s. 123.)

Küfürlü argo konuşmalar bazen karşıdaki kişileri aşağılamak amacıyla da kullanılır. Gizli servis polisi Yüzbaşı Pjele sorgu sırasında ben anlatıcıya hakaret eder. Ben anlatıcının halk kışkırtıcılığı yaptığını ve onun orospulukla geçindiğini söyler. “Özel ders, halk kışkırtıcılığı ve orospulukla geçiniyorsun, dedi Yüzbaşı Pjele.” (YH, s. 158.) Yüzbaşı Pjele sorgu sırasında anlatıcının daha önce okuduğu bir şiirin sözlerini değiştirerek ona hakaret eder. Şiirin orijinalinde olmayan ‘orospular’ sözcüğünü ekler. “Üç arkadaşım vardı birer parça bulutta. Bulut dolu bir dünyada orospular böyle işte” (YH, s. 84.)

8.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA KÜFÜR

Anlatıcı romanda, Clara'nın çok küfür etmesiyle ilgili konuşmaları verir. Clara küfür ettikten sonra yorgun düşer. “Küfürden sonra Clara yorgun düşmüştür.” (TDOA, s. 11.) Clara'nın eline iğne batar ve o sırada iğnenin anasına küfür eder. Anlatıcı, Clara küfür etmeye başladığında her şeyin bir anası olduğunu söyler.

İğne batıyor, iplik ilerliyor, ananın gözü, diyor Clara, parmağındaki kanı yalıyor. İğnenin, ipliğin anasına bir küfür. Clara küfür etmeye kalktığında her şeyin bir anası olur. (TDOA, s. 9.)

Adina Clara'ya sıcakta küfür etmesini sorar. Anlatıcı burada küfrün tanımını yapar. Dudaktan çıkan her küfrün nesnelere çarpan bir kurşun görevi yaptığını söyler. Nesnelerin anasına küfür etmek en yaygın olanıdır. Clara'nın küfür ettiğinde dilinin şakladığını, yüzünde çizgiler oluştuğunu ve elmacık kemiklerinde değişimler olduğunu ifade eder.

Bu sıcakta anasına küfür ediyorsun, diyor Adina ve Clara'nın elmacık kemikleri değirmen gibi öğütüyor, dili ağzında şaklıyor. Clara küfür ettiğinde her zaman yüzünde çizgiler olur, çünkü küfürde her sözcük bir kurşundur, nesnelere dudaklardaki sözcükler yoluyla isabet edebilir. Nesnelerin anasına da. (TDOA, s. 10.)

Anlatıcı, küfürlerin soğuk olduğunu ve hiçbir şeye ihtiyaçları olmadığını söyler. Adeta küfürlerin tanımını yaparken anatomisini anlatır. Küfürlerin koklama, yemek için olmadığını, sadece kısa kudurganlıklar ve uzun kımıltısızlıklar için olduğunu ifade eder. Küfürlerin şakakların atışlarını bileklere ve boğuk kalp atışlarını kulaklara indirdiklerini

tanımlar. Bu durumda küfürlerin çoğaldıklarını ve boğulduklarını gözlemler. Küfürlerin kırık dökük olmaları durumunda ise asla var olmadıklarını iddia eder.

Küfürler soğuktur. Küfürlerin dalya çiçeklerine, ekmeğe, elmalara, yaza gereksinimleri yoktur. Bunlar koklamak ve yemek için değildir. Yalnızca fırıl fırıl döndürüp dümdüz yere yatırmak içindir; kısa kudurganlıklar ve uzun kımiltısızlıklar içindir. Şakakların atışını bileklere indirirler, boğuk kalp atışlarını kulaklara çıkarırlar. Küfürler çoğalırlar ve boğulurlar.

Küfürler kırık dökük olursa asla var olmamışlardır. (TDOA, s. 10.)

Toplumun her kesiminde küfür etmek yaygındır. Anlatıcı, genelde küfür edenleri yaptıkları meslek isimleri ile adlandırır. Ütücünün kızgınlık esnasında bütün fişlerin anasına küfrettiğini ifade eder. “Ütüyü kapıcı kulübesine koyuyor, bütün fişlerin anasına küfür ediyor.” (TDOA, s. 75.) Berber karıncalardan rahatsız olur ve karıncaların anasına küfür eder. O sırada tıraş olmak için mezbahadan gelen adam da karıncaların anasına küfür eder. “Karıncaların anasına küfretti. Mezbahadan gelen adam cesetlerin anasına küfür ediyordu.” (TDOA, s. 18.) Başka bir meslek grubundan olan tramvay şoförü de kızdığı anlarda tramvayların anasına küfürler savurur. “Tramvay ucu ucuna geçiyor, ekmekler, camı tırmalıyor, şoför bütün tramvayların anasına küfür ediyor.” (TDOA, s. 52.) Tarım uzmanı çalışma sırasında ot ve dikenlerin onu rahatsız etmesinden dolayı otların anasına küfür eder.

Otun dikenlerini eliyle topluyor. Kollarından sırtından dikenler sallanıyor, onun toplayabildiğinden daha fazlası üzerine tırmanıyor. Bütün otların anasına küfür ediyor. (TDOA, s. 53.)

İlije ağlamakta ve askerlerin, tankların, subayların, avcı hendeklerinin analarına küfür eder. Hatta Tanrılara ve bütün soylara da küfürler savurur. Anlatıcı genellikle küfürler ile ilgili tanımlamalar yaparken küfürlerin soğuk olduklarından söz eder. Küfürler ile ilgili farklı bir tarife daha girer. Küfürlerin, şaşkın olduklarını ve sonunda boğulduklarını ifade eder. Küfürlerin kısa süreli öfke nöbetlerine ve uzun süreli sessizliklere yaradığını söyler. Anlatıcıya göre, küfürlerin yarım yamalak söylediğinde ise sanki hiç söylenmemiş olduğu var sayılır.

İlije ağlıyor, askerlerin, subayların, tankların ve avcı hendeklerinin analarına küfür ediyor. Tanrılara ve dünyadaki bütün soylara da.

Küfürleri soğuktur, küfürleri yemeğe ve uyumaya yaramaz. Bunlar şaşkın şaşkın dolanmaya ve titremeye yarar, mısır saplarının arasından yükselip boğulurlar. Hızla dönmeye ve dümdüz yatmaya yarar küfürleri, kısa süreli öfke nöbetlerine ve uzun süreli sessizliklere yarar.

Küfürler yarım yamalak söylendiğinde hiç söylenmemiş gibi olurlar. (TDOA, s. 167.)

8.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA KÜFÜR

Tek Bacaklı Yolcu romanı Romanya'dan Almanya'ya göç eden İrene'nin hayat hikayesini anlatır. *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki Daha O Zaman Avcıydı* romanları Çavuşesku döneminde geçer. Bu iki romanda anlatıcı, arkadaşları ve toplumun diğer kesimleriyle girdiği iletişimlerde küfür eylemlerini sık sık betimler. Bu iki yapıtta toplumsal sosyo-politik zorlukların insanlar üzerinde bıraktığı baskıcı politikalardan dolayı insanların küfür etme gereksinimleri daha da kendisini belirgin kılar. İki romanda da, Romanya'da ekonomik dengesizliklerin halk üzerinde olumsuz tesirleri küfürle doğru orantıda görülür. İrene Romanya'dan Almanya'ya göç ettikten sonra yeni bir toplum kültürü ile karşılaşır. İrene Romanya'da yaşadığı olumsuz etkilerini Almanya'da farklı bir boyutta yaşar. İrene kendisini bir yabancı olarak görür. Yalnızlığın yaşattığı yıkımlara olayın birçok yerinde rastlamak mümkündür. İki romanda geçen ana kahramanlara bakıldığında onların halk ile iç içe ve arkadaş ortamlarında daha çok zaman geçirdikleri anlaşılır. Ancak *Tek Bacaklı Yolcu* romanında İrene yabancı olduğu bir ortamda insanlarla fazla bir samimiyet kuramaz. Sosyal ilişkileri daha önce geldiği ülkeye göre daha zayıftır. İrene yaşadığı yalnızlığına odaklandığı için genellikle olay örgüsü bu minvalde cereyan eder. Anlatıcı bu romanda yok denecek kadar az argo ve küfür kelimelerinin geçtiği yaşam anılarını anlatır. İrene Thomas'la konuşmasında lanet kelimesini kullanır. “Şu lanet olası veda konuşmaları.” (TBY, s. 63.) İrene Almancayı çok iyi bilmediği için bazen çocukların arkasından ne dediğini anlamaz ve ürker. Çocuklar İrene'nin arkasında üstünlük tasarlayıcı, belki de küfürlü söylemler söylerler.

Çocuklar fark ediyordu İrene'nin korkusunu. Arkasından sesleniyorlardı. Genellikle ne dediklerini anlamıyordu İrene. Ama dilin melodisi üstünlük taslar gibiydi. Bunu anlıyordu İrene. (TBY, s. 145.)

İrene bir adamla konuşur ve çevresinde bulunan bazı bireylerin yaşadıkları olumsuzlukların kurbanları olduklarını ifade eder. Bunun yanı sıra İrene kasketleri ile para yardımı bekleyen kişilerin dolandırıcılık yaptıklarının farkındadır ama onlara da aslında yardım etmek ister. Argo sayılabilecek *dolandırıcılık*, *pervasız* gibi kelimeleri kullanır.

İrene bu ülkenin aylarını küçük dolandırıcıların ellerine saymak isterdi. Onların ince, pervasız, sert nesneler yüzünden yaralanmış parmaklarına sayıları yüksek sesle ve ısrarla söylemek isterdi. Yanlış sayılar olurdu bunlar ve dolandırıcılık imkânı doğardı. (TBY, s. 140.)

DOKUZUNCU BÖLÜM

HASTALIK

Organizmanın yapı ve işleyişinde ortaya çıkan bozukluk, organizmanın fizyoloji görevlerinin bozulması durumu sonucu hastalık oluşur. Sağlık, yaşamın belli dönemlerinde etkilenir. Sağlığı bozan vakaların sıklığı, türü ve etkinliği organ veya sistemleri az veya çok fonksiyonlarından alıkoyar. Bu durumda insan hastalanır veya sakat kalır ya da hayatını kaybeder. Hastalığın tarihi insanlık tarihinden daha da eskiye gider. Hastalık sadece insanlarda oluşan bir olay değildir. Hayvanlar ve bitkilerde de hastalık oluşur. İnsandaki hastalık fiziki ve ruhsal olarak kategorize edilir. Toplumlarda hastalık ile ilgili kanı genellikle negatif olarak görülür.

Herta Müller'in romanlarındaki figürlerin birçoğu hastalıklara yakalanırlar. Anlatıcı bazen kendi ailesinden bireylerin hastalıklarını anlatırken bazen Çavuşesku'nun hastalıklarıyla da mutluluklarını belirtir. Yaşlı bireyler, büyükanne ve büyükbaba sık sık hastalıklarıyla olay örgülerinde anlatılır. Anlatıcı ve arkadaşlarının karşılaştıkları hastalıklara da geniş yer verilir. Müller genellikle negatif olayları anlatırken, insanlarda karamsarlık oluşturan dönemin bazı amansız hastalıklarını da betimler. Ülkenin içinde bulunduğu sosyopolitik sıkıntılardan dolayı, bireyin toplumsal ilişkilerinde hastalıkların da olumsuz etkileri bulunur. Yazar, romanlarında sadece fiziksel hastalıkları anlatmaz, toplumsal ahlaki çöküntülere sebep olan manevi ruhsal bunalımları da irdeler. Ahlaksızlığın sebep olduğu toplumsal ve yönetsel unsurlarla beraber intihara kadar götüren hastalıklar da işlenir.

9.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA HASTALIK

Edgar, Kurt ve Georg sürekli annelerinin hastalıklarından konuşurlar. Hepsinin iç hastalıkları bulunur. Edgar'ın annesi safrakesesinden, Kurt'un annesi midesinden ve Georg'un annesi de dalağından rahatsızdırlar. Anlatıcı, kendi annesinin köylü ve sürekli tarlada çalışmasından dolayı bünyesinin sağlam olduğunu ama onun da belinden rahatsız olduğunu söyler. Üç arkadaşın babaları daha önce SS subayları olmasına rağmen babalarından konuşmazlar. Fakat annelerinin birbirlerini tanımamalarına rağmen gelen mektuplarında sürekli benzer hastalıklardan söz ederler ve bu durum arkadaşların

şaşırmaya sebep olur. Anlatıcı, annelerinin binmedikleri trenlerden kendilerine sürekli safrakesesi, mide, dalak ve bel ağrıları gönderdiklerini ifade eder. Annelerinin bedenlerinden taşan hastalıkların da sanki buzdolabında bulunan kesilmiş hayvanların çalıntı parçaları gibi mektuplara girdiklerini söyler.

Edgar, Kurt ve Georg annelerinin hastalıklarından söz ettiklerinde, terzilerin ütü buharı yüzünden bünyeleri zayıfmış gibi geldi bana.

Hepsinde iç hastalıkları vardı: Edgar'ın annesi safrakesesinden, Kurt'un annesi midesinden, Georg'un annesi de dalağından rahatsızdı.

Bir benim annem köylüydü ve tarladan dolayı bünyesi sağlamdı. O da belinden rahatsızdı.

Eve dönen SS babalarımız yerine annelerimizden söz ederken, birbirlerini hiç tanımadıkları halde annelerin bizlere hastalıklarından söz eden benzer mektuplar göndermelerine şaşırdık.

Artık binmediğimiz trenlerde, safrakesesi, mide, dalak, bel ağrıları gönderiyorlardı bizlere. Annelerin bedenlerinden taşan hastalıklar, tıpkı buzdolabında duran, kesilmiş hayvanların çalıntı parçaları gibi mektuplara giriyordu. (YH, s. 44.)

Anneleri, çocuklarını yakalamak ve onlara kendilerini acındırmak amacıyla hastalıkları bir kement olarak kullanırlar. Uzakta olan çocuklarını tutsaklar olarak görürler. Anneler, bu mektuplarda çocuklarına hastalıklarından bahsederlerken aslında onların üzerinde duygu sömürüsü yaparak onların eve gelmelerini hızlandırmak isterler.

Hastalıklar çocuklara atılan kementler olduğunu düşünüyorlardı anneler. Uzaklardaki tutsaklardı onlar. Eve giden trenlere binip, ayçiçekleri ve ormanlar arasından geçip, yüzünü gösteren çocuklar istiyordu anneler. (YH, s. 44.)

Anlatıcı, romanın birçok yerinde anne ve babalarının vicdan azabı oluşturmak amacıyla hastalıkları mektuplarında kullandıklarını ifade eder.

Onun ardında hastalıklarını mektuplarla bize gönderen" annelerimiz ve vicdan azaplarını en işe yaramaz bitkilerin içine tıktıran babalarımızla birlikteydik. (YH, s. 45.)

Diktatör Çavuşesku'nun hastalıkları ile ilgili her gün söylentiler çıkar. İnsanlar bu dedikoduları çok fazla duyduklarından artık bunlara inanmazlar. Buna rağmen bunlar kulaktan kulağa yayılır. Anlatıcı, diktatörün bağırsak kanseri, beyin atrofisi, felç ve kan kanseri olduğuna dair fısıltılara artık kendisinin de inandığını söyler.

Her gün diktatörün eski ve yeni hastalıklarıyla ilgili söylentiler çıkıyordu. Onlara da inanmıyordu kimse. Gene de kulaktan kulağa fısıltılar dolaşıyordu. En sonunda diktatöre ulaşacak sinsi ölüm virüsünü içinde taşıyormuş gibi, biz de bu söylentilerle ilgileniyor, fısıldaşıyorduk: akciğer kanseri, gırtlak kanseri, diye fısıldaşıyorduk, bağırsak kanseri, beyin atrofisi, felç, kan kanseri. (YH, s. 56.)

Romanya’da yaşayan bazı insanlar genellikle kaçış planlarını korku içerisinde yaparlar. Diktatör her yurtdışı seyahatine çıktığında insanlar hemen yorumlar yaparlar. Akciğer kanserine karşı uzak doğu havasının ve gırtlak kanserine karşı da bitki köklerinin iyi geldiğini düşünürler. Beyin atrofisine karşı akupunktur ve felce karşı da kaplıcaların iyi geldiğini konuşurlar. Diktatörün sadece bir hastalıktan dolayı yurtdışına gitmesinin gerekmediğini düşünürler. Kan kanserine karşı ülkede çocuk kanının bulunduğunu ve bunun temininin de yeni doğan bebeklerden Japon iğneleriyle mümkün olduğunu ifade ederler. Anlatıcı, diktatörün bu durumunu, üç arkadaşın annelerinin mektuplarda sürekli değindikleri hastalıklarına ait söylentilere benzediğini anlatır.

Kaçış korkusu, diktatörün her gezisini acil tedavi gezisine dönüştürüyordu: akciğer kanserine karşı uzak doğu havası, gırtlak kanserine karşı bitki kökleri, beyin atrofisine karşı akupunktur, felce karşı kaplıca. Bir tek hastalık için gitmesi gerekmez deniyordu: kan kanserine karşı çocuk kanı ülkede vardı. Doğum kliniklerinde yeni doğan bebeklerin alınlarından Japon iğneleriyle çekiliyordu kan.

Diktatörün hastalık söylentileri, Edgar, Kurt, Georg ile benim annelerimizden aldığımız mektuplara benziyordu. (YH, s. 56.)

Edgar, Kurt, Georg ve ailelerinin evleri sürekli gizli polisler tarafından aranır. Ailelerini her aramalarından sonra üç arkadaşın annelerinden çocuklarına mektuplar gönderilir. Anneler mektuplarında ağırlıklı olarak kendi hastalıklarından söz ederler.

Edgar, Kurt ve Georg’un dikdörtgenleriyle, ailelerinin evleri üç kez daha arandı. Her aramadan sonra anneler, hastalıklarını, anlattıkları mektuplar gönderiyorlardı. (YH, s. 61.)

İnsanlar, kıştan ilkbahara kadar Romanya’dan başka ülkelere kaçmak isteyen kişilerin nehirdeki cesetlerinden konuşurlar. İnsanlar kendi aralarında diktatörün hastalıklarından konuşmalarının yanı sıra bu kaçışlarda ölen beş kişiden de bahsederler.

Kıştan ilkbahara kadar, kentin arkasındaki sazlıklara takılan beş nehir cesedinden söz edildiğini duydum. Herkes onlardan söz ediyordu, tıpkı diktatörün hastalıklarından söz eder gibi. Dehşet içinde başlarını sallayıp duruyorlardı. Kurt da onlar gibi yapmıştı. (YH, s. 91.)

Anlatıcı, kendisini diğer insanlardan daha az tanıdığını ifade eder. Sürekli yakınmalarından ve hayata güvensiz bakmasından dolayı her şeyin elinden kayıp gittiğini anlatır. Anlatıcı, çevresindeki insanların diktatörün hastalıklarını kendisinden daha çok bildiğini söyler. Anlatıcı kendi hakkında bildikleri ile diktatörün hastalıkları hakkında bildikleri arasında bağ kurar. Anlatıcı, Yüzbaşı Pjele ve köpek Pjele ile ilgili anlatımda diktatörün hastalıkları ile muhafızlar cümlesini özellikle yan yana getirmiş olabilir. Politik göndermeler yapılır. Diktatörün sahadaki uygulayıcısı muhafızlar ve gizli polis

servisleridir. Diktatörün hastalıkları da diktatörlük rejiminden kurtuluşun bir aracı olarak düşünülür.

Ellerim konusunda bildiklerim, diktatör ve onun hastalıkları konusunda, muhafızlar, yoldan gelip geçenler, Yüzbaşı Pjele ve köpek Pjele konusunda bildiklerim kadar azdı. (YH, s. 113.)

Müller, genellikle diktatörlükten olumsuz etkilenen bireylerin temennilerini ifade eder. Diktatörün yanında olan ve parti üyesi olan fertlerin devletin tüm imkânlarından faydalanmasından dolayı onlara bu hastalık temennilerinde yer vermez. “Seni yukarıda Tanrı, aşağıda parti koruyor, dedi birisi.” (YH, s. 25.) Diktatöre olan nefret o kadar büyüktür ki, insanlar onun her televizyon konuşmasında onunla ilgili yeni hastalıklar uydururlar. Diktatörün zulmünden kaçmak isteyen insanların ölümleri ile diktatörün hastalıkları arasındaki söylentiler farklılık arz eder. Hiç kimsenin diktatörlük rejiminin karşısında duracak gücü olmadığından, kendilerine teselli aracı olarak hastalıkları bir sığınak olarak görürler.

Kaçarken ölenleri fısıldaşmak, diktatörün hastalıklarını fısıldaşmaktan daha farklıydı. O hemen aynı gün televizyona çıkıp, yaklaşmış ölüme upuzun bir konuşmayla meydan okuyordu. O konuşurken, kendisini ölüme itecek yeni bir hastalık uyduruluyordu. (YH, s. 114.)

Anlatıcının arkadaşı Tereza kanser hastalığına yakalanır ve bundan dolayı da ışın tedavisi görür. Tereza’nın durumu o kadar kötüdür ki; bacakları bir hortum gibi bir deri bir kemik kalır. İlaç almak için su bile içemez. Bedenindeki suyu ilaçlar dahi artık atamaz. Hastalığın son günlerinde ateşlenir ve kusar. Anlatıcı aldığı mektupta arkadaşı Tereza’nın öldüğünü öğrenir.

Tereza öldü, diyordu mektup. Parmağıyla bacağına bastırduğunda derisi çukur kalıyordu. Bacakları hortum gibiydi, ilaç almak için bile su içemiyordu, bedenindeki suyu ilaçlar da atamıyordu artık. Son haftalarda Tereza ışın tedavisi görmüş, ateşleniyor ve kusuyormuş. (YH, s. 199.)

Anlatıcı direk olayları anlatmadan önce, sonda söyleyeceği cümleyi ilk başta söyler. Babasının öldüğünü ilk cümleye başlarken ifade eder. Doktor kendisine, babasının içki içmekten dolayı karaciğerinin içi doldurulmuş bir kaz ciğeri gibi şiştiğini anlatır. “Sonra babam öldü. Sünger gibi içmekten, karaciğeri, içi doldurulmuş kaz ciğeri gibi şişmiş, demişti doktor.” (YH, s. 57.) Anlatıcı, babasının ölümünden çok kısa bir süre önce hastaneden çıkardıklarını anlatır. Anlatıcı, babasının hiç bu kadar yüzünün çöktüğünü daha önce görmediğini ifade eder. Babası bu durumuna rağmen gülümser. Anlatıcı

babasının bu kadar rahat olmasına şaşırmakta ve babasının aptal olduğunu düşünür. Babası hasta olmadığını ima edici bahaneler üretir: Doktorun iyi olmadığını, odanın ve yatağın kötü olduğunu söyler. Bu olumsuz şartlardan dolayı kendisinin kötü olduğunu ifade eder.

Babasının hastalığı o kadar ilerlemiş ki bileklerinin zayıflığından dolayı kol saati düşer. Dişetlerinin büzüşmesinden dolayı da takma dişlerini takar. Bir fasulye sıırğı gibi kupkuru kalır. Karaciğerinin şişmesi sonucunda gözleri ve burnundaki hacim de büyür. Babası, gittiği hastanedeki doktorları beğenmez ve başka bir hastaneye gitmek için valizini toplar. Babası diğer hastanedeki doktorların iyi olduğunu söyler. Anlatıcı, babasının valizini taşır.

Babam ölmek üzere hastaneden çıkarıldı. Bugüne kadar yüzü hiç böyle çökmemişti, gülümsüyordu. Sevinecek kadar aptaldı. Doktor iyi değil, dedi, oda kötü, yatak sert, yastıklar kuştüyü yerine kırpıntı dolu. Bu yüzden çok kötüyüm, dedi babam, kol saati öyle bollaşmıştı ki, eline düşüyordu. Dişetleri büzülmüştü. Artık ağzına uymadığı için takma dişini ceketinin cebine attı.

Babam fasulye sıırğı gibi kupkuru kalmıştı. Sadece karaciğerinin hacmi genişlemişti, bir de gözleriyle burnunun. Babam gaga burnluydu, kaz gagası gibi bir burnu vardı.

Başka bir hastaneye gideriz, dedi babam. Küçük valizini ben taşıyordum. Oradaki doktorlar iyidir, dedi babam. (YH, s. 58.)

Anlatıcı, Tereza'nın erkek arkadaşını bir kez gördüğünü ve parti hastanesinde gece gündüz vardiyasında doktor olarak çalıştığını anlatır. Doktor Tereza'nın akrabalarını tedavi eder. Tereza'nın babasının omuriliğini, annesinin damar sertliğini ve büyükannesinin kireçlenmesini tedavisini yapar. Fakat doktor Tereza'yı muayene etmek ister. Doktor Tereza'ya gece gündüz insanları muayene etmekten neredeyse kusmak üzere olduğunu söyler. Bunu gerekçe göstererek bir de onunla doktorculuk oynamak istemediğini ifade eder. Tereza'nın başka doktora muayene olmasını talep eder. Tereza, doktor olan arkadaşına hastalığıyla ilgili her soru soruşunda, arkadaşı kendisinin diğer doktorla devam etmesini ister. Diğer doktorun baştan beri hastalığı takip etmesinden dolayı kendisinin bu işe karışmasının doğru olmayacağını Tereza'ya anlatır.

Diğer doktor Tereza'ya bezenin büyümesi durumunda ameliyatla alınması gerektiğini söyler. Tereza sevdiği bir kişinin kendisini muayene etmesini tuhaf gördüğünü anlatır. Tereza, sevgilisi olan doktorun başka hastalara dokunduğu elleriyle kendisini muayene etmesini istemez. Tereza, aslında sevgilisinin ilgisizliğinden memnun değildir ve bu durumu yansıtmamak adına da teselli edici düşüncelere girer. Tereza, doktor

sevgilisiyle cinsel ilişkiye girmeden önce bluzunu çıkarır. Kendisi sevgilisinin fındık büyüklüğündeki bezeyi görmesini istemez. Doktor, Tereza ile ilişkiye girdikten ve rahatladıktan sonra hemen Tereza'nın üzerinden kalkar. Ardından doktor sigarasını yakmakta, fakat Tereza aslında onun daha çok yanında yatmasını ister. Tereza sevgilisinin ve kendisinin aslında fındık büyüklüğündeki hastalığı düşündüğünü ama bunu birbirlerine belli etmemeye çalıştıklarını ifade eder. Tereza başlarda, neden erken kalktığını sevgilisine sorar ama sevgilisi çocukluk yapmamasını ve böyle düşünmemesini söyler. Tereza belli bir süreden sonra bunu sormaktan vazgeçer. Tereza ona artık bunu sormamasının bu durumundan mutlu olduğu anlamına gelmediğini ifade eder. Tereza'nın hastalığından dolayı ruhsal bir bunalımda olduğu düşünülür.

Tereza'nın erkek arkadaşı, kentte Tereza'nın yanında yalnızca bir kez gördüğüm doktor, parti hastanesinde çalışıyordu. Gündüz ve gece vardiyalarında. Tereza'nın babasının omuriliğini, annesinin damar sertliğini ve büyükannesinin kireçlenmesini tedavi etmişti. Tereza'yı muayene etmek istemiyordu.

Gece gündüz hastadan başka bir şey görmüyorum, demiş Tereza'ya, hasta görmekten kusmak üzereyim. Bir de seninle doktorculuk oynayamam. Şimdiye kadar gittiği doktora gitmesini söylemiş. Tereza öteki doktorun ne düşündüğünü anlattığında, karar vermesi gereken o, deyip kafa sallıyormuş. Tereza'nın dediği doğruysa, ona gittiyse, öteki doktor, beze büyüdüğünde alınabileceğini söylemiş ona.

Sevdiğim adamın beni muayene etmemesi bana tuhaf geliyor, dedi Tereza. Ama beni tedavi etmesi de hoşuma gitmezdi. O zaman elleriyle dokunduğu öteki hastalardan farkım kalmazdı, onunla aramızdaki sırdaşlık bozulurdu...

Onunla yatarken, dedi Tereza, bluzumu çıkarmıyorum, fındığı görmesin diye. Üstüme çıkıp soluk soluğa hedefe doğru koşuyor. Sonra ayağa fırlayıp sigara içiyor, bense biraz daha yanımda yatmasını istiyorum, ikimiz de fındığı düşünüyoruz. Neden bu kadar çabuk kalkıyorsun diye sorduğumda çocukluk ettiğimi söylüyor. Artık sormuyorum, dedi Tereza, ama bu beni rahatsız etmediği anlamına gelmez. (YH, s. 176.)

Tereza erkek arkadaşından ayrılır. Tereza, anlatıcı ile konuşmalarında daha önce yaşadıkları bir olayı anlatır. Erkek arkadaşı Tereza'ya yoldan geçen insanların yakalandıkları hastalıklarla ilgili tanımlar yapar. Birisine karaciğerinden diğerine de akciğerinden hasta olduğu tanısını koyar. Bazen de aklına bir şey gelmediğinde kafasından hastalıklar uydurur. Kalbi veya gırtlak hasta der. Tereza kendisi ile ilgili tanısını sorunca cevap alamaz. Duygusal bağ yaşadığı için geçiştirici bir cevap verir.

Tereza, ama onları tanımıyorsun bile, demiş. Oysa o herkese bir tanı koyuyormuş: bunun derdi karaciğerinden, bunun ki akciğerinden. Aklına bir şey gelmediğinde görüyor musun, bak kafası nasıl duruyor, diyor. Şunun da kalbi hasta. Bunun gırtlak. Peki ya ben, diye sormuş Tereza. Yanıt alamamış. Duyguların merkezi beyin değildir, demiş. Onların kaynağı bezler. (YH, s. 192.)

Tereza'nın mektubu ölümünden sonra anlatıcının eline geçer. Tereza döndükten altı ay sonra ölür. Anlatıcı Tereza'nın ölümüne çok üzülür. Tereza mektubunda bir bitkiden farksız yaşadığını ve anlatıcıyı bedensel olarak çok özlediğini yazar.

Tereza döndükten altı ay sonra öldüğünde, belleğimi çıkarıp vermek istedim, ama kimse. Tereza'nın son mektubu ölümünden sonra geldi:

Bahçedeki bitkiler gibi yaşıyorum artık. Seni çok özledim, bedensel olarak. (YH, s. 130.)

Anlatıcının, kendisinin ve arkadaşlarının birçok kez gizli polis tarafından sorgulandığına daha önceki bölümlerde de değinildiği açıktır. Sorguyu yapan Yüzbaşı Pjele böbrek hastası olduğundan bazen sorgu sırasında yorularak ya sorguyu kısa keser ya da sonlandırır. “Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarından yakınıp, şansın varmış, demiş.” (YH, s. 70.) Edgar sorgu sırasında işkencelere maruz kalır. Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarının tutmasından dolayı sorguyu keser ve Edgar'ı bırakır. Gizli polis Yüzbaşı Edgar'a şanslı olduğunu söyler.

Edgar'ı bırakmadan önce Yüzbaşı Pjele böbrek ağrılarından yakınmış, köpek Pjele ise Edgar'ı ayakkabılarını yalamış. Şansın varmış, demiş Yüzbaşı Pjele, (YH, s. 71.)

Edgar, Kurt ve Georg'un ailelerinde de gizli polisler aramalar yaparlar. Aramalardan sonra Georg'un annesi mektubunda korkudan artan dalak ağrılarından söz eder. Kurt'un annesi ise mektubunda azan mide ağrılarından bahseder. Onların babaları ilk defa mektuplarda bir satırlık yazı yazarlar. Babalar, çocuklarından annelerine bir daha böyle bir şeyi yaşatmamalarını isterler.

Edgar, Kurt ve Georg'un ailelerinde ise aranacak çok şey vardı. Georg'un annesi mektubuyla korkudan artan dalak ağrısını yolladı. Kurt'un annesi mektubuyla azanmide ağrısını yolladı. Babalar mektuplarında ilk kez kenara bir satır düştüler: annene bir daha bunu yapma. (YH, s. 50.)

Anlatıcı, romanın birçok yerinde annesinin mektuplarındaki bel ağrılarına değinir. “Masanın üzerinde bir mektup duruyordu. Annemin bel ağrılarından sonra şunlar yazılıydı mektupta:” (YH, s. 132.) Anlatıcı, babasının işe yaramaz bitkilerinden ve annesinin bel ağrılarından rahatsızlık duyar. “Babanın işe yaramaz bitkileriyle, annenin bel ağrılarında da.” (YH, s. 65.) Anlatıcı, babasının cenazesine giderken, annesinin bel ağrılarında doğru gittiğini söyler. Annesinin bel ağrılarını sürekli mektuplarda anlatmasından dolayı bu anlatıcının aklında yer edinir. “Trene binip, babamın cenazesine ve annemin bel ağrılarında doğru yol almaya başladım. Tarlalar beyaz kahverengi alacalıydı.” (YH, s. 60.)

9.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA HASTALIK

Pavel evli olmasına rağmen, başka bir kadınla gayrimeşru bir ilişki yaşar. Clara bundan sonra ilişkilerinin nasıl devam edeceğini Pavel'e sorar. Pavel eşinden boşanacağını ve onunla evleneceğini söyler. Pavel eşinin kanser hastası olduğunu ve uzun süre yaşayamayacağını Clara'ya ifade eder. Clara Pavel'in eşinin hepsini gömmeden ölmeyeceğini belirtir. Pavel tekrar Clara'ya dönerek eşinin kanser olduğunu, sağlam kaynaktan haberi aldığını anlatır. Ahlak dışı ilişkilerin yanı sıra, bireylerin hastalık gibi en masumca bir olayı dahi kendi gayri ahlaki durumlarına bir kurtarıcı olarak göstermeleri, sosyal toplumun geldiği seviyeyi göstermek adına çarpıcı bir örnek olarak görülebilir.

Bundan sonra ne olur, diye soruyor Clara'nın ağzı cama, Pavel onun saçlarını okşuyor, ondan sonra boşanırım, o zaman evleniriz, diyor, elinde Clara'nın şakağının attığını duyuyor, o kanser, uzun süre yaşayamaz, diyor, Clara'nın saçlarını dipten kavırıyor ve kafasını kendi kafasına bastırıyor.

O hepimizi gömer, diyor Clara, Pavel onun başını çeviriyor, onun yüzüne bakmak istiyor. O kanser, sağlam kaynaktan biliyorum, diyor Pavel. Ancak elindeki bütün parmaklarla onun gözlerini yeşil toptan ayırmayı başaramıyor. (TDOA, s. 140.)

Anlatıcı, hastanede insanların birbirleri ile olan ilişkilerini anlatır. Dışarıdan bir kişinin hastaneye getirdiği dürbünle insanlar vakit geçirirler. Hasta korucu onuncu kattan ormanı gözlemler. Korucu ailesiyle orada yaşar. İnsanların, ölen kişilerin takma dişlerini almak gibi davranışsal bozuklukları bulunur. Adamın ölmesinden sonra dürbün hastanedeki hastalara kalır. Bütün katlar sırasıyla liste oluşturarak dürbünden istifade ederler. Bütün erkekler hasta korucu olmak için birbirleriyle yarış haline girerler. Dürbüne kimlerin bakacakları ile ilgili bütün detaylar yazılır: İsimler, tarih ve saatler bu listelerde bulunur. Hastaların en önemli uğraşlarından birisi olarak görülen dürbün, önemli bir sosyal etkinlik olarak yerini alır.

Vakit geçirmek için, demişti. Hasta korucu, onuncu kattaki adamlarla günlerce ormana baktı. Ölene kadar. Aynı ormandan bir korucu dul eş ve bir tabutla birlikte geldiğinde ölenin takma dişlerini, gözlüğünü, turnak makasını ve şapkasını aldı. Dürbünü hastanedeki adamlara bıraktı. Sonra yavaş yavaş, giderek daha, aşağılara, üçüncü kata kadar bütün erkekler bu dürbüne düşkünlük gösterdikleri için hasta korucular oldular. Onuncu katı üçüncü kata bağlayan listeler var. Listelerde adlar, günler ve saatler yazılı. Bunlar her hastanın ne zaman ve ne kadar süreyle dürbünle ormana bakabileceğini göstermektedir. (TDOA, s. 108.)

9.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA HASTALIK

Herta Müller, *Tek Bacaklı Yolcu* romanında fiziksel hastalıklarla ilgili konulara yer verir. Daha çok İrene'nin ruhsal sıkıntılarından söz eder. İrene'nin eski ülkesi ile yeni ülkesi arasındaki davranışsal ve ruhsal belirsizliklerin konu edildiği olaylar anlatılır. İrene'nin yeni bir toplumda kendisini yalnız hissetmesi ve bu yalnızlığının onda oluşturduğu karamsarlık belirgin halde görülür. İrene'nin, Federal Almanya'ya göç ettikten sonra sığınmacıların bulunduğu yerde kalması ve toplumdan kendisini tecrit edilmiş görmesi onda ruhsal gelgitlerinin oluşmasına sebep olur. Romanın en önemli kahramanı İrene'nin kendisine dahi itiraf edemediği memleket özleminin ruhunda oluşturduğu baskının iç dünyasında rahatsızlıklara yol açtığı görülür. Romanın başlığı *Tek Bacaklı Yolcu* aslında fiziksel bir engelle değil, yalnızlığın verdiği bir durumun ruhunda oluşturduğu engellere göndermede bulunur. Bireyin sosyal yaşamında yalnız kalışının bir simgesi olarak ruhsal bacaklarından birinin eksikliği söz konusudur. İrene çevresinde olan her şeye karamsar bir gözle bakar. Bir arabayı gördüğünde onda mezar çağrışımı oluşturması bunun belirgin göstergelerinden sadece bir tanesidir. “Park etmiş arabalardan birinin karşısında durdu İrene. Şöyle dedi: Mezar gibi bunlar.” (TBY, s. 82.)

ONUNCU BÖLÜM

YOKSULLUK

Yoksulluk genel anlamda bir şeyin olmaması anlamına gelir. İlk etapta yoksulluk, gıda, barınak ve giyecek gibi hayati malların eksikliğini ifade eder. Bununla birlikte, yoksulluk toplumsal bir olgudur. Peter Townsend yoksulluğu, bir toplumun, eksik kaynaklar sebebiyle, alışılmış yaşam standartlarının sınırları dışına çıkması olarak tanımlar.¹³³ Bağımlı, doğrudan, göreceli, mutlak, kaynak bağımlı, gelir temelli, mahrumiyet temelli, yaşam temelli, tüketici odaklı, birincil, ikincil, uzlaşmacı, bilimsel, politik, objektif ve sübjektif yoksulluk sınırları bulunur.¹³⁴ Yoksulluğun birçok tanımı vardır. Eşdeğer geliri ortalama eşdeğer gelirin %50 altında olan kişi yoksuldur. Yoksulluğun ampirik sosyal araştırmalardaki en yaygın tanımı budur.¹³⁵ Yoksulluğun, herkesin üzerinde görüş birliğine vardığı bir tanımı bulunmaz.

‘Belirli bir gelir seviyesinin altında kalanlar’ yoksulluğun genel olarak bilinen tanımları arasında yer alır. Bazılarına göre ise yoksulluk dünya bankasının, bir dolar gelirden yoksun olanlar için kullandığı bir tanımlama olarak da görülür.

*Her ne kadar yoksulluk, kişiye veya az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere özgü bir sorun olarak algılsa da gerçekte, hem toplumun tamamını ilgilendiren ortak bir sorundur hem de sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için değil aynı zamanda gelişmiş ülkeler için de önemli bir açmazdır. Yoksulluk, bütün dünyada varlığını ve etkisini giderek arttırmaktadır. Buna paralel olarak konu bütün ulusların, uluslararası kuruluşların gündemine gelmekte ve çözüme yönelik cabalar da artış göstermektedir.*¹³⁶

Çavuşesku döneminde ülkenin içinde bulunduğu yoksulluk döneminde yaşayan Herta Müller, romanlarında o dönemin sıkıntılı anlarını işler. Çavuşesku devletin borçlarını ödemek için ihracata ağırlık verir ve ülkede temel ihtiyaç maddelerinde sıkıntılar oluşur. Çavuşesku’nun yanlış politikalarından biri olan karne döneminde insanlar yiyecek içeceklerini ülkenin şartlarından dolayı sayılı alırlar. Müller, Romanya’da bir köyde yaşadığı sırada ailesinin ve köylülerin içinde bulunduğu

¹³³ Olaf Groh-Samberg, *Armut, soziale Ausgrenzung und Klassenstruktur: Zur Integration multidimensionaler und längsschnittlicher Perspektiven*, VS, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2009, 54.

¹³⁴ Wolfgang Strengmann-Kuhn, *Armut trotz Erwerbstätigkeit: Analysen und sozialpolitische Konsequenzen*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 2003, 13.

¹³⁵ Strengmann-Kuhn, 13.

¹³⁶ Durmuş Aydın, *Küreselleşme ve Yoksulluk*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Analiz 01, 8.

yoksulluğu romanlarında işler. Müller, gizli servis polislerinin kendilerine çalışması teklifini kabul etmemesinden dolayı çoğu kez işten atılır ve iş bulma konusunda sıkıntılar çeker. Bu yüzden de Müller üniversite yıllarında ve sonrasında yoksulluk çeker. Müller arkadaşlarıyla kaldıkları yurtlardaki sıkıntılarını kendisiyle yapılan röportajlarda dillendirir. Müller yoksulluğun ana müsebbibinin diktatör olduğunu yapıtta işler. *Yürekteki Hayvan* ve *Tilki daha O Zaman Avcıydı* romanları Romanya dönemlerini konu edindiğinden romanda yoksulluğun sebepleri arasında komünizmin etkilerinin olduğu görülür. *Fakat* yazarın Almanya'ya göç ettikten sonra ele aldığı *Tek Bacaklı Yolcu* romanı, kahramanı İrene'nin içinde yaşadığı toplum açısından yoksulluğun işlenmesinde farklılık gösterir. Olay kahramanı İrene'nin Federal Almanya'da yaşadığı yoksulluğun sebebi olarak, sığınmacı olmasından dolayı kendilerine verilen ödeneğin yetersiz durumundan kaynaklanır.

10.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA YOKSULLUK

Anlatıcı, ülkedeki yoksulluğun yüzlerdeki ifadesini anlatır. Romanya'da çıkan yasalar gereği insanlar çocuk yapmak zorunda bırakılırlar. İnsanlar yoksul oldukları için de çocuk istemezler.

Yüzünün tam üstünde yapraklar hışırıyordu, tıpkı yıllar önce, yoksulluktan başka kimsenin istemediği henüz altı aylık, altıncı çocuğun yüzünün tam üstünde hışırdadığı gibi. (YH, s. 19.)

Yoksulluğun ekşimiş tadı romanda âdete fakirliği tanımlar niteliktedir. Ekşi tadı ile yoksulluğun hissedilmesi iki negatif çağrışım yaptıran öğeler olarak bir arada verilir. “Ölüm onların da ağzında değil, çünkü gelip geçenler dalların çatırtısını ve yoksulluğun ekşimiş tadını biliyorlar.” (YH, s. 49.) Anlatıcı, çocukların yoksulluğun ekşi tadına susadığını belirtmekle, ülkedeki bireylerin ekonomik durumlarını gözler önüne sermek istediği düşünülür. Çocukların erikleri çalmaları ile yetişkinlerin davranışları kıyaslanır.

Erikoburlar köyliydüler. Ham eriklere dayanamıyorlardı. Görevlerini bırakıp giderek köy ağaçlarının altında duran çocuk hırsızlara dönüşüyorlardı. Aç oldukları için yemiyorlardı erikleri, daha bir yıl önce babalarının eli kalktığında gözlerini yere indirip boyunlarını büktükleri zamanki yoksulluğun ekşi tadına susuyorlardı. (YH, s. 48.)

Anlatıcı, Lola'nın yüzüne baktığında yoksulluğun resmini verir. “Lola'nın yüzündeki yoksul yöreye bakıyordum.” (YH, s. 21.) Anlatıcı, *Yürekteki Hayvan* romanının kahramanlarından Lola'nın ülkenin güney bölgesinden geldiğini ve o yörenin

insanlarının genellikle yoksul olduklarını irdeler. Lola'nın yoksul olduğu, yüzüne bakıldığında anlaşıldığını söyler. Anlatıcı bu yargıyı Lola ve o yöreden gelen insanların yüz hatları ile açıklamaya çalışır. Anlatıcı, ülkenin her yöresinin yoksul olduğunu ifade eder. Fakat Lola'nın geldiği yerin diğerlerine nazaran daha da fakir olduğunu söyler. Yoksulluğu da tekdüze bir yaşam tarzına benzetir.

Lola ülkenin güneyinden gelmeydi ve yoksul bir yöreden geldiği yüzünden okunuyordu. Neden bilmiyorum, ama okunuyordu, belki elmacıkkemikleri, belki ağzı, belki de gözbebeklerinden. Bu ayırımı yapmak zor, yöreler için de yüzler için de. Ülkenin her yöresi yoksuldu, yüzler de öyle. Gene de Lola'nın geldiği yöre belki daha yoksuldu, elmacıkkemiklerinden, ağzından ya da gözbebeklerinden okunuyordu bu. Manzarasız, tekdüze, bir yöre. (YH, s. 10.)

Lola'nın hayalleri de geldiği yöre gibi yoksulluğun izlerini taşır. Anlatıcı, Lola'nın bu düşlerinden uzaklaşması gerektiği nasihatinde bulunur. “Lola beyaz gömlek düşünün peşine düşerek geldiği yerden koşar adım uzaklaşmalıydı. Bu düş, yüzündeki yöre kadar yoksuldu.” (YH, s. 16.)

Lola, kendisi de yoksul bir bölgeden gelmesine rağmen, kantindeki kişilerin yoksul durumlarını yerer. Anlatıcı, Lola'nın defterindeki paylaşımlarını anlatır. Lola'nın kantindeki insanların dik kafalı, açgözlü ve köpek sürüsü olduklarını yazdığını ifade eder. Kantindeki herkesin aç olduğunu defterine yazar.

Kantindeki herkes aç, diye yazıyor Lola defterine, çiğneyen ve ağzım şapırdatan bir sürü. Herkes tek tek dik kafalı birer koyun. Hepsini birlikte ise açgözlü bir köpek sürüsü. (YH, s. 22.)

Lola çevresindeki işçilerin gece vardiyasından dönüşlerini izler, ayrıca Lola, defterine onların ne kafalarında aşk ne de ceplerinde paraları olduklarını not eder. Çalışanların genelde fabrikada hırsızlık yaptıklarını söyler. Çalışan işçilerin çantalarında genellikle çalıntı deterjan, kesilmiş hayvan parçalarından başka bir şey bulunmadığını ifade eder.

Nicedir ne kafasında aşk ne de çantasında para var. Çantasında çalıntı deterjan ya da kesilmiş hayvan parçalarından başka bir şey yok: sığırdili, domuz böbreği, koyun ciğeri. (YH, s. 18.)

Anlatıcı bir ailede özel dersler verir. Çocukların annesi ekonomik sebeplerden dolayı artık anlatıcının derse gelmemesini ister. “Fabrikada işler iyi gitmiyor, dedi, derse verecek paramız yok artık.” (YH, s. 160.)

10.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA YOKSULLUK

Ülkedeki insanların birçoğu çaresizlikten, yoksulluktan her işi kabullenirler. Aile bireyleri başlarda hiç istemedikleri işleri zamanla mecburiyetten yapmak zorunda kalırlar.

Anne, çocuk ve çocuğun çocukları yoksulluktan, çaresizlikten ve usançtan yalnızca bu delikli taşı bulurlar. Aynı istenmeyen zorlamayla gelirler: Başlangıçta öfkeli dirler, bağırlar. Daha sonra yumuşarlar, suskunlaşırlar, çalışıp dururlar. (TDOA, s. 83.)

İnsanlar arasındaki hiyerarşik yapı ile ilgili durumu yüzüklü adam anlatır. Daha önce bilginlerin fakirlerle ayırım yapmaksızın beraber içki içmeleri ile ilgili konuşulur.

O zamanlar bilginler fakir insanlarla birlikte içki içerlerdi, diyor yüzüklü adam ve profesör bana yanmış bir kibritle bir parça kâğıt üzerine insan ruhunun inceliğini çiziyordu. (TDOA, s. 143.)

Ülkedeki yoksulluğun belirtilerinden biri ekmek simgesidir. Bir kişinin kaldırımında ekmekle yürümesinin o kaldırımın açlık kokması anlamına geldiğini anlatıcı ifade eder. Dükkânda çalışanların bağırmaları yoksullukla mücadelenin bir sonucu olarak görülür. Dükkânda çok çalışan var ama ekmek sayılıdır.

Biri elinde bir ekmekle geçtiğindeyse kaldırım açlık kokuyor.

Dükkândaki bağırın başlarda açlığın saydam kulakları, sert dirsekleri, ısırma için çürük dişleri, bağırma için iyi dişleri var. Dükkânda taze ekmek var. Dükkânda sayısız dirsek var, oysa ekmek sayılı. (TDOA, s. 46.)

Açlık o kadar büyüktür ki, anlatıcı orada yaşayan çocukların otları saplarıyla topraktan çekip içindeki sütü emdiklerini dile getirir. Çocuklar yoksulluktan dolayı bunu mecburiyetten yaparlar.

Burada çocuklar sütlü saplarıyla otları topraktan çekip oyun olsun diye emerler. Oyunda açlık vardır. Ciğerlerin büyümesi durur, otların sütü kirli parmakları, siğil zincirlerini besler. (TDOA, s. 46.)

Çocukların ekmek yiyişleri ülkedeki yoksulluğun durumunun ne boyutta olduğuna bir işaret olarak görülür. Çocuklar ekmeğin içini yediklerinde sanki yüreğini yediklerini ifade ederler. Çocuklar, ekmeğin içini ve dış kabuğunu yerlerken ağızları yorulur. Tadının kaybolmaması için çocuklar o süreci uzatırlar. Fakat ağızları halen doymaz.

Arabadaki çocuklar fazla konuşmaz. Kavaklara bakarlar ve sayılı, taze ekmek yerler. Siğil zincirleri kıvraktır, kabuğa bir delik açarlar. Çocuklar ekmeğin içini önce yerler. İç beyazdır, pişmemiştir, yalnızca fırının sıcaklığı ile alazlanmıştır, dişlere yapışır. Çocuklar ciğerler ve YÜREĞİNİ yediklerini söylerler. Kabuğu tükürükle yumuşatırlar, bundan şapkalar burunlar, kulaklar yaparlar. Sonra parmaklar yorulur, ağız da doymamıştır. (TDOA, s. 51.)

10.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA YOKSULLUK

Tek Bacaklı Yolcu romanı olay kahramanı İrene'nin Federal Almanya'ya göç ettikten sonraki yaşamını konu edinir. İrene yeni geldiği ülkede de yoksulluk çeker. Fakat bu yoksulluk daha önceki ülkede çektiklerinden farklıdır. İrene sığınmacı olduğu için kendisine verilen az miktardaki para ile yaşamını sürdürür. İrene her fırsatta sığınmacıların bulundukları ortamları ve davranışları betimler. Sığınmacılara ayrılan evlerin ve mahallelerin durumlarını anlatırken bu insanların soyutlandığını belirtir. Sığınmacıların, giyindikleri kıyafetlerden ve davranışlarından fark edildikleri anlatılır.

Gözlerde de duruyordu bu mesafe. Sonradan da; sığınmacılar artık Flottenstrasse'de yürümediklerinde de. Postaneye gittiklerinde, kentin kötü semtlerinden gelip fazlaca bağırarak telefonda konuştuklarında. (TBY, s. 29.)

Anlatıcı yeni ülkenin refah durumu ile ilgili olumsuz herhangi bir şey belirtmez. Bazen yeni geldiği ülkesindeki maddi durumun daha öncesindekinden daha iyi olduğunu belirten cümleler kullanır. “Diğer ülkede yatağın boyu olan şey, burada eniydi.” (TBY, s. 114.)

ONBİRİNCİ BÖLÜM

ÜLKE OLGUSU

Bir devletin egemenliği altındaki yerlerin tümüne ülke denir. Her insan bir ülkede doğar ve orada yaşamına devam eder ve o ülkede ölür ya da başka bir ülkede yaşamına devam eder ve sonunda hayatını kaybeder. Toplumdan topluma ülke olgusu değişiklik gösterir. Ülkeye olan aidiyet duygusu insanlar arasında farklılık gösterir. İnsanlık tarihi boyunca ülke uğruna birçok savaşların yapıldığı bilinir. Ülke sevgisi insandan insana değişir. Kimisi ülkesini sevmez, kimisinin de hiç umurunda olmaz.

Diana Ekart çalışmasında Romanya'nın II. Dünya Savaşı'nda Hitler'in yanında yer almasından sonra Alman azınlığını kötü günlerin beklediğini belirtir. Sovyetler'in Romanya'yı işgal ettiklerinde Almanların yaşadıkları bölgeleri ele geçirdiklerini ifade eder. Bu bölgelerde yaşayan birçok Almanın Sovyetler Birliği'ndeki çalışma kamplarına götürüldüğünü ve bu insanların ancak yıllar sonra bir kısmının ülkelerine dönebildiğini ifade eder.¹³⁷

Herta Müller, Romanya'da doğmuş bir yazardır. Fakat daha sonra doğduğu ülkeyi zorunlu olarak terk edip başka bir ülkeye göç eder. Müller'in ailesi Romanya'nın Almanca konuşan azınlığına mensuptur. Daha önce belirttiğimiz gibi yazarın babası Hitler'in ordusunda asker olarak savaşır. SS subayı olan babasının bu durumundan rahatsızlığını Müller sürekli yapıtlarında ve kendisiyle yapılan söyleşilerde dile getirir. Müller'in annesi İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'ne sürgüne yollanır. Annesi Ukrayna'da beş yıl boyunca çalışma kamplarında çalıştırılır. Müller'in doğduğu köyde yaşayanların çoğu Alman azınlığına mensup halklardır. Romanya'da Alman azınlığın yaşadığı bölge ülkenin en eski tarihi, mimari ve kültürel varlıkları olan yerleşim yerleri arasında bulunur.

Romanya'da bulunan Alman azınlık Romen-Alman olarak adlandırılır. Romen-Alman halkları içinde en önemli etnik oluşumlar Siebenbürger Sachsen ve Banater Schwaben adlı gruplardır. Romanya'nın Banat bölgesinde yaşayan Alman kökenli topluluk bu şekilde tanınır. Herta Müller, yapıtlarında genellikle bu bölge ile ilgili bilgiler

¹³⁷ Diana Ekart, *Herztier von Herta Müller und seine Übersetzung ins Slowenische*, Karl-Franzens-Universität, Dipl.-Arb., Graz 2011, 15.

verir. Bu bölgenin ismini alan yazarların oluşturduğu Banat Grubuna ilgisi bu yüzdendir. Müller'in Romanya'dan Almanya'ya göç etmesindeki en büyük etken Nikolay Çavuşesku'nun oluşturduğu korku politikalarıdır. Müller azınlık olarak yaşadıkları Romanya'da Almanların sıkıntılarını yapıtlarında işler. Müller ile yapılan söyleşilerde kendisinin aslında Romanya'ya karşı değil, Çavuşesku dönemindeki komünizmin kendilerinde bıraktığı olumsuzluklara karşı olduğunu belirtir. İncelediğimiz üç romanda da diktatörlüğün uğrattığı yıkımlar anlatılır. Diktatörlüğün bir ülkeyi ne hale getirdiğini Müller yapıtlarında işler. Müller, Romanya'da yaşadığı dönemlerde dahi kendisinin Alman kökenli azınlık olmasından dolayı Almanya'ya hayranlık duyar. Nobel ödülünü aldıktan sonra Romanya'daki halkın, Müller'in ülkesine ihanet ettiği düşüncesine sahip olduğu görülür. Bunun sebebi olarak Müller'in genellikle yapıtlarında Romanya'yı küçümseyici ifadelerle tanıtmaması olarak gösterilir.

Mune Savaş çalışmasında, Nobel Edebiyat Ödülünü aldıktan sonra, Müller'in Banat'taki köy yaşamını betimleme biçiminin Romanyalılar tarafından çok eleştirildiğini, Almanya'da ise ödüle boğulduğunu ifade eder. Gösterilen aşırı ilgiyi, Romanya gibi bir ülkedeki Alman asıllı da olsa egzotik insanların abartılı öykülerine bağlayan eleştiriler yapıldığını belirtir.¹³⁸

11.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA ÜLKE OLGUSU

Savaş yüzünden Edgar'ın amcaları başka ülkelerde yaşamak zorunda kalır. Amcaları SS subayları oldukları için memleketlerine dönemezler. Savaşın onlarda bıraktığı olumsuzluklar ve onların savaş sırasındaki mangalarda yaptıkları vahşice davranışlardan sonra memleket ve akrabalarından uzaklaşmak zorunda kalırlar. Gittikleri ülkelerde evlenir ve çoluk çocuk sahibi olurlar. Bu yerlerde kendilerine has Suebyalı evler inşa ederler. Anlatıcı, kendi kafaları gibi Suebyalı evler inşa etmeleri söylemi ile onlara negatif anlamlar yükler. Suebyalı, halk arasında kötü insanlara verilen bir benzetme ve küfür olgusudur. Anlatıcı, bu yüzden de doğal olarak onlar tarafından yetişen ağaçların Suebyalı olmadığını belirtir.

Edgar'ın amcaları uzaklarda kalan SS askerleriydiler. Yitirilen savaş onları yabancı yönere sürmüştü. Ölüm mangalarında mezarlar açıp savaştan sonra birbirlerinden ayrılmışlardı. Beyinlerinde aynı yükü taşıyorlardı. Birbirlerini bir daha hiç aramamışlar. Çevreden bir kadın bulup onunla Avusturya ve Brezilya'da sivri bir dam, yemyeşil çitlerden

¹³⁸ Savaş, 83.

dört pencere ve yemyeşil kalaslardan çitler yapmışlar. Yabancı yerlere gidip, oralarda iki tane Suebya tipi ev inşa etmişler. Kafaları gibi Suebyalı iki ev, her şeyin bambaşka olduğu iki yabancı yerde. Evler bittiğinde karıları iki Suebyalı çocuk vermişler onlara.

Yalnızca evlerin önündeki, savaştan önce memlekette yaptıkları gibi her yıl budadıkları ağaçlar Suebya örneğini aşarak, başka bir gök, toprak ve havaya göre büyümüş. (YH, s. 53.)

İnsanlar aslında ülkelerini terk edip başka bir ülkeye gitmek istemezler. Bu bir zorunluluktan kaynaklanır. İnsanların başka ülkeyle sınırı ayıran Tuna üzerinden ya da havadan ve trenle diğer ülkeye kaçmak gibi zor bir işi gönlünce istemedikleri belirtilir. Diktatör dönemindeki sıkıntılardan dolayı insanlar kendilerini doğup büyüdükleri memleketlerini terk etmek mecburiyetinde hissederler. Başka bir ülkeye gitmenin bir kurtuluş olacağı düşünülür. Edgar, aslında gitmesi gerekenler ülkeyi terk ettiklerinde kimsenin ülkeden kaçamayacağını ifade eder. Edgar'ın diktatörün ülkeden gitme düşüncesine kendisi dahi ihtimal vermez. Ülkede hiç kimse diktatörün ülkeyi terk edeceğine inanmaz.

Bizim ülkeyi bırakıp gitmeye niyetimiz yoktu. Ne Tuna üzerinden ne havadan ne de yük vagonlarıyla. Biz bakımsız parka gidiyorduk. Asıl gitmesi gereken gitmek zorunda kalırsa, geri kalan herkes ülkede kalabilir, diyordu Edgar. Söylediğine kendisi de inanmıyordu. Asıl gitmesi gerekenin gideceğine kimse inanmıyordu. (YH, s. 55.)

Anlatıcı, yaşadığı ülkenin durumu ile dünya ülkelerinkini mukayese eder. Ülkede korku içinde yürüdüğü ve başka bir ülkeye kaçma eğilimlerinin olduğu görülür. Memleketinde düşüncelerini rahatça yazamadığını belirtir. Anlatıcı, ülkesinde istediği gibi korkusuzca yürüyemediğini ifade eder. Anlatıcı bu düşüncelerini Tereza'nın davranışlarından esinlenerek anlatır.

Tereza onu makaraya alıp, taklidini yaparak yürümeye başladı. Sanki yere değil, dünyaya basıyor gibiydi. Biraz ürperiyor ve bu ülkede nasıl yürünürse ancak öyle yürüyebiliyordum. Ülke ve dünya arasındaki, farkı hissettim, Tereza ile benim aramdaki farktan daha büyüktü. Ben ülkeydim, ama o dünya değildi. İnsan kaçmak istediğinde gidebileceği bir dünyanın var olduğu sanlıyordu bu ülkede, işte Tereza yalnızca buydu.

O zamanlar henüz muhafızların olmadığı bir dünyada, bu ülkedekinden başka türlü yürünebileceğini düşünüyordum. İnsan başka türlü düşünüp yazabilirse, diye düşünüyordum, başka türlü de yürüyebilir. (YH, s. 102.)

Anlatıcı, işçilerin astıkları 'birleşme çağrısı' sloganını bilerek verir. Anlatıcı bu sloganı okuyan işçilerin aslında ülkeden kaçmaktan başka çarelerinin olmadığını belirtir. Komünizmle yönetilen ülkede işçilerin bu tür sloganlara aslında aldırış etmediklerini ifade eder. Anlatıcı, bu işçilerin çoğunun bir gün bu parolanın bulunduğu fabrikada olmayacaklarını ve yollarının ayrılacağını dillendirir.

Fabrikanın çatısında en yüksek yeri göğe, en alçak yeri ise avluya bakan bir parola asılıydı:

Tüm dünya işçileri, birleşin.

Ve aşağıda, yerde, ülkeden çıkmak için kaçmaktan başka seçenekleri olmayan ayakkabılar gidip geliyordu. Kaldırımlarda parlak, tozlu, sesli ya da sessiz ayakkabılar bir iniyor bir kalkıyordu. Hepsinin yollarının ayrı olduğunu, bir gün pek çok ayakkabı gibi bu parolanın altından artık geçemeyeceklerini seziyordum. (YH, s. 113.)

Anlatıcı yaşadığı ülke olan Romanya'dan Almanya'ya gitmek için çaba gösterir ve sonunda artık Almanya'ya gidecek imkânı elde eder. Terk ettiği ülkesinin baskıcı etkileri onu arkasından takip eder. Anlatıcı, vatanını terk etmesine rağmen gizli polis olan Yüzbaşı Pjele'nin tehditlerinin devam ettiğini ifade eder. "Artık ülkede değildim. Almanya'daydım ve Yüzbaşı Pjele'nin ölüm tehditlerini telefonlar ve mektuplarla alıyordum." (YH, s. 126.)

Anlatıcı ve arkadaşları Georg, Edgar, Kurt sürekli ülkeyi terk etmek istediklerinden dolayı ülkeden ayrılma durumlarını son durak olarak ifade ederler. Ülkeyi terk etmelerinin artık yakınlaştığını tasdik edici cümleler kullanırlar. Ülkelerinden ayrılma düşüncesi onların kurtuluşu olarak görülür.

Kovulduğumuzda, Edgar, son duraktayız, demişti. Georg başını sallayıp, sondan bir öncekinde, son durak ülke, demişti. Edgar ve Kurt evet anlamında başlarını sallamışlardı. Galiba, bu beni şaşırtmadığı için hayret etmişim. Başımı sallarken, hiçbir şey yoktu kafamda. Bu sözün ilk kez yanıma yaklaşmasına izin vermemiz kendiliğinden olmuştu. (YH, s. 157.)

Anlatıcının annesi gizli polis tarafından sorgulanırken ondan ülkeyi terk edeceğine dair beyanat alınmak istenir. Yüzbaşı Pjele anlatıcıya, annesinden ülkeden ayrılmak istediğine dair yazıyı aldıklarını söyler. Anlatıcı el yazısıyla yazılan bu kâğıdı incelediğinde bunun annesinin yazısı olmadığını fark eder. Bu yüzden, anlatıcı buna inanmaz ve annesine bir mektup yazarak sorar. Annesinin böyle bir yazıyı imzalamadığını düşünür. Gizli servis polisi aslında anlatıcının ülkeyi terk etmek istediğinin itirafını ettirmek ister. Fakat anlatıcı böyle bir niyetinin uzun süre olamayacağını belirtir. Yüzbaşı Pjele, Romanya'da yaşayan insanların istediği her şeyi yazamayacaklarını ifade eder. Anlatıcı ve arkadaşlarına bu ülkede insanları kışkırtacak yazıların yazılmasının yasak olduğunu ve istemedikleri takdirde ülkeden ayrılmaları gerektiğini belirtir. Polis, anlatıcı ve arkadaşlarının asosyal bireyler olduğunu söyler. Polis, devletin aleyhinde yazılan yazıların Almanca olduğunu ve Almanya'ya gidip

yazmaları gerektiğini dile getirir. Burada polisin Almanya'ya olan nefreti de görülür. Almanya'yı bataklık olarak niteler.

Anne ülke dışına çıkmak istiyor, dedi Yüzbaşı Pjele, burada yazılı. Elindeki kâğıdı salladı. El yazısıyla yazılmıştı, ama annemin yazısı olduğuna inanmadım. Onun istediğini ben uzun bir süre daha istemeyeceğim, dedim.

Aynı gün kısa bir mektupla anneme, el yazısının ona ait olup olmadığını sordum. Mektup eline hiç geçmedi.

Yüzbaşı Pjele bir hafta sonra Edgar ve Georg'a halk kışkırtıcılığı ve asalaklıktan geçindiklerini söylemiş. Hepsi de yasaya aykırı. Bu ülkede herkes okuryazar. İsteyen herkes şiir yazabilir, devlet düşmanlığı yapmamak ve suça kışkırtmamak koşuluyla. Bizim halkımız, kendi sanatını kendi yapar, bunun için ülkemizin bir avuç asosyal adama gereksinimi yok. Almanca yazıyorsanız, Almanya'ya gidin. Oradaki bataklıkta belki kendinizi evinizde hissedersiniz. Aklınız başınıza gelir diye düşünmüştüm. (YH, s. 158.)

Anlatıcı ve arkadaşları üniversite yıllarındaki iyi arkadaşlıklarını daha sonra da devam ettirirler. Her biri ülkenin bir yanına dağılır. Fakat memleketlerinde yaşadıkları mutsuzluk onları sürekli takip eder. Anlatıcı, birbirilerine muhtaç olduklarını ifade eder. Korkularını yenebilmek adına sürekli mektuplaşırlar. Ülkelerinde yaşadıkları baskıcı zihniyetinde olan kişileri 'kan içiciler' olarak nitelerler. Karşılaştıkları olumsuzlukları görmemek için onları görmemezlikten gelmeyi tercih etmek zorunda kaldıkları görülür.

Dördümüz de hâlâ birbirimize çok yakındık, tıpkı öğrencilik yıllarımızda olduğu gibi. Gene de ülkenin çeşitli yerlerine dağıldığımızdan beri, mutsuzluk herkesi farklı yollardan yakalamıştı. Hala birbirimize muhtaçtık. İçlerine saç telleri koyduğumuz mektuplar, kendi korkumuzu ötekinin el yazısında görmekten başka bir işe yaramıyordu. Sarmaşıklar, örümcek kuşları, kan içiciler ve hidrolik makinalarla herkes tek başına başa çıkmak zorundaydı, aynı anda gözlerini fal taşı gibi açmak ve görmezden gelmek. (YH, s. 182.)

Diktatörlük döneminde düzene karşı gelen insanların maruz kaldığı takiplerin yanı sıra ülkeyi terk etmek isteyen kişilere uygulanan baskı had safhadadır. Yüzbaşı Pjele yurtdışına gitmek isteyen Georg'a bazı kâğıtları imzalaması için baskı yapar. Polis Georg'dan ülke dışındayken Romanya aleyhinde davranışlarda bulunmamasını talep eder. Georg ülkeden ayrılmak için önüne konan belgeyi imzalar. Polis bu tür baskıları Georg'un diğer arkadaşlarına da zamanında yapar. Georg arkadaşı Kurt'a ait olduğunu düşündüğü bir mektubun Yüzbaşı Pjele tarafından zorla yazdırıldığını düşünür. Georg polisle yaptığı görüşmeden birkaç gün sonra ülkeyi terk edip Almanya'ya gider. İnsanlar ülkelerini terk ederken dahi birçok sıkıntılara maruz kalırlar.

Yüzbaşı Pjele küçük masanın üzerine imzalanacak bir kâğıt ve bir tükenmekkalem koyup kendi büyük masasına geçmiş. Bacaklarını uzatıp iskemlede geriye doğru kaykılmış. Yalnızca küçük bir imza, demiş Yüzbaşı Pjele. Kâğıtta, Georg'un ülke dışında Romanya halkına zarar verecek hiçbir şey yapmayacağı yazılıymış. Georg imzalamamış...

Açın, demiş Yüzbaşı Pjele. Georg zarfı açmış.

Şimdi işe yarar bunlar, demiş Yüzbaşı Pjele, size mektup yazabilirim.

Zarfta kızıl saç telleri varmış. Benimkiler değildi, dedi Georg, galiba Kurt'un saçlarıydı.

Georg üç gün sonra trene bindi. Kibrit kutusu paltosunun cebindeydi. Trenden indirilmedi. Almanya'ya gidebildi. (YH, s. 186.)

Ülkesini terk edenler gittiği ülkede de takip edilirler. Georg Almanya'ya gittikten altı hafta sonra beşinci kattan aşağıya düşer. Anlatıcı bunun intihar değil cinayet olduğunu düşünür. Gizli servis elemanlarının Romanya dışında da gidenleri takip ettikleri görülür.

Georg ülke dışına çıktıktan altı hafta sonra, Frankfurt'ta sabahın erken saatlerinde kaldırımında boylu boyunca yatıyordu. Geçici olarak kaldığı binanın beşinci katında bir pencere açık duruyordu.

Telgrafta şöyle yazıyordu; Hemen Ölmüş. (YH, s. 187.)

Anlatıcının arkadaşlarının çoğunun ülkeden ayrılmak gibi düşüncelerinin olduğu bilinir. Bunlardan Kurt da ülkeyi terk etmek ister. Fakat bu konuda kendisini henüz hazır hissetmez. Kurt, gitmek isteyen arkadaşlarına destek vermeye hazır olduğunu belirtir. Anlatıcı, kendilerinin umutsuz olduklarını bildiklerini ama bu umutsuzluğun hiçbir zaman kendilerini korkutmadığını ifade eder.

Kurt ülkeden çıkmak için kendini hazır hissetmiyordu. Burada kalmanın hiçbir anlamı yok, dedi, ama önce siz gidin. Ben arkadan gelirim. İskemlenin üzerinde sallanıyor, yer umutsuzluğun temposuyla gıcırđıyordu. Umutsuzluk hiçbirimizi korkutmadı. (YH, s. 191.)

Anlatıcı yaşadıkları ülkede korkular içinde hayatlar geçirildiğini belirtir. Anlatıcı korkulardan dolayı tırnaklarının ve saçlarının daha hızlı uzadığını dillendirir. İçinde yaşadıkları ülkede sırf yaşamak için bazı olağan durumları yaşadıklarını ifade belirtir.

Hataydı, çünkü saçlarımız ve tırnaklarımız uzarken, bu ülkede yaşamımızı korkular içinde yürüyerek, yiyerek, uyuyarak ve birisini severek sürdürmek zorundaydık. (YH, s. 9.)

Lola'nın intihar etmesinden sonra üyesi olduğu partililer ve okul yönetimi onun bu eylemini ülkesine ihanet olarak nitelendirirler. Lola'nın davranışını utanç verici olarak değerlendirirler. Ülke değerleri insan hayatından daha değerli görülür. "Bu öğrenci intihar etmiştir. Eylemini kınıyor ve onu küçümsüyoruz. Bu, ülke için utanç verici bir durumdur." (YH, s. 26.)

Anlatıcının ülkesine olan nefreti o kadar büyük ki, elinde bulunan her şeyin değersizleştirildiği düşüncesine kapılır. Anlatıcı isyankâr düşüncelere girer. Anlatıcı, kendisine hangi ülkede, hangi ailede yaşamak istediğinin sorulmadığını belirtir.

Ama kimse bana, korkular içinde hangi evde nerede yaşamak, hangi masada yemek yemek, hangi yatakta uyumak ve hangi ülkede yürümek ya da birini sevmek istediğimi hiç sormadı. (YH, s. 35.)

Anlatıcının ailesi gibi çevresinde olanlar da kendilerinin anavatanların Almanya olduğunu ifade ederler. Anlatıcı, babalarının Almanya uğruna savaştıklarını ve başka yerlerde yerleşmek zorunda kalmalarına rağmen kendilerini Alman olarak gördüklerini vurgular.

Büyükbabam, berber, saatçi, babam, peder ve öğretmen Almanya'yı anavatanları olarak görüyorlardı. Almanya için babalar dünyayı arşınladıkları halde, Almanya anavatandı. (YH, s. 190.)

Anlatıcı, Almanya'ya olan özlemlerinden dolayı, arkadaşları Georg'un oralara gidip o yollarda kendileri yerine de gezmesinden bir nevi haz duyarlar. Anlatıcı yaşadığı ülkeyi çıkmaz sokak olarak niteler. Ülkedeki ortamın vermiş olduğu çaresizliğin bir sonucu olarak böyle bir tabiri kullandığı düşünülür. Anlatıcı bu mutluluklarının arkadaşlarının ölmesiyle kısa sürdüğünü belirtir.

Georg ülke dışına çıkmış hem benim için hem de Edgar için o ülkenin topraklarında yürümüştü. Çıkmaz sokaktan ayrılmak, demişti o zamanlar ve altı hafta sonra Frankfurt kışında kaldırımın üzerinde yatıyordu. (YH, s. 190.)

11.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA ÜLKE OLGUSU

Anlatıcı, Diktatörün kâkülünün her gün ülkeye baktığını belirtir. Diktatöre ait fotoğraf her gün gazetelerde boy boy bastırılır. Diktatörün gözlerindeki siyahlığın ülkeyi izlediğini söyler. Diktatörün gözlerinin ülkede hüküm süren komünizmin baskısının sembolü olduğu düşünülür. Anlatıcının, gözlerdeki siyah rengi özellikle ülkedeki karamsarlığın ve olumsuzlukların sembolü olarak vermek istediği düşünülebilir. Ülkeyi çekilemez hale getiren ortamın sinir bozuculuğunu yansıtmaya çalışır.

Kâkül parlamaktadır, O her gün ülkeye bakıyor. Diktatörün gazetede resminin çerçevesi her gün yarım masa büyüklüğündedir... Gözdeki siyahlık her gün gazeteden ülkeye bakmaktadır... Görme siniri ülkede dolaşmaktadır. (TDOA, s. 25.)

Paul meyhanede içki içerken sarhoşluğun vermiş olduğu cesaretle düşüncelerini orada bulunan insanlara sesli bir şekilde ifade eder. Paul ülkenin içinde bulunduğu bu tüm olumsuz şartlarda kendilerinin ansızın asılabileceklerini bildirir. Paul ironi yaparak güzel bir ülke ifadesini kullanır. Paul ülkede her şeyin yasak olduğunu belirtmek ister. Hatta birlikte ölmenin yasak olacağını dile getirir. Ölmeleri durumunda, huzur içinde

öleceklerini ve salonu terk edeceklerini söyler. Paul salonda bulunanlara espi yoluyla, ölüm belgelerini kendisinin hazırlayacağını belirtir.

Güzel bir akşam. Güzel bir ülkede. Hepimiz asılabiliriz.

Birlikte ölmek yasak. Ölürssek huzur içinde, salonu terk ederiz. Ölüm belgelerimizi hazırlarım, diyor Paul. (TDOA, s. 106.)

İlije sınır boyunda askerlik yapar. İlije'nin bulunduğu yerden Tuna Nehri akar. İlije kaçışla ilgili düşüncelere sürekli dalar. Uzun süre yüzen bir kişinin gözlerinin geceye alışacağını belirtir. İlije'nin, insanın gözlerinin belli bir zaman sonra çok şeye alıştığını ifade ederken, ülkesindeki karanlık ortama da belli bir süreden sonra alıştığını anlatmak istemeye çalıştığı düşünülür. İlije yüzerken ellerin belli bir zamandan sonra başka bir ülkeye ulaşacağını söyler. Bir ülkeyi terk edip başka bir ülkeye geçmenin ne denli zor olduğunu anlatmak ister.

İnsan uzun süre yüzerse, diye düşünüyor İlije, gözler geceye alışır ve pek çok şeyi aşar, insan her şeyi geride bıraktığında eller başka bir kıyıya, başka bir ülkeye değer. (YH, s. 165.)

11.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA ÜLKE OLGUSU

İrene, bir ülkeden başka bir ülkeye göç eder. Anlatıcı, ülkeleri birbirinden ayıran sınırlarda bulunan askerlerin ve radarların sınırdaki durumlarını gözlemleriyle anlatır. İrene'nin ülkesini terk ederken arkasında bıraktığı durumu betimler.

GÖKYÜZÜNDE dönen radar çanaklarının altındaki küçük köylerin arasında askerler dikiliyordu. Burası diğer ülkenin sınırı olmuştu. Yarı yarıya göğe uzanan sarp sahil, çalılıklar, deniz lavantaları İrene için diğer ülkenin bitimi demek oluyordu. (TBY, s. 9.)

İrene ülkesini terk ettikten sonra yeni gittiği yerlerde de eskiye dönük hatıralar gözünde canlanır. İrene çevresinde bulunan bir kişinin yüzünün diktatöre benzediğini düşünür. Bu suratın, kendisini ülkesinden süren kişiye ait olduğunu düşünmesi, onun eskiyle olan bağının vermiş olduğu korkunun bir etkeni olarak görülür. Burada İrene'nin daha önce yaşadıklarının psikolojisinde ne denli tahribatlar oluşturduğunu görmek mümkündür.

İrene suratlardan birini tanıdı, ona dönük olanı.

Onu diğer ülkeden süren diktatörün suratıydı bu.

Bir anlığına bakışlarını yukarı kaldırdı diktatör. İrene'nin yüzüne baktı.

İrene geri giderek uzaklaştı, diktatörün suratını gözden kaybetmemek için. (TBY, s. 24.)

İrene'nin hayatının iki safhası bulunur. Birincisi doğup büyüdüğü Romanya, diğeri göç ettiği Almanya yaşantılarıdır. İrene birine baktığında geçmişin karanlık izlerini hatırlar. İrene'nin ürkek olduğu görülür. “Bu firari bakışları diğer ülkeden tanıyordu İrene. Bu ürkekliği.” (TBY, s. 25.) İrene bir durumu her izlediğinde geçmişin belleğinde bıraktığı yaşantıları su yüzüne çıkarır. Bir memurun üzerindeki elbisesinin rengindeki koyuluğun karamsar hatırlatmalarını diğer ülkeyi çağrıştırmacı olarak niteler. “Memurun üstünde koyu renk bir takım elbise vardı, tıpkı İrene'nin diğer ülkeden aşına olduğu gibi.” (TBY, s. 26.)

Anlatıcı ülkelerini terk edip gelen insanların sığınmacı oldukları yeni ülkelerindeki olumsuzlukları da göstermek ister. Ülkesinden ayrılan kişiler için kurulan sığınmacılar bölgesi insanların dışlandığı hissini verir. Bu insanlar her yerde kendilerini belli ederler. Sığınmacıların eski ülkelerine gönderdikleri kartpostallarda yaşam belirtileri olduğunu ifade eden bireylerin davranışları anlatılır.

Gözlerde de duruyordu bu mesafe. Sonradan da; sığınmacılar artık Flottenstrasse'de yürümediklerinde de. Postaneye gittiklerinde, kentin kötü semtlerinden gelip fazlaca bağırarak telefonda konuştuklarında. Ve başka bir ülkeye gönderecekleri kartpostalların üstüne hayat belirtileri karaladıklarında. (TBY, s. 29.)

Anlatıcı, İrene ile adam arasında geçen diyalogda, İrene'nin daha önce yaşamış olduğu ülkeden diğer ülke olarak söz etmesinde, bireyin yeni toplumdaki konumunun ne durumda olduğunu gözler önüne sermek istediğini gösterir. İrene'nin verdiği cevaplarda daha önce yaşadığı ülkeden ‘diğer ülke’ demesi ve Romanya'nın adını vermemesi, onun ruh halinin ezikliğinin yansıması olarak algılanabilir.

İrene diğer ülkenin adını söyledi.

Kim vardı orada.

İrene diktatörün adını söyledi.

Pekiye şeyler söylenmiyor onun hakkında, dedi adam. (TBY, s. 38.)

İrene, yeni geldiği ülkede de içki içer. Anlatıcı, İrene'nin kendisini yorgun hissetmesinin ve bu olumsuz ruh halinin diğer ülkede yaşadıklarının bir yansıması olarak nitelendirir. Anlatıcı, İrene'nin yorgunluğunu diğer ülkeden tanıdığını belirtir. Anlatıcı, romanın çoğu yerinde İrene'nin daha önce yaşadığı ülkeyle ilgili negatif anlamlar içeren ifadeler kullanır. “Her akşam çoğaldı duvar boyunca dizilen boş şişeler. İrene'nin diğer ülkeden tanıdığı yorgunluk üç günün üçünde de aynı kaldı.” (TBY, s. 43.)

Anlatıcı, İrene'nin Almanya'da gördüğü bazı olayları zihninde farklı yorumlar. Çevresinde gördüğü üniformalı adamların birden raflardan malları indirecekleri hayaline kapılır. İrene gazetelerde ansızın bir gün kanunların yayınlanacağını düşünür. Bütün bu olumsuz düşüncelerin sebebi olarak da daha önce yaşadığı ülkedeki negatif olayların beraberinde getirdiği korkulardır. “Üniformalı adamlar raflardan aldıkları mallara el koyacaktı sanki. Ve gazetelerde kanunlar peyda olacaktı, tıpkı diğer ülkede olduğu gibi.” (TBY, s. 48.)

Anlatıcı, İrene'nin fotoğraflarında hep yabancı bir insanın durumunun olduğunu belirtir. İrene'nin pasaportundaki fotoğrafın diğer ülkedeki fotoğraflarda olduğu gibi kendisine yabancı olan bir kişi görülür. “Ve diğer ülkede olduğu gibi, pasaport fotoğraflarında olduğu gibi bu fotoğraflarda da yabancı bir kişi vardı.” (TBY, s. 48.)

İrene ve Almanya'daki idareci arasında geçen konuşmada iki ülke ile ilgili ifadelere yer verilir. İdareci İrene'nin hassas olduğunu belirtir. İrene'nin daha önce yaşadığı ülkesindeki sıkıntılardan dolayı Almanya'nın sorumlu olmadığını dile getirir. İdareci diğer ülkenin tüm suçlarının telafisini kendilerinin yapmalarını onlardan beklememelerini söyler. Bu konuşmada İrene'nin daha önce yaşamış olduğu ülke ile ilgili olumsuzlukları anlattığı görülür. “Ne kadar hassassınız, dedi idareci, öyle hassassınız ki. Sizin ülkenizin işlediği bütün suçları bizim ülkemiz telafi edecek sanki.” (TBY, s. 49.)

İrene önceki ülkesini hatırlatan her şeyden irkilir. Öyle ki diğer ülkede sürekli gördüğü otların varlığından yeni ülkesinde de her gördüğünde olumsuz etkilenir. İrene otların dahi varlığından rahatsız olacak derecede bir ruh haline girer. İrene hayal görüp görmediğini anlayabilmek için bu otlara dokunur. Geçmişte yaşadığı korkularını eski ülkesinden ayrılmasına rağmen terk edemez. İrene ülkesinden ayrılmak için uğraştığı çabanın dışında, ayrıca bütün bu girişimlerine rağmen eski ülkesine olan özlemin olup olmadığı kuşkusunu yaşar. İrene, memleketine olan özlemini zihninde örülmüş iplik yumağı haline getirdiğini düşünür. Bu memleket hasretini kendisine dahi itiraf etmekten korktuğu anlarda bu duygusunu bastırmak için çaba gösterir. İrene bu memleket özleminin kendisi tarafından beslendiğini ve zihninde binalar halinde yerleştiğini her düşündüğünde kuşkusu daha da artar.

Ne zaman diğer ülkenin otlarını bu kentte görse irkiliyordu İrene. Bu otları kafasının içinde beraberinde getirdiği kuşkusuna kapılıyordu. Hayal etmediğinden emin olmak için dokunuyordu onlara.

Başka bir kuşkusu daha vardı İrene'nin. Farkına varmasın diye memleket özlemini eğirilmiş küçük bir iplik yumağı gibi kafasının içinde tuttuğu kuşkusu. Hasreti ne zaman baş gösterse bastırıldığı kuşkusu. Ve nefes almasın diye duyularının üstüne düşünceden yapılmış binalar yerleştirdiği kuşkusu. (TBY, s. 62.)

Anlatıcı, İrene'nin diğer ülkeden gelen mektupları kokladığını belirtir. İrene diğer ülkeden gelen mektupları kaba ve kirli oluşlarından dolayı tanıdığını ifade eder. Anlatıcı, diğer ülkenin hem ekonomik hem de politik durumunu bu mektup zarflarıyla olumsuz bir tutum göstererek anlatır. Anlatıcının burada yanlı olduğu düşünülür.

İrene mektupları kokladı. Zarflardan birini tanıdı İrene. Diğer ülkeden geliyordu.

İrene mektup puluna, damgaya bakmadan diğer ülkeden gelen mektupları tanıyordu. Kaba, kirli beyaz kâğıttan tanıyordu İrene mektupları. (TBY, s 74)

İrene daha önceki ülkesini sık sık hatırlar. Bu memleket düşünceleri düzenli bir şekilde İrene'nin zihninde canlanır. Anlatıcı, İrene'nin bu özlemi kontrol altına aldığını ve dosyalar halinde beyninde yerleştirdiğini ifade eder. Anlatıcı İrene'deki memleket özleminin sürekli kafasında hareket ettiğini fakat bu özleme rağmen ağlamadığını belirtir. İrene'nin, aslında çok zayıf olmasına rağmen, onun bu memleket özlemi ile ilgili çabalarını, kendini güçlü olarak göstermek istediği şeklinde yorumlamak mümkündür. Anlatıcı, İrene'nin iki duygu arasında gidip geldiğini ifade eder. Anlatıcı, İrene'nin ülkesine olan özlemi dağıtmak için birçok bölümlere ayırdığını dillendirir.

İrene diğer ülkeyi sık sık düşünüyordu. Ama boğazında düğümlenmiyordu düşünceleri. Çapraşık değil, kavranabilir cinstendi. Neredeyse düzenli. İrene onları çekip dışarıya alıyordu, alnına. Başının arka tarafına itiyordu yeniden. Dosyalar gibi.

Memleket özlemi adını vermek için kafada hareket etmesi gereken şey neydi. Düşünceleri kuru kalıyordu. Gözyaşları akıyordu asla.

Bazen ikisi birden olduğu duygusuna kapılıyordu İrene: buruşuk ve ütülü.

Memleket özlemini doğaya ve devlete, resmi makamlara ve arkadaşlara bölerek yönetiyordu. Yarılanmış bir hayatın muhasebesiydi bu: yabancı raflarda sessiz dosyalar. (TBY, s. 76.)

İrene, ülkesinden ayrıldıktan sonra kendisini daha da bırakır. İrene bazen otelin, nehrin ve nehrin üzerinden geçen köprünün adını dahi unutur. Anlatıcının, özellikle bazı düşüncelere dikkat çekmek adına yazı karakterlerini büyük yazdığı görülür. Ülkeyi tarif eden bir cümleyi verirken 'soğuk' sıfatını önüne ekler.

Dışarıya eğildiği anda otelin adını unutmuştu İrene. Kentin içinden geçen nehrin adını da. Ve nehrin üzerinden geçen köprünün adını.

SOĞUK ÜLKE SOĞUK KALPLER JENS'E TELEFON ETSENE. Ve bir telefon numarası. (TBY, s. 87.)

Anlatıcı, İrene'nin yatağının boyu ve eninden hareketle eski ülkesine negatif anlamlar yükler. Anlatıcı iki ülkeyi karşılaştırır. Birisine negatif, diğerine de pozitif anlamlar yüklemek gayreti içinde olduğu bir gerçektir.

İrene'nin yatağının odanın uzun duvarına dayalı durduğu diğer ülke yüzünden. Burada kısa duvara dayalı duruyordu İrene'nin yatağı.

Diğer ülkede yatağın boyu olan şey, burada eniydi. (TBY, s. 114.)

İrene havada uçakları gördüğünde onlarla ilgili yorum yapar. İrene bu uçakların acaba şimdi nereleri bombalamak ve ardından ölümler bırakmak için gittiğini düşünür. Franz Almanya'yı anavatanı olarak görür. Franz bazı konuşmalarında politik söylemlerle istediklerini açıklar.

Hangi ülkeye düşüyor şimdi acaba ölü.

Nollendorf Meydanı'nda bu ülkeden anavatan olarak söz etmişti Franz. Kenti reddettiği için devleti kullanmıştı. (TBY, s. 117.)

İrene, daha önce yaşamış olduğu ülkenin neden bozulduğunu bildiğini belirtir. İrene bu nedenleri her gün bilmesinin kendisine acı verdiğini ifade eder. “Diğer ülkede, dedi İrene, insanları neyin bu denli bozulduğunu anladım. Nedenler apaçıktı. Her gün nedenleri görmek çok acı veriyordu.” (TBY, s. 124.)

İrene, yaşadığı tüm sıkıntılarının sebebi olarak eski ülkesini görür. İrene diğer ülkeye ait hiçbir olumlu ifade kullanmaz. Anlatıcı diğer ülkeye ait anlatımlarında itinayla karamsarlık içeren kelimeleri kullanır.

Bunun suçunu diğer ülkeye atıyordu İrene. Denize, tren yoluna, kuma yapılan resme ve Marburg olan minik taş. Arzuların taşkınlığı ve dışarıdaki şeylerin kılığı üst üste binmişti. Hiç karşılaşmaması gerekenler, bir ve aynı şey olmuştu diğer ülkede. (TBY, s. 134.)

İrene, diğer ülkede yani Romanya'da geride bıraktığı her şeyden nefret eder. İrene, diktatörden nefret ettiği gibi onun eşine de nefret içeren duygular besler. Çevresinde gördüğü bir görüntüyü diktatörün eşinin yüzüne benzetir. Diktatörün karısının yüzünü Rosa Luxemburg'a benzetmesinin sebebi iki kadının da diktatör eşleri olmasından kaynaklanır. Nikolay Çavuşesku'nun eşi Elena Çavuşesku ile Karl Liebknecht'in eşi Rosa Luxemburg'un benzerlikleri fotoğraflarına bakıldığında görülür. İki kadın diktatör eşi de komünizm ile iç içe hayatlar geçirirler. İkisinin de sonları hüsrarla biter. Anlatıcı, ülkenin içinde bulunduğu felaketin sonucunda diktatörün eşinin de payının çok olduğunu belirtir. Ülkenin yoksul olduğunu ifade eder.

Sarmaşıklar un misali çiçekler saçıyordu. Sudaki yansıma tıpkı o zamanki gibiydi. Çürümüş kazıkların arasından bir yüz peyda oldu.

İrene görmek istemiyordu onu: Diğer ülkedeki diktatörün karısı, Rosa Luxemburg'a benziyordu.

Rosa Luxemburg'un yüzünün lanetiydi bu. Diktatörün karısı bu yüzü çoktan yaşlılığa taşımıştı...

Ülkede yoksulluk uyuyordu. (TBY, s. 151.)

İrene, ülkesine olan özlemin boyutlarını anlamakta tereddütler yaşar. Memleket özleminin kontrol altında alınmasında kendisiyle mücadele ettiği görülür. İrene, ülke özleminin varlığının kendisinde olmadığına inandırmak ister. Fakat kendisi de aslında duygularına hâkim olamadığını itiraf eder.

Belki de memleket özleminin kafayla hiçbir ilgisi yok, diye düşünüyordu İrene. Bağımsız ve düşüncelerin düzeni içinde çapraşık. İnsan gidişatı bildiğinde ortaya çıkan duygu bu belki. Ve onu kovalamayı bildiğinde. Sokaklardayken kimi zaman fazla hafif, kimi zaman fazla ağır hissettiğinde.

Eğer memleket özlemi buysa, diye düşünüyordu İrene, o zaman ben sahtekârım. (TBY, s. 77.)

İrene, arkadaşı Franz'ın anavatan kavramını tam olarak açıklayamadığını belirtir. Anlatıcı, Franz'ın yurtdışında iken anavatanını savunduğunu ifade eder. Fakat buna rağmen İrene Franz'ın anavatan ile ilgili belirsizliklerinin olduğunu dillendirir.

Kenti reddettiği için devleti kullanmıştı.

Yurtdışında birkaç kez anavatanına arka çıkmak zorunda kaldığını söylemişti.

Burada, meydanda bu ince ayrımla uğraşmak ve anavatan anlamına gelen şeyin sınırları dışında kalmak istiyordu.

Bir devlet. Franz ve tam ortada kaburgalarının oylumu. Şakaklarına soğuk kan hücum etmişti bile.

Bir soru armağan edememişti İrene ona:

Birdenbire senin isteğine rağmen peyda oluyorsa, nerede taşıyorsun onu, anavatanını. (TBY, s. 118.)

ONİKİNCİ BÖLÜM

KENT-KÖY HAYATI

İnsan topluluklarının ilk oluşturdukları yerleşim birimi olarak köy gösterilir. Köyler genellikle nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerdir. Kentlere göre çok küçüktür. Toplumdan topluma köylere bakış açısı farklılık gösterir. Köyler, bazı insanlara göre fazla aktivite imkânı olmadığından sıkıcı görünürken bazılarına da dinlendirici ortamlar olarak görülür. Bütün kentlerin asıl çıkış yerini köyler oluşturur.

A. Kadir Topal, kent olgusunun tarihin hemen her döneminde ve coğrafyasında değişik anlamalara sahip olan dinamik bir kavram olduğunu belirtir. Bu yüzden de, her zaman ve her ülke için geçerli olabilecek bir şehir tanımı yapılamadığını ifade eder.¹³⁹

Kent, M.Ö. insanların daha iyi bir hayat sürmek için toplandıkları yerler olarak tanımlanırken, bugün kent konsept tanımlanmasında istihdam yapısı, ekonomik faaliyet, nüfus yoğunluğu gibi daha farklı ölçütler kullanılmaktadır.

Herta Müller'in hayatında Romanya'da yaşadığı köy yaşamının büyük bir etkisi görülür. Köylerin küçük olmasından dolayı Müller genellikle romanlarında köy ile ilgili küçümseyici tabirler de kullanır. Diana Ekart, Müller'in, Almanya'ya göç etmesinden yaklaşık 20 yıl geçmesine rağmen, fiziksel olarak orada olmadığı halde Romanya'da yaşadığı köy hayatıyla ilgili yaşantısını yazılarında olay malzemesi olarak kullandığını belirtir. Diktatörden duyulan korku motifinin bir kırmızı iplik yumağı şeklinde zihninden yapıtlarına yansıdığını ifade eder.¹⁴⁰ Köy hayatından en çok kesitlerin olduğu *Yürekteki Hayvan* romanının geriye dönüş tekniği ile anlatıldığı görülür. Müller, üniversiteyi okumak için kente gittiğinde köy ve kent yaşamını yapıtlarında karşılaştırır. Müller'in, *Tek Bacaklı Yolcu* romanındaki kadın kahraman İrene'nin Almanya'ya göç ettikten sonraki kent yaşamının verdiği rahatsızlıkları da eleştirdiği dikkatleri çeker.

¹³⁹ A. Kadir Topal, "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 2004, 276-294, 277.

¹⁴⁰ kart, 28.

12.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA KENT – KÖY HAYATI

Anlatıcı, Lola'nın defterinde köy ve kent hayatı ile ilgili ifadeler yer verir. Lola'nın, köy yollarının tozlu oluşu ve dört yıl sonra fakülteyi bitirdikten sonra köye tekrar geri dönmenin nasıl olduğu ile ilgili gözlemleri görülür. Lola karamsarlık içerisinde verimsizliği irdeler. Lola, yaşantısının verimsizliğini dile getirir. Lola, kentte dut ağaçlarının varlığını anlatırken kenti köyden farklı kılan durumları betimler.

Öğrendiklerim verimsizliğe vız geliyor, diye yazıyor Lola defterine. Ne bildiğime bakmıyor verimsizlik. Ne olduğuma, yani kim olduğuma bakıyor. Kentte bir şey olmak, diye yazıyor Lola, dört yıl sonra da köye geri dönmek. Aşağıdaki tozlu yoldan değil, yukarıdan, dut ağaçlarının dalları arasından.

Kentte de dut ağaçları vardı. Ama sokaklarda değil, avlularda. Üstelik de hepsinde yoktu. Yalnızca yaşlı insanların avlularında. Dut ağaçlarının altında da bir iskemle dururdu. (YH, s. 10.)

Anlatıcı bazen kent çevresindeki olayları anlatırken bir parkın bakımsız olduğunu özellikle vurgular. “Bakımsız parkı geçip kente, Lola’sız da gidebilecek gibiydiler.” (YH, s. 17.). Bazen de kentte yaşayan bazı insanların üzerine sinen kentin karanlığını gözler önüne serer. “Bir sonraki, durakta erkeklerden biri Lola’nın ardından iniyordu. Gözlerinde kentin karanlığını taşıyordu.” (YH, s. 18.)

Anlatıcı, kentin pislik içinde olduğunu vurgular. Hatta kiliseye giden kişilerin pirelendiklerini Lola'nın defterine yazdıklarından aktarır. Burada özellikle, dini bir yer olan kilise vurgusu yapılmasında kentin kirliliğinin yanı sıra Tanrı'ya olan zayıf inancın belirtilerinin de gösterilmek istendiği düşünülür.

Dua ederken herkes kaşınıyor, diye yazıyor Lola defterine. Pazar sabahları kiliseye gidiyordu. Rahip de kaşınıyor, diye yazıyor Lola, Ulu Tanrım ve tüm kent pire içinde. (YH, s. 23.)

Lola, politik duruşundan dolayı kent ile köy yaklaşmasından sık sık bahseder. “Bu sözcükten ne kadar hoşlandığının kendisi farkında değildi hâlâ. Bilinçten köy ile kentin yakınlaştırılmasından daha sık söz ediyordu.” (YH, s. 24.)

Anlatıcı, Lola'nın fabrikasında gündüz vardiyasında çalışan erkeklere baktığında onların köyden gelenler olduğunu ifade eder. Köyde kalanların koyunlar olduğunu söyler. Bu işçilerin kente gelmekle artık koyun olmayacaklarını dile getirir. Anlatıcı, köyden gelenlerin genellikle kentlilerin işlerine hizmet ettiklerini düşünmektedir.

Lola'nın gündüz vardiyasında fabrikadan çıkan erkeklerine baktım. Köyden getirilen köylülerdi. Bir daha asla koyunlar olmayacak, demişti onlarda, asla kavunlar olmayacak.

Çılğınlar gibi kentlerin işine koşmuşlardı, tarlaları aşıp köy sınırlarına kadar sızan kalın borulara da. (YH, s. 31.)

Anlatıcı, kentteki dilencileri, küfürleri, Tanrı'yı, şeytanı, kesik bacaklıları, sakat kalmış elleri ve kimlerin delirdiğini bildiğini, kentlerdeki düzensizliği anlatır.

Orada burada dolaşmayı öğrenmiştim, sokaklar ayaklarımın altındaydı. Dilencileri, yakınmaları, haç çıkarmaları ve küfürleri, çıplak Tanrı'yı ve paçavralar içindeki şeytanı, sakat kalmış elleri ve kesik bacakları tanıyordum.

Kentin hangi köşesinde kim delirmiş biliyor, hepsini tanıyordum. (YH, s. 38.)

Anlatıcı, bir annenin kente gidişlerinde karşılaştığı sorunları anlatırken çocuğunun da bundaki rolünü aktarır. Annenin haftada bir kez trenle kente indiğini ama çocuğunun ise yılda ancak iki kez şehri görebildiğini anlatır. Kente giden kişilerin genellikle erken saatlerde gitmek zorunda kalmalarına ve yanlarında götürdükleri çocuklarının oluşturduğu sıkıntıların bir günlük hikâyesine yer verilir. Kentte at arabalarının varlığından kentlerde henüz tam araç kullanımının yaygın olmadığı görülür. Çocuğun çevresindeki her şeye merakı onun sık sık kente gelemeyişinden kaynaklanır.

Bir anne haftada bir gün trenle kente iniyor. Bir çocuk ancak yılda iki kez annesiyle birlikte gidebiliyor. Bir kez yaz başı, bir kez de kış başı. Bir sürü kalın giysiyle sarmalanmış olduğu için, çocuk kentte kendini çirkin hissediyor. Anne çocuğu alıp sabah dörtte istasyona gidiyor. Soğuk, sabahın dördünde yaz başında bile soğuk oluyor. Anne sabah sekizde kentte olmak istiyor, çünkü dükkânlar o saatte açılıyor.

Dükkân dükkân dolaşırken, çocuk üstündekilerin bir kısmını çıkarıp elinde taşıyor. Bu yüzden de birkaç parça giysiyi kente kaybediyor. İşte anne bu yüzden çocuğu kente götürmek istemiyor. Ama bunun bir nedeni daha var, daha kötü bir nedeni. Çocuk caddeden geçen atları izliyor. Çocuk durup, annesinin de durmasını ve atlar yeniden gelene dek beklemesini istiyor. Annenin beklemeye vakti yok, ama çocuğu bırakamaz da. Onu kentte kaybetmek istemiyor. (YH, s. 39.)

Edgar ve arkadaşları yaşadıkları toplumda herkesin köylü kaldığını ifade ederler. Kendilerinin daha önce köyden ayrıldıklarını ve kente gittiklerini belirtirler. Fakat gittikleri kentlerde de köylü kaldıklarını öz eleştiri olarak yaparlar. Georg, diktatörlüğün kentlerdeki gözaltı durumlarını, hareket kabiliyetlerinin ve düşüncelerin kısıtlamasının sebebi olarak görür. Kurt ülkenin her tarafını köye benzetir. Köylerin gelişmemişliğini ülkenin gelişmemesiyle benzerlikler kurarak anlatır. Kurt hepten gitmenin de mümkün olduğunu anlatırken ülkeden tamamen gitmeyi kastettiği düşünülmektedir. Ülkedeki bu olumsuzlukların sebebi olarak diktatörlük gösterilir. Edgar kendisinin daha önce köyde yaşadığını ve sonradan kente gittiğini ifade ederken köyün eski haliyle yeni halini kıyaslar. Bu karşılaştırmayı yaparken aslında bir şeylerin değişmediğini ifade eder.

Edgar başım salladı, Georg, burada herkes köylü kalıyor, dedi. Kafaca evden uzaklaştık, ama ayaklarımızla başka bir köydeyiz. Diktatörlüklerde kent yoktur, çünkü gözaltında olan her şey küçüktür.

Bir kentten ötekine gidiyorsun, dedi Georg, bir köylüyken başka bir köylü oluyorsun. Hepten gitmek de var, dedi Kurt, trene binip bir köyden ötekine gidip durursun.

Köyden ayrıldığında, dedi Edgar, köyün tarlaları kente kadar geldi. Mısırlar henüz yeşildi, sağa sola sallanıyordu. Evin bahçesinin uzayıp treni izlediğini sandım. Tren yavaş gidiyordu. (YH, s. 42.)

İnsanların genellikle köyden kente göç ettikleri görülür. Anlatıcı ve arkadaşları, yasak yayınlardan dolayı evleri arandığı için köyde bıraktıkları kitaplara bir özlem duyarlar. “Yanlarında getirdikleri yöreyle kenti arşınlayan herkes, ellerini kokluyordu. Yazlık evdeki kitaplardan haberleri yoktu. Ama oraya gitmek istiyorlardı.” (YH, s. 45.) Anlatıcı kentlerin çok sessiz olduğunu ve insanların yemek yerken ağız şapırtılarının seslerini duyduklarını anlatır.

Kent öylesine sessizdi ki, ağız şapırtılarını duyuyordum. Yemeklerini bölmek için usul adımlarla yürüyordum. Parmak uçlarıma basarak yürümek isterdim, ama bu dikkat çekerti. (YH, s. 66.)

Edgar kirli bir sanayi kentine taşınır. Burada çalışanların yaptıkları çalışmalara verdikleri kavram ‘metalürji’ olarak adlandırılır. Edgar’ın ve arkadaşlarının köyden gelenlere genellikle ‘koyun’ dediklerine önceki yazılarda değinilmişti. Burada da köylülerin yaptıkları işlerin sonucunda ürettikleri teneke koyunların bilinçli olarak irdelenmeye çalışıldığı düşünülmektedir. “Edgar uzaklara, kirli bir sanayi kentine taşınmıştı. Kentteki herkes teneke koyunlar yapıp, bunlara metalürji adını veriyordu.” (YH, s. 75.) Anlatıcı, kentte arkadaşlarıyla yürürken amaçsız olduğunu mektubunda ifade eder. “Benim saçım dikkat çekmiyor, çünkü kereste tozu olmasa da kızıl, diye yazıyordu mektupta. Kentte amaçsızca yürüyorum.” (YH, s. 79.)

Lola, defterine evleneceği kişinin okuduktan sonra köylerine gelmesinin ne denli kötü olacağı ile ilgili yorumlarını yazar. Okuyan kişiler genelde ‘beyaz gömlekli’ olarak adlandırılır. Köylülerin bu tür insanlara ilgi gösterdiklerini ve saygıda kusur etmediklerini dillendirir. Fakat Lola kendisiyle birlikte köye gelen kişinin aslında verimsizliğe adım attığını anlatır. Lola köyün pirelerle dolu olduğunu ve getireceği kişinin burada zorluklar çekeceğini yazar. Lola pirelerin ağaç kabuklarında dahi olduğunu söyler. Çevresindeki insanlar yapraklardaki pirelerin insanlara yaklaşmadığını anlatırlar. Fakat Lola buna itiraz eder. Pirelerin her yere girdiğini ifade eder. Lola çocukların yapraklara sahip olduklarını ve çocukluk bittikten sonra bu yaprakların döküldüğünü belirtir. Lola’nın bu benzetmeyi

yaparken, çocukların masumiyetlerinin varlığından söz etmek istediği düşünülebilir. Köydeki eğitilmiş anne ve babaların tek çocuğa sahip olduklarını dile getirir.

Bir erkeğin gömleklerini hep beyaz yıkamak zor olacak. Dört yıl sonra benimle birlikte verimsizliğe gelmeyi kabul eden bir yavuklum olacak. Beyaz gömlekleriyle köydekilerin gözlerini kamaştırmayı başaran bir yavuklu. Berberin evine kadar gelip ayakkabılarını kapısının önünde çıkardığı bir bey. Pirelerin cirit attığı bu pislikte gömleklerin beyaz kalması zor olacak, diye yazıyor Lola.

Ağaç kabuklarında bile pire var, dedi Lola. Onlar pire değil, bit, dedi birisi, yaprak biti. Yaprak pireleri daha da kötü, diye yazıyor Lola defterine. İnsanlara gitmez onlar, çünkü insanların yaprağı yok, dedi birisi. Güneş kavurduğunda her şeye gidiyorlar, rüzgâra bile, diye yazıyor Lola. Üstelik hepimizin yaprakları var. Büyüme bittiğinde yapraklar dökülür, çünkü çocukluk bitmiştir.

Buruşma başladığında ise yapraklar yeniden çıkar, çünkü aşk bitmiştir. Yapraklar dilediklerince büyüyor, diye yazıyor Lola, tıpkı otlar gibi. Köydeki iki-üç çocuğun yaprakları yok, onların çocuklukları var. Anne- babaları eğitilmiş insanlar oldukları için tek çocuk onlar. (YH, s. 13.)

Köylülerin bir araya geldikleri yerlerdeki tavırları anlatılır. Meyhanedeki içki şişelerini birbirlerine atmaları ve bu sıradaki nahoş tavırları betimlenir. Bir dişi yutan kişinin durumu anlatılırken, birisinin, kendisinin yuttuğunu söylemesi üzerine, herkesin bu olay karşısındaki susmaları ifade edilir. Anlatıcı köylülerin gülerken ağladıklarını ve bağırırken de sustuklarını dillendirir. Köylülerin duygularını kontrol altına alamadıklarını söyler. Aniden ya neşelendikleri ya da öfkelenedikleri görülür.

Kareli gömlek giymiş olanı, ben yuttum, derdi. Gülerken ağlamaya başladı. Herkes susup gözlerini masaya dikerdi. Orada kimse müşteri değildi.

Köylüler, diye düşündüm yalnız onlar gülerken ağlamaya başlar, bağırırken susmaya. Ani bir neşe ya da apansız bir öfkeyle kendilerinden geçerlerdi. O yaşama tutkuları içinde, her bir an, bir vuruşta yaşamı yok edecek güçteydi. (YH, s. 32.)

Anlatıcı, köyleri şanslarına küsmüş toprak parçaları olarak tasvir eder. Kendisinin ve diğer herkesin, köyde yaşadıkları olaylardan, aslında önemsiz görüldüğünü vurgular. Köyde dünyaya gelen kendisini, korkular içinde ve birisini sevmek zorunda olmayan birisi olarak nitelendirir. Anlatıcı, dünyaya gelmeden önce köydeki düzenin aynı olduğunu ifade eder. Değişen hiçbir şeyin olmadığını belirtir. Babasının savaştan önce yaptıkları ve savaştan sonra köye dönüp kendisinin doğmasına sebep olduğu eleştirilir. Babasının savaştan sonra yine eski köylü kafasına döndüğünü bildirir.

Her köy şansına küsmüş bir toprak parçasıydı. Patlıcanları ayaklarım dibinde durduklarında fark ediyordum. Karadut dolu bir çift el gibi parlıyorlardı.

Dünya, birinin daha yeryüzüne gelmesine aldırılmaz, diye düşünüyordum. Korkular içinde yürümek, yemek, uyumak ve birisini sevmek zorunda değildim. Ben ben olmazdan önce ne tırnak makasına ne de berbere ihtiyacım vardı ne de düğme kaybediyordum. Baba henüz savaştaydı, şarkı söyleyerek ve otlara ateş ederek yaşıyordu. Sevişmek zorunda değildi. Otlar

onu tutmalıydı. Eve dönüp köyün üstünde uzanan göğe baktığında, gömleğinin içinde yeniden o köylü filizlenmeye başladı, yeniden işine gücüne döndü. Dönüş yolcusu mezarlıklar yapmıştı, bir de beni. (YH, s. 35.)

Köyde yaşayanlar başka ülkelerden kitapları okurlar. Gelen kitaplar ülkenin resmi dilinde değildir. Köyde yaşayanlar genelde Alman kökenli oldukları için gelen kitapları anadilde olmasından dolayı okurlar. Dışardan gelen kitaplar düşünmeyi yasaklayan köy suskunluğunun olmadığı kitaplar olarak nitelendirilir. Anlatıcının, köy suskunluğundan kastı, ülkedeki olaylara ses çıkarmaması olarak düşünülebilir.

Ülkenin resmî diliyle değil. Ama köylerdeki çocuk yatağı diliyle de değil. Kitaplarda anadil vardı, ama düşünmeyi yasaklayan köy suskunluğu yoktu. (YH, s. 45.)

Köyde okul yaşamından kesitler verilirken altı parmaklı çocuğun lanetli görülmesi anlatılır. Öğretmenin altı parmaklı çocuğun başparmaklarını kesmesi olayı, köydeki yaşamın ve insanların tutumlarının anlaşılması açısından dikkat çekici olarak görülür.

Köyün bütün çocukları komşu köyün çocuklarından daha küçük kalıyor. Bu yüzden öğretmen, bu parmakların yeri mezarlık, diyor. Lanetli çocuk okul çıkışında öğretmenle birlikte mezarlığa gidip parmaklarını gömmek zorunda kalıyor. (YH, s. 101.)

Kurt, köylüler ile ilgili küfür sayılabilecek derecede göndermeler yapar. Kurt onların insanlıktan çıktıklarını haykırır. Köylülerin ‘kan içiciler’ olduklarını ifade eder. Köylülerin yaşantılarını küfürlü tabirlerle niteler.

Haykırmaktan ağzım yırtılacak gibiydi. Hepsinin mahkemelik olduğunu haykırıyordum, çoktan İnsanlıktan çıktıklarını, kan içiciler oldukları için onlardan tiksindiğimi. Köylerinin, akşamları girip sabahları kan emmek için çıktıkları bir inek kıcı olduğunu. (YH, s. 107.)

Anlatıcı ve Kurt’un aralarında geçen konuşmada köylülere yakıştırılan ‘Suebyalı’ gibi küfür sayılabilecek sözler geçer. Köylülerin korkak oluşu ile ilgili tabirleri pekiştirmek adına da bu ifade kullanılır. “Kurt’un yarasını açıp göstermesini istedim. Şu senin Suebyalı papatya çayı merhametin, dedi. Şu senin Suebyalı köy boyacısı korkun, dedim.” (YH, s. 110.)

Anlatıcı kentte çok hareketli olduğunu ve çalışmak yerine oraya buraya koşturduğunu ifade eder. Kentlerin köylerden büyük olduğunu açıklar.

Bütün günü kentte geçirip akşam soyunduğumda bir bakıyorum her yanı mosmor. Oraya buraya çarpıp duruyorum. Çalışmak yerine böyle koşturduğumda her şey yoluna çıkıyor. Oysa kent köyden büyük. (YH, s. 122.)

Bayan Margit görgü kuralları bilmeyenlere ‘köylü’ tabiri kullandıklarını anlatmaktadır. Bayan Margit anlatıcıyla konuşurken onun neden köye gitmek istemediğini anladığını belirtir. Bayan Margit pazardaki kadınla arasında geçen diyalogda köylü kısmının ne denli görgüsüz olduğunu ifade eder. Köylülerin birçoğunun peynire un kattıklarını ve sahtekâr olduklarını dile getirir. Bayan Margit bu konuşmasını yaparken kendisinin aslında günah işlediğini ifade eder, köylülerin ince insanlar olmadıklarını söyler.

Köye neden geri dönmek istemediğini anlıyorum, dedi, Bayan Margit, orada yalnız kalaslar yaşar. Görgü kurallarını bilemeyenlere Budapeşte’de köylü derler.

Bayan Margit pazarda taze peynir almak istemiş. Çok pahalı, dedi.

Tadına bakmak için ucundan bir parça kopardım.

Köylü kadın, ellerin leş gibi, diye bağırdı. Ben ellerimi bir günde onların bir ayda yıkadıklarından daha fazla yıkarım. Peynir sirke gibi ekşiydi.

Birçok köylünün peynire un kattığını duydum, dedi Bayan Margit. Tanrı karşısında günah işliyorum böyle konuşmakla, ama Tanrı’nın kendisi de biliyor ki, köylüler hiçbir zaman ince insanlar olamamışlardır. (YH, s. 151.)

12.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI’DA KENT – KÖY HAYATI

Anlatıcı kenti anlatırken oradaki bitki örtüsünden kentin durumu ile ilgili bilgiler verir. Kentte daha çok kavak ağaçlarının yetiştiğini ve başka hiçbir şeyin yetişmediği yerlerde bunların daha çok olduğunu belirtir. Kent ile ilgili yapıları anlatırken bu kavak ağaçlarından daha yüksek binaların olmadığını ifade eder.

Bunlar kentin bütün çatılarından daha yüksektir; yeşile boyanmıştır, yaprakları tek tek durmaz, toplu haldedir. Yapraklar kavaklarda dallar gibi dik dururlar, ağaç görünmez. Hiçbir şeyin yetişmediği bir yerde kavaklar sıcak havayı bölüp parçalarlar. Kavaklar yeşil bıçaklardır. (TDOA, s. 10.)

Anlatıcı, kentte ırmaksız köprülerin varlığından söz ederken kentin eksikliklerinden bahseder. Varoş bölgelerinde tramvayların hareketleri ve fabrikaların havayı kirletmeleri anlatılır.

Varoş tellerle, borularla, ırmaksız bir köprüyle kente bağlanmıştı. Varoş iki uçtan açıldı, duvarlar, yollar ve ağaçlar da öyle. Kentin tramvayları varoşun bir ucuna çınlayarak gidiyordu ve fabrikalar ırmaksız köprüye dumanlarını savuruyorlardı. (TDOA, s. 13.)

Kentte sürekli elektrik kesintileri olur. “Kentte sık sık elektrik kesiliyor.” (TDOA, s. 23.). Anlatıcı kentte elektrik kesintilerinin meydana getirdiği olayları betimleyerek anlatır.

Karanlık kentte elektrik kesildiğinde gece aşağıdan gelir, önce bacakları keser. Omuzların çevresinde hâlâ başın sallanmasına ve gözlerin kapanmasına yeten gri ışık vardır. Görmeye yetmez. (TDOA, s. 24.)

Anlatıcı, diktatörün kentler ve köyler üzerindeki gözünü sinir bozucu olarak görür. Kentler ve köyleri birbirine bağlayan yolların yetersizliğinden ve köprüsüz oluşlarından söz edilir. Yolların çukurlarla kaplı olduğundan ve çevresinde kimin diktiği belli olmayan ağaçların varlığından da bahsedilir. Kentte bulunan başıboş köpeklerin varlığı ve bu köpeklerin davranışları ifade edilir.

Görme siniri ülkede dolaşmaktadır. Kentler ve köyler bazen bir araya toplanıyor, bazen birbirinden ayrılıyor, yollar tarlalarda yitip gidiyor, köprüsüz çukurluklarda ya da ağaçların önünde son buluyor. Ağaçlarsa kimsenin onları dikmediği yerde kıvranıyorlar. Köpekler başıboş dolaşıyor. Evlerin bulunduğu yerde havlamayı çoktan unutmuşlar. Bir kış postunun yerine, yaz postu kuşanıyorlar, bazen ürkek davranıyor bazen de insanın beklemediği bir anda vahşileşiyorlar. Korkuyorlar, koşarken ısırmadan önce birbirlerinin alnına basıyorlar. (TDOA, s. 25.)

Anlatıcı, kentin sessizliğini dile getirir. Kentteki sessizliği çoğu kez tramvay seslerinin dağıttığını açıklar.

Kent onları kayıtsız gürültülerle boğuyor. Geniş bir soluk alıyorlar, tramvay çınlıyor, alrı ve saçları sessizlikten çekip çıkarıyor.

Sessiz sokakların efendileri evlerde ve bahçelerde hiç görünmezler. (TDOA, s. 28.)

Anlatıcı, kentin pis olduğundan söz eder. Kentin varoşlarında yaşayan kadınların çoğunun dul olduklarını ifade eder. Bu dulların kentin sokaklarına kaçtıkları söylenir. Genellikle belli bir yaşa gelen babasız çocukların evi terk ettikleri açıklanır. Adina'ya göre sokakların kendine has bir gücü bulunmaktadır. Çocukların varoş bölgesinde hareket eden tramvay vagonlarına asılmaları gözlemlenir.

Adina korkunun soluğuna alıştığında kendi dizi sandalyeden daha farklı bir duygu verir. O zaman gücün mekânı olan sessiz sokaklar köprüünün üzerindeki tramvaya son vagon olarak asılırlar. Kentin içlerine doğru çekilirler, varoşun, uşakların pis sokaklarının içlerine doğru. O zaman kurumuş çamurda çocukların evi terk edecek kadar büyümüş ve kocaların toprağın altına girmiş oldukları görülür.

Pencereler eski gazetelerle kapanmış ve dullar elleri önde, gücün mekânı olan sokaklara kaçmışlardır. (TDOA, s. 40.)

Kadınlar fabrikada çalışırken külotlarına mandalları doldururlar. Kadınların çocukları bunları kent meydanında bazen satarlar, bazen de sigara, sabun ve çorap karşılığında takas ederler. Kadınlar kışın bu hırsızlıklarını daha da ilerletirler. Kent yaşamında insanların gayri ahlaki tutumları da gözler önüne serilir.

Her gün külotlarına bacaklarına, karınlarına tıka basa, yürürken ses çıkarmayacak biçimde mandal dolduruyorlar. Kadınların çocukları kent merkezinde, opera meydanında mandalları ipe dizip omuzlarında taşıyorlar, çorap, sigara ve sabunla değiştiriyorlar. Kışın kadınlar içleri mandalla dolu oturakları da külotlarına sokuyorlar. (TDOA, s. 50.)

Paul arkadaşı Liviu'ya kente gelmesi için telkinlerde bulunur. Kentin köyden daha iyi olduğunu savunur. Kentte insanların daha çok tanıdıklarının olduğunu belirtir. Kentte binlerce köy polisinin olduğunu ifade eder.

Taşrada bir kentlisin ve kentte bir köylüsün, diyordu Paul, Liviu'ya. Kente geri dön. Kent seni de beni de tanıyor, burada birkaç yüz asfalt lekesinin üzerinde birkaç bin köy polisi vardır. (TDOA, s. 87.)

İlije, köyde ve kentte yaşayan insanların bir gün sosyalizmin sonunu getireceklerini bildirir. İlije, kentlerin ve köylerin bulunduğu Karpatlar bölgesinin ağaçsız ve yolsuz yerler olduğunu dile getirir.

Büyüdüklerinde kızıl oluyorlar, diyordu Ilije. Onlar her şeyi görecekler, kentler ve köyler. Yolsuz ve ağaçsız, sınırsız sürülmüş tarlayı da, cılız mısırı da, Karpatlar'ı ve taşların üzerindeki rüzgârı da, koyunları, köpekleri ve insanları da. Onlar bu sosyalizmi yiyip bitirecekler, onu koca karınlarla aşağıya Tunâ'ya taşıyacaklar. (TDOA, s. 92.)

Anlatıcı, kente gelen insanların içinde bulundukları ruh hallerini ve yaşamlarını karamsar bir tutumla anlatır. Kenti bir hapisane olarak görür. Kente gelenlerin beklentileri ile karşılaştıkları ortamlardaki çelişkiyi ifade eder. Kentte yaşayan insanların günlük yaşamlarındaki tekdüzelikleri; sıradan adımlar, sıradan gözler, sıradan çantalar olarak betimlenir. Çevresindeki vitrinlerde bulunan evlilik resimlerinin sıradanlığını, gelinin üzerindeki kıyafetteki görüntüyü negatif bakış açısıyla vurgular. Çevresinde bulunan hemşire ve okul mezunlarının fotoğrafları hakkındaki izlenimlerini de bu karamsar gözle açıklar. Kentte yaşayanların birer ölüden farksız olduğunu belirtir. İnsanların birbirilerine hatırlarını sorarken dahi yapmacık davranışlarda bulunmaları eleştirilir.

Bir ölünün oğlunun, içinde hapisane bulunan bir kente gelmesi ve insanın burada oturan herkeste yedi canlı ya da kırık bir şeyler araması ve yalnızca sıradan şeyler bulması- bir çelişkidir. Sıradan gözler, sıradan adımlar, sıradan eller, sıradan çantalar. Vitrinlerde sıradan evlilik resimleri durmakta, gelinin duvağı parkta su köpüğü gibi otların üzerine konmuş. Bunun yanında beyaz gömleği siyah giysisinin içinde arduvaz içindeki kar gibi. Hemşirelerle birlikte sıradan okul mezunlarının fotoğrafları. Sıradan erkek ve kadınların kentin sokaklarında rastlamıştı ve NASILSIN yerine YAŞAMLA ARAN NASIL, diye sordukları için, bir ölünün oğlunu korkutmaları bir çelişkidir. (TDOA, s. 120.)

Anlatıcı kenti tarif ederken onun açık hava hapisanesi olduğunu belirtir. Kentin üzerindeki gökyüzünün yüksekliği ile kentin yaşamı arasında bir çelişkinin olduğunu

vurgular. “Hapishanenin üzerindeki göğün baş döndürücü yüksekliği bu kentte bir çelişkidir.” (TDOA, s. 120.) Fakat buna karşılık hükümet tarafından yasaklanan şarkı kentte kesilmez ve şarkı yayılmaya devam eder. “Ancak şarkı, yasak şarkı yayılmıştır, kentte kesilmemiştir.” (TDOA, s. 185.)

Anlatıcı, diktatörün kenti yukarıdan izlediğini ve askerleriyle kentin her yerini kontrol altına aldığını belirtir. Suların aktığı yerlerde kazılar yapılarak köprülerin olmadığı yerleşim alanları oluşturulur. Sınır bölgelerinde köprünün olmaması Tuna’dan kaçmak isteyenlerin kentteki kaçışlarını azaltır. Köprülerin, bir ülkeden bir ülkeye kaçışın aracı olarak görüldüğü düşünülebilir. Romanda sık sık varoş bölgeleri anlatılır.

Diktatör yayılan kenti yukarıdan, havadan görüyor, bütün askerleri yayılan kentin çevresine diziıyor. Onlar da yayılan kenti kürekleriyle kazarak kırlardan ayırıyorlar. Hiçbir yerde köprü yok. Ilije de kazıyor, kazıyor ve Adina’ya bir işaret yapıyor, parmaklarını dalgalandırır gibi kaldırıp indiriyor, küreğin ucunu kentin kenarına dayanıyor ve Tuna’yı düşünüyor.

Paul beyaz ayakkabılarıyla binmiş, boyuna gidiyor ve kentin bittiği, son ışığın söndüğü varoшта, tek bir sözcük etmiyor. (TDOA, s. 197.)

Anlatıcı, diktatörün her kentte bir evinin olduğunu belirtir. Diktatör kente geldiğinde tam teşkilatlı bir otobüs beraberinde gider. O kentte bulunan horoz ve köpekler yetkililer tarafından toplatılır. Bunlar diktatörün seslerden rahatsız olmaması için yapılır. Kentte yaşayanlar diktatörün bu tutumundan rahatsızlık duyarlar.

Diktatörün her kentte bir evi vardır. Kent, inişinden önce şakağında toplanır. Nerede yere inerse geceyi orada geçirir. Geceyi geçireceği yerde, pencerelerine tahtalar çakılmış, bir otobüs ağır ağır sokaklarda gezinir. Otobüsün içinde telden kafesler vardır. Otobüs her evin önünde durur, çünkü her evden horozlar ve köpekler toplanmakta ve götürülmektedir. Yalnızca ışık diktatörü uyandırabilir, demişti hizmetçinin kızı, horoz ötüşü ve havlama onu zıvanadan çıkarır. (TDOA, s. 191.)

Anlatıcı, köylerin ırmaksız olduğunu belirtir. Köyde bulunan koyunların yeterince beslenemediğini ifade eder. Köyde yetişen pancar yapraklarını da yemediklerini ve açlıktan yolu yediklerini anlatır.

Bu duvarlar el büyüklüğündeydi, orada bir köy vardı. Köyle ırmaksız köprü arasında koyunlar asılıydı. Koyunlar pancar yapraklarını yemiyorlardı, tarlaya giden yolda otlar bitmişti ve onlar yaz bitmeden yolu yiyorlardı. (TDOA, s. 13.)

Liviu köyde yaşayan çiftçilerin kahvaltıdan önce içki içtiklerini söyler. “Köyde çiftçiler kahvaltıdan önce içki içip tarlaya gidiyorlar, demişti Liviu.” (TDOA, s. 41.) Anlatıcı, devletin köydeki gücünü temsil edenlerin köy polisi ile köy muhtarının

olduklarını ifade eder. Bu kişilerin kendilerine ait defter ve listeleri olduğunu belirtir. Köydeki bu kişilerin gücü ellerinde bulundurduklarını anlatmak istediği düşünülür. “Çünkü köy polisinin ve muhtarın kendi defterleri ve listeleri vardır.” (TDOA, s. 86.) Liviu köyün çorak topraklara sahip olduğunu ifade ederken su sesinin duyulmadığını anlatır. İnsanların köylerdeki bu durumdan rahatsızlıklarını dile getirir.

Su görülmez, diyordu Liviu, köyde, duyulmaz da. İnsan onu yalnızca kafasının içinde duyar, insanın ayakları yoktur. Su bastırır. İnsan çorak topraklarda kendi kulaklarının içinde boğulabilir, diyordu. (TDOA, s. 86.)

Anlatıcı, Tuna çevresinde bulunan köylerin evlerinin genellikle yol üstünde yapıldığını, buradaki genişlemenin olmadığını, evlerin çitlerle birbirine bağlandığını belirtir. Evlerin arkasında bir bahçenin bulunduğunu ve çitlerle bağlandıklarını ifade eder. Evlerin bu düzeninden dolayı köpeklerin gezebilecek alanının olmadığı ve havlayacak ortamın bulunmadığını dillendirir. Köylerin bulunduğu bölgelerde haydutların olduğu bilgisi verilir. İnsanların bu kadar çok köpeğe sahip olmaları onların çevrede meydana gelen silah seslerini duymak istemedikleri olarak görülebilir. Tuna çevresinde bulunan köyler, kaçmak isteyen kişilerin uğramak zorunda oldukları yerler olarak düşünülür.

Güneyde, Tuna'nın tarlaları kestiği yerde, evler yol üstü köyleridir. Buralarda genişleme olmaz, çitler birbirine bağlıdır, her evin arkasında bir bahçe, her bahçenin arkasında bir çit vardır. Köpekler dolanacak, havlayacak yer bulamaz. Liviu yazın, haydutlar yüzünden değil, demişti, burada hiçbir şey çalınmaz, insanlar bu kadar köpeği, silah seslerini duymamak için besliyorlar, tavuk yerine de kaz, çünkü bunlar bütün gece bağırırlar. İnsanlar buna alışmıştır, havlamayı ve bağırıtıyı duymazlar, onlar silah seslerini duyarlar. (TDOA, s. 198.)

12.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA KENT – KÖY HAYATI

Olay kahramanlarından İrene, yeni geldiği kenti gözlemlemektedir. Anlatıcı, İrene'nin kentin neon ışıklarına baktığını ifade eder. “Hava serindi. İrene kısıp gözlerle kentin neon yazılarına baktı, kavşakların titreşen kanalına, kayıp, kısa sokaklara.” (TBY, s. 28.)

İrene kentin sığınmacılar bölgesinde ikamet eder. Anlatıcı kentteki sığınmacıların durumunu anlatır. Bu insanların kentin en kötü yerlerinde barındıkları açıklanır. Sığınmacıların telefonla konuştuklarında, kendilerini fark ettirdiklerini ifade eder.

Gözlerde de duruyordu bu mesafe. Sonradan da sığınmacılar artık Flottenstrasse'de yürümediklerinde de. Postaneye gittiklerinde, kentin kötü semtlerinden gelip fazlaca bağırarak telefonda konuştuklarında. Ve başka bir ülkeye gönderecekleri kartpostalların üstüne hayat belirtileri karaladıklarında. (TBY, s. 29.)

İdareci ve İrene arasında kentin imkânları ile ilgili diyalog geçer. İdareci kentte bulunan metro ve otobüsü kıyaslamaktadır. Otobüslerin çevreyi görme adına daha iyi olduğunu söyler. İdarecinin, kendi ülkesine gelen bir sığınmacıya, sizin ülkenizde metro var mıdır sorusu, İrene'nin geldiği ülkeyi ikinci sınıf olarak görmek istediğini düşündürür.

Metro ve otobüs, dedi idareci. Metrodan memnunsunuz, değil mi. Otobüse, sıkça otobüse binmelisiniz, çevreyi görüyor insan. Kenti tanımıyorsunuz henüz. Geldiğiniz yerde metro var mıydı. (TBY, s. 35.)

İrene kentteki polis arabaları sirenlerinin tehditkâr olduğunu belirtir. İrene bu seslerden kentin bir bölgesinde kan aktığını düşünür. İrene'nin, daha önce yaşadığı ülkesindeki bu tür sesleri çevresinde meydana gelen kötü olaylara dayandırması ve bunu sığınmacı olarak geldiği ülkede aynı olaylara benzetmesi söz konusu olabilir.

Köprüden bir polis arabası geçiyordu. Siren tehditkârdı. Ve aşağılarda, çıplak ağaçların arasında sirenin mutluluk duygusu gibi geliyordu kulağa uluma: kentte bir yerlerde kan akıyordu. (TBY, s. 36.)

İrene diğer ülkeden kendisiyle beraber getirdiği korkuları yeni ülkesinde yaşamaktadır. İrene kentteki her şeyin bir anda eski ülkesindeki gibi olacağı korkularını yaşar. Kentte yaşayan yaşlı ve engelli kişilerin bir anda değişeceklerini hayal eder. Uzun ve penceresiz arabaların aniden dükkânlara gelip orada bulunan eşyalara el konacağını aklından geçirir. İnsanlar aleyhine kanunların aniden çıkacağı ortamların oluşacağını bekler. İrene'nin bu durumundan, onun daha önceki ülkedeki kentlerde yaşadığı baskıcı zihniyetin, güvenlik elemanlarının tehditkâr tutumlarının belleğinde bıraktığı tahribatların olduğu düşünülür.

Sonra İrene kentte ansızın her şeyin bambaşka olabileceği duygusuna kapıldı. Beyaz permalı saçları, parlak bastonları ve ortopedik ayakkabılarıyla yaşlı kadınlar ansızın gençleşecek ve Alman Kızları Birliği'ne katılacaktı sanki. Uzun, penceresiz arabalar dükkân kapılarına dayanacaktı sanki. Üniformalı adamlar raflardan aldıkları mallara el koyacaktı sanki. Ve gazetelerde kanunlar peyda olacaktı, tıpkı diğer ülkede olduğu gibi. (TBY, s. 47.)

İrene asfalt ve kent bağlantısını düşünce dünyasında farklı bağlantılar oluşturarak değerlendirir. Asfaltın kentteki rolünü açıklar. Asfaltın kendisine farklı bir dışsal güven telkin ettiğini ifade eder. Fakat bu güvenin içsel yansımaları zayıftır. İrene, kafatası ile kent arasında hareketliliği açıklamaya çalışır. Kafatasının durması durumunda asfaltın büyüdüğünü, asfaltın durması durumunda da kafatasının içindeki boşluğun durduğunu ifade eder. İrene'nin bu ruhsal gelgitlerini anlatıcı, bazen kentin İrene'nin düşüncelerine

çullandığını, bazen de İrene'nin düşüncelerinin kentin üzerine saldırdığını belirterek açıklar. İrene'nin kendisi ve kentle sorunlarının olduğu görülür. İrene'nin ilk defa geldiği bir ülkedeki kent yaşamıyla, daha önce travmalar geçirdiği kent arasında bocalama yaşadığı düşünülebilir.

Asfalt enine ve boyuna geri dönmüştü. Asfalt özelliklere sahip olduğunda kentin durma haliydi bu. Artık sadece kaldırımdı veya duvar veya köprü.

Asfalt özelliklere sahip olduğunda kente set çekiliyordu. İrene'ye dışsal bir güvenlik veriyordu bu.

Ama yukarıya, kafasının içine sürüklenmiş olarak, kendi içsel güvensizliği açığa çıkıyordu. Set çekirmiyordu kendine.

Kent ve kafatası, durma haliyle hareketin yer değiştirmesiydi.

Kafatası durduğunda asfalt büyüyordu. Asfalt durduğunda kafatasının içindeki boşluk büyüyordu.

Kimi zaman kent İrene'nin düşüncelerinin üstüne çullanıyordu. Kimi zaman İrene'nin düşünceleri kentin üstüne. (TBY, s. 62.)

Anlatıcı, kentlerde bulunan bitpazarlarını yoksulluğun simgelerinden birisi olarak görür. Bu bölgelerde kimsenin oturmadığı alanlarda; ısırgan, devedikeni, civanperçemi gibi otların yetiştiğini belirtir. Anlatıcı, İrene'ye bu otların diğer ülkenin otlarını çağrıştırdığını açıklar. İrene, diğer ülkedeki otların varlığını yeni geldiği ülkede her görüşünde irkilmektedir. İrene bu otları kendisiyle beraber getirdiğini düşünür. Bunun hayal olmadığını anlamak için de otlara dokunur. İrene'nin diğer ülkeden çok korktuğu aşikârdır. Diğer ülkeye ait her şey onun korkmasına sebep olur. Diğer ülkeye olan nefretinin büyüklüğü de burada görülmektedir. Bir insanın, geldiği ülkedeki otları başka bir ülkede görmesi sonucunda buna tahammül edememesi, onun, yaşamına ait izlenimlerinin ne denli travmatik olduğuna bir delil olarak gösterilebilir. İrene'nin diğer ülkeye ait her şeyi hayatından silmek istediği görülür.

Bitpazarı kentin unuttuğu, yoksulluğun kendini iş kılığında gösterdiği pek çok yerden biriydi.

Buralarda kimsenin oturmadığı semtlerin otları bitiyordu: ısırgan otu, devedikeni, civanperçemi. İrene için diğer ülkenin otlarıydı bunlar.

Ne zaman diğer ülkenin otlarını bu kentte görse irkiliyordu İrene. Bu otlar kafasının içinde beraberinde getirdiği kuşkusuna kapılıyordu. Hayal etmediğinden emin olmak için dokunuyordu onlara. (TBY, s. 62.)

Thomas kentte yaşayanların yaşadıklarını anlatır. Thomas İrene ile konuşmalarında kent konusunda kendisinin çok şey bildiği izlenimini verir. Kentteki kiraların pahalılaşması, kentte oluşturulan yasaklar ve polislerin varlıklarını anlatır.

Ve sonra, ne olurdu sonra. Mevsimler üzerlerine üzerlerine geldiğinde ne olurdu onlara. Çatılar ve bodrumlar iyice pahalılaştığında. Kent kulelerine çıkma yasağı geldiğinde. Metro istasyonlarında banklar iskemlelere çevrildiğinde ve girişler geceleri demir kapılarla kapatıldığında. Polis müfrezeleri istasyonların dehlizlerinden dışarıya çıktığında. (TBY, s. 70.)

İrene'nin yeni geldiği kentte bazen fakir olduğuna sevindiği anlar da olur. Anlatıcı, İrene'nin, kent sokaklarında gezerken, kadınların taktıkları tokaların kentin üç ayrı bölgesinde aynı olduğunu görünce, yoksul olduğuna sevindiğini ifade eder. Saçlarının kısa olduğuna da sevinmektedir.

Yine de İrene bir gün içinde kentin üç farklı yerinde, üç farklı kadında aynı uçak biçimli saç tokasını gördüğünde parasız olduğuna sevindi. Ve saçının bu tokalar için fazla kısa olduğuna. Ve başı yavaş yavaş ağırlaştı. Ve burnuyla ağzı arasında kalan deri koca bir böcek gibi seğirdi. (TBY, s. 72.)

Anlatıcı, İrene'nin yaşadığı şehirde mutlu olmadığını belirtir. İrene, arkadaşı Franz'ın yanına gittiğinde mutlu olur. Anlatıcı, metrodaki insanların tek düze yaşamlarını gözlemler. Metrodaki beş kişinin boşluğa baktıklarını ve tren hareketiyle başlarının rutin olarak sallandığını ifade eder.

İRENE havalimanına gitmek üzere yola çıkmıştı. İrene Franz'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Kentten ayrıldığı için memnundu.

Metronun vagonunda beş kişi vardı. Hepsinin elleri fazla büyüktü. Hepsi boşluğa bakıyordu. Tren sarsılıyordu. Ve yolcuların kafaları bir aşağı bir yukarı sallanıyordu. Sadece kafaları. (TBY, s. 79.)

Marburg ve Frankfurt Almanya'nın kentleridir. Anlatıcı, İrene ve Franz'ın farklı kentlerde yaşadıklarını belirtir. İrene Franz'a baktığında kentlerin insanları değiştirdiğini düşünür.

Franz ölçülüydü. Ve arkasındaki gökdelen camdandı. Parlıyordu. Ve Franz biraz şaşkındı.

Kentler başkalaştırıyor onu. Marburg uzanmıyor buraya kadar, diye düşündü İrene. Belki Frankfurt'u seviyordur. (TBY, s. 84.)

Anlatıcı, küçük kentlerdeki bir olayı anlatırken kentlerin güvensizliğini anlatmaya çalışır. İş ile ev arasında günlük hayatlarına devam eden insanları anlatırken televizyondaki bir haberi aktarır. Büyük kentten gelen kadınlar gecenin karanlığında bağ yolunda yürürken tecavüze uğrarlar. Anlatıcı genelde kadınlarla ilgili olayları gözler önüne serer. Erkeklerle ilgili olaylar anlatılırken onların davranışlarının kaba olarak nitelendirildiği görülür. Anlatıcının kadın olduğunun bu yanlı tutumundan çıkarılabileceği düşünülebilir.

Ekrandan küçük bir kent geçiyordu.

Küçük kentin sakinleri işle ev arasında gidip gelenlerdi. İstasyona giden yol bir bağın içinden geçiyordu.

Büyük kentten gelen genç kadınlar akşamların alacakaranlığında bağdan geçerek istasyondan eve gidiyordu.

Sekiz kadına tecavüz edilmişti bağda. (TBY, s. 87.)

Anlatıcı yeni geldiği kent hayatına alışamaz. Pencereden dışarıya baktığında otelin, nehrin ve köprünün adını unuttuğu görülür. İrene ülkeyi ‘soğuk kalpler’ olarak tarif eder.

Dışarıya eğildiği anda otelin adını unutmuştu İrene. Kentin içinden geçen nehrin adını da. Ve nehrin üzerinden geçen köprünün adını.

SOĞUK ÜLKE SOĞUK KALPLER JENS'E TELEFON ETSENE. Ve bir telefon numarası. (TBY, s. 87.)

Anlatıcı, İrene'nin kentleri ‘uyuyan’ kentler olarak düşündüğünü belirtir. Kentlerde yaşayan yolcuları ‘tek bacaklı yolcular’ tabiri ile adlandırır. Romanın da başlığını taşıyan bu tabir ile kentlerde İrene gibi yaşayan yalnız insanların hayatlarının zorluklarının gözler önüne getirilmek istendiği düşünülür.

Yolcular, diye düşündü İrene, uyuyan kentlere heyecanla bakan yolcular. Artık geçerliliği olmayan arzulara. Kent sakinlerinin ardından bakan. Tek bacaklı ve kayıp bacaklı yolcular. Yolcular çok geç geliyor. (TBY, s. 88.)

İrene, bir kitabın kentlerle ilgili olduğunu belirtir. İrene, insanların kitaplardaki cümleleri kendi istedikleri doğrultta değiştirdiklerini söyler. Kentlerin, insanları kendilerine benzettiğini ifade eder.

İstasyon, dedi Franz. Bu kitap kentlerle ilgiliydi galiba. İnsan değiştirir bu cümleleri, kendine benzetir, dedi İrene.

Gözü pek oldukları için, bu cümleler sayesinde yaşayabileceğini sanır insan. (TBY, s. 89.)

Franz, İrene'ye yazdığı mektupta kentlerle ilgili bir yazıyı olduğu gibi alıntılanarak yazar. Franz'ın alıntılanadığı yazıda, kentlerin, oralarda yaşayanların durumlarına göre adlandırılması gerektiği ifade edilir. Bazılarına göre uzaktan bakılanlar ve yanlarına gidildiğinde değişen kentler, bazılarına göre sadece içine girmeden geçenler için ayrı bir anlam oluşturan kentler, bazılarına göre de kente girip daha çıkamayanlar için yüklenen anlamlar olarak görülür. Kentler, ‘ilk defa geline’ ve ‘bir daha dönmek üzere terk edilenler’ olarak iki grupta sınıflandırılır. Franz bu kitaptaki alıntıyla İrene'nin durumunu anlatmak istemeye çalışır. İrene'de daha önce yaşadığı kenti dönmek üzere terk eder.

Yeni yaşadığı kenti de henüz kabullenemediği ve içinde bir yabancı kişi olarak yaşadığı için kentin İrene’de bıraktığı etkiyi hissettirmek adına, bu tür bir alıntı yoluyla anlatmak istiyor olması mümkündür. Franz, kentlerle ilgili kitabı yıllar önce okumuştur. Fakat daha sonra kentlerle ilgili durumu arkadaşı İrene’ninkiyle özdeşleştirir. Kentlerin bireylerle ve bireylerin de kentlerle olan durumları farklı bir bakış açısıyla yansıtılmaya çalışılır.

“Ortasında durup bakıldığında başka bir kent olacak nasılsa; İrene uzaktan bakılan, yaklaşıldığında değişen bir kent adıdır. Kent girmeden geçen için başka, ona yakalanan ve bir daha çıkamayan için başkadır; biri ilk kez geldiğin, diğeri geri dönmek üzere terk ettiğin kenttir; her birine farklı bir ad verilmeli, belki İrene’den başka adlarla söz ettim daha önce; belki de sadece İrene’den söz ettim.”

Hiçbir kelimesi bana ait değil. Alıntılıyorum, diye yazıyordu Franz. Kitabın adı: Görünmez Kentler. İrene kentiyle ilgili bölümü yıllar önce işaretlemiştim. Onu kimseyle ilişkilendirmemişim o sıralar. Şimdi seninle adaş olması, seninle adaş olması korkutuyor beni. (TBY, s. 90.)

İrene kendisiyle bulunduğu kent arasında bir bağ kurar. İrene’nin içinde bulunduğu ruh hali sıkıntılı olduğundan bir o yana bir bu yana yürür. İrene gecenin ve kentin hem suçlu hem de dedektif olduğunu düşünür. Kenti hem fail hem kurban olarak kendisine benzettir. İrene yaşadığı kentte kendisinin takip edildiğini düşünür. Kendisindeki bu ruhsal bunalımı kentle ilişkilendirmeye çalışır.

Dışarıda, pencerenin önünde gece volta atıyordu. İrene bu gecenin ve bu kentin hem suçlu hem dedektif olduğu duygusuna kapıldı. Hem fail hem kurban, tıpkı kendisi gibi. (TBY, s. 100.)

Franz İrene’nin yaşadığı kentte arabayla giderken park bulamaz ve İrene’ye bakarak kente söver. İrene kentten nefret etmektedir. Fakat Franz’ın yanında olmasından dolayı ilk kez içinde yaşadığı günü sever. İrene’nin Franz’a olan sevgisi kente olan nefretini bastırmaktadır.

Franz park yeri bulamıyordu sokakta. Direksiyona asılıyor ve kente sövüyordu.

İrene’nin yaşadığı kente sövüyor ve onun yüzüne bakıyordu.

İrene bu sokağı ve bugünü sevdiğini ilk kez fark etti. Ve yarınki günü.

Bir kent ve bir adam, diye düşündü İrene. (TBY, s. 118.)

İrene’nin bilinçaltındaki kent izlekleri hayatında sürekli karşısına çıkar. İrene’nin gördüğü her şeyde o kentte yaşanıp yaşanmayacağı sorusu ile karşılaşır. İrene kentin insansız olması durumundaki görüntüyü zihninde canlandırır. Kendisini bir sıradağın yanında ve suyun kenarında hayal eder. İrene bu durumdaki halini bir kaçış olarak görmez. Kentlerin kendisinde bıraktığı bu olumsuz yansımalarından dolayı insansız olan

yerleri tercih ettiği gör÷lmektedir. İrene diğer kentlerde bulunan arkadaşlarını görmeye gittiğinde o kentlerden de artık sıkılmaktadır. İrene kentlere bakmaktan korkar. Baktığı kentlerdeki, kendisine yakın insanların da bir gün kendisinden uzaklaşacağı hissine kapılır. İrene başkalarına yabancılığını göstermemek için çok çaba harcar. İrene'ye yakın olan insanların, kendilerinin kentle olan yakınlığını göstermek adına her fırsatı değerlendirdikleri görülür. İnsanların kentte her şart ve ortamda nasıl davranacaklarını bildikleri görülür. Anlatıcı, insanların kentteki davranışlarını gözlemlemektedir. İnsanların hızlı alışveriş yaptıklarını, kahveyi hızlı ısmarladıklarını, rahat tavırlarla çevreleriyle temas kurduklarını anlatır. Onların parklarda yürürlerken bir yaprağı koparıp ağızlarına almaları, suya taş atmaları, gördükleri ilk banka oturmaları ve hemen konuşmaya başlamaları, bu insanların ne kadar rahat tavırlar içerisinde olduklarını ortaya koyar. İnsanların kalabalık yerlerde birbirileriyle çarpışmadan yürümeleri marifet olarak görülür. Anlatıcı, İrene'nin bu durumlarda bir adım geride kaldığını ifade eder. Anlatıcı, İrene'nin kentlerde rutin yapılan işlerde dahi isteksiz olduğunu vurgular. İrene'nin, kentlerin kalabalıklığı karşısında davranışsal bocalama yaşadığı görülür.

İrene'nin gördüğü her şeyin önüne bu kentte yaşayıp yaşayamayacağı sorusu çıkıyordu.

İrene insansız hayal etti kenti. Suyun ve bir sıradağın yakınlarda olduğunu hissetti. Serindi yakınlık. Kaçış olarak düşünülmemişti. İnsanın adım atmak zorunda olmadığı bir yakınlıktı bu.

İrene'nin ziyaretleri sıklaştıkça sadece Marburg değil, başka kentler de yabancı hale geliyordu. Ona yakın olan insanların yaşadığı kentlerdi bunlar.

İrene bu kentlere bakışıyla, ona yakın olan insanları buralardan uzaklaştıracakmış duygusuna kapılıyordu. Yabancılığını göstermemek için çaba sarf ediyordu.

Ne var ki İrene'ye yakın olan insanlar, bu kentlerin kendilerine ne kadar yakın olduğunu göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı.

Her ortamda ne yapmaları gerektiğini tam olarak biliyorlardı.

Hızla alışveriş yapıyorlardı. Derhal bir kahve ısmarlıyorlardı. Yoldan geçerken vitrinlere, duvarlara, çitlere dokunuyorlardı. Parklarda ilk karşılaştıkları fundalıktan bir yaprak koparıyor, hatta yaprağı ağızlarına alıyorlardı. Köprülerin üstünden suya taş atıyorlardı. Meydanlarda ilk banka oturuyorlardı. Hemen konuşmaya başlıyorlardı.

İnsanlar kaynayan büyük caddelerde kimseyle çarpışmamayı maharetle beceriyorlardı. İrene bir adım geride kalıyordu onlardan. (TBÝ, s. 131.)

İrene kendisine yakın insanların kenti sırtlarında taşıdığını görür. Kenti insanların kendilerine yük yaptıklarını düşünür. İrene, bu davranışsal bozukluğunun sebebinin sürekli gözlemler yapmasından kaynaklandığını belirtir. Sürekli gözleme dayalı yaşantısının sonucu olarak eylemsizliği oluşturduğunu ifade eder.

Sonra İrene kendisine yakın olan insanların yaşadıkları kenti sırtlarında taşıdıklarını gördü.

Bu anlarda İrene hayatının gözlemlere doğru aktığını biliyordu. Gözlemler eylemden yoksun bırakıyordu onu. (TBY, s. 132.)

İrene, yıldız çiçeklerinin yanından her geçtiğinde aklına kent ile ilgili düşünceler gelir. İrene yaşadığı kentte nasıl bir hayatın olması gerektiğini düşünürken karamsarlığının ne boyutta olduğu ortaya çıkar. İrene'ye göre, insanın kentte yaşaması için ya bir vazosunun ya da bir mezarının olması gerekmektedir. İrene kentten çok sıkılmıştır, vazodan kastı, yerinde hareket etmeden yaşamasıdır. Mezarlıktan kastın yine yalnız olarak bir kabirde geçireceği vakitler olarak düşünülebilir. İrene yalnız kalma adına her türlü karamsarlık objelerini düşüncelerinde canlandırır. “İrene ne zaman yıldız çiçeklerinin yanından geçse ve tek başına olsa şöyle düşünüyordu: İnsanın bu kentte ya bir vazosu olmalı ya da mezarı.” (TBY, s. 132.)

İrene kentle ilgili düşünce zinciri karmaşıklığında neredeyse boğulmaktadır. Bu düşüncelerine hafızasında artık yer bulamayacak kadar hastalık derecesinde evhamları olduğu düşünülebilir. İrene'nin kentin içinden geçerken sürekli bu duygusal depresyonu yaşamakta olduğu görülür.

İşgal edilmiş yerler düşüncelerine o kadar karışıyordu ki, yeni düşünceler için serbest alan kalmıyordu.

İrene kentin içinden geçerken buralara yaklaşımdan kaçınmak, başka bir mevsim gelene kadar yolunu değiştirmek zorunda kalıyordu. (TBY, s. 136)

İrene sevgisizliğin zorluğunu anlatırken, kentlerin çetrefil oluşuna dikkat çeker. Kentlerdeki bu düzensizlikten dolayı suç işleme isteğinin içinde kıpırdadığını belirtir. “Evet, diye gülümsedi İrene, sevecek kimse olmadığında, kentler ise bu denli çetrefil olduğunda, hayatıma bir suçla başlama arzusu duyuyorum.” (TBY, s. 147.)

İrene kendi yaşadığı kentlerdeki insanları yabancı olarak adlandırır. İrene bu yaşayanlardan korkmaktadır. Çevresindeki yaşayanları ölümler olarak görür.

Yaşayanlar da ki yabancıydı bunlar hep, ölen arkadaşlara benziyordu. İrene'nin yaşadığı kentteki yabancılar ve başka kentlerdeki yabancılar. İrene'yi korkutan yaşayanlardı bunlar. Ölümleri bir kez daha yanından geçiriyorlardı. Bilmiyorlardı. (TBY, s. 150.)

Anlatıcı tarafından köy çocuklarının durumları betimlenir. Onların yalın ayak oluşları, çalı çırpı yüzünden çizilen ayakları anlatılır. “Suratının önünde köy çocuklarının bacakları duruyordu. Çalı çırpı yüzünden çizik içindeydiler. Yalın ayaklılar bir de.”

(TBY, s. 12.) İrene düşüncelere daldığında köydeki insanların ne yedikleri aklından geçer. İrene her sorduğunda karşılığında balık cevabını alır. Günün bütün vakitlerinde çocuklar dahi herkesin balık yediğini belirtir. İrene insanların bu durumunu düşündüğünde üzülür.

Köydeki insanlar ne yiyor.

Balık.

Ya sabahları. Balık.

Ya çocuklar.

Balık.

Gözyaşlarının şakaklarından inip kulaklarının içine sızdığını hissetti İrene.

Ykanmak istiyorum, ağlamaktan iyidir. Dünden kalan gün hâlâ üstümde. (TBY, s. 16.)

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLE

Aile kavramı, insanlık tarihi boyunca yaşatılan, farklı toplumsal kültürlerin değeridir. Ailenin, toplumun en önemli yapı taşlarından biri olması sebebiyle, orada eğitim ve ileriki yaşamın şekillenmesi söz konusudur. Aile içindeki tüm kazanımlar, insanın, ileri dönemlerdeki kişiliğini etkileyen en önemli olgulardan birisidir. Aile toplumsal bir kurumdur. Bu kurumun sağlıklı ve güçlü olması aile bireylerine bağlıdır.

Herta Müller bir ailede yaşamaktadır. Büyükbabalarının ve büyükmamelerin aynı evde kaldığı büyük bir ailedir bu. Müller'in çocukluğu hiç iyi geçmemiştir. Çocukluğunda en ağır işlerde çalışmıştır. Gürsoy Yüksel makalesinde, onun, genelde köydeki diğer çocuklarla oynamasına Müller'in ailesinin izin vermediğini belirtir. Müller'in sürekli inek gütmek, tavuk kesmek ve annesine yardım etmek zorunda kaldığını yazar. Kendisinin hiçbir zaman çocuk olamadığını ve bir yetişkin gibi büyüdüğünü ifade eder.¹⁴¹ Müller'in o zamanlar yaşadığı bu yılların izleri daha sonraki yazılarında kendisini göstermektedir.

13.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA AİLE

Edgar, Kurt ve Georg'un kendileri gizli servis polisleriyle sıkıntı yaşadıkları gibi aileleri de bu durumdan etkilenir. Ailelerinin evleri de yasak yayınları saklamaları gerekçe gösterilerek birçok kez aranır. Üç arkadaşın anneleri onlara her mektup yazdıklarında hastalıklarından söz ederler. Birinin annesinin dalak ağrıları, diğerinin mide ağrıları bu korkulardan dolayı azar. Babaları da bu durumdan etkilenirler.

Edgar, Kurt ve Georg'un ailelerinde ise aranacak çok şey vardı. Georg'un annesi mektubuyla korkudan artan dalak ağrısını yolladı. Kurdun annesi mektubuyla azan mide ağrısını yolladı. Babalar mektuplarında ilk kez kenara bir satır düştüler: annene bir daha bunu yapma.

Edgar'ın babası kente trenle gelip tramvaya binmiş. Tramvaydan inip dolambaçlı yollardan öğrenci yurduna gelmiş, bakımsız parktan geçmekten kaçınmış. Oğlanlardan birine Edgar'ı giriş kapısına göndermesi için rica etmiş. (YH, s. 50-51.)

¹⁴¹ Gürsoy, "Romancı Yönüyle Herta Müller", 16.

Büyük aile yapılarının görüldüğü romanda, Edgar işten kovulduğu için ailesinin yanında kalmak zorundadır. Edgar'ın babası geçmişte de büyük ailelerin olduğunu ifade eder.

Edgar köyde ailesinin yanında oturuyordu. Kovulduğu için söylenmemişlerdi ona. İşler eskiden de böyleydi, demiş babası. Büyükbaban istasyon şefi olamamıştı, çünkü bir Macar adı taşımayı kabul etmemişti. (YH, s. 166.)

Ailelerin yanında kalan kişilerin aileye belli miktarda para ödedikleri görülür. Aileler, yanlarında kalanlardan dolayı bazen rahatsızlıklarını dile getirirler. Bireylerin olaylar karşısında duyarsızlığı görülmektedir. Bunları da ailelerine hissettirirler. Ülkeden gitmek için pasaport işlemleriyle ilgilenirler. Pasaport alma sürecinde ailedeki huzursuzlukları gün yüzüne çıkar.

Ailem giderek tedirgin oluyor, dedi Edgar. Yanlarında kalıp, yiyip içmesi yüzünden değil, istemedikleri halde bunlar için aileme para ödüyor. Bizim yanımızda oturan o, ama onu rahatsız eden biz oluyoruz, hiç terbiyesi yok mu, diyor annem.

Georg'u tanıdığına başka türlü olduğunu, kafasında bir yığın dert olduğu için böyle duyarsızlaştığını ailesine açıklamak her geçen gün biraz daha zor geliyordu Edgar'a. Ailesi, neden böyle, yakında pasaportunu alacak ya, diyordu. (YH, s. 180.)

Aile içinde en önemli rolü alanlardan birisinin de anne olduğu bilinmektedir. Roman, anlatıcının annesinin kendisine nasihati ile başlar. Anlatıcının annesi, çocuğundan daha ciddi işlere odaklanmasını ister. Annelik duygusuyla, anlatıcının çevresinde bulunan arkadaşlarından rahatsız olduğu görülür ve bu yüzden de anlatıcıya onlardan uzaklaşması için sürekli bu şiir şeklinde ifadeleri kullanır.

*Her birimizin arkadaşı birer parça buluttu
Korku dolu bir dünyada arkadaşlar böyle işte
Annem de dedi ki, bu çok normal
Arkadaşları boş ver
Kafam daha ciddi işlere ver (YH, s. 8.)*

Lola defterine köydeki çocuk sayılarıyla ilgili düşüncelerini açıklarken; okumuş ve tahsili olmayan ailelerin çocuk sayılarındaki durumu ifade eder. Lola, köyde sadece iki üç çocuğun yapraklarının olmadığını yani kardeşlerinin olmadığını belirtirken bu ailelerin tek çocuk yaptıklarını anlatmak ister. Bu tek çocuk yapan ailelerin de tahsilli aileler olduğunu yazar. Evdeki çocuk sayısının artması oranında çocukların çocukluklarını yaşayamadığını belirtir.

Yapraklar dilediklerince büyüyor, diye yazıyor Lola, tıpkı otlar gibi. Köydeki iki-üç çocuğun yaprakları yok, onların çocuklukları var. Anne- babaları eğitilmiş İnsanlar oldukları için tek çocuk onlar. Yaprak pireleri çocukları küçük gösterir, dört yaşındaki çocuk üç yaşında, üç yaşındaki çocuk bir yaşında görünür. Bir yaşındakini altı aylık, diye yazıyor Lola, altı aylık çocuğu yeni doğmuş gibi. Yaprak pireleri kardeş sayısını çoğalttıkça, çocukluk dönemi kısılır. (YH, s 13)

Romanda, sık sık büyük ailelerin varlığından söz edilir. Bir büyükbabanın tavırları anlatılırken onun yaşlanmadan kaynaklanan durumu gözler önüne serilir. Büyükbabanın bahçe makasıyla tırnaklarını kesmesi anlatılır.

Bahçe makasım, diyor bir büyükbaba. Yaşlanıyorum ve her gün biraz daha küçülüp zayıflıyorum. Ama tırnaklarım daha hızlı uzayıp sertleşiyor. Tırnaklarımı bahçe makasıyla kesiyordu. (YH, s. 14.)

Aile içindeki çocukların anne ile olan günlük yaşamından kesitler sık sık anlatılmaktadır. Bir çocuğun tırnaklarını kestirmeme olayı ve bu durum karşısında annenin uyguladığı fiziki baskı açıklanır. Anlatıcı, çocuğun annesinin aslında çocuğu sevdiğini fakat çocuğunun bu tırnak kesme olayını hayalinde farklı noktalara getirdiğini ifade eder. Çocuk sıradan olan bu kesme olayını dramatize etmektedir. Öyle ki tırnaklarını keserken parmağının kesileceğini tahayyül eder.

Bir çocuk tırnaklarını kestirmiyor. Acıyor, diyor çocuk. Anne çocuğu giysilerinin kemerleriyle iskemleye bağlıyor. Çocuğun gözleri doluyor ve bağılıyor. Tırnak makası durmadan düşüyor annenin elinden. Her parmakta makas bir kez yere düşüyor, diye düşünüyor çocuk.

Kemerlerden birine, çimen yeşili olanına kan damlıyor. Çocuk biliyor: bir yerin kanarsa ölürsün. Çocuğun nemli gözleri anneyi iyi seçemiyor. Anne çocuğu seviyor. Kurtulamadığı bir bela gibi seviyor ve bir türlü durmuyor, çünkü tıpkı çocuğun iskemleye tutsak olduğu gibi onun aklı da sevgisine tutsak. Çocuk biliyor: anne bu zorunlu sevgisiyle onun ellerini doğrayacak. Kopmuş parmakları, ev giysisinin cebine koyup, onları atacakmış gibi yaparak avluya gidecek. Avluda kendisini kimsenin; göremeyeceği bir yerde çocuğun parmaklarını yiyecek.

Büyükbabası akşam, parmakları attın mı diye sorduğunda, annesinin yalan söyleyip kafasını sallayacağını şimdiden biliyor çocuk. (YH, s. 14.)

Lola'nın yazdıklarından ailesinin dindar olduğu anlamı çıkarılır. Lola, defterine annesinin kendisini kiliseye götürdüğünü yazar. Kilisedeki davranışları, rahibin tütsü yakarken kilisedeki soğukluğu ısıtması açıklanır. Lola annesinin kendisine dua ettiğini belirtir.

Lola defterine yazıyor: Annem beni kiliseye götürüyor. Soğuk, ama rahibin buhurdanlığı sıcak etkisi yaratıyor. Herkes eldivenlerini çıkarıp, kavuşturduğu ellerinin arasına alıyor. Çocuklar için ayrılan sıraya oturuyorum. Annemi görebilmek için sıranın en ucuna kaydım.

Annem benim için dua ettiğini söylüyor, diye yazıyor Lola. (YH, s. 25.)

Anlatıcı bazen ailelerdeki ebeveynlerin çocukların terbiyelerindeki bazı yanlışlıklarını anlatmaktadır. Çocukları uyutmak için bir büyükannenin korkutucu hurafe söylemleri dikkati çeker.

Bir çocuk yatakta yatıyor ve ışığı kapama, yoksa içeriye karaağaçlar giriyor, diyor. Bir büyükanne çocuğun üstünü örtüyor. Hemen uyu, diyor, herkes uyursa rüzgâr da ağaçlara yatar. (YH, s. 30.)

Anlatıcı, büyük bir ailede yaşayan bir çocuğun iki büyükannesinin tutumlarını anlatır. Bir büyükanne dindardır ve akşamları çocuğun yatağının yanına gelip sevgiyle dua eder. Diğer büyükanne ise sevgiyle şarkı söyleyerek çocuğa ilgisini göstermeye çalışır.

Çocuğun iki büyükannesi var. Birisi akşam sevgiyle yatağın yanına geliyor, dua edeceği için çocuk tepesindeki beyaz tavana bakıyor. Öteki akşam sevgiyle yatağın yanına geliyor, şarkı söyleyeceği için çocuk onun koyu renk gözlerine bakıyor. (YH, s. 33.)

Anlatıcı şarkı söyleyen büyükannenin dua eden büyükanneden daha fazla yaşadığını ifade eder. Ailelerdeki büyükannelerin aldıkları roller karşılaştırılmaktadır. Anlatıcının ailede dini olgulara bakışının negatif olduğu düşünülebilir. Dindar bir büyükannenin daha az yaşamasını özellikle vermesindeki amacının dine olan bakışını göstermek istemesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Şarkı söyleyen büyükanne dua eden büyükanneden dokuz yıl daha fazla yaşıyor. Şarkı söyleyen büyükanne, kendi aklından ise altı yıl daha fazla yaşıyor. Artık evdeki kimseyi tanımıyor. Şarkılarından başka hiçbir şey anımsamıyor. (YH, s. 34.)

Anlatıcı, babasını anlatırken onun kör inançlı birisi olduğunu dile getirir. Anlatıcının babası daha önce savaşa katılmıştır ve orada edindiği bazı yanlış alışkanlıklarını evinde sürdürür. Yeşil renge olan düşkünlüğün batıl bir inancından geldiğini ifade eder. “Babam kör inançlıdır, annem ona hep yeşil ceketler diker. Yeşil giymeyeni orman gömer, der babam. Bu alışkanlığı savaştan kalma, dedi Kurt.” (YH, s. 43.)

Anlatıcı, ailelerin ortak özelliklerini anlatırken onların hepsinin birer hastalığa sahip olduklarını belirtir. Anlatıcının arkadaşları Edgar, Kurt ve Georg’un annelerinin hastalıklarının ne olduğu belirtilir. Bu arkadaşların babalarının daha önce savaşta SS subayı oldukları görülmektedir. Anlatıcı babalarından daha çok annelerinden bahsetmektedir. Annelerinin birbirilerini tanımamalarına rağmen sürekli mektuplarında ortak konu olarak hep hastalıklarından söz etmelerine kendilerinin şaşırdıklarını belirtir.

Hepsinde iç hastalıkları vardı: Edgar'ın annesi safrakesesinden, Kurt'un annesi midesinden, Georg'un annesi de dalağından rahatsızdı.

Eve dönen SS babalarımız yerine annelerimizden söz ederken, birbirlerini hiç tanımadıkları halde annelerin bizlere hastalıklarından söz eden benzer mektuplar göndermelerine şaşırdık. (YH, s. 44.)

Anlatıcının babası öldüğünde, ailesinin cenaze töreni sırasında yaptıkları anlatılır. Anlatıcı, babasının cenazesine giderken bile annesinin bel ağrılarından söz eder. Ailedeki hastalıkların, çocukların psikolojisi üzerindeki etkileri dile getirilir. Anlatıcı, tabutun yanında dururken şarkı söyleyen büyükannenin tavırlarını anlatır. Büyükannenin ölen çocuğunun tabutunun üzerine yorgan örtmesinden hem üzüldüğü hem de akli melekelerinin yerinde olmadığı görülür. Anlatıcının, büyükannesinin yıllarca kimseyi tanımasına rağmen, oğlunun ölümünde onu tanımasını yürekteki hayvanın sıcaklığına bağladığı görülür. Bir annenin, ölen oğlunun üzerine kar yağacağını düşünerek yorgan örtmesiyle, bunak olmasına rağmen bir annenin içgüdüsel şefkatinin gösterildiği düşünülebilir.

Trene binip, babamın cenazesine ve annemin bel ağrılarına doğru yol almaya başladım. Tarlalar beyaz kahverengi alacalıydı.

Tabutun yanında duruyordum. Şarkı söyleyen büyükanne kapitone bir yorganla odaya girdi. Tabutun çevresini dolanıp, yorganı tülün üzerine örttü. Burnu babamın gaga burnuna benziyordu. Babam onun ilgisindeki yararlanıyor, diye düşündüm. Büyükannenin dudakları kendiliğinden, bilinçsizce çalınan boğuk ve yalnız bir ısıktı. Şarkı söyleyen büyükanne yıllardır evdeki kimseyi tanı mıyordu. Şimdi ise babamı tanı mıştı çünkü akli başında değildi, çünkü baba artık yaşamıyordu. Şimdi babamın yürek hayvanı büyükanne acı veriyordu. |

Anneme, yorgan tabutun üzerinde kalsın, kar, kazı geliyor, dedi. Anne bir eliyle bel ağrısını tutup, ötekiyle tülün üzerindeki yorganı çekip aldı. (YH, s. 60.)

Georg okuldayken derslerinin iyi olmadığını belirtir. Anne ve babası, çocuklarının notlarının iyi olmadığı dönemlerde müdüre takım elbise diktirirler. Ailelerde rüşvet verme olayı görülür. Toplumda ahlaksal açıdan çöküntülerin olduğunun görüldüğü ortamlar bulunur. Burada sadece aile değil, bazı meslek gruplarında rüşveti hediye olarak gören insanların durumları da anlatılır.

Georg, okuldayken notlarım kötüydü, dedi. Müdüre bir şeyler dikmenin zamanı geldi, pantolon iyi olur, dedi babam. Annem ertesi gün, gri kumaş, şerit, cep astarı ve düğme aldı, fermuar yeri için de düğme almıştı, çünkü dükkânlarda yalnızca kırmızı fermuvar satılıyordu. (YH, s 64)

Anlatıcı, içinde bulunduğu şartlar nedeniyle kendisinin mutsuz olduğunu ifade eder. Kendisine 'Süebyalı' tabirini kullanır. Süebyalı tabiri Almanların 16. yüzyılda kendilerini ezilmiş gören bir grubun amaçladığı özgürlük kazanma çalışmalarının ortaya çıkardığı

bir hareket olarak bilinmektedir. Anlatıcı da kendisinin ve çevresindeki arkadaşlarının ona karşı bu tabiri kullandıklarını belirtir. Kendisi yaşadığı şartlardan dolayı isyankâr ifadeler kullanır. Annesini ve babasını seçme şansının olmadığını belirtirken mutsuzluğunu dile getirmek ister. Anlatıcı aslında babasının da bu seçme hakkına sahip olmamasını bir talihsizlik olarak göstermek ister.

Kendimi öylesine yarı yolda bırakılmış hissetmişim ki, karşılık verecek söz bulamadım. Belki de ağzım bezelye tanesi gibiydi o sırada. Hiç istemediğim halde, dudaklarım kupkuru ve ipince kalakalmıştı galiba; Suebyalı gülümseme, kendisini seçme şansım olmayan babamunki gibiydi. Benim olmasını istemediğim annem gibi. (YH, s. 68.)

Anlatıcı, çevresinde bulunan arkadaşlarının ailelerini de kendi ailesi gibi, söyleyecek bir şeyleri olmayan insanlar olarak görür. Hayatının tekdüze bir yaşantıdan ibaret olduğunu anlatmaya çalıştığı düşünülür. “Kentte ya birer parça bulut olacaktı ya da boş bir gökyüzü. Bir de benim, senin, onun annesinden gelen, söyleyecek bir şeyleri olmayan mektuplar.” (YH, s. 70.)

Anlatıcı, çevresinde bir annenin çocuğuna uyguladığı fiziksel şiddeti anlatır. Annenin çocuğunu kemerle bir iskemleye bağladığını ifade eder. Aile ve toplumda bazı bireylerin lanetli görüldüğü ve bu kişilerin o şekilde tanımlandığı dikkatleri çeker. Anlatıcının, fiziksel bir engeli olan çocuğun başparmaklarının iki tane olması nedeniyle bu bireylerin küçümsenmesi olayını garipsediği düşünülür. “Anne çocuğu giysilerinin kemerleriyle iskemleye bağladığı sırada, lanetli çocuk pencerenin önünde duruyor. İki elinde ikişer başparmağı var lanetli çocuğun.” (YH, s. 101.)

Aileler genellikle büyükanne, büyükbaba ve çekirdek ailelerin birlikte yaşadığı ortamlar olarak görülür. Bu tip ailelerin daha çok köyde olduğunu ifade eden açıklamalar anlatıcının söylemlerinde belirmektedir. Bir annenin kendi anne babasına bakması ve bunun yanı sıra çocuklarıyla ilgilenmesinin oluşturduğu hayatlar ele alınır. Yaşlı insanların genellikle hastalıkları ve yaşlılıklarının vermiş olduğu zihinsel kayıplar işlenir.

Yazın, şarkı söyleyen büyükanne evden kaçmıştı. Yollarda her evin önünde durup bağıyordu. Yüksek sesle bağıyordu. Ne söylediğini kimse anlamıyordu. Bağırmasını duyup avluya çıkan olursa kaçıyordu. Anne köyde onu aramış, ama bulamamıştı. Büyükbaba hastaydı ve annemin hemen eve dönmesi gerekiyordu. (YH, s 111)

Anlatıcı ve arkadaşlarının polisler tarafından takip ve baskılara maruz kaldıkları gibi aileleri de bu durumlardan etkilenirler. Baskılar ailelerin üzerinde de etkisini gösterir. Anlatıcı, annesinin Yüzbaşı Pjele tarafında polis ofisine çağrıldığı ve orada zorla

kendisine bir şeyleri yazması için baskı yapıldığını anlatır. Annesi sorgu odasında saatlerce bekletilir. Annesi birkaç kez sorgu odasında tıklamakta ve sesini duyurmaya çalışmaktadır. Fakat oradan geçenler korkularından dönüp bakamazlar. Anlatıcının annesi kendisinin de bu durumda o pencereye bakamayacağını belirtir. Ailelerin tüm bireyleri baskıcı yönetimden etkilenmektedirler.

Yüzbaşı Pjele'nin salladığı kâğıtta annemin el yazısı varmış. Sabah sekizde annem köy polisi tarafından çağırılmış. Polis dikte etmiş ve annem yazmış. Polis annemi on saat süreye bürosuna kapatmış. Pencerenin yanına oturmuş annem. Onu açmaya cesaret edememiş. Gelip geçenler olduğunda camı tıklatmış. Yoldan geçen kimse kafasını kaldırıp bakmamış. İnsanlar, oraya bakmamaları gerektiğini biliyorlar, dedi annem. Ben de olsam, bakmazdım, ne yararı var ki. (YH, s. 160.)

Aileyi bir arada tutmanın birçok yolları bulunur. Kadınların erkekleri kendine bağlamanın yollarını arama çabaları tarihin her safhasında görülür. Erkeklerin eşlerine bağlı kalmaları için kadınların her türlü batıl inanca sarıldıkları bilinir. Romanya toplumunda da bazı batıl inançlar yaygın halde görülmektedir. *Yürekteki Hayvan* romanında hizmetçi kızı ve subayın eşi erkekleri bağlamanın yollarını anlatırlar. Kadınların aybaşı olarak bilinen regl durumlarında vücutlarından akan kanlarının, erkekleri kendilerine bağlamak için bir araç olarak kullanıldığı ifade edilir. Kadınlar vücutlarından akan kanlarını erkeklerin sıvı içeceklerine karıştırırlar. Amaç erkeğin başka kadınları kendilerine tercih etmelerinin önüne geçmektir. Bu tür batıl inançlar Romanya toplumunda yaygındır. Bazı kadınlar eşlerinin aldatmalarına razıdırlar, önemli olan kendilerini terk etmemeleridir. Anlatıcı, subayın eşi ve hizmetçinin anlatımlarından hareketle toplumdaki aile yapısının ne denli bozulduğunu ifade etmeye çalışır.

Hizmetçinin kızı, erkekler sabahleyin insanın kendine bağlanır, diyordu, sabahleyin boş mideyle. Çünkü karpuz günlerinde subayın karısı subay sabahleyin askeri gazinoya gitmeden önce, kahvesine dört parça karpuz kanı karıştırıyor. Ona kahvesini her zamanki gibi fincanla getirir, henüz içinde şeker yoktur. O kocasının iki kaşık şeker koyacağını ve uzun süre karıştıracağını bilir. Kanlar şekerden daha çabuk çözünürler. En iyisi, demişti subayın karısı hizmetçinin kızına, ikinci günün kanıdır. Subayın köprüünün üzerindeki adımlarında, askeri gazinoda içtiği bütün günlerde karısının karpuz kanı vardır. Dört parça bir ay eder, her parça bir hafta dayanır.

Kanın her parçası kadının kendine bağlamak istediği adamın başparmağının tırnağı kadar olmalıdır, demişti subayın karısı. Karpuz kanı kahvede çözünür ve adamın boğazından geçerken yeniden pıhtılaşır, demişti. Kalbi geçemez, mideye akamaz. Subayın arzusunu karpuz kanı yakalayamaz, uçtuğu için her şeyden kurtulur. Arzu başka kadınlara uçar, ancak karpuz kanı adamın kalbinin çevresine yerleşir. Orada pıhtılaşır ve kalbi kuşatır. Subayın kalbi öbür; kadınların görüntüsünü tutamaz, demişti hizmetçinin kızı, subay karısını aldatabilir, ama onu terk edemez. (YH, s. 65.)

13.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA AİLE

Anlatıcı, çocuklarda oluşan siğillerin ailelerde ve toplumdaki olumsuz durumlardan kaynakladığını ifade eder. Çocuklarda oluşan siğillere ezilme ve tartaklama etkenlerinin sebep olduğu belirtilir. Anlatıcı, çocukların, ailelerindeki bu sıkıntılarından dolayı gitmek istediklerini açıklar. Ebeveynlerin, akrabaların ve komşularının sinsiliklerinin çocuklarda oluşturduğu bu psikolojik hastalıkların sonucu olarak siğillerin meydana geldiğini dile getirir.

Çocukların ip gibi dizilmiş siğillerinde, sımsıkı yakalama, vurma, çiğneme, ezme, sıkıştırma, tartaklama ve çekiştirmenin kini vardır. Delicesine tutulmak ve kaçıp gitmek vardır siğillerinde; annelerin ve babaların sinsilikleri, akrabaların, komşuların ve yabancıların. Göz şiştiğinde, bir diş kırıldığında, kulaktan kan geldiğinde yalnızca omuz silkilir. (TDOA, s. 22-23.)

Anlatıcı, annesinin bir subayın evinde çalışırken karşılaştığı nahoş olayları anlatır. Annesi subayın evinde temizlik işlerini yapmaktadır. Fakat subayın karısının, annesi evdeyken cinselliği çağrıştıran ifadeleri kullanması ve davranışlarda bulunması anlatıcıyı rahatsız eder. Subayın cinsel mahremiyetini gizleme ihtiyacı duymaması ve karısının da annesine nispet yapar gibi davranışları irdelenir. Anlatıcı, ailelerde ve toplumda meydana gelen ahlaki yozlaşmanın boyutlarını gözler önüne serer.

Annem oturma odasında oturur, sandalyesi uzun masanın sonundadır. Banyoya bakar, gözlerinin dibine kadar utanır. Titreyen ellerini masanın altına saklar. Annem terliğini oynattığında kadın, Lenuza, sen kalıyorsun, der. Ve subaya, leyleğini külotuna sok, der. Subay ayağa kalkar, külotunu giyer. Kadın kolunda pantolonla oturma odasında yürür, her defasında masanın kenarına tutunur, sonra da annemin omzuna. Anneme, Lenuza, toparla, der, yeniden bir merdiven turabzanına tutunur gibi masanın kenarına tutunarak yatak odasının kapısına gider. Subay çizmeleri elinde onu izler. (TDOA, s. 31.)

Çocuklar tarlalarda çalışırlar. Tarlalardan dönen çocukların anneler saçlarını okşarlar. Anneler ve çocuklardaki tavırların izlenimleri anlatıcı tarafından ifade edilir. Anlatıcı, annelerin çocuklarına karşı suçluluk duygularının, karanlığın siperinde gizlendiğini açıklar.

Devedikeni tüyleri ölülere yastık olur, derler anneler, çocuklar geç vakit tarladan döndüklerinde, makine yağı cildi tahriş eder, derler, ancak devedikeni tüyleri aklı kemirir. Bir süre çocuklarının saçlarını okşarlar. Okşayıp dururken birden yüzlerine vururlar. Sonra çocukların gözleri ve anne bir süre konuşmadan mum ışığına dalarlar. Gözler suçludur, mum ışığında bu görünmez. (TDOA, s. 51.)

Çocuklar daha küçük yaşlarda uykusuzluk çekmektedirler. Annelerin genellikle fabrikada çalışmaları nedeniyle çocukların da annelerinin yanına geldikleri görülür. Bu

durumun yıllarca devam ettiği açıklanmaktadır. Kapıcı kadının bu çocukların durumlarını anlatırken tavırları ifade edilir. Çalışan ailelerin çocuklarının nasıl etkilendiği anlatılmaya çalışılır.

Kadınların çocukları daha doğduklarında uykusuzluk çekiyorlar. Doktorlar bunun makine yağından olduğunu söylüyorlar. Bu çocuklar birkaç yıl fabrikanın önünden geçip gidiyorlar.

Ancak günün birinde, diyor kapıcı kadın, buraya kapıcı kulübesine annelerini aramaya geliyorlar. Pek ender gerekir gelmeleri. Çoğunlukla hiçbir gereği yoktur. (TDOA, s. 81.)

Kapıcı karısının gözünden çocukların ailelerinde gördükleri muamele anlatılır. Çocukların kıyafetlerinde dengesizlik olduğu söylenir. Bu kıyafetlerde pas lekesi olduğu gözlemlenir. Bu çocukların fabrika köşelerindeki bekleyişleri betimlenir. Ailenin mutluluğunun devam etmesi için anneler kocalarının yemeklerine karpuz kanı koyarlar. Toplumda hurafelerin yaygın olduğu görülür. Bu tür yanlış kanılar romanın birçok yerinde dillendirilmektedir. Kadınların, adet günlerindeki kanlarını eşlerinin yemeklerine koymaları durumunda onların eve daha da bağlanacağı düşünülmektedir. Bu tür batıl inançlar her toplumda olduğu gibi, Romanya'da da halk arasında yaygın bulunmaktadır. Annelerin hijyenik olmadığı görülmektedir. Annelerin temizlik konusunda çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmediğini kapıcı kadın ifade eder.

Küçük ya da büyük gömlelerde, küçük ya da büyük elbiselerde, dize kadar gelen çoraplarda, kapıcının karısı pas lekesini görüyor. Bu çocuklar küçük, daha büyücek ya da hemen hemen yetişkin olarak kapıcı kulübesinin hemen yanında durup beklerlerken, kapıcının karısı kıyısı tırtıklı pas lekesini görür, her çocuk ince kırılğan bir pas yaprağını giysisinde taşır.

Annelerin ellerinden, yemekten önce erkeklerin çorbasına karpuz kanı karıştıran aynı ellerden bulaşmış pas. Siyah tırnak kenarları çamaşır yıkarken açılır. Yıkadıktan sonra pas suda ve köpükte değildir. Kumaştadır. Bu durumda ne rüzgârda kurutmanın ne ütülemenin ne de leke tozunun bir yararı olur, diyor kapıcının karısı. (TDOA, s. 82.)

Bir çocuğun gözünden annesi tarafından korkutmak amacıyla uydurulan batıl inançlar anlatılır. Anne, çocuklarına hiç kimsenin olmadığı yerlerde de bazılarının olabileceğini söyler. Anne evdeki çekmecelerin açılmaması için çocuğunu bu şekilde korkutur. Çocuğuna her yerde bir kulağın olduğunu dillendirir. Eve her misafir geldiğinde telefonu buzdolabına koyar. Çocuk bu tür olaylara gülmektedir. Annenin çocuğuna sağlıklı bir eğitim vermediği görülür.

Annem dedi ki, yazın bazen hiçbir şeyin ve hiç kimsenin olmadığı yerlerde gölgelerin bulunması gibi, hiç kimsenin olmadığı yerlerde de birileri olabilirmiş, diyor çocuk. Bunlar kimsenin görmediği ve açamayacağı çekmecelerdir, dedi annem. Annem, çekmeceler ağaç gövdelerinde, otların içinde, duvarlardadır dedi. Çocuk sağ elindeki tebeşirle sol elini pencere camına çiziyor, bu çekmecelerin içinde her zaman bir kulak vardır, dedi annem.

Çocuğun elini pencere camından çektiği yerde camda saydam bir elin yeşil kenarları duruyor. Kulak, dinler, dedi annem. Biri bize misafir geldiğinde annem telefonu her zaman buzdolabına koyar, diyor çocuk. Güliyor, gülüşü yüzünden uçup gidiyor. (TDOA, s. 184.)

13.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA AİLE

Tek Bacaklı Yolcu romanı Müller'in Almanya'ya göç ettikten sonra yazdığı bir romandır. Yazar, olay kahramanı İrene'nin Almanya'ya göç etmesinden sonra yaşadığı olaylar dizisini konu edinmektedir. Anlatıcı, İrene ve çevresinde bulunan kişilerin genellikle yalnızlıklarını anlatır. Yalnız olan bireylerin aile hayatları ile ilgili bilgiler verilmez. Romanın başlığından da anlaşılacağı gibi, bireylerin tek başına hayatla mücadeleleri ağırlıklı olarak işlenmektedir. Romanda bireyselliğin öne çıkmasından dolayı aile ortamları ele alınmamaktadır.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAÇIŞ-GÖÇ

İnsanların bir yerden başka bir yere kaçma düşünceleri bulundukları ortamlarla ilintili olarak değişir. Kaçma ve göç etme olayı bir zorunluk olarak görülür. Ferhunde Küçükşen Öner çalışmasında, göçün, farklı birleşenlerinin bir araya gelmesiyle oluşan nedensellikler ve bu nedenselliklerin doğurduğu farklı sonuçlar üzerinden yaşanan sosyolojik bir olgu olduğunu ifade eder. Öner, bu bakımdan savaş, nüfus politikaları, daha iyi yaşam koşulları arayışı gibi bileşenlerin göç söz konusu olduğunda hem neden hem sonuç olabileceğini belirtir. Öner, göçün tarih boyunca insanların ‘arayış arzusunu’ ve ‘zorunluluklardaki edilgenliğini’ bireysel ve toplumsal yönleri ile tecrübe etmesini sağladığı için pratiğe dönük olduğu kadar kavramsal boyutuyla da yaşadığını söyler. Bu nedenle göçün, sebep ve sonuçları tarihsel süreç içerisinde değişiklik gösterse dahi sürekli devam etmektedir.¹⁴² Kaçışa iten en önemli etkenlerin başında sosyopolitik faktörlerin olduğu bilinmektedir. İncelediğimiz romanlarda göç etme eylemine iten birçok sebebin olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bireyin bulunduğu ülke ya da ortamlardan kaçma düşüncesine sahip olmasının, çevresel etkenlerin baskınlığının had safhada olmasının buna etken olduğu görülmektedir. Hiçbir bireyin iyi ortamdan kaçmak istememekte olduğu bir gerçektir.

Herta Müller’in, Romanya’dan Federal Almanya’ya kaçışın sonucunda Nobel Edebiyat Ödülünü aldığı bir gerçektir. Müller ve onun gibi rejime muhalif kanadın içinde yer alan arkadaşların hemen hemen hepsinin ülkeden kaçma planları bulunmaktadır. Diktatörlük döneminde yapılan takipler, sorgular ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sebepler onları bu kaçışa zorlar. Müller, eşi Richard Wagner ile Almaya’ya göç ettiklerinde, karşılığında Romanya devletine yüklü miktarda para ödemek zorunda kalmışlardır. Müller’e göre, Romanya’dan göç etmek yazacağı yapıtlara özgürlük getirmektir. Josef Zierden, Müller’in yapıtlarında ağırlıklı olarak korku ve tehdit, diktatör ve şiddet, uyum ve direnç, kaçış ve sürgün temalarının işlendiğini belirtmektedir.¹⁴³

¹⁴² Ferhunde Küçükşen Öner, “Çağdaş Türk Resim Sanatında Göç Teması: Ramiz Aydın Örneği”, *Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri*, Yayına Hazırlayanlar Ali Tilbe ve Sonel Bosnalı, Transnational Press London, London 2016, 41.

¹⁴³ Josef Zierden, “Herta Müller”, In: *Kritisches Lexikon zur deutschsprachigen Gegenwartsliteratur*, Hrsg. von Heinz Ludwig Arnold, KLG: München 2001, 5.

Çavuşesku döneminde yazdığı yapıtlara sansür uygulanır. İncelediğimiz üç romanda kaçış ve göçün olay kahramanlarındaki yansımaları irdelenmiştir. Herta Müller, romanlarında, kaçmak isteyen kahramanlarının birçok zorluklar çektiğini belirtir. Kahramanlarının bir kısmı göç edebilirler. Fakat bir kısmı ya sınırda ölür ya da gittikleri ülkelerde gizli polis servisi elemanları tarafından takip edilerek ve öldürülürler.

14.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA KAÇIŞ-GÖÇ

Yürekteki Hayvan romanında Romanya'da yaşayan insanların çoğunun isteği ülkeden kaçma planları yapmaktır. Marie Dedíková, insanların Çavuşesku rejiminden kaçmak için göç ettiklerini ifade eder.¹⁴⁴ İnsanlar diktatörlük rejiminden kaçmak için diktatörün hastalıklarına umut bağlarlar. Diktatörün bir an evvel ölmesi umutlarını devam ettirirler. Diktatörlükten nemalanan muhafızlar ve diktatörün kendisi ülkeden kaçmak istemezler. Diktatörlük rejimindeki usulsüzlükler, işkenceler, intiharlar ve cinayetlere varan olaylar ifade edilir. Diktatörün yandaşlarının mezarlar kazmaya devam edecekleri belirtilir. Diktatör ve muhafızlarının bunları, kaçış yapma planları olan kişileri yakalamak adına yaptıkları anlatılır. Diktatöre karşı olanlar sürekli bu korku ortamında yaşarlar.

Sadece diktatör ve muhafızları kaçmak istemiyordu. Gözlerinden, ellerinden, dudaklarından anlaşıyordu. Bugün de, yarın da köpekleri ve kurşunlarıyla mezarlar açacaklar. Bir de kemer, fındık pencere ve ipe.

Diktatör ve muhafızlarının tüm kaçış planlarının gizliliğinin üstünde durdukları hissediliyordu. Kulak kabarttıkları ve korku saldıkları hissediliyordu. (YH, s. 46.)

İnsanlar öleceklerini bilmelerine rağmen diktatörlükten kaçmak için sürekli girişimlerde bulunurlar. Kaçışlardan genellikle yüzde elli şansları olur. Muhafızlar veya köpekler iki kişiden birisinin ölmesine sebep olurlar. “Her kaçış bir ölüm getiriyordu, fısıldaşmalar bu nedenle yutucuydu, iki kaçıştan biri muhafızların köpeklerine ya da mermilerine takılıyordu.” (YH, s. 55.)

Kaçış korkusunun oluşturduğu psikolojik sonuçlar, insanları her seferinde diktatörün hastalıklarından umutlandırır. İnsanlar, her olaya baktıklarında kaçışı çağrıştırmaya ya da umutlandırıcı hesaplar ve düşüncelere girerler. “Kaçış korkusu, diktatörün her gezisini acil tedavi gezisine dönüştürüyordu.” (YH, s. 56.) Çevrelerinde kaçışı destekleyecek durumlardan kendilerine bir umut gördüklerinde onları kendi

¹⁴⁴ Marie Dedíková, 12.

aralarında konuşurlar. İnsanlar Tereza'nın üzerinde gördükleri değerli eşyaları kaçış için bir umut aracı olarak görürler. "Tereza'nın üstündeki her şey bir kaçış değerinde, diye düşünüyorlardı." (YH, s. 94.) Anlatıcı bazen her konuda kendisini şanssız görür. Kendisinin hiçbir şey bilmediğini anlatırken kaçış ile ilgili de bilgisiz olduğunu belirtir. "Teneke koyunlar, işçiler, terzi ve kâğıt falı konusunda da bir şey bilmiyordum artık. Kaçış ve şans konusunda da." (YH, s. 113.)

Gizli servis elemanı Yüzbaşı Pjele sürekli Edgar, Kurt ve Georg'u takip eder ve onları sorgular. Üç arkadaşın ülkeden kaçışla ilgili bir şiiri okumasını istemez. Üç arkadaşın ülkede halk şarkısı olan bir parçayı seslendirmeleri polis tarafından tehditlerle karşılanır. Ülkeden kaçmak isteyenler, kendi aralarında yasaklanan şarkıyı söyledikleri için sürekli baskı altında bulunurlar. Polis bu şarkının halkı kışkırtmaya yönelik olduğunu belirtir.

Yüzbaşı Pjele, Edgar, Kurt ve Georg'a şiirin kaçışları kışkırttığını söylemiş. Eski bir halk şarkısı bu, demişler.

Yüzbaşı Pjele, onu sizin aranızdan birinin yazması daha iyi olurdu, O da kötü olurdu ama şu haliyle daha da kötü, demiş. Bunlar bir zamanlar halk şarkısı olabilir, ama o zamanlar başkaydı. O pekiyi niyetli burjuva rejimi çoktan aşıldı. Halkımız bugün başka şarkılar söylüyor artık. (YH, s. 71.)

Bir süreliğine ortadan kaybolan Paul'ün çevresinde bulunan insanlar, onun öldürüldüğünü düşünürler. Paul'ün sürekli kaçış planları yaptığını bilenler, diğer kaçışlardaki ölenlerin başına gelenlerin onun da başına geldiği fikrine kapılırlar. İnsanlar bu tür olayları alışagelmiş olaylar olarak görürler. Çevrelerinde sürekli kaçanların başına ne geldiğini bildiklerinden, sürekli aynı bakış açısıyla değerlendirirler olayları.

Evvelsi günden beri işe gelmiyordu Paul. Ortadan kaybolmasıyla birlikte sırrı dedikoduya dönüşmüştü. Herkes öldüğünü düşünüyordu. Amacına ulaşamayan kaçışları, bazen birini, bazen de ötekini ölüme götüren alışlagelmiş bir istek olarak görüyorlardı. (YH, s. 113.)

İnsanların, yaşadıkları ülkede sosyal ve politik olgular karşısında düştükleri çaresizliğin en belirgin anlatımlarından birisini anlatıcının ifadelerinde görmek mümkündür. İnsanlar karamsar bir hayat sürdürürler. Anlatıcı, insanların bakışını da yansıtmaktadır. Anlatıcı, çalışsalar da çalışmasalar da insanların onlara başarısız oldukları anlamlar yükleyerek baktıklarını ifade eder. Anlatıcı aslında kendilerinin de kendilerini o şekilde başarısız gördüklerini dile getirir. Anlatıcı bu olumsuz durumu kendi aralarında tartıştıklarını da belirtir.

Onları en mutlu eden diktatörün ölüm haberini almak düşünceleri dahi onları mutlu edememe noktasına gelir. Bu ruhsal durumları, onları, artık kaçıştan daha başka bir çözümün olmadığı düşüncelerine sevk eder. Anlatıcı, başarısızlık içinde geçirdikleri hayatlarını teselli edici bir unsur olarak görür. Herkesin başarısız ve işe yaramaz oluşları, anlatıcı ve arkadaşlarında birbirilerine yakınlığın bir aracı olarak görülür. Anlatıcı, hiç kimsenin kendisinden hoşnut olmadığını belirtir ve toplumda değersizlik patlamasının ortamının yaygınlaştığını ifade eder. Anlatıcının bu sosyal yaşamı ve çevresindeki politik baskılar, kaçış düşüncesinin en önemli gerekçeleri olarak görülür.

Kovulduğumuzda, yılgınlığın, yılma baskısı altında yaşamaktan daha iyi olduğunu anladık. Çalışsak da kovulsak da çevremizin gözündeki başarısız insanlardık, kendi gözümüzde de öyle. Bunun nedenlerini enine boyuna konuşsak da öyle hissediyorduk kendimizi. Yorulmuş, diktatörün yaklaşan ölümüyle ilgili söylentilerden usanmış, kaçarken öldürülenlerden bıkmış, farkında olmadan kaçış düşkünlüğüne giderek daha fazla itilmiştik.

Başarısızlık soluk almak kadar olağan geliyordu bize. Bizi birbirimize bağlıyordu, tıpkı güven gibi. Ama buna herkes kendisi adına sessiz sedasız bir şey daha ekliyordu: kendi başarısızlığını. Kimse kendinden hoşnut değildi ve acı veren bir değersizlik duygusunun patlamalarını yaşıyordu. (YH, s. 183.)

14.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI'DA KAÇIŞ-GÖÇ

Oltacının, kaçışla ilgili düşünceleri rüyasına dahi yansır. Rüyasında yalınayak pijamasıyla Tuna Nehri üzerinden Yugoslavya'ya kaçmak için düşüncelere dalar. Fakat oltacıyı korkutan yüzme bilmemesidir.

Uykuya daldığımda düşümde apartmandan sokağa çıktığımı görüyorum. Ortada sokak yok. Pijamamla, yalınayak suyun kenarında duruyor ve üşüyorum. Kaçmalıyım, Tuna üzerinden Yugoslavya'ya kaçmalıyım. Ve yüzme bilmiyorum. (TDOA, s. 38.)

Oltacının bilinçaltındaki kaçış düşünceleri birçok rüyasında kaçma planları yapmasına yol açar. Oltacı başka bir rüyasında karısıyla birlikte Tuna'nın kenarında olduğunu belirtir. Karısının kendisine bir yabancı gibi sorular sorduğunu anlatır. Karısının, sen de mi kaçmak istiyorsun sorusunu sormasını garipser. Oltacının eşinin suyun tam tersi istikametine yüzdüğü ve eşini yalnız bıraktığı görülür. Karı kocanın kaçma planlarını birbirinden saklamalarının, bireylerin bu konuda birbirlerine güvensizliğinin sonucu olduğu düşünülebilir.

Bir keresinde düşümde Tuna'yla birlikte karımı da görmüştüm, diyor. Suyun kıyısına geldim, o çoktan oradaydı. Beni tanımadı. Bana bir yabancının bir yabancıya sorduğu gibi, sen de mi kaçmak istiyorsun, diye sordu. Çakılların ve suyun aksi yönüne gitti. (TDOA, s. 39.)

Liviu sınırdaki gözlemlerinde, insanların Tuna'dan nasıl kaçtıkları ile ilgili gözlemlerini anlatır. Tuna çevresindeki köylerde köpeklerin sayılarının çokluğunu belirtir. Kaçışlar genellikle gece olmaktadır. Liviu, bir kişinin, sınırda yalnız başına sessizce Tuna'yı geçme çabasını gördüğünü ifade eder. Bu kişi kaçarken gözden uzaklaşır. Liviu bu kişinin kaçarken gözden uzaklaşmasını kaybediş olarak değerlendirir. Liviu, bu kişinin Tuna'dan kurtulmasının mümkün olmadığını anlatmak ister.

O zaman köpekler daha yüksek sesle havlamadan önce, susarlar. O zaman biri, sınırın üzerinden aşarak, Tuna'dan gecenin karanlığına doğru yüzmek ister. Yalnızca, tek başına, diyordu Liviu, sonra biter, bu bilinir. (TDOA, s. 86.)

Adina, kentten kaçarken insanların durumlarını gözlemler. İnsanların mektuplarının dahi okunduğu bir ortamdan kaçma istediklerini ifade eder. Adina Tuna'yı izlerken bir kişinin daha ülkeden kaçmak istediğini belirtir. Tuna sınır boyunca sınırı oluşturduğu için genellikle kaçış için geçilmesi gereken bir bölgedir.

O büyük boşluğunu küçük beyaz lekelere, kentten dışarı çıkarken, kaçarken, hepsi de okunmuş olan mektuplara ilştiriyor kentin yukarı bölümünde Tuna'dan kaçacak biri daha. (TDOA, s. 93.)

Anlatıcı, güneydeki insanların Tuna'dan kaçmak isteyenlerin sayılarını bildiklerini ama kimlerin olduklarını bilmediklerini belirtir. Tuna'dan kaçmak isteyenlerin vurulduğunu, insanlar, su yüzeyindeki yastıkçıklardan ve suyun dibindeki parlaklıktan anlarlar.

İnsanların, yüzen devedikeni yastıkçıklarını saydığı ve Tuna'nın, kaçarken vurulan her kişi için üç gün süreyle dalgaların üzerinde bir yastıkçık, üç gece de dalgaların altında mum gibi bir parlaklık bulundurduğunu bildiği güneyden söz ediyor. Güneydeki insanlar ölümlerin sayısını bilirler. Ölümlerin adlarını ve yüzlerini bilmezler. (TDOA, s. 95.)

Anlatıcı, Adina'nın yolculuk esnasında bir trenle yaşadıklarını anlatır. Trenin Tuna boyunca ilerleyişinde kompartımanda bir babanın o anki tepkisi dile getirilir. İnsanlar karşı kıyıda bulunan Yugoslavya'yı gördüklerinde akıllarına kaçan insanlar gelir. Adamın eşinin kardeşi de zamanında Tuna üzerinden kaçmıştır. Kadının kardeşi Viyana'ya yerleşmiştir. Adam nehri gördüğünde duygulanır ve sesini yükseltir. İnsanlar, korku ortamı içinde yaşadıkları için tedirginlik içinde olayları izlerler. Tuna'nın kaçış için bir sembol haline geldiği görülmektedir.

Tuna trenle birlikte gidiyor, öbür kıyı ve ince iplik gibi yollar, giden arabalarla ormanlar da görülebiliyor. Koridorda kimse kımıldamıyor, kimse konuşmuyor. Yaşlı adamın gözleri de iri iri ve kırıksıklıkları siliyor. Babanın ağzından bir iç geçiş sesi çıkıyor, yasak bir soluklanış. Sonra ağzını kapıyor, bak, Yugoslavya, diye bağırıyor kompartımanın içine.

Ancak anne kompartımandan çıkmıyor. Erkek kardeşi altı yıl önce öteye yüzdü, diyor baba, şimdi Viyana'da. Göz kırıyor, parıldının içinde tek tek dalgaları görmek istiyor, çocuğunuz var mı, diye soruyor. Adina hayır, diyor. (TDOA, s. 150.)

Adina doktor olan arkadaşı Paul ile ortak arkadaşları olan Liviu'nun yanına gider. Adina daha önce yaşadığı okuldaki öğretmenlik dönemlerindeki sıkıntılardan dolayı ülkeden kaçma planı yapar. Bu yüzden kaçmanın gerekliliğini düşünür. Paul Adina'ya bu kaçış konusunda yardımcı olmak ister. Bir köyde kaçışı düşündükleri sırada çevreden sürekli yaralıların ve ölülerin getirildiğini görürler.

Paul cama vuruyor, kapı açılıyor, bacakları bagajıdır. Polisler ne arıyor, köpekler ne arıyor, diye soruyor Adina, Paul anahtarı çeviriyor ve araba uğulduyor. Her gece sınırdan yaralılar getirirler, diyor, çoğu ölmüş olur; Abi'ye gidiyoruz, oradan da köye, Liviu'ya, diyor. (TDOA, s. 196.)

Adina asker olan erkek arkadaşıyla kaçışla ilgili planlar yapar. Diktatörün her yerde askerleri bulunur. İnsanların kaçması için hiçbir imkânın oluşmaması doğrultusunda bu askerler her yerde çalışmalar yaparlar. Diktatörün yıkımından kaçmak isteyenler, tercih ettikleri Tuna kıyısında bu planlarını gerçekleştirmek isterler. Tuna üzerinde köprülerin olmaması da kaçışları engellemek için düşünülür.

Diktatör yayılan kenti yukarıdan, havadan görüyor, bütün askerleri yayılan kentin çevresine diziıyor. Onlar da yayılan kenti kürekleriyle kazarak kırlardan ayırıyorlar. Hiçbir yerde köprü yok. Ilije de kazıyor, kazıyor ve Adina'ya bir işaret yapıyor, parmaklarını dalgalandırır gibi kaldırıp indiriyor, küreğin ucunu kentin kenarına dayanıyor ve Tuna'yı düşünüyor. (TDOA, s. 197.)

Liviu, Tuna boyundaki köylerde insanların çok sayıda köpek beslediklerini anlatır. İnsanların, sınırdan kaçmak isteyen insanlara doğrultulan silah seslerini duymamak için bu hayvanları beslediklerini belirtir.

Liviu yazın, haydutlar yüzünden değil, demişti, burada hiçbir şey çalınmaz, insanlar bu kadar köpeği, silah seslerini duymamak için besliyorlar, tavuk yerine de kaz, çünkü bunlar bütün gece bağırlarlar. İnsanlar buna alışmıştır, havlamayı ve bağırtıyı duymazlar, onlar silah seslerini duyarlar. (TDOA, s. 198.)

Adina, kaçmak için fırsat beklediği köydeki izlenimlerini anlatırken; köylülerin silah seslerinden korkmamalarının sebebinin buna alışmalarına bağlar. Çünkü bu silah sesleri onlar için olağan bir olay teşkil eder.

İnsanların köy gibi bir dizi halinde pencerelerde oturup mısırların kazları nasıl yediğini seyretmeleri ve korkmamaları sınırdan silah seslerine alışık olmalarından geliyor, diye düşünüyor Adina. (TDOA, s. 204.)

14.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA KAÇIŞ-GÖÇ

İrene Romanya'dan Almanya'ya göç ettikten sonra yeni yerine alışmaya çalışmaktadır. Yeni geldiği ülkede sığınmacı olarak görüldüğü için huzursuzluk çeker. Göç edenlere ayrılan yerleşim yerinin kentin farklı bir bölgesinde olmasından dolayı kendilerini dışlanmış olarak görürler. Bulunduğu kentte eski ülkesinden kimsenin bulunmayışından, diğer kentlerde bulunan ve kaderi kendisiyle aynı olan arkadaşlarını ziyarete gider. İrene kaçtıktan sonra yeni ülkesinde eskiye karşı bazen özlem duyar. Fakat bu memleket özlemini kendisine dahi itiraf edemez. Göç ettikten sonra gittiği Almanya'daki gizli servis polisinin kendisine daha önceki ülkeyle ilgili sorular sorması karşısında İrene ters tepkiler verir. İrene Romanya'da gizli servisin onunla işinin olduğunu ve onun onlarla bir işinin olmadığı cevabını verir.

Adamın iskemlesi gıcırdadı.

Göç edişinizden önce oradaki gizli servisle ilişkiniz oldu mu hiç.

Benim onunla değil, onun benimle oldu. Arada fark var, dedi İrene. (TBY, s. 27.)

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

FIGÜRLER

Roman, insanların başından geçenleri, insan ilişkilerini, toplumsal olay ve durumları gerçeğe uygun bir biçimde ya da kurmaca bir yapı içinde anlatan bir yazınsal tür olarak tanımlanmaktadır. Uzun anlatıma dayalı yazın türlerinden biri olan roman; olayları yer, zaman ve kişi grup bütünlüğü ve uyumu içinde anlatır.

Romanın birkaç ögesi bulunmaktadır. Bunlar; konu, olay örgüsü, mesaj, mekân, zaman, anlatım ve kişilerdir. Kişi ya da kahraman, romanın temel ögesidir. Çoğunlukla romanda olaylar insan etrafında gelişir. Tipler ise, kişi grubu içinde yer alan, belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve öğretinin temsilciliğini yüklenen kişilerdir. Tiplerin belirli özellikleri bulunmaktadır ve bunlar da genellikle evrenseldir. Tipleri, içine kapalı, saldırgan, alıngan, neşeli, sevecen, kıskanç tipler olarak sınıflamak mümkündür.

Herta Müller'in roman kahramanları genellikle Çavuşesku dönemini yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Bu yüzden de figürler, içinde bulundukları yaşam koşulları sebebiyle ezilmişliğin, korkunun, dışlanmışlığın, huzursuzluğun hüküm sürdüğü karamsar kişilik yapıları içinde görülür. Müller'in tipleri yaşadıkları ortamlar itibariyle genellikle karamsarlık gösteren kişilerdir. Çok mutlu tiplere rastlanmaz. Olay örgüsündeki olayların gelişimleri de dönemin sosyopolitik durumundan etkilenmektedir. İçinde bulunulan mekanların betimlemelerinde de karamsarlık ve negatif etki oluşturacak anlatımlara daha çok yer verilmektedir. Müller'in figürleri genellikle kendilerini “yurtsuz”¹⁴⁵ hissederler.

Yazar, incelediğimiz romanlarda, duygu, düşünce bakımından anlatıcı ve ben anlatıcının ifade etmeye çalıştığı karakterlere yoğunlaşmamaktadır. Müller, bu romanlarında anlatıcının yorumlarına veya çözüme dayalı anlatımlara genellikle yer vermez. Romanların başında verilen karakterler genelde başında ve sonunda aynıdırlar ve değişmezler. Yazar, genellikle romanlarının anlatımını zaman ve mekâna bağlı kalmadan verir. Geçmişe dönük anlatımlara yer verdiğinde dahi olayların ve ortamların o karanlık

¹⁴⁵ Hermann Korte, *Deutsche Literatur, Kindler Klassiker*, J.B. Metzler Verlag, Bergisch Gladbach 2015, 472.

karamsar ruhu kendisini gösterir. Yüksel Gürsoy, çalışmasında romanlardaki figürlerin öğrencilerde bıraktığı etkileri şu şekilde açıklar:

Wagner, Müller'in eserlerinde sık sık geri dönüşler, hatıralar ve tekrarlamalar şeklinde montaj tekniğini kullandığını ve öğrencilerin bundan rahatsız olduğunu ve metni anlamada zorluk çektiklerini belirtmektedir. Ayrıca Wagner art gönderim, metafor, parataxis, chiasmus ve paralellik gibi retorik figürlerin Müller tarafından kullanılmasının öğrencilerde ilk önce metne karşı bir yabancılık, güvensizlik ve daha sonra bir ilgi uyandığını vurgulamaktadır.

146

Müller'in kadın olması sebebiyle roman kahramanlarının çoğu kadınlardan oluşur. Kadınların yaşadıkları korku rejimindeki sıkıntılar romanlarda daha çok işlenmektedir. Kadın kahramanlarının çoğu zayıf karakterleri canlandırırlar. Kadınların, fiziksel olarak erkeklerden daha güçsüz oluşu sebebiyle, romanlarda kadınların maruz kaldıkları cinsel istismarlar da kendilerinin maruz kaldıkları sıkıntılar olarak göze çarpar. Kadın kahramanların en yakın destekçileri kendilerine yakın buldukları erkeklerdir. Kadın kahramanların kadınlardan çok erkek arkadaşlarıyla iletişime geçtikleri görülür. Bozzi, Müller'in somutlaştırılmış ütöpik feminist kadın kahramanlarının varlığının hayal kırıklığı oluşturduğunu ifade eder.¹⁴⁷

Erkek kahramanlar genellikle anlatıcı ve ana kahramanlar etrafında anlatılır. Anlatıcının ve ana kahramanların etrafında bulunan erkek karakterler genellikle yakın arkadaşlardır ve rejim karşıtı düşüncelerle hemfikir kişilerdir. Olay kahramanlarını takip eden gizli servis polisleri hep erkekler olarak görülür. Erkek polisler sorguları ve takipleri yaparlar. Müller, romanlarında büyükbaba ve büyükanne figürlerine de yer verir. Romanlarda daha çok büyükanne rol alırlar. Büyükbabalardan az söz edilmesinin sebebi olarak birçoklarının savaşta hayatlarını kaybetmesi gösterilebilir. Anneler, çoğu savaştan dolayı dul kaldıklarından ötürü hayatın yükünü üzerine alan kişilerdir. Çocuk kahramanlar genellikle anlatıcı tarafından geriye dönüş tekniğiyle anlatılır. Müller'in çocuk figürleri genellikle iyi hayat geçirmeyenler olarak betimlenirler. Bunun en önemli sebeplerinden birisi ülkede savaş sonrası yaşanan ekonomik etkenlerdir. Müller'in figürleri daha çok karamsar ortamların içinde yaşayan bireylerdir. Müller'in figürleri okuyucuya pozitif mesajlar, eğitim amaçlı öneriler, ders çıkarıcı anlamlar vermezler. Burada üç romanda genellikle ön plana çıkmış figürler ele alınacaktır.

¹⁴⁶ Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 11.

¹⁴⁷ Roxana Nubert, *Temeswarer Beiträge zur Germanistik*, Band 5, MIRTON Temeswar 2006, 10.

15.1. YÜREKTEKİ HAYVAN'DA FİGÜRLER

Herta Müller'in figürleri genelde taşradandır, köylerden gelmişlerdir. Romandaki figürler genellikle arkadaşların bir arada olduğu yakın çevredeki kişilerden oluşur. Bu arkadaşların devletle yaşadıkları sıkıntılar konu edilmektedir. Anlatıcı ve çevresindeki figürlerin içinde bulundukları takip edilme ve korku ortamı daha çok işlenir. Romanda en çok geçen figürler: Lola, Edgar, Kurt, Georg, Yüzbaşı Pjele ve Bayan Margit'tir. Mune Savaş, Müller'in *Yürekteki Hayvan* romanında değişik birçok insana aynı anda değinmekte olduğunu ifade eder. Baskı, korku, sefalet içinde yaşayan insanların anlatıldığı yapıtta okuyucuyu karamsarlığa ve ümitsizliğe götüren bir anlatım şeklinin var olduğunu belirtir.¹⁴⁸

15.1.1. Ben Anlatıcı

Ben anlatıcı bir köyde yaşamaktadır. Dil öğrenimi görmek için şehre gelmiştir ve beş üniversite arkadaşıyla bir yurttan kalmaktadır. Lola, anlatıcının en yakın arkadaşlarından birisidir. Anlatıcı, Lola'nın ölümünden sonra gizlice ona ait defteri alır. Amacı, bu intihar girişimini arkadaşları Edgar, Kurt ve Georg ile araştırmaktır. Ben anlatıcı bu konuda arkadaşlarıyla yardımlaşma ihtiyacı duyar.

Lola'nın defterini aklımda tutmak istiyordum.

Edgar Kurt ve Georg odada Lola ile kalan birini arıyorlardı. Ben de Lola'nın defterini tek başıma aklımda tutamayacağım için, kantinde benimle konuştukları günden bu yana her gün buluşuyordum onlarla. (YH, s. 36.)

Lola'nın kemerle kendisini asmasından dolayı; Lola'nın ölümünden sonra iki yıl kemer takmaz. Anlatıcı bu olaydan o kadar çok etkilenmiştir ki, kentteki en büyük gürültüler dahi ona vızıltılı sesler olarak yansır. *"Lola'nın ölümünden sonra iki yıl boyunca kemer takmadım. Kentteki en büyük gürültüler bile bana hafif vızıltılar olarak ulaşıyordu."* (YH, s. 34.)

Anlatıcının babası daha önce Hitler zamanında SS askeri olarak görev yapmıştır. Anlatıcı, babasının daha önce yaptığı meslekten hoşnut değildir. Babasından şiddet görmesini de eleştirir. Babası seçme özgürlüğünün kendisine verilmediği için elinden bir şey gelmediğini ifade eder. Anlatıcı, hiç kimsenin kendisine hangi ailede doğmak ve

¹⁴⁸ Savaş, 194.

hangi yatakta uyumak istediğini, hangi masada yemek yemeyi arzuladığını, hangi ülkede yaşamak istediğini sormadığını isyankâr bir şekilde dile getirir.

Onun çocuğu olup ölüme karşı büyümek zorunda kaldım. Hırlayarak konuştular benimle. Ellerime vurup sonra da şimşek hızıyla yüzüme baktılar. Ama kimse bana, korkular içinde hangi evde nerede yaşamak, hangi masada yemek yemek, hangi yatakta uyumak ve hangi ülkede yürümek ya da birini sevmek istediğimi hiç sormadı. (YH, s. 35.)

Anlatıcı, sürekli karamsarlık içinde olduğunu ifade eder. Davranışsal olarak psikolojik rahatsızlığın izleri görülür. Bu ruhsal bunalımlar, o kadar ilerlemiştir ki anlatıcı yapamadığı tek şeyin sadece aklını yitirmek olduğunu söyler.

Bense sokaklarda hala insanları saymaya devam ediyor, kendimi de sayıma katıyordum, kendime yolda tesadüfen rastlamışçasına. Kendi kendime hey sen birisi, hey sen bininci diyebiliyordum. Yapamadığım tek şey aklımı kaçırmaktı. Hala kendimi avutacak bir şeyler vardı. (YH, s. 40.)

Anlatıcı, Alman kökenli bir ailenin çocuğudur. Çavuşesku döneminde dışarıdan kitapların getirilmesi kısmen yasaklanmıştı. Gelen kitaplar da sansürlenerek halka sunulmaktadır. Anlatıcı, Almanya'dan gelen Almanca kitapların kendi ellerine kaçak yollarla geçtiğini ifade eder. Bu kitapların Romanya'daki resmi dille yazılmadığını ve düşünmeyi yasaklayan ifadelerin bulunmadığını söyler. Anlatıcı, kitapların geldiği ülkedeki bütün insanların özgürce düşündüklerini var saymaktadır.

Yazlık evdeki kitaplar ülkeye kaçak sokulmuştu. Anadilimizde yazılmışlardı, rüzgârın uzanıp yattığını söylenen anadilimizde. Ülkenin resmi diliyle değil. Ama köylerdeki çocuk yatağı diliyle de değil. Kitaplarda ana dil vardı, ama düşünmeyi yasaklayan köy suskunluğu yoktu. Kitapların geldiği yerde herkes düşünüyor, diye düşünüyorduk. (YH, s. 45.)

Anlatıcının birkaç arkadaşı vardır. Bunlardan bazıları Edgar, Georg ve Kurt'tur. Edgar ile Almanya'ya beraber göç etmişlerdir. Anlatıcı, arkadaşlarına ve kendisine gelen mektupların konularında benzerlikler olduğunu söyler. Bu arkadaşların ve anlatıcının politik eğilimleri de benzerlik gösterir. Anlatıcı herkesin kendisi gibi diktatöre karşı olan düşüncelere sahip olduğunu anlatır. İnsanlar diktatörün zarar görmesi ve bir an önce ölmesi için kendi aralarında konuşmalar yaparlar. İnsanlar ülkeden kaçmak isterler, fakat bu kaçıışı ertelemek, onlarda, diktatörün sonunu görmek için bir beklenti oluşturur. Anlatıcı herkesin diktatörden sonra ölmek istediğini ifade eder. Anlatıcının rejim karşıtı olduğu açıkça görülür.

Diktatörün hastalık söylentileri, Edgar, Kurt, Georg ile benim annelerimizden aldığımız mektuplara benziyordu. Fısıldaşmalar, kaçıışı ertelemekte etkiliydi. Herkes onun zarar görmesiyle sevinçten çıldıracağı günü bekliyor, ama o gün hiç gelmiyordu. Diktatörün cesedi

herkesin kafasına sızmanın yolunu buluyordu, tıpkı kendi bitmiş yaşamları gibi. Herkesin isteği ondan daha uzun yaşayabilmektir. (YH, s. 57.)

Anlatıcının okumak için gittiği yerde birkaç kişiyle aynı odayı paylaştığı görülür. Anlatıcı, odada kalan kişilerin farklı kişiliklere sahip olmalarından dolayı ara sıra sıkıntılar yaşadığını, arkadaşlarına bazen katlanamadığını ama şartların zorluklarından dolayı birbirlerine muhtaç oldukları için bunları kabullendiğini söyler.

Birbirimizi uzun zamandır tanıdığımız için, kimin korkusu kendini nerede belli ediyor görüyorduk. Çoğu zaman birbirimize katlanamıyorduk, çünkü birbirimize muhtaçtık. Birbirimizi incitmek durumda kalıyorduk. (YH, s. 67.)

Anlatıcının içinde bulunduğu yurt ortamındaki arkadaşlarının güvensizliği de görülmektedir. Anlatıcının arkadaşları kendisini sürekli uyarırlar. Erkek olan arkadaşların yaşadıkları sıkıntıların kadınlarda da olacağı düşüncesiyle, anlatıcıya dikkatli olması konusunda telkinler yapılır. Burada anlatıcının kadın kimliğini de görmekteyiz.

Yalnız arkadaşlıklara güvenme, diyerek uyardılar beni Edgar, Kurt ve Georg. Odadaki kızlar her şeyi yapabilir, tıpkı odadaki oğlanlar gibi, diyorlardı. Ne zaman geleceksin, diye sorduklarında, dışarıda ne kadar kalacaksın, demek istiyorlar aslında. (YH, s. 70.)

Anlatıcı, arkadaşlarıyla sıkıntılarından kurtulmak amacıyla nehir kıyısında yürümektedir. Anlatıcı ve arkadaşları sürekli gizli polis takipleri ve sorgularından dolayı bir araya çok az gelirler. Anlatıcı bu yüzden artık neredeyse birlikte dolaşmayı unuttuklarını dile getirir.

Edgar, Kurt ve Georg ile nehir kıyısında uzun saatler kalıyordum. Haydi, dolaşalım yine, dediler, sanki nehir kıyısında dolaşmalarımız tasasız yürüyüşlermiş gibi. Hızlı ya da yavaş yürüyebilir, sürünebilir ya da deli gibi koşabilirdik hala. Dolaşmayı ise unutmuştuk. (YH, s. 69.)

Anlatıcı, kitabın adını birkaç yerde kullanmaktadır. Yürekteki hayvanlarının fareler gibi üzerlerindeki korkuları atarak kaçtıklarını ve hiçlikte yok olduklarını söyler. “Yürekteki hayvanlarımız fareler gibi kaçıyorlardı. Üzerlerindeki korku fırlatıp arkalarında bırakarak hiçlikte yok oluyorlardı.” (YH, s. 72.)

Anlatıcının cinsel kimliğinin kadın olduğu romanın birkaç yerinde geçer. Anlatıcının büyükannesinin anlatıcıya ‘Kocan nerede?’ sorusundan kadın olduğu görülür. Büyükannesi, ‘Kocan nerede?’ sorusuna cevap almasına rağmen aynı soruları yineler. Anlatıcının büyükannesinin akli melekelerinin yerinde olmadığı ve bunak olduğu düşünülebilir.

Şarkı söyleyen büyükanne bavulumun çevresinde dolandı. Yüzüme bakıp, kim geldi, diye sordu. Görüyorsun ya, dedi annem. Kocan nerede, diye sordu büyükanne. Kocam yok, dedim. Şapkası var mı kocanın diye sordu büyükanne. (YH, s. 74.)

Romanın başka bir yerinde de anlatıcının kimliğinin bir kız olduğu görülür. Anlatıcı, kızların yatağın çevresini sardıklarını ve bunlardan hangisinin kendisi olduğunu bilmediğini ifade eder.

Kızlar yatağın çevresini sardılar. Birisi saçını çekti. Birisi yüksek sesle güldü. Birisi elini ağzına götürüp öylece baktı. Birisi ağlamaya başladı. Onlardan hangisi bendim, artık anımsamıyorum. (YH, s. 23.)

Anlatıcı sürekli çocukluğunu ve gençliğini hatırlamaktadır. Çocukluğunda annesi ve büyükanneleleriyle yaşadıkları anılarını anlatır.

Annenin çocuğu kemerlerle iskemleye bağladığı, berberin büyükbabanın saçlarını kestiği, babanın çocuğa ham erikleri yeme dediği yıllarda, o yıllar boyunca, odanın bir köşesinde bir büyükanne oturuyor. Evdeki olan bitene öylesine kayıtsız ki, sanki sabahleyin dışarıda rüzgâr uzanıp yatmış, sanki gökte gün uykuya dalmış. Büyükanne o yıllar boyunca bir şarkı mırıldanıyor. Çocuğun iki büyükannesi var. (YH, s. 33.)

Anlatıcının yaşama bakışındaki karamsarlık sürekli görülür. Çevresine baktığı her şeyde ayrılık duyguları anlatılır. “Çevremizdeki her şey veda kokuyordu.” (YH, s. 72.) Anlatıcının karamsar ruh hali ve kendi iç dünyasındaki fırtınaları romanda görülmektedir. “Üşütmek ve tırnak makası, beni asıl ve üzerinde uzlaşmış anlamlarından dışarı itmişlerdi. İçleri boşalmış olarak bir tümce kurdum.” (YH, s. 82.)

Anlatıcı, annesinin kendisine söylediği bir şiiri romanın birkaç yerinde sürekli tekrarlar. Anlatıcının annesi ben anlatıcının sürekli arkadaşlarıyla beraber olmasından dolayı rahatsızlık duyar ve bundan dolayı da nasihat niteliğindeki şiiri sürekli kızına söyler. Anlatıcının annesi kızının daha ciddi işlere kafasını yormasını ister ve arkadaşlarını boş vermesini arzular.

*Her birimizin arkadaşı birer parça bulutlu.
Korku dolu bir dünyada arkadaşlar böyle işte.
Annem dedi ki, bu çok normal
Arkadaşları boş ver
Kafanı daha ciddi işlere ver. (YH, s. 83.)*

Anlatıcı, küfür etmeye başladığını ve bu sürecin nasıl oluştuğunu anlatır. Anlatıcı, küfürler ile ilgili detayları verir ve bu küfürleri kadın erkek cinsel organları ile ilişkilendirerek düşündüğünü ifade eder. Küfürleri düşündüğünde kendisini bazen gülme

krizine kaptırdığını söyler. Küfürleri daha iyi görebilmek için de gözlerini kapatıp onları hayal ettiğini dillendirir.

Tereza elbiseyi giydiğinde, bir yıl kadar önceydi, duyduğum her küfrü gözümün önünde canlandırıp çizmeye başladım, dedi. Bürodaki arkadaşlar bunları gördü. Birisi küfür ettiğinde hep gözlerimi kapıyordum. Küfrü daha iyi görebilmek için, diyorlardı. Onları daha fazla görmemek için kapıyordum gözlerimi. Sabahları işe gittiğimde masamın üzerinde kâğıtlar oluyordu. Üzerinde küfür resimleri olan kâğıtlar, erkek ve kadın organları. Küfür eden olunca kâğıtlardaki resimler gözümün önüne geliyor ve gülüyordum. Gülerken de gözlerimi kapadığımı söylüyorlardı. Sonra ben de küfür etmeye başladım. Önceleri yalnızca fabrikada. (YH, s. 86.)

Anlatıcı, yanına çektiği kişileri güvensizlik yüzünden kaybettiğini ifade eder. “Yakınıma çektiğim her şey, güvensizlik yüzünden ellerimin arasından kayıp gidiyordu.” (YH, s. 113.) Kadın anlatıcının genellikle farklı erkeklerle beraber olduğu düşünülmektedir. Bazen iki erkekle aynı dönemlerde cinsel ilişki yaşar. Gizli polis servisinden Yüzbaşı Pjele sorgu sırasında anlatıcının fahişelik yaptığı ithamlarında bulunur ve ona bir kadının üç erkekle neler yaptığını sorar. “Bir kadın üç erkekle birlikte yatakta ne yapar, diye sordu. Sustum.” (YH, s. 85.) Anlatıcı genellikle erkeklerle yatmasını bir ihtiyaç olarak görür ve bu ilişkilerde aşk olmadığını, karşılıklı menfaat alışverişi olduğunu belirtir. “Biraz otların üzerinde onun altında yatmak, etin gerginliğini gidermek ve sonra da bir an bile onun gözlerine bakmamak hepsi buydu belki de.” (YH, s. 138.)

Anlatıcı, arkadaşı Tereza’nın ölümünden sonra çok üzülür. Anlatıcı içindeki sevgi ve nefret hisleriyle ilgili çok nadir de olsa pozitif bir söylemde bulunur. Toplumdaki olaylardan dolayı yaşantısındaki sevginin biçildiğini ve geride nefretin büyüdüğünü açıklar. Tereza’nın ölümünden sonra anlatıcı içindeki sevginin tekrar yeşermesini ister. İçindeki bu duygu karmaşasını bitkilerin büyümesine benzetir. Pozitif düşünce bir anda yine kendisini negatif duygulara bırakır. İçinde büyüyen bu duygulara en işe yaramaz bitkiler benzetmesini yapar. Anlatıcıda tutarlı bir ruh halinin görülmediği düşünülmektedir.

Tereza’nın ölümü öylesine canımı yakmıştı ki, sanki iki tane başım vardı. Birinde biçilmiş sevgi, ötekinde nefret. Sevginin yeniden büyümesini istiyordum. Otlar ve saman çöpleri gibi karmakarışık ve ısrarla büyüdü. Benim en işe yaramaz bitkim oldu. (YH, s. 200.)

15.1.2. Lola

Carmen Wagner, *Yürekteki Hayvan* romanında, Herta Müller'in Temesvar'daki güncel öğrenim hayatının, ben anlatıcı tarafından anlatıldığını ifade eder.¹⁴⁹ Olay kahramanı Lola ülkenin yoksul olan güney bölgesinden gelmektedir. Anlatıcı, Lola'nın ülkenin güney kesiminden geldiğinin elmacık kemiklerinden ve gözbebeklerinden belli olduğunu ifade eder.

Lola ülkenin güneyinden gelmeydi ve yoksul bir yöreden geldiği yüzünden okunuyordu. Neden bilmiyorum, ama okunuyordu belki elmacıkkemikleri, belki ağzı, belki de gözbebeklerinden. (YH, s. 10.)

Lola defterine dört yıllık Rus dili okumak istediğini yazar. Ülkede Rus dilini okumanın daha kolay olduğu ve bu bölüme rağbetin az olmasından dolayı yeteri kadar okulun bulunduğunu yazar. Lola üniversiteyi bitirdikten sonra köye gittiğinde göreceği itibarın daha çok olacağını söyler.

Lola dört yıllık okulda Rus dili okumak istemişti. Giriş sınavı kolaydı, çünkü yüksekokullarda da ülkenin ortaokullarında olduğu gibi herkese yetecek kadar vardı. Ve Rusçaya talep azdı. Talepler zor, diye yazıyor Lola, oysa hedefler daha kolay. Üniversite eğitimi alan bir erkeğin, diye yazıyor Lola, tırnakları temiz kalır. Dört yıl sonra da benimle de gelir, çünkü köyde efendi olacağını bilir. Berberin evine kadar gelip kapının önünde ayakkabılarını çıkaracağını da. (YH, s. 11.)

Bozzi, Lola'nın yoksul bir bölgeden geldiğini ve bu yüzden de hayat standartlarının daha iyi olabileceği bir erkekle evlenmek istediğini belirtmektedir.¹⁵⁰ Bu yüzden Lola işten eve dönen erkeklerle sakatatlar karşılığında beraber olur. Lola'nın beyaz gömlekli erkek hayali sürekli kendisinde vardır. Bunun imkânsız olduğunu bilmesine rağmen beyaz gömlekli eşi arar. “Lola beyaz gömlek düşünün peşine düşerek geldiği yerden koşar adım uzaklaşmalıydı.” (YH, s. 16.). Lola, bir yandan beyaz gömleklileri, yani meslek sahibi olan kişileri betimlerken, diğer yandan da o beyaz gömleklilerin kirlendiğinden de söz eder. Lola çevresindeki olaylardan dolayı insanların çok kötü olduklarını ve pisliklerinin beyaz gömleklerini de kirlettiğini yazar. “Pirelerin cirit attığı bu pislikte gömleklerin beyaz kalması zor olacak, diye yazıyor Lola.” (YH, s. 13.) Lola parti üyesidir ve oturumlara katılır. Partideki kürsü sözcüsü Lola'nın hoşuna gider. “Bazen de Lola parti

¹⁴⁹ Wagner, 57.

¹⁵⁰ Paola Bozzi, *Der fremde Blick zum Werk Herta Müllers*, Verlag Königshausen Neumann GmbH, Würzburg 2005, 80.

oturumunda olduğu için çorap kaçıklarını durduramıyordu. Farkında değildi, ama kürsü sözcüsü Lola'nın çok hoşuna gidiyordu.” (YH, s. 17.)

Anlatıcı bazen duşta Lola'yı gördüğünü anlatır. Lola'nın sırtında nasırlaşmış bir çizgi olduğunu ve kuyruksokumunda da nasırlaşmış bir halka gördüğünü söyler.

Bazen Lola'yı duşta görüyordum. Öğleden sonraları, yıkanmanın gündüz için geç, gece için erken olduğu saatlerde Lola'nın sırtında nasırlaşmış bir çizgi, kuyruksokumunda da yine nasırlaşmış bir halka görmüştüm. Bu çizgi ve halka sarkaç gibiydi. (YH, s. 20.)

Anlatıcı, Lola'nın fakir olmasından dolayı üzölmektedir. Lola'nın kantinde ve spor salonunda ne yediğini merak ettiğini ve izlediğini söyler.

Lola'nın yüzündeki yoksul yöreye bakıyordum. Dilleri ve böbrekleri yiyiyor muydu, yoksa atıyor muydu, anlamıyordum ne elmacikkemiklerinden ne ağzından ne de gözbebeklerinden.

Ne kantinde ne beden salonunda Lola'nın sakatat yediğini ya da attığını gördüm. Bilmek istiyordum. Lola'yı kırmak için meraktan yanıp tutuşuyordum. Körleşmişim sanki. (YH, s. 21.)

Lola, kantindeki herkesin aç olduğunu defterine yazar. Lola bu kişilerin hepsinin açgözlü ve köpek sürüsü olduğunu ifade eder.

Kantindeki herkes aç, diye yazıyor Lola defterine, çiğneyen ve ağzını şapırdatan bir sürü. Herkes tek tek dik kafalı birer koyun. Hepsi birlikte ise açgözlü bir köpek sürüsü. (YH, s. 22.)

Lola, annesi tarafından kiliseye götürüldüğünü defterine yazar. “Lola defterine yazıyor: Annem beni kiliseye götürüyor. Soğuk ama rahibin buhurdanlığı sıcak etkisi yaratıyor.” (YH, s. 25.) Lola defterinde pazar günleri kiliseye gittiğini ve kilisedeki insanların pireler yüzünden kaşındığını söyler.

Dua ederken herkes kaşınıyor, diye yazıyor Lola defterine. Pazar sabahları kiliseye gidiyordu. Rahip de kaşınıyor, diye yazıyor Lola, Ulu Tanrım ve tüm kent pire içinde. (YH, s. 23.)

Lola, komünist parti üyesi olduğu için ideolojik çalışmalarla ilgili broşürleri okur. “Lola yatakta oturmuş, bir broşürde ideolojik parti çalışmalarının geliştirilmesiyle ilgili bir şey okuyordu.” (YH, s. 25.) Anlatıcı, Lola'nın parti üyelerine verilen kırmızı kimliğe sahip olduğunu ifade eder. Kimlikteki fotoğraftan hangi yöreye ait olduğunu anladığını söyler. Bir kişi, Lola'ya parti üyesi olmasına rağmen neden kiliseye gittiğini sorar. Lola aslında diğerlerinin de kiliseye gittiğini söyler. Lola kilisede bulunanları tanımazlıktan geldiğini anlatır. İsmi verilmeyen kişi Lola'ya iki taraftan da korunduğunu dillendirir. Romanya komünizmle yönetilen bir ülke olduğu için insanlar parti üyelerine kiliseye

gitme nedenlerini sorarlar. Komünizmde din ile olan zayıf bağlardan dolayı kiliseye bakış negatif olarak görülmektedir.

Lola bir haftadır parti üyesiydi ve kırmızı kimliğini gösterip duruyordu. Birinci sayfada Lola'nın resmi vardı. Ben fotoğrafın üzerinde Lola'nın yüzündeki yöreyi daha iyi seçiyordum, çünkü kâğıt çok parlaktı. Ama sen kiliseye gidiyorsun, dedi birisi. Lola'da, ötekiler de gidiyor, dedi. Tek yapacağın şey, ötekileri tanıdığını belli etmemek. Seni yukarıda Tanrı, aşağıda parti koruyor, dedi birisi. (YH, s. 25.)

Lola, anlatıcının kemeriyle kendisini asar. “Lola ise benim kemerimle kendini asmış, dolapta sallanıyordu.” (YH, s. 26.) Lola, defterine beden öğretmeninin onu akşam odasına çağırdığını ve kapıyı içerden kilitlediğini yazar. Bir kez cinsel ilişkiye girmesinin beden eğitimi öğretmenine yettiğini ve diğer kişilerin bu olaya kayıtsız kaldığını söyler. Lola onun kendisine tecavüz etmesini kabullenemez ve öğretmenin evini bulmak için onu takip eder. Beden eğitimi öğretmeni Lola'yı parti kürsüsüne ihbar eder. Lola, bu kötülükler karşısında fazla direnemez ve kendisi gibi doğacak çocuğunun da aynı hayatı yaşamaması için intihar eder.

Lola yazıyor: Beden öğretmeni beni akşam beden salonuna çağırıp, kapıyı içeriden kilitledi. Bir tek ağır toplar izledi bizi. Bir kez ona yetmiş. Ama ben gizlice onu izleyip evini buldum. Onun beyaz gömleklerini temiz tutmak olanaksız. Beni kürsüye ihbar etti. Verimsizlikten asla kurtulamayacağım. Yapmak zorunda olduğum şeyi Tanrı bağışlamayacak. Ama benim çocuğum asla kırmızı ayaklı koyunları gütmeyecek. (YH, s. 27.)

Lola'nın haksızlığa uğramasına rağmen parti kürsüsü kendisini partiden ihraç etme kararı alır. “Kendini asan Lola iki gün sonra akşamüstü dörtte büyük konferans salonunda partiden ihraç edildi ve okuldan kaydı silindi.” (YH, s. 28.)

Anna-Kathrin Warner, Lola'nın birçok arkadaşı olduğunu ifade eder. Onun öğrenci yurdunda ve bir odada kendisi gibi fakir beş kızla beraber kaldığını belirtir. Fakat bununla beraber sadece Lola'nın hayatından söz eder. Anlatıcının diğer kızlardan söz etmediğini vurgular.¹⁵¹

Lola, cinsel ihtiyaçlarını arkadaşlarının yanında rahatlıkla giderir. Oda arkadaşları Lola'nın mastürbasyon yapması sırasında onu izlerler. “Lola bacaklarının arasına boş bir şişe soktu. Kafası bir sağa bir sola gidip geliyordu. Bir de karnı. Kızlar yatağın çevresini sardılar.” (YH, s. 23.)

¹⁵¹ Anna-Kathrin Warner, Die Stirnlocke sieht. Bilder einer totalitären Gesellschaft im Werk von Herta Müller. München, Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2011, 61.

15.1.3. Georg

Georg ben anlatıcının arkadaşlarından. Georg bir kasabadan gelir. “Edgar ve ben köyden geliyorduk, Kurt ve Georg kasabadan.” (YH, s. 42.) Georg’un kızıl saçlarının olduğu anlatıcının ifadelerinden görülür. “Mektubun kat yerinde kızıl bir saç teli vardı.” (YH, s. 78.) Georg öğrenimi sırasında Kurt, Edgar ve ben anlatıcı ile tanışır. Georg da diğer arkadaşları gibi gizli polis servisi elemanları tarafından sorguya alınır ve evleri aranır. “Georg’un sorgusu sırasında Yüzbaşı Pjele’nin bürosundaki.” (YH, s. 99.) Georg diğer arkadaşları gibi gündüzleri içki içer. “Georg otlara orak vuruyordu. Başlarımız listeden ve içkiden ağırlaşmıştı.” (YH, s. 239.) Georg, arkadaşları gibi dış fırçasını yanında gezdirir. Polislerin her an onları sorguya alıp alıkoyacakları düşüncesiyle tedbir amacı bunu yapar. “Georg pantolon cebinden dış fırçasını çıkardı.” (YH, s. 240.)

Georg bulunduğu ülkeden diğer arkadaşları gibi memnun değildir. Her yeri bir köy olgusu olarak niteler. Aslında ülkeyi hepten terk etmek istediği görülür.

Bir kentten ötekine gidiyorsun, dedi Georg, bir köylüken başka bir köylü oluyorsun. Hepten gitmek de var, dedi Kurt, trene binip bir köyden ötekine gidip durursun. (YH, s. 43.)

Georg tanımadığı kişiler tarafından hastanelik olacak şekilde dövülür. Fakat yaşadığı bu olayı, sonucunu alamayacağı için, polis güçlerine bildirmez. “Georg’un çenesi dağılmıştı. Hastaneden çıktığında, o üçünü öğrenci kantininden tanıyorum, dedi. Onları görürdüm, ama adlarını bilmiyorum.” (YH, s. 171.)

Bu olaydan sonra kendisi seyahat edebilmek için müracaatta bulunur. Pasaportunu aldıktan sonra Almanya’ya göç eder. Birkaç gün sonra arkadaşları Georg’un Frankfurt’ta bir pencereden düştüğünü öğrenirler.

Georg ülke dışına çıktıktan altı hafta sonra, Frankfurt’ta sabahın erken saatlerinde kaldırımında boylu boyunca yatıyordu. Geçici olarak kaldığı binanın beşinci katında bir pencere açık duruyordu.

Telgrafta şöyle yazıyordu; Hemen Ölmüş. (YH, s. 187.)

Georg üç yıllığına bir sanayi kentine atanır. “Georg üç yıllığına, herkesin tahta kavun yaptığı bir sanayi kentine atanmıştı.” (YH, s. 78.) Georg öğretmen olarak görev yaptığı okullardaki çocukların yazdıklarını mektubunda paylaşır. Romanın, ülkedeki sosyopolitik baskıların yansımalarının en önemli bölümlerinden birisi Georg’un yazdığı mektup olarak düşünülebilir. Öğrencilerin yazdıkları çalışmalarda ve kendi aralarında konuştukları ortamlarda kullandıkları sözcüklerin, onların ailelerinin ve ülkenin içinde

bulundukları şartlardaki sıkıntılı yaşamın boyutlarının göstergesi olarak algılamak mümkündür. Öğrenciler cümlelerini kurarken zorunlu olmak fiilini sürekli kullanırlar. Georg da öğrencileri gibi düşündüğünü belirtir. İnsanların, yaşantılarında baskı altında kaldıkları görülmektedir. Georg kendisinin de geleceğinden kuşku duyduğunu ifade eder. Daha yarına çıkıp çıkmayacağı korkusu onun da zihnini meşgul eder. Müller, Romanya'nın diktatörlükten kaynaklanan korku ortamının bireylerde oluşturduğu tahribatın sonucunu cümlelerle oynayarak verir.

Georg mektubunda, çocukların her tümcesinde, 'zorunda olmak' var, diye yazıyordu. Zorundayım, zorundasın, zorundayız. Övünerek konuştuklarında bile, annem bana yeni ayakkabı almak zorunda kaldı, diyorlar. Söyledikleri doğru. Benim için de durum aynı: Her gece, ertesi günü görür müyüm acaba diye sormak zorunda kalıyorum. (YH, s. 114.)

Üç arkadaşın anneleri de terzilikle geçimlerini sağlarlar. “Edgar, Kurt ve Georg’un anneleri terziydiler, astar, makas, iplik, iğne, düğme ve ütüyle yaşıyorlardı.” (YH, s. 44.) Üç arkadaşın annelerinin de iç hastalıkları vardır ve Georg’un annesi dalağından rahatsızdır. “Hepsinde iç hastalıkları vardı: Edgar’ın annesi safra kesesinden, Kurt’un annesi midesinden, Georg’un annesi de dalağından rahatsızdı.” (YH, s. 44.)

Georg’un babası terzidir. Georg’un dersleri kötü olduğunda babası müdüre elbise diker. Georg anlatıcıya dersleri ile ilgili aldığı kötü notları söyler. “Müdüre bir şeyler dikmenin zamanı geldi, pantolon iyi olur, dedi babam. Georg okuldayken notlarım kötüydü, dedi.” (YH, s. 64.) Georg ve Kurt arkadaşlıklar. Georg kendisi köylü olduğu için köy ile ilgili yorumlar yapar. Arkadaşı Kurt sürekli kaçış planları yapar. Kurt başka bir ülkeye gitmek ister ve bu konuda Georg’u eleştirir.

Bir kentten ötekine gidiyorsun, dedi Georg, bir köylüyken başka bir köylü oluyorsun. Hepten gitmek de var, dedi Kurt, trene binip bir köyden ötekine gidip duruyorsun. (YH, s. 43.)

15.1.4. Kurt

Kurt da arkadaşı gibi bir kasabadan şehre gelmiştir. “Kurt ve Georg kasabadan.” (YH, s. 42.) Kurt öğrenim gördüğü kentte arkadaşlarıyla beraber yurtta kalmaktadır. “Edgar, Kurt ve Georg aynı yurtta değişik odalarda kalıyorlardı.” (YH, s. 46.) Kurt bir mezbahada mühendis olarak çalışır, kentin dışında yaşar ve her hafta kente iner. “Kurt her hafta kente iniyordu. Bir mezbahada mühendislik yapıyordu.” (YH, s. 80.) Kurt’un babası da birçok Romanyalı gibi savaşa katılanlardandır. “Bu alışkanlığı savaştan kalma,

dedi Kurt.” (YH, s. 43.) Kurt çevresindeki bazı insanlara negatif tanımlamalar yapar. “Bir kan içicinin ha bire sırttan kızıyla, dedi Kurt.” (YH, s. 163) Kurt en yakın arkadaşlarından biri olan Georg’un ölümünden çok etkilenir. “Kurt, Georg’un ölümünden beri işe gitmiyordu. Mezbahaya gideceğine kente geliyordu.” (YH, s. 189.)

Kurt, babasının kör inançlı olduğunu ve annesinin hep babasına yeşil elbiseler diktiğini söyler. Savaşta gizlenmiş olmak için askerlerin yeşil giymelerinden dolayı babasının da bu rengi özellikle tercih ettiği düşünülür. “Babam kör inançlıdır, annem ona hep yeşil ceketler diker. Yeşil giymeyeni orman gömer, der babam. Bu alışkanlığı savaştan kalma, dedi Kurt.” (YH, s. 43.)

Kurt ile anlatıcı arasında sıkı bir yakınlaşma vardır. “Bu filmde Kurt elini koluma atmıştı.” (YH s. 68.) Kurt, en yakın arkadaşları Georg ve Edgar sürekli aynı şiiri okurlar. “Her birimizin arkadaşı birer parça bulut. Edgar, Kurt ve Georg bu şiiri sürekli söylüyorlardı.” (YH, s. 69.) Üç arkadaş sık sık berbere giderler. Berber onların kızıl saçlı olduğunu söyler. “Edgar, Kurt ve Georg sık sık birlikte berbere gidiyorlardı. Kapıdan girdiklerinde berber, sırayla iki kızıl ve bir siyah diyordu.” (YH, s. 69.)

Kurt arkadaşlarıyla beraber kaldığı yurttaki huzursuzluklar yaşar. Üç arkadaş sürekli baskılar görür. Kendilerine fiziki darp ve sözlü hakaretler edilir. Üç arkadaşın odaları aranır ve tehditler alırlar.

Edgar odaya girdiğinde, birisi Edgar’ın ayakkabılarını pencereye fırlatıp, hadi yakala, yakalarken de giy, diye bağırmış. İkinci katta birisi Kurt’u dolap kapısına dayayıp, çöpünü başka yere at, diye bağırmış. Üçüncü katta Georg’un yüzüne bir broşür çarpmış, birisi, kendi bokunu kendin ye, diye bağırmış.

Oğlanlar Edgar, Kurt ve Georg’u tehdit edip tartaklamışlar. Üç adam biraz önce gitmişti. Odayı aramışlar ve oğlanlara, bu ziyaret hoşunuza, gitmediyse, şu anda burada olmayanla konuşun, demişlerdi. Konuşun demişler ve yumruklarını göstermişlerdi. (YH, s. 50.)

Kurt ve diğer arkadaşları sürekli aranma ve sorgulanmalara maruz kaldıkları için yanlarında diş fırçalarını ve havlularını taşırlar. Kurt ve diğerleri, sorgulanmaların birkaç gün sürebileceği ve tutuklanabilecekleri düşüncesinden hareketle bunu tedbir olarak yaparlar. Kurt ve arkadaşları evden ayrılırken bavullarının içine saç tellerini yerleştirirler. Fakat akşam evlerine döndüklerinde saçların yerinde olmadığını görürler. Bavulların gizli polis servisi elemanları tarafından açıldığını fark ederler.

Edgar, Kurt ve Georg, aramalardan bu yana ceket ceplerinde diş fırçası ve küçük bir havluyla dolaşıyorlardı. Tutuklanabileceklerini hesaba katıyorlardı.

Dikdörtgende bavullarının karıştırılıp karıştırılmadığını anlamak için, sabahları bavul kapaklarına iki tel saç bırakıyorlardı. Akşamları saçların yerinde yeller esiyordu. (YH, s. 60.)

Kurt sorgular sırasında fiziksel darbe aldığı için eve geldiğinde, kendisini psikolojik olarak baskı altında hisseder. Korku sürekli onun peşindedir, bu korkudan dolayı zorunlu olarak uykuyu tercih eder. Maruz kaldıkları politik ve sosyal baskı ortamı Kurt ve arkadaşlarını ruhsal hastalığa iter. Psikolojileri korku ortamından etkilenir.

Akşamları yattığımda, sırtımda soğuk eller dolaşıyormuş gibi geliyor. Yan dönüp bacaklarımı karnıma çekiyorum. Yatıp uyumam gereken, saatlerden nefret ediyorum. Taşın suya düştüğü hızla dalıyorum hemen, dedi Kurt. (YH, s. 61.)

Kurt, anlatıcı ve arkadaşları korkularını yenmek adına beraber olmak isterler. “Edgar. Kurt, Georg ve ben korktuğumuz için her gün birlikte oluyorduk.” (YH, s. 66.)

Kurt, mezbahada çalışan insanları izlemek istemez. Orada çalışan işçilerin kan içişlerini görmek istemediğini ifade eder.

Mezbahanın yanındaki çalılıkta bir adam görmüştü Kurt. İşçiler ara vermiş, ısınmak için hangara koşuyorlardı. Kurt onlarla gitmemişti, çünkü kan içişlerini izlemek istemiyordu. (YH, s. 91.)

Kurt’un arkadaşları Romanya’dan Almanya’ya kaçma planları yaparlarken, Kurt’un da kendileriyle beraber gelmelerini isterler. Fakat Kurt kendisini kirlenmiş olarak görür. Kurt kendisinin de kan içicilerin suç ortağı olduğunu ifade eder. Çalıştığı mezbahadaki bazı suçlara bizzat kendisinin şahit olduğunu ve bazı olumsuz olayların fotoğraflarını çektiği için onlarla gelmenin bir süreliğine mümkün olamayacağını arkadaşlarına belirtir. Kurt’un gizlice fotoğraf çektiğini, işçilerin bildiğini ve ülkeden kaçmanın riskli olduğunu belirtir. Kurt filmleri saklar. Kurt’un ifadelerinden kendisinin masum olmadığı görülür. Aslında kendisinin de gönlü ülke dışına kaçmaktan yanadır, fakat geçmişindeki suçlara ortak oluşu onu engeller.

Kan içicilerin suç ortağıyım, dedi Kurt, bu yüzden beni işten çıkarmazlar. Siz de gittiğinizde, bir ben kalacağım onların elinde. Yazdan bu yana tutukluları otobüslerle mezbahanın arkasındaki alana getiriyorlar. Tutuklular orada bir kanal kazıyor. Yorulup durdukları zaman köpekler onların üstüne atılıyor. Köpekleri otobüse götürüp akşam altı oluncaya, otobüsler kente dönünceye kadar orada tutuyorlar. Onların fotoğraflarını bürodan çektim, iki kan içici beni fotoğraf çekerken yakaladılar, ilk öğrenen onlar oldu. Belki ötekiler de biliyorlardır. Filmleri dolabın arkasına saklıyordum. Georg’un şiirlerini de o zaman buldum. Onları Tereza’ya götürdüm. (YH, s. 191.)

Kurt anlatıcının evine her hafta gider. Kurt ile anlatıcı arasında cinsel ilişki olduğu için ev sahibi olan Bayan Margit Kurt’un her gelişinden sonra anlatıcıya tavırlar yapar ve

onunla konuşmaz. Bayan Margit dindar birisidir ve bu yüzden Kurt'un eve gelip gitmesinden rahatsızlık duyar. "Kurt her hafta bana geldiği için dört gün boyunca surat ediyordu Bayan Margit. Bana selam vermiyor ve hiç konuşmuyordu." (YH, s. 106.)

Bayan Margit, Kurt ile ilgili olumsuz düşüncelere sahiptir. Bayan Margit anlatıcıya Kurt'un bir şaklabana benzediğini söyler.

Bir kadınla erkeğin birbirlerine verecek bir şeyler olduğunda yatağa girerler. Sen bu Kurt ile yatağa girmiyorsan, o zaman bu yalnızca bir ide-oda... Bu Kurt şaklabana benziyor, ondan kavalie olmaz. (YH, s. 107.)

Kurt yaşadığı sıkıntılı dönemlerinden sonra intihar eder. "Kurt evinde ölü olarak bulundu. Kendini asmış." (YH, s. 200.)

15.1.5 Tereza

Anlatıcının yakın arkadaşlarından biri de Tereza'dır. Tereza kızıl saçlıdır. "Sonra Tereza geldi, uzaktan kızıl saçını gördüm." (YH, s. 112.) Tereza rahat konuşan birisidir. Anlatıcı onun az düşünen ve çok konuşan bir kişi olduğunu belirtir. "Tereza rahat konuşabiliyor ve güvensizlik göstermiyordu. Çok konuşup az düşünüyordu." (YH, s. 93.) Babası yaşlı birisidir ve kentte bulunan anıtların birçoğunu o yapar. "Kentteki bütün anıtları o yaptı. Şimdi artık yaşlandı." (YH, s. 93.) Anlatıcı Tereza'nın kendisi gibi sır saklamadığını belirtir. "Oysa Tereza da tıpkı benim gibi, sırdaşığa ikimizin uygun olmadığını seziyordu." (YH, s. 100.) Anlatıcı, Tereza'yı betimlerken erotik kelimeleri sık sık romanda kullanır. "Çarpık bacaklarını, düz poposunu ve küçük gözlerini babasından çekmişti Tereza." (YH, s. 123.) Anlatıcı, Tereza ile ilgili davranışlarda da cinsel objeleri kullanarak anlatır. "Tereza kalçalarını sallayarak, çilek kâsesini kolunun altına aldı. Odasına gittik." (YH, s. 123.) Anlatıcı Tereza'nın fiziki görünüşüyle ilgili detaylı bilgiler verir. Anlatıcı, Tereza'yı anlatırken kendi yorumlarını da katar.

Tereza'nın boynu fazla uzun, gözleri fazla küçük, kürek kemikleri fazla çıkık, parmakları fazla kalın, poposu fazla düz, bacakları fazla çarpıktı. Tereza'da gördüğüm her şey saatin tik takları ve bütün çirkinliği ile geri yansıtıyordu. (YH, s. 87.)

Tereza, anlatıcıya iş konusunda yardımcı olur. "Tereza bana Almanca dersi buldu. Haftada üç kez evde iki oğlana ders verecektim." (YH, s. 151.) Tereza partiye girmek istemez. Tereza parti oturumunda kendisinin çok küfürbaz birisi olduğunu ve bilincinin

iyi gelişmediğini ifade eder. Tereza başkalarının yanında kendisini kötülerken diğer kişilerde bu duruma gülerler.

Tereza çiçekli elbiseyi diktirdiğinden beri, her gün çalıştığım büroya uğruyordu. Partiye girmek istemiyordu. Benim bilincim pek gelişmiş sayılmaz, demişti Parti oturumunda, ayrıca çok da küfürbazım. Herkes güldü dedi Tereza (YH, s. 93.)

Anlatıcı, yemekleri her gün Tereza ile birlikte yediğini ifade eder. Tereza her gün farklı elbise giyer. Elbiseleri Yunanistan ve Fransa'dan, kazakları İngiltere'den, kotları Amerika'dan, makyaj malzemelerini Fransa'dan, takıları ise Türkiye'den kendisine getirilmektedir. Büroda çalışan bayanlar Tereza'yı sevmez ve çok kıskanırlar. İnsanlar, genellikle başka bir ülkeye kaçış planları yaptıklarından, maddi kaynak olarak Tereza'nın üzerindeki bu karşılayacak değerde olduğunu düşünürler. Kadınlar hüznlendiklerinde şarkılar söylerler. Kadınların söyledikleri şarkılar genelde kaçış düşüncelerine bir dayanak olarak görülür. Bunun yanı sıra da şarkının sözlerindeki lanetlerde Tereza kastedilir.

Yemeği her gün birlikte yiyorduk ve Tereza her gün değişik bir elbise giyiyordu. Elbiseleri Yunanistan ve Fransa'dan geliyordu. Kazakları İngiltere'den, kotları Amerika'dan. Pudraları, rujları ve rimelleri Fransa'dan geliyordu, takıları Türkiye'den. Bürolarda çalışan kadınlar Tereza'dan hoşlanmıyordu. Tereza'yi gördüklerinde, ne düşündükleri belli oluyordu. Tereza'nın üstündeki her şey bir kaçış değerinde, diye düşünüyorlardı. Kıskanıyor ve hüznleniyorlardı. Boyunlarını büküp şarkı söylüyorlardı. Boyunlarını büküp şarkı söylüyorlardı.

Seveni ve terk edeni yalnız

Tanrı cezalandırmalı

Tanrı onu

böceğin adımı

rüzgârın uğultusu

toprağın tozuyla cezalandırmalı

Bu ezgiyi kendileri için ve kaçış için söylüyorlardı. Ama şarkının laneti Tereza için geçerliydi. (YH, s. 94.)

Anlatıcı, Tereza ile Romanya'da yaşadıkları dönemlerde kaçış planları ile ilgili ortak yanlarının olduğunu belirtir.

Biraz ürperiyor ve bu ülkede nasıl yürünürse ancak öyle yürüyebiliyordum. Ülke ve dünya arasındaki farkı hissettim. Tereza ile benim aramdaki farktan daha büyüktü. Ben ülkeydim, ama o dünya değildi. İnsan kaçmak istediğinde gidebileceği bir dünyanın var olduğu sanılıyordu bu ülkede, işte Tereza yalnızca buydu. (YH, s. 102.)

Kurt, anlatıcıyla çıktığı için anlatıcıya Tereza ile ilgili birçok kez uyarılarda bulunur. Kurt, anlatıcıya Tereza'ya güvenmemesi gerektiğini söyler. “Kurt, Tereza'yı hiç tutmuyordu, ona güven olmaz dedi.” (YH, s. 107.)

Anlatıcı, Tereza'nın hastalanmasına çok üzülür. Hastalığını öğrendikten sonra sürekli ona doktora gidip gitmediğini sorar. “Fındığı gördüğümünden bu yana her gün Tereza'ya doktora gidip gitmediğini soruyordum.” (YH, s. 143.) Tereza'nın ölümü anlatıcı üzerinde büyük bir psikolojik sarsıntı oluşturur.

Tereza'nın ölümü öylesine canımı yakmıştı ki, sanki iki tane başım vardı. Birinde biçilmiş sevgi, ötekinde nefret sevginin yeniden büyümesini istiyordum. Otlar ve saman çöpleri gibi karmakarışık ve ısrarla büyüdü. Benim en işe yaramaz bitkim oldu. (YH, s. 200.)

Yürekteki Hayvan romanında en çok küfürlü konuşanlardan birisi de Tereza karakteridir. “Hemen yerleşemediği için bir küfür salladı.” (YH, s. 86.)

15.1.6. Margit

Bayan Margit Budapeşteli bir Macar'dır. İkinci Dünya Savaşı sonrası kardeşiyle birlikte Macaristan'dan Romanya'ya gitmek zorunda kalmıştır. Daha sonra kız kardeşi ölür.

Adı Margit'ti ve Budapeşteli bir Macar'dı. Savaş onu ve kardeşini bu kentte sürüklemişti. Kız kardeşi ölmüştü ve mezar taşlarında henüz hayatta olanların da resimlerini gördüğüm mezarlıkta yatıyordu. (YH, s. 103.)

Anlatıcı, Bayan Margit'in savaştan sonra tekrar ülkesine dönmek istediğini fakat yeterli parası olmadığından gidemediğini anlatır. Daha sonra da sınırın kapandığını ve gitmesinin zorlaştığını belirtir. Belli bir dönemden sonra Romanya'ya alıştırıldığını ve Budapeşte'ye gitmesinin artık bir anlam taşımadığını, orada akrabalarından kimsenin kalmadığını anlatır. Anlatıcı, Bayan Margit'i gözlemlerken onun bunları anlatırken gülümsediğini ama o sırada da gözlerinin dolduğunu ifade eder. Bayan Margit belli etmemeye çalışsa da ülkesine olan özlemi devam eder. Bayan Margit dindar birisidir ve sürekli İsa ile ilgili konuşur. Anlatıcı, Bayan Margit'in Almanca konuşmasındaki aksanı ile ilgili yorum yapar. Almanca konuşurken sanki şarkı söyleyecek gibi telaffuz ettiğini belirtir. Anlatıcı, Bayan Margit'in kız kardeşiyle neden kente geldiğini hiç anlatmadığını söyler.

Savaştan sonra Bayan Margit'in Budapeşte'ye dönecek parası kalmamış. Sonra da sınır kapanmış. O zamanlar geri dönmek isteseydim, bu dikkat çekmekten başka bir işe yaramazdı,

demişti Bayan Margit. İsa da yuvasında değil, demişti Peder Lukas bana o zamanlar. Bayan Margit gülümsemeye çalışıyor, ama şimdi burada iyiyim, Budapeşte’de beni bekleyen kimse kalmadı, dediğinde, gözleri söz dinlemiyordu.

Bayan Margit Almancayı yayararak konuşuyordu. Bir dahaki sözcükte şarkı söylemeye başlayıverecek, diye düşünüyordum bazen. Oysa bunun için gözleri fazla donuktu. Bayan Margit, kendisinin ve kız kardeşinin neden bu kente geldiklerini hiç anlatmadı. (YH, s. 103.)

Bayan Margit her gün kiliseye gider. Yemekten önce mutlaka İsa’nın haçının önüne gidip Macarca dualar mırıldanır ve onu öper. Anlatıcı onun bu dindar yanının yanı sıra Macarca küfürler savurduğunu çoğu kez duymuştur. Fakat İsa aklına geldiğinde küfürleri hiç söylememiş gibi eski dindar görüntüsüne girer.

Bayan Margit her gün kiliseye gidiyordu. Yemekten önce duvara gidip yüzünü yukarıya kaldırıyor ve dudaklarını büzüyordu. Macarca bir şeyler mırıldanıp demir haçtaki İsa’yı öpüyordu. Ağzı İsa’nın yüzüne yetişmiyordu...

Yalnız, Bayan Margit, az sonra, soyduğu patatesleri öfkeyle sandıktan alıp duvara fırlattığında, İsa’sını unutup ve Macarca küfür ediyordu. Patatesler pişip masaya geldiğinde, İsa’yı tekrar göbeğini soran kumaşın oradan öperek tüm küfürleri savuşturuyordu. (YH, s. 104.)

Anlatıcının dine olan olumsuz bakış açısına Bayan Margit’in davranışlarının da katkısı bulunur. Kurt anlatıcıya, Bayan Margit’in ne yaptığını sorduğunda; anlatıcı Bayan Margit’in ya dua ya da küfür etmekten başka bir şeyi yapmayacağını söyler. “Ne diyor, diye sormuştu Kurt. Omuz silkmiştim. Ya dua ediyordur ya küfür, demiştim.” (YH, s. 109.) Bayan Margit’in kutsal ekmek yeme ve patates soyma arasındaki tezat davranışları anlatıcıya hoş görünmez. Anlatıcı, Bayan Margit’i genelde geçiren ve küfürler savuran biri olarak tanımlar. Anlatıcı, Bayan Margit’in İsa haçını nasıl aldığı ile ilgili olayları sırasıyla anlatır. Anlatıcı, dinin sembolü İsa ile devletin politik rahatsızlıklarını kıyaslar ve birbiriyle örtüşen benzerlikleri ifade eder. İnsanların kutsal saydıkları İsa haçını dahi çalmaları ile ilgili paradokslar görülür. İnsanların zor durumda kaldıklarında, ellerinde bulundurdıkları İsa haçını satıp meyhane masalarında içkiye verdiklerini söyler. Anlatıcı burada Bayan Margit’in satın aldığı İsa haçının bir teneke koyun artığından oluşmasına da göndermeler yapar.

Bayan Margit uzun süre okuyup çok fazla kutsal ekmek artıklarından yerse midesi öyle bir kutsallaşıyordu ki, patates soyarken geçirmek ve daha fazla küfür etmek zorunda kalıyordu. Bayan Margit’i tanıdığımdan bu yana, benim için kutsallığın anlamı, geçiren ve küfürler savuran bir ağzın beyaz ve kuru takırtısıydı.

İsa’sın kutsal bir gezi sırasında, otobüsle kilisenin merdivenleri arasındaki telaş sırasında bir torba dolusu maç arasından çekip satın almıştı Bayan Margit. Öptüğü İsa’sı fabrikadaki bir teneke koyun artığıydı, bir gündüz ve gece işçisinin vardiya arsında yaptığı köylü pazarlığı. Duvarda asılı İsa ile ilgili hakça olan tek şey, çalınmış ve devleti dolandırmış

olmasıydı. Torbadaki öteki İsa'lar gibi, bu da satıldığı gün meyhanenin masasına bırakılan içki parasıydı. (YH, s. 105.)

Bayan Margit Yahudilik ile ilgili yorumlar yapar. Bayan Margit anlatıcının ev sahibi olduğu için sürekli anlatıcıyı her gördüğünde fikirlerini anlatır. Yahudilerin ya çok akıllı ya da çok zeki olduklarını ifade ederken kendi yorumlarını da ekler.

Yahudiler ya çok akıllı ya da çok aptal olurlar, demişti yine Bayan Margit. Akıllılığın ya da aptallığın, az bilmek, çok bilmekle ilgisi yok, demişti. Bazıları çok bilir, ama akıllı değildir, bazıları az bilir ama aptal değildir. Bilmek ya da aptal olmak, Tanrı ile ilgili. Bay Feyerabend'in çok akıllı olduğu kesin, ama ter kokuyor. Bununsa Tanrı ile ilgisi yok. (YH, s. 106.)

Anlatıcının Bayan Margit ile konuşmalarından, Almanca olarak anlaşılabildikleri de görülür. “Bayan Margit Almancayı yayarak konuşuyordu.” (YH, s. 103.) Anlatıcı içinde bulunduğu ekonomik durumundan dolayı ev sahibine kirayı ödemekte zorluk çeker. Ev sahibi Bayan Margit, kiracısının bu durumdan yararlanır. Anlatıcı istemeyerek de olsa Bayan Margit'in yaklaşımlarına göz yummak zorunda kalır. Bayan Margit kiracısına masumca sayılacak fiziksel yaklaşımlarını, kendisine verilmiş bir hak olarak görür.

Bayan Margit kirayı ertelemesinin karşılığında başımı okşuyor, dedim Tereza'ya. Bunu bir hak olarak görüyor. Oda için para almadığından dolayı, duygu talep ediyor. Kirayı bir an önce Ödeyebilirim, elleri başıma uzanmayacak. (YH, s. 151.)

15.1.7. Edgar

Romanın başlarında ve sonlarında Edgar suskun olma durumu ile konuşma eylemini kıyaslar. Her iki durumun da kendisine sıkıntı oluşturduğunu anlatır. “Sustuğumuzda itici oluyoruz, dedi Edgar, konuştuğumuzda ise gülünç.” (YH, s. 9.) Edgar öğretmenlik yapmaktadır. “Edgar bu kentte öğretmenlik yapıyordu.” (YH, s. 76.) Edgar'ın annesi terzidir ve safrakesesinden rahatsızdır. “Edgar, Kurt ve Georg'un anneleri terziydiler... Hepsinde iç hastalıkları vardı: Edgar'ın annesi safrakesesinden.” (YH, s. 44.) Edgar ve arkadaşı Georg şiirler yazarlar. Gizli polis servisi elemanları devlet aleyhinde yapılan çalışmaları yakalamak için genelde aramalar yaparlar. Edgar rejim karşıtı şiirler yazdığı için bunları saklamak zorunda kalır. “Edgar ve Georg şiirler yazıp bunları yazlık evde saklıyorlardı.” (YH, s. 47.) Edgar öğrencidir ve yurttadır. “Edgar, Kurt ve Georg aynı yurttaki değişik odalarda kalıyorlardı.” (YH, s. 49.) Anlatıcı küçükken erik yemekten korktuğu için, Edgar'ın çocukken korkusuzca erik yemesini şaşkınlıkla karşılar. “Edgar, Kurt ve Georg da çocukken hem erik yerlermiş. Kafalarında erik imgesi

yoktu, çünkü babaları yerken rahatsız etmemişti.” (YH, s. 49.) Anlatıcının babası savaşta SS askeri olduğundan Edgar’ın amcalarıyla ortak yönünü belirtir. Mazide yaşadıkları olumsuz yönlerinin ortaklığından söz eder.

Edgar’ın amcaları uzaklarda kalan SS askerleriydiler. Yitirilen savaş onları yabancı yönere sürmüştü. Ölüm mangalarında mezarlar açıp savaştan sonra birbirlerinden ayrılmışlardı. Beyinlerinde aynı yükü taşıyorlardı. (YH, s. 43.)

Edgar ve arkadaşları Çavuşesku döneminde yasak olan işlerle uğraşırlar. Edgar ve arkadaşlarının evleri birkaç kez polisler tarafından aranır. “Edgar, Kurt ve Georg’un dikedörtgenleriyle, ailelerinin evleri üç kez daha arandı.” (YH, s. 61.) Edgar, Yüzbaşı Pjele tarafından şiir yazdığı için sorgulanır. “Edgar, Kurt ve Georg, köpeği ile adı aynı olan Yüzbaşı Pjele tarafından bu şiir yüzünden ilk kez sorgulanmışlardı.” (YH, s. 70.) Devlete karşı yazılar yazarlar ve faaliyetler gösterirler. Polisler, Edgar’ı takip ettikleri için, Edgar ve arkadaşları sürekli yanlarında küçük havlu ve diş fırçası ile dolaşırlar. Edgar ve arkadaşları tutuklanma ihtimaline karşı sürekli temkinli davranırlar. “Edgar, Kurt ve Georg aramalardan bu yana ceket ceplerinde diş fırçası ve küçük bir havluyla dolaşıyorlardı. Tutuklanabileceklerini hesaba katıyorlardı.” (YH, s. 60.)

Anlatıcı, Edgar’ın fiziki yapısıyla ilgili betimlemeler yapar: Saçlarının uzun olduğunu, şakaklarındaki damarların görünmesini, gözleri gibi yüzünün bölmelerini de yorumlar katarak anlatır.

Edgar’ın yüzünde bu kentin yansımasını görüyordum, gözbebeklerinde, avurtlarında ve ağız kenarlarında. Saçları uzundu, yüzü uzun saçlarının ortasında ışıktan hoşlanmayan çıplak bir meydan gibiydi. Şakaklarındaki damarlar görünüyor, durup dururken gözlerini kırıştırıp, gözkapaklarını indiriyor, o zaman gözleri kaçıreren birer balık oluyordu. İnsan birazcık bu gözlerin içine baktığında, gözler kaçırılıyordu hemen. (YH, s. 76.)

Anlatıcı, Lola’nın yöresini Edgar’ın yüzünde gördüğünü ifade eder. Anlatıcı, Edgar’dan çekindiğini belirtir. Edgar, üç yıllığına devlet tarafından öğretmenlik yapmak için anlatıcının bulunduğu yere gelmiştir. Anlatıcı, Edgar’ın geçmişiyle ilgili fazla bilgisinin olmadığını ve bununla ilgili de kendisine hiçbir şey sormadığını anlatır.

Edgar’ın yüzünde Lola’nın yöresini gördüm. Edgar’ın çevresinde dolanan korkumu yok etmek istiyordum. Korkuma göre Edgar’ın yaşadığı yerde üç yıl kalınamazdı, öyle sanıyordu haspa. Ama Edgar üç yıl burada kalmak zorundaydı. Buraya öğretmen olarak devlet tarafından gönderilmişti. Bu nedenle kaldığı yer hakkında konuşmadım hiç. (YH, s. 77.)

Edgar da diğer arkadaşları gibi Çavuşesku dönemindeki baskılardan rahatsızlık duyar. Edgar yaşadığı ortamlardaki durumları eleştirdiği kadar, kendi ve çevresindeki

kişilerin baskılara karşı sessizliklerini de irdeler. Edgar, insanların karşılaştıkları ve çevrelerinde gördükleri politik ve sosyal rahatsızlıkları görmezlikten geldikleri için öz eleştirilerde bulunur. Edgar, mezar kazıcılarını rejimin baskı sembolü olarak görür. Bu ortama sessiz kalanların varlıklarının da mezar açanlardan bir farkının olmadığını ifade eder. Edgar düşünceleri otlara benzetir. Edgar, kafalarında otlar gibi beliren fikirlerin varlıklarını biçimleri ve yeniden çıkmalarının eylem boyutuna geçmemesi ile ilgili düşüncelerini ifade eder.

Mezar açan birinin varlığı, bizim varlığımızdan daha büyük bir hatadır, dedi Edgar, sırf yürüdüğü, uyuduğu, yediği ve birisini sevdiği için.

Herkes adına hatadır o, herkesin üzerinde egemenlik kuran bir hata.

Otlar kafamızın içinde. Konuşarak biçiyoruz onları. Ama susarak da. Sonra ikinci bir ot çıkıyor, ardından bir üçüncüsü, dilediklerince. Gene de şanslıyız. (YH, s. 9.)

15.2. TİLKİ DAHA O ZAMAN AVCIYDI ‘DA FİGÜRLER

15.2.1. Adina

Tilki Daha O Zaman Avcıydı romanının başkahramanı Adina’dır. Genellikle olay örgüsü onun etrafında şekillenmektedir. Romanın akışı doğrultusunda sırasıyla Adina ile ilgili bilgiler verildikçe, onunla ilgili detaylar verilecektir. Adina, yol boyunca dizilen kavak ağaçlarını zihninde halüsinasyonlar oluşturarak kişileştirip kendi kendisine korkular oluşturur. Adina, ağaçlar bölgesinde yalnız eve gittiğinde oradan geçerken bu endişeleri duyar. Ağaçların kişileşip sanki ellerinin onu yakalayacağı hissi uyanır kendisinde.

Adina kavaklara çok uzun süre baktığında onlar bıçaklarını bir yandan öbür yana çevirirler. O zaman boyunları döner. Fabrikanın arkasında, akşamın karanlığına karışmadan önce oyalanan ışık gibi bir kavağı bile hiçbir öğle sonunun oyalamayacağını alınları hissediyor. Akşam acele etmelidir, gece kavaklar görünmediği için onları elinde tutabilir. (TDOA, s. 11.)

Adina, saçları çabuk uzadığı için sık sık berbere gider. Anlatıcı, Adina’nın berbere giderken çevresindeki nesneleri tarif eder.

Adina, saçları çabuk uzadığı ve saçının kulaklarını örtmemesi gerektiği için, her hafta berbere giderdi. Berbere giderken saçların, soba borularının ve bahçe kovalarının durduğu vitrinin önünden geçirdi. (TDOA, s. 17.)

Adina öğretmenlik yapmaktadır. Adina'nın arkadaşı Paul siğillerin öğretmenlik hastalığı olduğunu söyler. Adina her tebeşiri eline aldığı anda siğil korkusu yaşar. Adina her fırsatta okulda tuvaletin aynasında yüzüne bakar ve siğil olup olmadığını kontrol eder.

Adina her gün çocukların ellerini ve defterlerini tutuyor. Tebeşir tahtada cızırdıyor, yazılan her sözcük bir siğil olabilir. Yüzlerde yorgun gözler dinlemiyorlar. Sonra zil çalıyor ve Adina öğretmenler tuvaletinde aynanın önünde duruyor. Yüzüne ve boynuna bakıyor, bir siğil arıyor. Tebeşir parmakları aşındırıyor. (TDOA, s. 22.)

Bir kişi Adina'ya çocuklarının olup olmadığını sorar. Adina çocuğunun olmadığını söyler. “Göz kırpmıyor, parıltının içinde tek tek dalgaları görmek istiyor, çocuğunuz var mı, diye soruyor. Adina hayır, diyor.” (TDOA, s. 149.)

Anlatıcı, Adina'nın fiziki yapısıyla ilgili izlenimlerini anlatır. Adina'nın üzerinde bulunan kıyafetlerin Adina'ya olmadığını söyler ve kıyafetlerindeki, cinsel kimliğini ortaya çıkaran unsurlardan bahseder. Anlatıcı Adina'nın yalnızlığı ile ilgili ‘kendisini dinlemesini’ anlatarak onun bireysel yalnızlığına vurgu yapmak ister.

Adina külotla çorabı giyiyor, bacakları külotlu çorabın içinde değil. Mantosunu giyiyor, kolları mantonun içinde değil. Yalnızca gecelik mantodan sarkıyor. Geceliği külotla çorabın içine sokuyor. Anahtar, para, el feneri mantonun cebinde. Mutfakta güneş masanın üzerinde duruyor, masanın altında ayakkabısından dökülen çamur var, duvarda saat çalıyor ve kendini dinliyor. (TDOA, s. 159.)

Adina öğrencidir ve yurttan dört kişilik odalarda kalır. Romanın adında geçen tilki kavramını romanın içinde de görmekteyiz. Anlatıcı, tilkinin her yerde olduğunu belirtir. Adina'nın sahip olduğu tilki postu her zaman onun yanındadır. Tilki postunun Adina için farklı bir anlamı vardır.

Adina atkıyı yatağın üzerine koyuyor. Şimdiye kadar oturduğum bütün odalarda, tilki dolabın önünde duruyordu, odanın daracık olduğu öğrenci yurdunda bile, diyor Adina, dört kişi bir odada oturuyorduk. (TDOA, s. 161.)

Adina Paul ile ev dışında samanlıkta gizli olarak bazen cinsel ilişkiler yaşar. Adina, yaşadığı cinsel ilişkilerin bilinmesini istemez. Bu yüzden de korkuya kapılır. Anlatıcı, Adina'nın rahat konuşkan birisi olduğunu ve argo tabir edilen ifadeleri çekinmeden anlattığını ifade eder.

Çişim geldi, diyor Adina, oturağı alıyor, yatakta Paul'un yüzü yok, yalnızca giysileri, daha samanlıktan gelmişti çişim, diyor. Benim de yolda korkudan üç kez geldi, diyor Paul, Adina oturağı aydınlatıyor, bu da yepyeni, işin kötü yanı fışkırdaması, diyor. (TDOA, s. 202.)

Adina annesi tarafından alınan tilki postu için çok sevinir. Adina, romanın başlığında da geçen tilki postunu aldıktan sonra, sevincin yerini korku alır. Tilki postu daha sonraları yaşamında farklı bir yere gelir.

Heyecandan bütün gece uyumamıştım. Tilkiyi o kadar uzun süredir istememiştim ki, onu ertesi gün alma sevinci yarı korkuya dönüşmüştü. Sabah öylesine soğuktu ki, kırdaki tek bir koyun bile yoktu. Yürürken kendi kendime düşünüyordum, kırdaki koyunun olmadığı yerde köy de olmaz. (TDOA, s. 134.)

Adina'nın evinde bulunan tilki postunun gizli polisler tarafından yapılan her arama sonrasında bir uzvunun parçalandığı görülür. Adina için farklı bir anısı olan bu tilki postu romanın başlığında da yerini bulur. Daha küçük yaşta annesiyle gittiği bir köyde bir avcı tarafından kendisine verilen bu tilki postu romanın farklı yerlerinde bir takip edilme ve korkunun simgesi olarak sürekli karşımıza çıkar. Adina, tilkinin her parçalanmasından sonra, korkusundan tırnaklarının uzadığını belirtir. Adina tırnaklarını dişleriyle koparır ve parçaları alıp yer. Adina, öğretmenlik yaptığı için, okuldaki başıboş öğrencilerin de tırnaklarının daha çabuk uzadığını ifade eder. Adina'nın yaşadığı politik baskının korkularının izleri öğretmenlik yaptığı yerde de görülür.

Tilki kesilip parçalandığından beri tırnaklarım daha çabuk uzuyor, dedi. Paul yine güldü, Adina işaret parmağını ağzına soktu ve dişleriyle tırnağını koparttı, onu küçük parçalara ayırdı ve yedi. Her gün okulda başıboş çocukların tırnaklarının ve saçlarının kol kanat altındaki çocuklarınkinden daha çabuk uzadığını görüyorum, dedi. İnsan korku içinde yaşarsa, saçlar ve tırnaklar daha çabuk uzuyor, bu çocukların ense tıraşından belli oluyor. (TDOA, s. 207.)

Adina, Paul ile beraber bir düğüne gider ve orada onunla aynı odada ve aynı yatakta yatar. Adina ile Paul arasında ilişki durumları ile ilgili tartışma geçer. Adina Paul'ün arkadaşı İlije'nin onların ilişkilerine inanmadığı durumunu irdeler.

Bu aynı oda, aynı yataktır. Düğünden sonra sabaha karşı Adina, Paul'un yanında yatıyordu ve ona soruyordu, neden yalan söylüyorsun, Paul iç geçirmişti, sivrisinekler ışığın çevresinde uçuyordu, bizim hala beraber olduğumuza Liviu neden inanıyor. Paul esnemiş ve bu kadar önemli mi, demişti... Sivrisinekler içkinin kokusunu almış, yalnız onun yüzüne geliyorlardı, (TDOA, s. 201.)

Adina, kadınların elbiselere olan düşkünlüğü anlatır. Kadınların terzilerde bıraktıkları kumaş artıklarından çuvalların dolduğunu ifade eder. Adina, kadınların yaşamlarını kumaş artıklarının çokluğuyla değerlendirir. Adina, terzide gözlem yapmayı seven bir kişiliğe sahiptir.

Tersine ağaçlı o yazlık elbise ve bir yanağındaki fermuar, Adina'yı yıllarca elbiselerden uzak tutmuştu. Adina terzinin yanında kadınların yaşamını kumaş artıklarının ağırlığıyla ölçmeye başladı. Sık sık terziye gidiyor, oturuyor ve bakıyordu. İnatla göz kararını bütün

müşterilere uyguluyordu. Hangi kadında kumaş artıklarının yakında çuvalı dolduracağını biliyordu, kadının ağırlığında, tıka basa dolu bir çuval. Mezbahadan gelen kadının ölene kadar daha dört elbiseye gereksinim duyduğunu da biliyordu. (TDOA, s. 19.)

Adina, sürekli gördüğü baskılardan dolayı arkadaşlarıyla birlikte kendisini alkole verir. “Paul bardağa içki koyuyor, bardağı Adina’nın eline sıkıştırıyor.” (TDA, s. 157.) Adina sürekli korku içerisinde yaşayan bir kişidir. Kentteki bireylerin korku ile dolu yaşamlarını anlatıcı betimler. Bireylerin korku içinde kahvehanelerdeki davranışları gözlenir. Anlatıcı, Adina’nın korku dolu günlük yaşam kesitlerini anlatırken, kentin varoş ve sokaklarını karamsar betimlemeler yaparak iletir.

Parkta korkunun soluğu dolandığından insanın kafası ağırlaşıyor, başkalarının söylediği ve yaptığı her şeyde kendi yaşamını görür...

Korkunun soluğunda insanın kulağı delik olur...

Adina korkunun soluğuna alıştığında kendi dizi sandalyeden daha farklı bir duygu verir. O zaman gücün mekânı olan sessiz sokaklar köprüünün üzerindeki tramvaya son vagon olarak asılırlar. Kentin içlerine doğru çekilirler, varoşun, uşakların pis sokaklarının içlerine doğru.

Kahvede uzun süre oturulduğunda korku hafifler ve bekler. İnsan yarın tekrar geldiğinde nereye oturursa o çoktan oradadır. Korku kafadaki bir yaprak bitidir, çekip gitmez. İnsan uzun süre oturursa ölü taklidi yapar. (TDOA, s. 40.)

Adina öğretmenlik yaptığı kurumda müdür tarafından sürekli baskılara maruz kalır. Müdürün odasında bulunan diktatöre ait fotoğraf ve konuşmaları ona verdiği gücün bir göstergesi olarak betimlenir. Anlatıcı, Adina’nın müdür ile yaşadığı problemleri anlatırken, Adina’nın içinde bulunduğu ortamın bir kadın için ne denli sıkıntılı olduğunu belirtmek ister. Adina müdür tarafından hem taciz hem de tehdit edilir. Müdürün Adina’ya cinsel tacizde bulunması, Adina’nın çalıştığı koşulların kendisinde bıraktığı etkiyi görmemize yardımcı olur. Müdürün Adina’ya ‘yoldaş’ demesi politik bağlılığın bir göstergesidir. Müdür, rejimin adamı olduğu için, diktatörlüğün gölgesindeki gücü kullanmaktadır. Adina, müdürün hem politik görüşü nedeniyle hem de sosyal baskılarından dolayı diktatörlükten nefret eder. Yazar, bazı yazı karakterlerini büyük harfle yazarak, müdürün, Adina’ya tacizlerine tepkisini gösterir.

Müdürün başının üzerinde kâkül ve gözdeki siyahlık asılı. Halının üzerinde bir mürekkep lekesi var, camekanda diktatörün konuşmaları duruyor. Müdür parfüm ve tütün kokuyor, seni neden çağırdığımı biliyorsun, diyor, dirseğinin yanında bir dalya çiçeği duruyor, vazodaki su bulanık, hayır, diyor Adina, bilmiyorum. Müdürün kaşları gri ve ince, çatılıyor, öğrencilere yiyebildikleri kadar domates yemelerini, çünkü eve götüremeyeceklerini söylemişsin. Sonra reşit olmamışların sömürülmesi, bunu da sen söylemişsin. Dalya çiçeğinin üzerinde ışıktaki bir toz lekesi asılı, öyle değil mi, yoldaş müdür, diyor Adina. Sesi alçak, müdür mürekkep lekesinin üzerine bir adım atıyor, Adina’nın sandalyesinin arkasında duruyor. Soluğu kuru ve kısa, eli Adina’nın yakasından içeri giriyor, sırtından aşağı iniyor, YOLDAŞ DEMEYİN, diyor, şimdi bu söz konusu değil.

Sırtını kasıyor, tiksintiden kaskatı kesiliyor Adina, sırtımda siğil yok, diyor Adina'nın ağzı. Müdür gülüyor, pekâlâ, diyor, Adina sırtını sandalyenin arkasına bastırıyor, adam elini bluzun içinden çekiyor, bu seferlik bildirmeyeceğim, diyor. (TDOA, s. 70.)

Anlatıcı, Adina'nın gizli polis tarafından baskılara maruz kaldığını da belirtir. Küfürlü mektuplar almaktadır. Yazar burada da iyi olmayan bir durumu anlatmaya çalışırken yazılarda büyük karakterler kullanır.

Mektup kutusunun gözü siyah ye boş değildir, beyazdır. Ve beyaz bir mektup kutusu gözü, İlije'den bir asker mektubudur. Ancak zarfın üzerinde bir hafta önceki gibi yine Adina'nın adı yoktur. Yine ne pul ne damga ne de göndericinin adı. Zarfın içinde yine el büyüklüğünde, eğri kesilmiş hesap pusulası, yine aynı yazıyla aynı cümle: SENİN AĞZINI S...KERİM.(TDOA, s. 90.)

Adina ve arkadaşları sürekli polislerin baskısı altındadırlar. Adina'nın, gittiği bir konserde, arkadaşlarının ve kendisinin polisler tarafından yapılan baskın sonucu sıkıntılara maruz kalması, onun, ülkesine olan negatif bakışının daha da artmasına sebep olur. Arkadaşları bu baskın sonucunda gözaltına alınırlar. Adina'nın sürekli takip edilmesi romanın birçok yerinde işlenir.

Polisler, köpekler ve takım elbiseli bir adam salonda duruyor. Paul'un parmakları telleri çeğiştiriyor, gitar susuyor. Sorin'in trampet sopalarında uyum kalmadı. Çünkü takım elbiseli adam sahnede onun yanında duruyor ve konser sona erdi, sakın bir halde, salonu terk edin, diye bağırıyor. (TDOA, s. 105.)

Adina, cinsel tacizlere maruz kalmaktadır. Anlatıcı, bu tacizleri sansürsüz ifade etmektedir. "Ücretini öderim, diyor Adina'nın arkasından, sana yüz ley veririm ağzına boşaltayım." (TDA, s. 172.)

15.2.2. Clara

Clara ile ilgili ilk bilgi romanın başlangıcında görülür. Clara'nın küfür eden bir kişiliğe sahip olduğu ifade edilir. "İğnenin, ipliğin anasına bir küfür. Clara küfür etmeye kalktığında her şeyin bir anası olur." (TDA, s. 9.) Clara partinin gücüne inanır. Yoldaş olanların kimseye ihtiyaçları olmadığını ifade eder. "Bir şeye inananların çoğu, demişti Clara, yüksek yoldaşlardır, onların kapıcıya gereksinimi yok." (TDA, s. 74.) Clara traktör fabrikasında mühendis olarak çalışır. Clara ve Adina sürekli her şeyin anasına küfür ederler. Anlatıcı, Clara'nın her küfür ettiğinde yüzünde çizgilerin oluştuğunu söyler.

Bu sıcakta anasına küfür ediyorsun, diyor Adina ve Clara'nın elmacık kemikleri değirmen gibi öğütüyor, dili ağzında şaklıyor. Clara küfür ettiğinde her zaman yüzünde çizgiler olur, çünkü küfürde her sözcük bir kurşundur, nesnelere dudaklardaki sözcükler yoluyla isabet edebilir. Nesnelerin anasına da. (TDOA, s. 10.)

Anlatıcı, Clara'nın koltuk altlarının uzadığını söyler. Clara'nın erkeklerden yakınmasını dile getirir. Clara'nın, üslubu düzgün bir kişiye rastlamadığını söyler.

Clara'nın tıraşlanmış koltuk altlarında tüyler uzuyor. Bunlar kollarının altında, Clara'nın sözünü ettiği adamın çenesi olmuştur. Üslubu olan bir adama, diyor, henüz rastlamadım. Bir dilek. (TDOA, s. 10.)

Anlatıcı, Clara'nın gözlerinin küçük olduğunu söyler ve onunla ilgili fiziksel betimlemeler yapar.

Clara gözleri boyalı değil, gökyüzü boş, kavakların bıçakları dik ve yeşil duruyor. Clara'nın gözleri küçük. Gözbebekleri yanaklarından ağza gider dümdüz yolu arıyor. (TDOA, s. 20.)

Anlatıcı, Clara'nın davranışlarını izler ve onun bacak tüylerinin yeni alındığını, pürüzsüz bacaklarının olduğunu söyler. “Clara sandalyeyi sallıyor, elbisesini kaldırıyor, bacaklarının tüyleri yeni alınmış, cildi her gözenekte kırmızı bir çil belirecek kadar pürüzsüz.” (TDOA, s. 40.)

Clara cinsel konulara ilgi duyar ve bunlarla ilgili çevresindeki insanlara da anlatımlarda bulunur. Clara, erkekleri kendine bağlamanın yollarından birisinin de karpuz kanının erkeklere içirilmesinden geçtiğini ifade eder. Karpuz kanı denmesindeki kasıt, kadınların adet günlerinde salgıladığı kan olarak bilinmektedir. Bu batıl olarak görülen inanış kadınlar arasında çok yaygın görülmektedir. Kadınlar, bu kanı erkeklerine nasıl içirdiklerini birbirilerine anlatırlar. Karpuzun ve adet renginin kırmızı olmasından dolayı bu benzetme yapılır. Kadınlar adet kanının fark edilmemesi için özellikle domates çorbasına bunu koyup karıştırırlar. Karpuz kanı ayın belirli zamanlarında erkeklere sunulur.

Karpuzların kanıyla her kadın her erkeği kendine bağlar, diyor Clara. Tel fabrikasında kadınlar birbirlerine, erkeklere karpuz kanını nasıl ayda bir kez ikinci vakti domates çorbalarına karıştırdıklarını anlatıyorlar, tabakları sırayla alıp ocağın başında dolduruyorlar. Ocağın yanında karpuz kanı bir kaşıқта kocanın tabağını bekliyor. Kan çözülene kadar kaşıkla çorbayı iyice karıştırıyorlar. (TDOA, s. 64.)

Anlatıcı, Clara'nın cinsel yaşamı ile ilgili bilgiler verir. Clara'nın, cinsel ilişki yaşamadan önce çıkardığı külotu ve mısır tarlasında gizliliğe dikkat ederek ilişkiye girme olayları açıklanır.

Clara'nın külotunun üzerinde yol yol bir ayakkabı tabanının izi var. Clara külotunu giyiyor. O buraya gelmiyor, diyor Pavel, mısır çaldı. (TDOA, s. 110.)

Clara ile Adina arkadaşlırlar. Clara hamile olduğu için mide bulantıları geçirir. Anlatıcı, Clara'nın rahatsızlıklarını ve yüzündeki cansız ifadeyi açıklar. Adina, Clara'ya yüzündeki ifadenin ölümün soğuk yüzü olduğunu söyler.

Clara, önü açılmış bluzuyla odaya döndü, çabucak mantosunun üzerine oturdu, midem bulanıyor, dedi, kustum. Çantası yastığın üzerindeydi. Ağzı yarı açık, dili ağızdaki bir parça ekmek gibi kuru ve beyaz.

Korkuyorsun, diyor Adina, ölümün yüzü gibi yüzün. Clara korkuyor, bakışları dikine ve pervasız. Clara gitmiş olan bir yüz görüyor. Bozulmuş, yanakları tek başına, dudaklar tek başına, aynı anda hem cansız hem de hırslı. Yandan ve önden aynı ölçüde boş bir yüz, üzerinde hiçbir şey olmayan bir resim gibi. (TDOA, s. 135.)

Clara Pavel'in evli olduğunu parmağındaki yüzükten bilir. "Clara onun nikâh yüzüğünü görüyor." (TDA, s. 59.) Clara Pavel ile gayrimeşru ilişki yaşamaktadır. Pavel evlidir ve bunu Clara ile rahatlıkla paylaşır. Clara Pavel'e, yaşadıkları ilişkiyi eşi İlije'ye söylemesini ister ve bu yüzden de sık sık rahatsızlıklar duyar. Clara, Pavel'den bunları isterken de İlije'nin bu durumu öğrenmesine dayanamayacağını belirtir.

Clara'nın gözleri dönmüş, burun kökünün gölgesinde kırmızı damarcıklar. Dalgın dalgın duvardaki resme bakıyor, otların içindeki kaba ayakkabılara, asker üniformasına, İlije'nin ağızındaki ota. Bunu İlije'ye söylemelisin, diyor Clara, o buna dayanamaz. (TDOA, s. 136.)

Clara ve Pavel arasında geçen cinsel ilişki detaylı bir şekilde anlatılır. Pavel eşinin kanser olduğunu ve uzun süre yaşamayacağını söyler. Clara'nın, Pavel'in evli olduğunu bilmesine rağmen onunla birlikte olması, ahlaksızlık olarak gösterilebilir.

Bundan sonra ne olur, diye soruyor Clara'nın ağzı cama, Pavel onun saçlarını okşuyor, ondan sonra boşanırım, o zaman evleniriz, diyor, elinde Clara'nın şakağının attığını duyuyor, o kanser, uzun süre yaşayamaz, diyor, Clara'nın saçlarını dipten kavırıyor ve kafasını kendi kafasına bastırıyor. (TDOA, s. 139)

Clara, yasak olan ilişkisinden hamile kalır. "Karnındaki gibi bir çocuk." (TDA, s. 135.) Clara'nın gayrimeşru ilişki yaşantısının ayrıntıları verilir. Anlatıcı, Clara'nın cinsel hayatıyla ilgili izlenimlerini anlatırken bel altı ifadeleri rahatlıkla kullanır. Clara'nın evli bir erkekle olan ilişkisinde onun ahlaki değerler konusundaki çarpıklığının ne boyutta olduğu görülmektedir.

Clara'nın eli Pavel'in külotunun içinde. Saçları onun yüzüne dökülüyor, taş gibi donmuşlar, efendim, diyor ağzı, Clara'nın uylukları sıcak, karnı derin ve Pavel'in organı gömülüyor. (TDOA, s. 138.)

Clara, gizli servis binasının önünde dolaşır. "Clara, gizli servis binasının önünde aşağı yukarı gidip geliyor." (TDA, s. 141.). Clara partide olan Murgu adındaki kişiyi

ziyaret etmeye gider, politik bağı olan kişileri tanımlarken onlara ‘yoldaş’ ifadesini kullanır. Clara’nın parti bağı burada görülür.

Clara PAVEL MURGU, diyor. Kapıcı bir düğmeye basıyor, burada, diyor, elinde sigarasıyla bir numara çeviriyor, kim diyeyim, diye soruyor. CLARA, diyor Clara. Sigara kapıcının göğüs cebinde parmak gibi duruyor, başka, diye soruyor, Clara, yoldaş MURGU biliyor, diyor. (TDOA, s. 142.)

15.2.3. Pavel

Pavel Clara’nın en iyi arkadaşıdır ve aralarında bir ilişki yaşanmaktadır. Clara Pavel’in iyi bir insan olduğunu belirtir. “Pavel iyi bir insandır.” (TDA, s. 178.) Fakat Pavel yalan söyleyen bir kişiliğe sahiptir. Mesleğini sevdiği kadından saklar. “Sen avukat mısın, diye soruyor Clara. Evet, diyor Pavel, ama mahkemede değil.” (TDA, s. 111.) Yüksel Gürsoy doktora çalışmasında, Pavel’in gerçek kimliğini Clara’dan sakladığını belirtir. Çevresindekilere avukat olduğunu söylediğini ama aslında bir istihbarat elemanı olduğunu ortaya çıktığını söyler. Pavel’in Clara tarafından olumlu yönlendirildiğini ifade eder. Clara, Pavel’in istihbarattaki görevinden dolayı Adina konusunda yardımcı olmasını ister. Adina’nın iyi bir insan olduğunu Clara Pavel’e anlatır. Bu sayede Clara’nın arkadaşı gizli polisler tarafından daha az rahatsız edilir.¹⁵² Pavel ile Clara arasında cinsel ilişki yaşanır. Onlar arasındaki ilişkinin boyutları anlatıcı tarafından detaylı şekilde verilir. “Clara’nın eli Pavel’in külotunun içinde.” (TDA, s. 138.) Pavel evli birisidir ve eşini başkasıyla aldatmaktadır. Clara, Pavel’in evli olduğunu parmağındaki yüzükten bilir. “Clara onun nikâh yüzüğünü görüyor.” (TDA, s. 59.) Pavel eşine sadık değildir ve başka bir kadınla gayri meşru ilişki yaşar. Anlatıcı, Pavel’in evlilik kurumuna olan sadakatsizliğini anlatır.

Bundan sonra ne olur, diye soruyor Clara’nın ağzı cama, Pavel onun saçlarını okşuyor, ondan sonra boşanırım, o zaman evleniriz, diyor, elinde Clara’nın şakağının attığını duyuyor, o kanser, uzun süre yaşayamaz, diyor, Clara’nın saçlarını dipten kavlıyor ve kafasını kendi kafasına bastırıyor. (TDOA, s. 139.)

15.2.4. İlije

İlije her ay görevli olarak Bükreş’e gitmek zorundadır. Anlatıcı, İlije’nin karamsar tavrını dile getirir. İlije ile yolculuk sırasında karşılaşmasını betimler.

¹⁵² Gürsoy, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, 54.

Bir yıl boyunca İlije her ay görevli olarak Bükreş'e gitmek zorundaydı, hep aynı yoldan kentin dışına çıkıp hapishanenin önünden geçerek. Hücreler avlunun dibindedir. Hücrelerde kimse yoksa onları göremezsiniz, demişti İlije, ama birileri varsa, insan bakması gereken şeyi kafasının içinde hisseder. Yol üzerinde, birkaç yüz metre boyunca, yüzler hücrelere dağılmıştır, demişti. O zaman, bütün gözler arasında nereye baktığını bilen gözleri hisseder insan. (TDOA, s. 147.)

İlije ülkenin güney bölgesinde oturur. Güney bölgesinden geçen Tuna Nehri ülkenin sınır bölgesinde olduğu için kaçmak isteyenlerin en önemli geçiş güzergahıdır. Bu bölge, ülkeden kaçmak isteyenlerin askeri güçle karşılaştıkları bir yerdir. Sürekli buralarda silah sesleri duyulur.

İlije de Liviu gibi aşağı güneyde oturuyor. Tuna'ya aynı yakınlıkta, aynı uzaklıkta, ikisi de farklı yerlerde. Bir yerde Tuna dümdüz akıyor ve toprakları başka topraklardan ayırıyor, başka yerde Tuna eğri akıyor ve toprakları başka topraklardan ayırıyor. Yalnızca silah sesleri iki yerde aynı işitiliyor, sanki bir dal kırılmışçasına, yalnızca farklı, tamamıyla farklı. (TDOA, s. 92.)

İlije zorunlu askerlik hizmetini yapar. “Asker üniforması içinde İlije.” (TDOA, s. 91.) İlije, Adina'yı sevdiğinden dolayı ona ait resmi yanında taşır. “Bir de Adina'nın resmi.” (TDOA, s. 47.) İlije içinde bulunduğu ruhsal durumu yansıtır. İlije bu karamsarlık içeren ruh halini anlatırken doğadaki olayların ve çevresinde meydana gelen negatif durumların yardımıyla açıklamalarda bulunur.

Her şey alçak, diye yazmıştı İlije, insan dışarıda hiçliğin içinde oturuyor ya da yatıyor, ancak en küçük bitkiler bile görüşü engelliyor, insan ayakta durabilir ve hiçbir yere bakmaz. Rüzgâr sıra halindeki ağaçları çekiştiriyor, ama duyulmuyor, o zaman Son Aşk Gecesi, İlk Savaş Gecesi'ni biliyorsunuz, diyor şoförün arkasındaki bir subay, yaşamdaki gibi bir kitap, küçük hanım, güzel bir kitap. (TDOA, s. 151.)

Adina gördüğü bir düşü İlije'ye anlatır. İlije içinde bulunduğu zorlu durumdan dolayı Adina'nın durumuna dahi imrenir, askerlikte kendisinin düş görmeyi unuttuğunu belirtir. Diktatöre ait izlerin askerlikte dahi kendisini takip ettiğini vurgular. Tankın altında ve üstünde diktatöre ait kimliğin görüldüğünü anlatır. İlije, Adina'yı sevdiğini burada da dillendirir.

Sen yine iyisin, diyor İlije, hâlâ korkuyorsun, benim kafam karışık, uzun zamandır düş görmüyorum. Tankın üzerinde ve altında diktatörün resmi var, gözündeki siyahlıkla. Burada insan kendini her gün unutmalı, diyor İlije, kendimle ilgili bildiğim tek şey, hep seni düşündüğümdür. (TDOA, s. 152.)

Romanın son kısmında İlije'nin başka bir yere gittiği görülür. İlije son olarak, yolculuğa çıkmak için bilet alırken, biletçinin sorması üzerine Temeşvar'a gitmek istediğini ve sadece gidiş bileti istediğini söyler. Herta Müller, Temeşvar'da üniversite

öğrenimini yapmaktadır. Romanda, Temeşvar kentinin adı geçmesi otobiyografik izler olarak görülür.

Temesvar, diyor Ilije.

Hat bekçisi gişenin penceresinden günebakan kabuklarını tükürüyor ve gidiş dönüş mü, diye soruyor. Yalnızca gidiş, diyor Ilije. Kalbi çarpıyor. (TDOA, s. 228.)

15.2.5. Liviu

Liviu ile Paul okul arkadaşıdır. Liviu güneyde bir köyde öğretmenlik yapmaktadır. Anlatıcı, Liviu'nun çalıştığı köyü anlatırken, köyün tüm coğrafi olumsuzluklarını betimler.

Liviu, Paul'ün okul arkadaşı, iki yıldır Tuna'nın toprağı soyutladığı, tarlaların gökle bütünleştiği ve çiçeklerini dökmüş devedikenlerinin Tuna'ya beyaz yumaklar savurduğu Güney'deki küçük bir köyde öğretmen. (TDOA, s. 41.)

Liviu aslında köy hayatını sevmez. Liviu hem politik baskılardan dolayı hem de doğal koşullardan ötürü köy ortamını eleştirir.

Çünkü köy polisinin ve muhtarın kendi defterleri ve listeleri vardır. Pas, solucan, salyangoz her şeyi yese bile, onlar vergilerini beklerler. Yağmur köyü unutsa ve güneş son yeşil yaprağına kadar kavursa ve köyü her ucundan aynı anda gece girecek kadar yassılısa bile. (TDOA, s. 86.)

Liviu'nun yaşadığı köyde çiftçiler kahvaltıdan önce içki içerler. Anlatıcı bazı meslek gruplarını sayar ve o kişilerin altın dişlerini anlatır.

Liviu, Paul'un okul arkadaşı, iki yıldır Tuna'nın toprağı soyutladığı, tarlaların gökle bütünleştiği ve çiçeklerini dökmüş devedikenlerinin Tuna'ya beyaz yumaklar savurduğu Güney'deki küçük bir köyde öğretmen. Köyde çiftçiler kahvaltıdan önce içki içip tarlaya gidiyorlar, demişti Liviu. Ve kadınlar kazları yağlanmış mısırla dolduruyorlar. Polisin, rahibin, muhtarın, öğretmenlerin ağızlarında altın dişler var. (TDOA, s. 41.)

Liviu köydeki kişilerin çok şey bildiklerini ve bunları, yabancılara güvenmedikleri için paylaşmadıklarını söyler. Liviu yabancı olduğu için köyde çok yalnız kalır.

Rumen çiftçileri çok az şeyleri olduğundan aşırı yiyip içerler, demişti Liviu ve çok şey bildiklerinden çok az konuşurlar. Aynı şeyleri yeseler, içseler bile yabancılara güvenmezler, çünkü yabancının altın dişi yoktur. Yabancılar burada çok yalnız kalır, demişti Liviu. Liviu'nun köyden bir öğretmenle, orali bir kadınla evlenmesinin nedeni budur. (TDOA, s. 42.)

Liviu ile ilgili bilgileri bazen Paul romanda verir. Paul, Liviu'nun köy ve kentteki durumunu izah eder. Liviu'nun köydeki yaşamının bir tutsak köpekten farksız olduğunu

ifade eder. Paul, Liviu'nun hayatının çok basit olduğunu ve bir pamuk ipliğine bağlı bulunduğunu arkadaşının yüzüne söyler.

Paul, Lviu'nun evde tutsak bir köpek gibi, kentteyse bir sokak köpeği gibi dolandığını söyler. Sonra Liviu'nun pamuk ipliğine bağlı olduğunu, söyler Paul, bu iplik de neredeyse kopmak üzeredir ve Liviu bunu da bilmekte, sesi kısılana kadar anlatmaktadır. (TDOA, s. 86.)

Liviu da diğer arkadaşları gibi çok içki içmektedir. İçkiye olan tutkunluğu o kadar fazladır ki sabah erkenden içmeye başlar. Liviu daha önce kentte yaşadığı için arkadaşı Paul'un evine gider.

Liviu yılda üç kez kente ziyarete gelir, kendisinin de bir dönem oturduğu Paul'un evinde ve uzun süre yaşadığı kentte yerini bulamaz. Daha sabahtan içki ister, içkiye ERİK SÜTÜ der. (TDOA, s. 86.)

Romanya'da insanlar genelde sıkıntılarını unutmak için kendilerini içkiye verirler. Liviu içki içtiğini söyler. İçkinin, vücudunun tamamında hissedilene kadar içtiğini anlatır. Köy hayatını ve ortamı sevmediği için unutmak adına, kendisini içkiyle avuttuğu görülür.

Ben içiyorum, diyordu Liviu. Erik sütü yakar, gözler titreşir, içlerinde ampul yüzer gibi olur, elektrik kesikse, mum. Erik sütü bacaklarıma dalgalar halinde inene kadar. Hiçbir şey düşünmeyene kadar, Tuna, köyü dünyadan iyice soyutlayıncaya kadar, unutuyorum, diyordu Liviu. (TDOA, s. 87.)

Liviu'nun arkadaşı Paul, kendisine, sürekli kente geri gelmesi için telkinlerde bulunur. Kentin cazibesini ve Liviu'nun şehirde daha çok tanıdıklarının olduğunu ifade eder Paul.

Taşrada bir kentlisin ve kentte bir köylüsün, diyordu Paul, Liviu'ya. Kente geri dön. Kent seni de beni de tanıyor, burada birkaç yüz asfalt lekesinin üzerinde birkaç bin köy polisi vardır. (TDOA, s. 87.)

Liviu'nun lamba kordonu ile kendini asmak hakkında yaptığı yorumlardan intihara meylinin olduğu düşünülebilir. Liviu'nun asmak ile ilgili kullandığı cümleden sonra Paul'ün tavrı değişir. Paul arkadaşının intihar etmeye yakın olduğunu düşünür. Liviu, arkadaşı Paul'ün korumacı tavrından rahatsızlık duyar ve bunu Adina'ya söyler.

Paul pencereden yakındaki apartmanın antenlerine baktı. Ayağa kalktı ve sandalyeyi masaya itti. Başını kaldırıp yukarıya Liviu'ya baktı. O sessizce gülüyordu. Gökten lamba kordonu sarkıtamazsın, dedi Liviu sessizliğin içine, yoksa insanın işi kolay olurdu, insan kendini dışarıda bir yerde asabilirdi.

Öyle bakma, dedi Liviu, Paul'e. Cümle, Paul'un yüzüne düştü. Paul odadan çıktı, Liviu sandalyeden indi. Ayaklarının üzerinde durduğunda, kendi kendine söylemişçesine şöyle dedi, benim için Paul doktor değildir Adina'ya. (TDOA, s. 88.)

Liviu köyde kendisi gibi öğretmen olan çok genç birisiyle evlenir. Anlatıcı, Liviu'nun eşi ile ilgili bilgiler verir. Liviu'nun eşi kendi dünyasından birisidir ve kadınlarla yalnızlığını paylaşmaktadır. Liviu'nun, eşiyle çok ilgilenmeyen bir kişiliğe sahip olduğu görülmektedir.

Yazın Liviu damat olmuştur. Kendisi yabancı ve başına buyruk olduğundan köyden bir öğretmenle evlenmişti. Karısı o kadar genç ki, onun yaşına hiç değinmez. Liviu'nun kendi sessizliği, köşesinde durup kendine özgü dinlenmesi var, çünkü karısı kadınların konuşup erkeklerin kendi kendilerine oturmalarına alışıktır. Karısı silah sesleriyle büyümüştür, köpeklerle ve kızlarla da. (TDOA, s. 199.)

Paul Liviu'nun telaşla eve gelmesini Adina'ya söyler. Adina, Liviu'nun eve geçerken davranışlarını izler. Adina'nın heyecanlı hareketleri daha önceden Liviu ile ilişki yaşaması olarak görülebilir.

Liviu ceketi açık, paltosuz, perde aralığından geçiyor. Liviu telaşla eve geliyor, diyor Paul, çabucak mutfak masasının yanına geçiyor ve soğuk ıhlamurundan yudumluyor. Adina mutfak perdesinin aralığından, Liviu'nun bahçe kapısını kapatmadığını görüyor, Liviu koşarak çıplak leylağın yanından geçiyor. Atkısını elinde tutuyor. Adina perdeyi kapatıyor, çabucak Paul'un yanına geçip oturuyor ve başını ellerinin arasına alıyor. (TDOA, s. 214.)

15.2.6. Grigore

Grigore karaborsacılıkla uğraşan birisidir. “Karaborsa karadır, diyor kapıcının karısı.” (TDA, s. 79.) Grigore altın ticareti yapan bir kişidir. Sınırdaki bazı kişileri tanımaktadır. Bu altınları Sırp'lı olan bir kişiden almaktadır. Sırbistan'da akrabaları olduğu için ticarete sıkıntılar yaşamaz. Gümrükte de eniştesi olduğu için bazı işlerini de onun vasıtasıyla halleder.

Grigore altın satıyor, diyor kapıcının karısı, altın kolyeler. Nikâh yüzükleri. Bunları savaşta bir bacağını yitirmiş yaşlı bir çingeneden alıyor. Adam kentin kenarında, kahraman mezarlığının yanında oturuyor. O da altını sınırdaki bir köyde, sınırın Macaristan ve Sırbistan ile kesiştiği yerde oturan genç bir Sırp'tan alıyor. Onun Sırbistan'da akrabaları var küçük sınır yolculukları yapıp oraya gidiyor. Sınır gümrüğünde eniştesi var. (TDOA, s. 78.)

Grigore bir fabrikada “müdürdür”. (TDOA, s. 224.) Grigore aynı zamanda zengin bir kişidir. Kadınlar genellikle ona iyi görünmek adına cinselliklerini kullanırlar. Grigore kadınların bu zafiyetlerinden istifade ederek onlarla cinsel ilişkiler yaşar. Kadınların böyle yapmalarının sanki bir mecburiyet olarak gösterilmeye çalışıldığı düşünülebilir. Toplumdaki sosyal ve toplumsal değerler açısından ahlaki yozlaşmanın olduğu düşünülmektedir. “Grigore pantolonunu açtığı anda kadınlar bacaklarını yukarı, başlarına kaldırırlar.” (TDOA, s. 79.) Bu gayri ahlaki ilişkilerin sonucunda Grigore'nin gayrimeşru

çocukları olur. “Hiçbir şeyden habersiz bir sürü kardeş Grigore’nin çocukları.” (TDOA, s. 83.)

Grigore ile ilgili bilgileri kapıcı kadının söylemlerinden almaktayız. Anlatıcı, kapıcı kadının, kendisine Grigore’nin fabrikada çalışan kadınların birçoğu ile cinsel ilişkiye girdiğini anlatır. Kapıcı kadın, çalışanların çocuklarının, şayet hepsinin bir arada bulunabileceği bir durumda, Grigore’nin çocukları olduğunun anlaşılabileceğini ifade eder. Çocukların yan yana dizilmesi durumunda, hepsinin kardeş olduğunun rahatlıkla fark edileceğini belirtir. Grigore’nin, insanların fakirlik ve zor durumlarını fırsat olarak görüp, kadınlardan cinsel açıdan istifade etmesi, sosyal toplumun yozlaşması olarak görülür. Anlatıcı, Grigore’nin, insanların bu zayıf yönlerini istismar etmesini gözler önüne serer.

Kadınların çocukları Grigore’ye benziyor, diyor kapıcı kadın. Allah’tan kadınlar çocuklarını yanlarında fabrikaya getirmiyorlar. Çocuklarını hiçbir arada görmedim, onları ancak peş peşe gördüm. Küçük ya da büyük, zayıf ya da şişman, esmer ya da sarışın. Kızlar ve oğlanlar. Yan yana dururlarsa hepsinin kardeş olduğu görülür. Bütünüyle farklı, diyor kapıcının karısı, ancak her yüzde bir el büyüklüğünde Grigore var. (TDOA, s. 81.)

Grigore’nin yanında çalışan kişiler çaresizlikten burayı tercih etmek zorunda kalmışlardır. Grigore’nin yanında çalışanların ne kadar zor durumda olduklarını anlatıcı aktarır. Fabrikadaki ağır şartlarda, çalışanların isteksiz çalışmaları anlatıcı tarafından açıklanır. Anlatıcının, Grigore’nin acımasızca tutumunu, uçkuruna düşkünlüğüne eleştirdiği düşünülür.

Hiçbir şeyden habersiz bir sürü kardeş Grigore’nin çocukları, kapıcının karısı onları on yıl sonra bile tanır. O zaman tonlarca pas ve tel örgü üretilmiş ve daha ot büyüyecek güneş bulamadan aynı yere yığılmıştır. O zaman bu çocuklarda fabrikada çalışır. Bunu hiç istemezler. Başka bir çözüm bulamadıkları için buraya gelirler. Onlar için açık hiçbir yol olmadığı için burunlarının uçlarından ayakkabılarının uçlarına kadar asla bir yola rastlamazlar. Anne, çocuk ve çocuğun çocukları yoksulluktan, çaresizlikten ve usançtan yalnızca bu delikli taşı bulurlar. (TDOA, s. 83.)

Anlatıcı, Grigore’nin, çevresinde çalışan kişilerle olan cinsel ilişkilerini anlatırken, kadınların bazen isimlerini vererek olaylara dikkatleri çekmeye çalışır. Mara adındaki kadının cinsel cazibesini Grigore’ye karşı nasıl kullandığı belirtilir. Anlatıcının, Grigore’nin bu ilişkilerde sadece hatalı olmadığını, Mara gibi bazı kadınların cinsel yaşantılarını rahatlıkla anlatmalarından dolayı kadınların da suçlu olduğunu düşündüğü görülür.

Sonra kapı açılıyor, Grigore büroda boy gösteriyor. Mara üçüncü kez bacağını sandalyenin üzerine koyuyor, eteğini kaldırıyor ve Grigore’ye de uyluğunu gösteriyor. Grigore Mara’nın dizini kavriyor, boynuna, Mara’nın altın zincirinin durduğu yere bakıyor. Çılgın bir gün, diyor Mara, müdür beni ısırdı. (TDOA, s. 102.)

Grigore'nin annesi, kendi çalıştığı fabrikada işçi olarak çalışmaktadır. Anlatıcının, politik gücün vermiş olduğu yandaş ve akrabalarını işe alma tutumlarını olumsuz eleştiri yaparak, vermek istemeye çalıştığı düşünülmektedir. Bir fabrikadaki yetkili kişinin annesini ve bir kapıcının eşinin annesini işe alma olayları anlatıcı tarafından eleştirilmektedir. "Grigore'nin annesi de fabrikada işçiydi. Kapıcının karısının annesi de." (TDOA, s. 83.)

15.2.7. Paul

Paul bir hastanede doktordur. "Siz doktorsunuz." (TDOA, s. 36.) Aynı zamanda arkadaşlarıyla beraber bir müzik grubunda yer alır. "Paul'un parmakları telleri çekiştiriyor." (TDOA, s. 105.) Paul evlidir ve sekiz yaşında bir kızı vardır. Paul ile Clara evlilik dışı ilişki yaşarlar. Clara, Paul'e eşiyile ilgili sorular yöneltir. Clara, Paul ile yaşadığı bu gayri ahlaki ilişkiden dolayı tedirginlik duyar. Paul, Clara'nın, her eşi ile ilgili sorusundan sonra, olayı geçiştirmek taraftarıdır. Paul kendisinin içinde bulunduğu bu nahoş durumunun farkındadır.

Arada yoldaki çukurlukları yokluyor. Pavel kırmızı mavi benekli kravatını çekiştiriyor. Gömleğinin yakasında bir saç var. Clara'nın saçlarından biri. Clara onu parmak ucuyla alıyor. Pavel boynunu onun eline bastırarak soruyor, ne oldu. O da hiç, diyor, bir saç. Karına ne söylüyorsun. Kavak ağaçları yol kenarında uçup gidiyor. Hiç, diyor. Kızın kaç yaşında. Sekiz diyor. Kavaklar iki yanda sarı yapraklar döküyor. Clara'nın parmakları titriyor ve saçı düşüyor.

Ben ne bildiğimi bilirim, diyor Paul. (TDOA, s. 112.)

Paul'ün, babasıyla, çocukluk dönemlerindeki ilişkilerinin sağlıklı olmadığı görülmektedir. Paul, babasının kendisini sık sık dövdüğünü anlatır. Babasının elinin hareketlerinden onun kızgın ya da sakin olup olmadığını anladığını belirtir. Babasından korkmasının kendisinde olumsuz etkiler bıraktığı düşünülebilir.

Babam beni sık sık döverdi, ondan korkardım. Yemekte elini, ekmek tutuşunu gördüğümde korkum geçerdi. O zaman benim gibi olurdu, o zaman eşit olurduk. Oysa beni döverken bu aynı elle ekmek yediğini, gözümün önüne getiremezdim. (TDOA, s. 222.)

Paul da diğer arkadaşları gibi içki içmeyi sever. Paul ve Liviu beraber çok içki içtiklerinde sarhoşluğun vermiş olduğu etkiyle alakasız konularda konuşurlar. "Paul, Liviu ile çok içmiş ve dişsiz bir muhasebeciyle devlet ineklerinin sütündeki protein yüzdesinin azaldığından söz etmişti." (TDOA, s. 201.) Paul da diğer arkadaşları gibi polislerin takiplerine ve baskılarına maruz kalır. Sorgulanmak için gözaltına alındığı zamanlar olmaktadır. "Paul, sorgulamadan sonra gelirim." (TDOA, s. 106.) Paul şarkı söylerken korkuyu hisseder. Paul ve arkadaşları birlikte bulundukları bir yerde polisler tarafından fiziksel darbeye maruz kalırlar.

Şarkıcı ile Paul ve Abi ve Sorin şarkı söylüyorlar ve artık birbirlerini duymuyorlar. Çünkü şarkı sönüktür, korku solumaktadır, ağız büyüklüğünde ve bakış. Salon kadar büyük. Polisler aşağıda ışıktaki şarkı söyleyenleri kapılardan dışarı itiyor, tekmeliyor, copluyorlar. (TDOA, s. 105.)

Paul bir süre Adina ile çıkar. Paul ile Adina arasındaki ilişki cinsel detayları ile anlatıcı tarafından verilir. “Paul, Adina’yı öpüyor, onun ağzında asılı kalıyor. Paul’ün elleri sıcak, Adina gözlerini kapıyor, onun sert organını karnında hissediyor.” (TDOA, s. 107.) Anlatıcı, Paul’ün daha önce Adina ile beraber oluşunu ve daha sonra Anna ile birlikteliğini anlatır. Anna’nın, geçmişte üç yıl boyunca Paul ile birlikte olmasından dolayı Adina’yı kıskandığını belirtir. “Anna, Adina’nın yanından geçiyor, ona bakmıyor. Yalnızca süzgülün bir yüz. Yanakları kıskançlıktan seğiriyor, Adina’nın üç yıl Paul ile yaşadığını bilmekten.” (TDOA, s. 106.)

15.2.8. Mara

Herta Müller’in kadın kahramanlarının genellikle sözlü ve fiili tacizlere maruz kaldıkları görülür. Mara da birçok kadın figür gibi cinsel tacize uğrar. Mara müdür tarafından sürekli taciz edilir. “Dün Mara’nın tel kangallarını sayması gerekiyordu, diyor, bugün müdür onu yanına çağırmış, pencerenin önünde durmuş ve tel kangallarını saymıştı. Mara saymayı bitirdiğinde müdür geyik gibi bacakların var, demişti. Mara kızarmış ve teşekkür ederim, demişti. Ve müdür bir geyik gibi tüylü, demişti.” (TDOA, s. 40.) Anlatıcı, Mara ile müdür arasındaki cinsel ilişki anlarını tasvir ederken Mara’nın çektiği zorlukları anlatmaya çalışır. Müdürün cinsel temas esnasında Mara’nın canının acımasına aldırmadan zevki uğruna yaptığı davranışları ifade edilir. Mara müdürün yaptığı bu tacizi daha sonra nişanlısına anlatır.

Mara gülümsüyor, Mara güzel bacakların var, diyor müdür. İtır çiçeği sallanıyor. Müdür halıya diz çöküyor. Sesi Mara’nın eteğinin altından derinden geliyor. Elleri sert. Mara’nın uylukları sıcaktır. Müdürün dişleri Mara’nın sağ uyluğunda tek tek, ıslak ve sivri sivri dizilmiştir. Masanın üzerindeki resim, gözlerindeki siyahla, bakıyor. Ve silikleşiyor. Ya da Mara’nın gözlerinden bir karış uzakta, havadaki pervane midir? Of, canım yanıyor, yoldaş müdür, diyor Mara. (TDOA, s. 96.)

Anlatıcı, politik gücün etkisiyle bireylerin yandaşlığını açıklar. Bireyin amirlerine karşı politik söylemlerle hitap etmesi, menfaatleri doğrultusundaki davranışların göstergesi olarak görülür. “Bilyeli rulmanlar yolda, yoldaş müdür, diyor Mara.” (TDOA, s. 94.)

Mara ve arkadaşları Clara, Eva, Maria erkeklerin cinsel organlarının fiziksel görünüşleri ile ilgili kendi aralarında konuşurlar. Kadınlar kendi çevrelerinde tanıdıkları erkeklerin cinsel organlarını birbirlerine anlatırken, onları gördüklerini de söylerler. Kadınlar arasındaki ahlak dışı konuşmaların, toplumun sosyal yapısının tanınmasında bir gösterge olduğu düşünülebilir.

Sarışınların öylesine beyaz kamışları var ki, diyor Mara. Eva onun sırtına yaslanıyor, bütün Moldovyalıların beyaz kamışları vardır, diyor. Hayır, diyor Maria, yaşlı George'nin yok. Onunkini henüz görmedim, diyor Clara. Saçı gözlerinin üzerine düşüyor, bunları eliyle arkaya atıyor ve eline mısır püskülü geliyor. Eva, George az önce merdivenlerden yukarı çıktı, biraz sonra gelir, diyor Mara yüzünü Eva'nın saçlarının yukarısına kaldırıyor. (TDOA, s. 113.)

Mara ve nişanlısı düğün yapmak istemektedirler. Fakat polisler toplantı gerekçesiyle düğünü yasaklamaktadırlar. Damat bu duruma kızmaktadır. Damat yetkililere düğün yapacaklarını, politika yapmadıklarını dillendirmektedir. "Gelin Mara'dır. İki yıl boyunca bugünü bekledi ve şimdi toplantıları yasak. Damat, biz evleniyoruz, politika yapmıyoruz demişti." (TDOA, s. 187.)

Mara, nişanlısıyla vücudundaki bir ısırıktan dolayı kavga eder. Mara'nın nişanlısı bu ısırığın müdürün ısırığı olduğuna inanmaz. Mara'nın defalarca vücudundaki morluğun sebebinin Grigore olmadığını söylemesine rağmen nişanlısı tepki gösterir ve nişanı bozmak ister. Mara, her gece morluğu nişanlısına göstermekten vazgeçmez.

Mara'nın bacağındaki ısırık çoktan iyileşti. O bunu haftalarca her sabah büroda gösterdi. İlk önce kırmızıydı, sonra büyüdü ve morardı. Yeşil olduğunda en büyük haliydi. Dişler büyüdü ve derinin içine girdi. Sonra sarı oldu, saçaklandı, ufaldı ve kayboldu.

Mara'nın damatla güçlükleri oldu. Damat nişanı bozmak istiyordu. Mara'nın ona lekeyi her akşam göstermesi gerekiyordu ve o buna alıştı. Ancak o ısırığın müdürden olduğuna inanmıyordu. O bunların GRIGORE'nin dişleri olmadığına bir inanabileydin, diyordu. (TDOA, s. 187.)

15.2.9. Abi

Abi karakteri karamsar bir kişiliğe sahiptir. Yazar diğer figürlerdeki bakış açılarının karamsarlığını çok az rol verdiği karakterlerde de gösterir. Yardımcı karakter denebilecek bu figürler de romanın soğuk, karamsar, yapıcı olmayan dünya perspektifini oluşturan görüşlerle sürekli işlenirler. Abi adındaki kişi çevresinde olup biten her şeye kuşkuyla bakar. Abi, günlük yaşamındaki olaylara çelişkilerle dolu tanımlamalar yapar ve normal dahi sayılabilecek olayları çelişki olarak niteler.

Bu pencerenin dışarıda, ıslak sokakta yalnızca bir pencere olması bir çelişkidir, diye düşünüyor Abi. Her günün, her gecenin ve dünyanın, dinleyen ile işkence edenlere, susan ile susanlara bölünmesi de bir çelişkidir. Bir çocuğun yazın içinde ıtır çiçeklerinin büyüdüğü,

paslanıp delinmiş banyo küvetinin önünde, arı kovanının yanında, avluda annesine babasını sorması bir çelişkidir. (TDOA, s. 122.)

Romanda, Abi gördüğü bir rüyasını anlatır. Rüyadaki yabancı kent, mezarlık ve içlerinde bakış olmayan gözler ifadeleri ile karamsar bir izlenim uyandırılır.

Geceleyin bir düş gördüm, diyor Abi, yabancı bir kentte mezar arıyordum. Taşlı bir avluya götürüldüm. Uzun boylu, şişman bir adam bana makası verdi ve kısa boylu şişman beyaz önlüklü bir adam yanımda durdu ve parmaklarının ucunda yükseldi. Kulağıma avlu takdis ediliyor, dedi. Sonra peş peşe adamlar geçti. Hepsi de çok zayıftı, misket gibi gözleri vardı, içlerinde bakış yoktu. (TDOA, s. 175.)

Abi figürü de romanda yasak olan şarkıları söyler. Anlatıcı, Abi ile Ben arasında geçen diyalogda şarkının yasak olduğuna vurgu yapılır. Ben figürü, Abi'ye, söylediği şarkı sözlerinin devlet başkanından söz ettiğini söyler. Fakat Abi bu söylemi kabul etmez. Toplumda herkes rahatça devletin aleyhinde konuşma yapamadığından Abi'nin korktuğu düşünülür.

Bununla kimseden söz edilmiyor, diyor Abi, bu yalnızca bir şarkı. Ve kesik yarası, kimseden söz edilmiyorsa neden söylüyorsunuz bunu, diyor. Bu bir şarkı olduğu için, diyor Abi.

Ülkenin devlet başkanından söz ediliyor, diyor ben. Hayır, diyor Abi. (TDOA, s. 121.)

Abi içki içmeyi seven bir kişidir. “Abi açıyor, gülüyor ve kaşlarını kaldırıyor, içki kokuyor.” (TDOA, s. 196.) Abi köy hayatını sevmeyen biridir ve arkadaşları köye gelmesini istediğinde şiddetle karşı çıkar. “Sonra kolunu kurtarıyor, nereye gideceğinizi bilmek istemiyorum, diyor, ben sizinle gelmiyorum, bol şans, bu da ne demek, bol şans, köyler küçüktür.” (TDOA, s. 196.)

Abi, Çavuşesku döneminde takip ve baskılara maruz kalır. Paul, Abi'nin Çavuşesku'ya hakaret içeren tabirler kullandığını söyler. Fakat Abi böyle bir şeyi yazmaya zorlandığını Paul'e ifade eder. Abi sorgu sırasında başka odalardan gelen işkence bağırtılarını duyduğu için korkudan böyle bir şey yapmıştır. Abi gece vakitlerine kadar sorguda kaldığını belirtir. Abi'deki korku yüzüne yansır. Anlatıcı, Abi, Paul ve Adina arasında geçen görüşmede ülkenin en önemli problemi olarak görülen Çavuşesku rejiminin baskılarını anlatır.

Fıkırayı kime anlattın, diye soruyor Paul. Bir bilebilsem, diyor Abi...

MURGU bana, yüzüz yüzün Çavuşesku anlamına geldiğine ilişkin bir ifade okudu, diyor Paul. Bunun senin ifaden olduğunu söyledi. Buna inanmadım. Sonra bana kâğıdı gösterdi, senin yazındı. O yazdırdı, diyor Abi ve yandaki odada bir adam bağıırıyordu, vurduklarını duydum, her şeyi yazdım. O banttı, diyor Paul ve Adina'ya bakıyor. Adina ise iki yüzün arasından boşluğa bakıyor. Boşlukta Abi'nin çökmüş yanakları ve büyük kulakları var. Bu

banttan değildi, diyor Abi, buna inanamam. Gitmeme izin verdiklerinde gece yarısını geçmişti, diyor. Merdivenden aşağı indim. (TDOA, s. 174.)

15.2.10. Mihai

Mihai'nın bir bacağı kötürümdür ve atlıkarıncadan sorumlu kişidir. Atlıkarınca için gelenler bilet karşılığında binebilirler. Yaş gruplarına göre bilet fiyatları farklıdır. Mihai biletleri kontrol ederken bazı büyük kızlardan bilet istemez. Onları bedava geçirmenin karşılığı olarak kızların külotlarına elini sokar. Mihai birçok kez köy muhtarına şikâyet edilir. Fakat muhtar bu duruma kayıtsız kalır.

Ben çocukken Pazar yerinin yanında bir atlıkarınca vardı, diyor Kuzu. İlk kar yağdığında Mihai'yi soğukta oturamayacağı için engellerlerdi. Mihai'nin bir bacağı kötürümdü. Atlıkarıncaya binmek için isteyen belediyeden bilet alırdı. Çocuklar bir biniş için üç bilet alırlardı, büyüklerse beş. Bu parayla bütün köyün içinden geçen bir asfalt yol yapılacaktı. Mihai biletleri ister, her birinin bir köşesini koparır ve köşeleri bir şapkanın içine atardı. Daha büyük kızları, yazın binmeden önce büyük bir sandığın arkasından onların külotlarından içeri elini sokabildiği için, bedava bindirirdi. Birkaç kişi muhtara yakınacak oldu, ama muhtar, zararı yok, dedi canınızı yakmıyor ki. (TDOA, s. 216.)

Mihai, atlıkarıncada yaptığı bir ihmalden dolayı tutuklanır. Mihai'nin hatasından dolayı politik ve askeri kimliği olan bazı kişiler hayatlarını kaybederler.

Mihai ve postacı sınıf düşmanı olarak tutuklandı. Mihai mahkemede gece olduğunu ve dizel yağının da siyah olduğunu, söylemiş. Büyük olasılıkla yanılmış, meğer motor doluymuş. (TDOA, s. 2017.)

15.2.11. Sorin

Sorin figürünün romanda az rolü vardır. Sorin Adina ve Paul gibi bir müzik grubunda yer alır. Birlikte şarkılar söyler, aynı zamanda da trampet çalarlar. Bu arkadaşlar devamlı polis baskısına maruz kalırlar. Sorin bir polis baskını esnasında korkar.

Sorin'in trampet sopalarında uyum kalmadı. Çünkü takım elbiseli adam sahnede onun yanında duruyor ve konser sona erdi, sakın bir halde, salonu terk edin, diye bağırıyor. (TDOA, s. 105.)

15.2.12. Sokaktaki Adam

Sokakta yaşayan adam bir telefon kulübesinde kalmaktadır. Adamın kaşlarının üzerinden saçları başlamaktadır. Adam fiziksel görünüşü itibariyle dağınık bir görüntü içerisinde. Anlatıcı, sokaktan geçen kişilerin adam hakkındaki yorumlarıyla, adamın sürekli içki içtiği ve kafasının içkiyle dolu olduğunu söyler.

Filbahri yeşerdiğinden beri kırık telefon kulübesinde bir adam yatıyordu. Alın o kadar dardı ki kaşlarının hemen üzerinden saçları başlıyordu. Alın boş olduğu için gelip geçenler beyninin içkiden oluştuğunu, içkinin de buharlaştığını söylüyorlardı. İçkinin buharlaştığı yerde bir şey kalmaz, diyordu gelip geçenler. (TDOA, s. 48.)

Adina, adamla sohbet eder. Adina adamın yarı deli, yarı ayyaş ve bir kalas olduğunu söyler. Adamın içkiyi bırakması için kendisine nasihatlerde bulunur. Adamın hayatında içkiden başka bir yaşam biçimi bulunmaz.

Ben öbür uçtayım, diyor adam.

Sen bir deri bir kemiksin, yalnızca bir kalassın, yarı deli, yarı ayyaş.

Ellerini göster, diyor Adina.

Ağızda şarap, midede konyak, beyinde cin, diyor adam.

Adina onun ayakkabılarını görüyor, adam ayakta içiyor. Bırak artık, diyor Adina, alnıyla içiyorsun, ağzın yok ki. (TDOA, s. 49.)

15.2.13. Hizmetçi Kadın

Toplumun ahlaki yapısıyla ilgili çöküntü durumu romanda sık sık görülür. Toplumda sadakat duygusunun zayıflığı, sosyal yapının yozlaşması, kahramanların yaşam tarzlarında açıkça kendisini gösterir. Hizmetçi kadının müdürle yattığını herkesin bildiği gibi kocası da bilir. Hizmetçi kadının kocası bir keresinde müdürün yanına gelir ve fiziksel tartışma yaşar. Okul müdürü pişkin bir şekilde bu durumu hiç önemsemez. Hizmetçi kadın, müdürle ilişki yaşamasından dolayı okulda daha rahat hareket eder. Müdürün gücünü de arkasına alarak her şeye cesaret edebilir.

Hizmetçinin kızı Adina'yı ayağıyla dörttü, temizlikçi kadın her şeye cesaret ediyor, dedi müdür onunla yatıyor. Kocası elektrikçi, dün okuldaydı, müdürün masasına tükürmüş ve elbisesinden iki düğme sökmüş. Düğmeler dolabın altında yuvarlanmış. Fizik öğretmeni dolabı duvardan çekmek ve dersin ortasında iplik ve iğne almaya terzihaneye gitmek zorunda kalmış. Müdürün ceketini götürememiş. Düğmeleri temizlikçi kadın diksin, demiş müdür. (TDOA, s. 67.)

15.2.14. Müdür

Okul müdürü parti üyesi birisidir. Okuldaki kadınlarla ahlak dışı ilişkiler içerisinde. Müdür, Adina ile karşılaştığında ağzını açar ve bakmasını ister. Okulda öğretmen olan Adina müdürün altın dişleri ile ilgili yorum yapar. Adina okul müdürüne yoldaş diye hitap eder. Genelde partiye bağlı olan kişiler aralarında bu hitabı kullanırlar. Müdür Adina'nın son dersten sonra yanına uğramasını ister.

Tuvaletin kapısındaki sürgü açılıyor, tuvaletin kapısından müdür çıkıyor. Aynada Adina'nın yanında duruyor. Ağzını açıyor, galiba, dişim ağrıyor, diyor aynaya. Evet müdür bey, diyor Adina, azı dişleri altın kaplama, YOLDAŞ MÜDÜR, diyor, azı dişleri sarı sarı parlıyor. Karpuz günleri erkeklerde kabak günleridir, diye düşünüyor Adina. Müdür ağzını köşeli ütülenmiş bir mendille siliyor, son dersten sonra bana gelin, diyor ve Adina'nın omzundan bir saç alıyor, olur, yoldaş müdür, diyor Adina. (TDOA, s. 67.)

Müdür çapkın bir kişiliğe sahiptir, Adina'nın sırtından elini içeriye sokar. Cinsel tacizi yaparken müdürlüğün vermiş olduğu güçten yararlanır. Adina bu durumu anlamazlıktan gelip vücudunda siğillerin olmadığını söyler.

Sesi alçak, müdür mürekkep lekesinin üzerine bir adım atıyor, Adina'nın sandalyesinin arkasında duruyor. Soluğu kuru ve kısa, eli Adina'nın yakasından içeri giriyor, sırtından aşağı iniyor. YOLDAŞ DEMEYİN, diyor, şimdi bu söz konusu değil.

Sırtını kaşıyor, tiksintiden kaskatı kesiliyor Adina, sırtımda siğil yok, diyor Adina'nın ağzı. (TDOA, s. 70.)

Müdür okulda başka bir kadınla daha cinsel ilişki yaşar. Mara adındaki kadının eteğinin altından uyluklarına tacizlerde bulunur.

Mara gülümsüyor, Mara güzel bacakların var, diyor müdür. Itır çiçeği sallanıyor. Müdür halıya diz çöküyor. Sesi Mara'nın eteğinin altından derinden geliyor. Elleri sert. Mara'nın uylukları sıcaktır. (TDOA, s. 96.)

Müdürün Mara'ya tacizleri farklı zamanlarda olur. Bazen laflarıyla iltifat ederken bazen de yerer. Emri altında olan kişilere istediği gibi davranır.

Dün Mara'nın tel kangallarını saymıştı. Mara saymayı bitirdiğinde müdür geyik gibi bacakların var, demişti. Mara kızarmış ve teşekkür ederim demişti. Ve müdür bir geyik gibi tüylü, demişti. (TDOA, s. 40.)

15.2.15. Kapıcı Karısı

Tilki Daha O Zaman Avcıydı romanında bazı kahramanların az rolleri bulunmaktadır. Kapıcı kadın işlerinin yapılması karşılığında başkalarından rüşvet alır. “Kim kapıcının karısına rüşvet verirse bu haftanın ne zaman olduğunu bilir. Birçok kişi ona rüşvet verir.” (TDOA, s. 80.)

15.2.16. Kadınlar

Anlatıcı, kadınların erkekleri izlemek için bekleyişlerini anlatır. Erkeklerin duşa girişleri ve ışığın yayılışıyla cinsel organlarını görmek isteyişleri sırasındaki davranışlar sergilenir. Kadınlardaki erkeklere olan merak anlatıcı tarafından irdelenir.

Birkaç gün daha, güneş merdivenlere kısa bir süre ve soğuk soğuk vurduğunda üç kadının gözü her öğleden sonra saat dörtte tavan arası penceresine dikilecektir. Sonra güneşin merdivenlere hiç vurmadığı aylar gelecek. Yorgun ve soluk, çok daha dar bir yörüngede merdivenlerin üstündeki duvardan geçip gidecektir. O zaman duş odasının girişindeki buhar yoğun olacaktır, hiçbir göz onu delip geçemeyecektir. Merak henüz yatışmamıştır, birkaç gün daha demir basamakları çıkacaklardır. Artık gelmeyecek olan ışığı beklemektedirler. Boşuna beklemektedirler. (TDOA, s. 131.)

İşçi kadınlar, fabrikada çalışırken lastikli uzun külotlar giyerler. İşçi kadınlar fabrikada hırsızlık yaparlar. Evlerine gitmeden önce külotlarına mandalları ses çıkarmayacak şekilde koyarlar. İşçi kadınların çocukları bu mandalları kent merkezinde takas yoluyla değiştirirler. Kadınlar kışın daha da ileri gidip mandalla beraber oturakları da gizleyerek külotlarının içine koyarlar.

Fabrikadan kadınlar yazın bile dizlere kadar uzanan, lastik bantlı kalın külotlar giyiyorlar. Her gün külotlarına bacaklarına, karınlarına tıka basa, yürürken ses çıkarmayacak biçimde mandal dolduruyorlar. Kadınların çocukları kent merkezinde, opera meydanında mandalları ipe dizip omuzlarında taşıyorlar, çorap, sigara ve sabunla değiştiriyorlar. Kışın kadınlar içleri mandalla dolu oturakları külotlarına sokuyorlar. Mantoların altında bir şey görünmez. (TDOA, s. 50-51.)

Adına, kadınların sabah ve akşam tramvaya binişleri ile ilgili izlenimlerini anlatır. Kadınlar toplumda genelde ağır işlerin yapıldığı mesleklerde de çalışırlar. Kadınların parmaklarındaki makine yağı ve paslardan, onların çalıştıkları iş alanları görülebilir. Anlatıcı, kadınların tramvaya binerken yüzlerindeki yorgunluğun rahatlıkla görüldüğünü ifade eder.

Binmeden önce kadınlar koşardı. Sabahın köründe saçları karışık olurdu, çantaları uçardı, koltuklarının altında ter lekeleri bulunuyordu. Lekeler çoğunlukla kurumuş, kenarları da beyazlaşmış olurdu. Kadınların parmaklarındaki makine yağı ve pas, turnak cilasını aşındırırdı. Daha tramvaya koşarken çeneleriyle gözleri arasında fabrikanın yorgunluğu belirirdi. (TDOA, s. 15.)

15.2.17. Perondaki Adam

Anlatıcı, perondaki adamın siyah bıyığa sahip olduğunu ve başında bir şapkasının olduğunu söyler. Adamın önünde de bir sobanın olduğunu ifade eder. Adamın yanındaki eşi ve çocuğu da betimlenmektedir.

Perondaki adamın yüzünde büyük, siyah bir bıyığı, başında büyük siyah bir kadife şapka ve karnının önünde üçayaklı saç bir soba vardı. Yanındaki kadının çiçekli bir başörtüsü, çiçekli bir eteği, kolunun altında dirsekli bir soba borusu. Onun yanındaki, çocuğusa, püsküllü bir şapkası ve elinde bir soba kapağı. (TDOA, s. 146.)

15.2.18. Yaşlı Adam

Yaşlı bir adam işi gereği bazen tramvayla bazen de trenle her gün köyden kente gidip gelir. Yaşlı adam bu yolu yirmi yedi yıl boyunca kullandığı için yolun bütün ayrıntılarını bilir. Bir defasında, yolu gözü kapalı gidebileceğine bir kişiyle bir koyununa iddiaya girer. Yaşlı adam, kışın gözü kapalı yolu bulabildiğini ve iddiayı kazandığını söyler.

Eskiden trende hep uyurdum, diyor yaşlı adam ve tramvayda. Her sabah köyden kente, her akşam da eve gidiyordum. Beşte istasyona gitmem gerekiyordu, yirmi yedi yıl boyunca. Yolu adım gibi iyi biliyordum. Bir defasında yolu gözlerim kapalı bulurum diye bir koyununa iddiaya girdim ve koyunu kazandım. Yolu gözlerim kapalı buldum, hem de kışın karda buzda. (TDOA, s. 148.)

15.2.19. Şoför

İlije istasyonun önündeki otobüs durağındaki kalabalığı anlatırken bir şoförün davranışlarını ifade eder. Şoför bazen askerleri duraktan alır. Şoförün en çok sevdiği ise genç kızları almaktır.

İstasyonun önünde bir sıra var, diye yazın yazmıştı İlije, yanında bir otobüs durağı. Otobüs yalnızca kasabadan gelip birliğe giden subaylar için. Ancak şoför bazen askerleri de alıyor, en sevelere aldığı ise genç kadınlar. (TDOA, s. 150.)

15.2.20. Subay

Subay, parti üyelerine ayrılan büfeye gider. Anlatıcı, partiye üye olanların gidebildiği bu büfede, subay ile aşçı arasındaki arı muhabbetini anlatır.

Subay üflüyor, soluğu havada gri, arıların çoğu ahududu jölesinin üzerinde oturuyor, diyor. Aşçının eli her yaz yabancıları sokmalarından şişmiş olur. Şiş korkunç bir mor oluyor. Servis yaparken aşçının elinin üzerine beyaz bir bez koyması gerekiyor. İşte bu, diyor subay, arılar yazlık bahçede biraların çevresinde, uçurlar, ama sokmazlar. Altın dişi parlıyor. Parti büfesindeki postalara yalnız yabancıları gider, diyor. (TDOA, s. 189.)

15.2.21. Terzi

Terzi, iki küçük odalı bir yerde oturur. Odalar duvarları rutubetli, döşemeleri düzgün olmayan ve her yerin kabardığı mekânlardır. Bulunduğu mekân, mapıya astığı tabeladaki büyük harfle yazılı ‘İLERLEME KOOPERATİFİ’ ile paradoks içindedir.

Terzi iki küçük odada oturuyordu, döşeme düzgün değildi ve duvarlar rutubetliydi, her yer kabarmıştı. Pencere iç avluya bakıyordu. Pencerenin birinde metal bir tabela asılıydı, üzerinde İLERLEME KOOPERATİFİ yazıyordu. (TDOA, s. 14.)

15.2.22. Çocuk

Yazar, ülkedeki sıkıntılı durumundaki karamsarlığını çocuk figüründe dahi yansıtır. Anlatıcı, çocuğun yüzündeki ifadeyi yorgunluğun bir göstergesi olarak gösterir. “Çocuğun yüzünde, çocuk sesini kaldıramayacak bir yaş vardı. Çocuğun yüzü çürük meyve kokuyordu.” (TDOA, s. 12.) Anlatıcı, arkadaşları arasında bulunan bir çocuğun durumundaki yalnızlığı anlatmaya çalışır.

Çocuk okulun avlusunda öteki çocukların arasında durduğunda yanağındaki leke yalnızlığın elidir. Leke yayılmaktaydı, çünkü kavakların üzerine eğik bir ışık düşüyordu. (TDOA, s. 12.)

15.2.23. Oltacı

Yazar, ülkeden kaçmak isteyenlerin arasında oltacının da olduğunu yazmakla, Çavuşesku dönemindeki halkın kaçıştan başka çarelerinin olmadığını ifade etmeye çalışır. Tuna Nehri kaçışın bir simgesi olarak görüldüğünden, oltacı da bu bölgede kaçış planlarını yapar. Oltacının çingene ile ilgili hakaret içeren konuşmaları görülür.

Ağzında ot iliştirilmiş olan oltacı gülüyor ve Çingene çocuğu, diyor. Bu akşam daha uzun sürecek, diyor günebakanlı oltacı ve uykuya dalmak bundan da uzun sürecek. Dışarıda cırcır böceklerini duyuyorum. Yatak sallanıyor. Cırcır böcekleri ötüyor, koyu renk bir iplik bağlıyorlar, huzurumu bozuyorlar. Apartmanın altında olabilipler. Solumayı kesiyorum, cırcır böceklerinin apartmanı sırtlayıp otların arasından, uzun yolu aşarak Tuna'ya taşıdıklarını hissediyorum. Uykuya daldığımda düşümde apartmandan sokağa çıktığımı görüyorum. Ortada sokak yok. Pijamamla, yalınayak suyun kenarında duruyor ve üşüyorum. Kaçmalıyım, Tuna üzerinden Yugoslavya'ya kaçmalıyım. Ve yüzme bilmiyorum. (TDOA, s. 38.)

15.3. TEK BACAKLI YOLCU'DA FİĞÜRLER

15.3.1. İrene

Anlatıcı, İrene'nin Romanya'dan Almanya'ya göç etmesiyle iki yabancı İrene'nin ortaya çıktığından söz eder. “İrene'nin çehresindeki yabancılık öteki İrene olmuştu.” (TBY, s. 19.) Anlatıcı, İrene'nin ürkek kişiliğini mürver ağacına benzetir. “Mürver ağacı İrene ile Franz'ın arasındaki ilişkiye bulaşmıştı: İrene gibi ürkek, Franz gibi beklenmedik.” (TBY, s. 68.) İrene'nin vicdan sahibi birisi olduğu görülür. “Yasak olduğunda değil, dedi İrene, sadece vicdan azabından.” (TBY, s. 111.) İrene, başka bir ülkeye göç ettiği için tarifini yapamadığı hasretlik duygusuna kapılır. Hasretliği cansız nesnelerin yalnızlığına benzetir.

Hasret sardı İrene'nin içini. Ve hasret değildi aslında. Cansız nesnelere özgü bir haldi. Taşların, suyun hali. Yük trenlerinin ve kapıların, hareket halindeki asansörlerin. (TBY, s. 14.)

İrene oturduğu bir mekânda erkekleri izler, kendi kendine hangi erkeklerle yatabileceğini sorar. Anlatıcı, İrene'nin iç dünyasındaki düşüncelerini verir. İrene, orta yaşlı kariyer yapan erkeklerle diğer erkeklerin farklılıklarını anlatır. Erkekleri itici bulduğunu ifade eder.

Tek tek ayağa kalkan erkeklerden hangisiyle yatabileceğini sordu kendine İrene. Bu minvalde erkeklere bir kez daha baktı. Hepsinde, eskisinden farklı olarak, itici bir şey gördü.

Orta yaşlı erkeklerin göz çevrelerinde kariyer, gölgeleri asılı kalmıştı. Yüzleri yıllarca yerini korumuştur. Bunu yaparken yaşlanmış olmaları İrene'yi rahatlatmıştı. (TBY, s. 22.)

İrene, yaşadığı sıkıntılardan dolayı olaylar karşısında güçsüzlüklerini hatırlamaya çalışır. Çevresinde oluşan durumlara ne zamandan beri katlanmak zorunda olduğunu ve karşılaştığı olumsuzluklarda o gücü bulup bulamayacağı ikilemelerinin içinde kendisini hisseder.

İrene ilk kez ne zaman bir şeye katlanamaz hale geldiğini hatırlamaya çalıştı. Ve o zamanlar bunun devam edeceğini, her defasında yeni sonuçlar doğuracağını fark edip etmediğini. Ve o zamanlar bir şeye katlanamadığında ne yapması gerektiğini etraflıca düşünüp düşünmediğini. (TBY, s. 23.)

İrene, Federal Almanya İstihbarat Servisi'nde, göç edenlere rutin yapılan sorgulama bürosunda bulunmaktadır. Sorgu memuru İrene'ye daha önce geldiği ülkede istihbarat servisiyle ilişkisinin olup olmadığını sorar. İrene her yerde bu servislerin bürolarının aynı olduğunu ifade eder. Geldiği ülkedeki istihbarat servisiyle kendisinin bir ilişkisinin olmadığını, fakat onların kendisiyle bir bağlantıları olduğunu memura söyler. İrene, daha önce yaşadığı olumsuzlukların kendisinde bıraktığı izlerden dolayı memura ilk etapta aksi cevaplar verir. Romanya'da gizli polis servisi tarafından kendisine yaşatılanlar ve istihbarat servislerinin baskıcı izlerinin politikalarının etkisinin travmaları onda Almanya'da da devam eder.

Bürolar her yerde aynı, dedi İrene. Ve kim olduğunuz sizin gibi insanların alnında yazmıyor. Ve henüz hiçbir şey sormadınız.

Adamın iskemlesi gıcırdadı.

Göç edişinizden önce oradaki gizli servisle ilişkiniz oldu mu hiç.

Benim onunla değil, onun benimle oldu. Arada fark var, dedi irene. (TBY, s. 26.)

Anlatıcı, İrene'nin ruhsal ve sosyal ikilemler içinde yaşadıklarını Romanya'dan bir deyim ile açıklar. İrene'nin kafasında geçirdiklerini anlatıcı okumaktadır. İrene'nin yeni yaşantısının karmaşık durumları karşısında ısrarcı davranışların bir yarar sağlamadığı ifade edilir.

Hiçbir kategori beni tarif edemez, diye düşündü irene. Tarlalarda yan gider, bey yolunu kaybeder. Diğer ülkeden gelen bir deyimdi bu. Bilmeden bir konuda ısrar etmek anlamına geliyordu. (TBY, s. 28.)

İrene, başka bir ülkeye göç ettiği için yanında hiçbir şey götürmemiştir. İrene'nin kaydını yapan idareci bazı tavsiyelerde bulunur.

Çok eşyanız var mı.

Bir bavul, dedi İrene.

Mobilya.

Hayır. O zaman kendinize en kısa zamanda bir yatak alın.

İdareci güldü:

İnsanlığın en iyi icadıdır yatak.

Metroda çizmeli bir kadın duruyordu. Sandaletli bir kadın onun yanında ayakta duruyordu.

Bütün mevsimlerin yavaş yavaş hükmünü yitirşi bu, diye düşündü İrene. (TBY, s. 35.)

İrene sürekli gelgit içerisinde. Düşüncelerinde bir kararlılık görülmez. İki ülke arasındaki karamsar düşünce durumları sürekli onu meşgul eder.

O sırada düşünceler gelip geçiyordu İrene'nin kafasından. Ve hiçbirinin kendisiyle ilgisi yoktu. Bavulu sahanlıkta duruyor, kapının yanına gölgesi düşüyordu. Ve hiçbir düşünce İrene'yi kalmaya zorlamıyordu. Gitmeye de. (TBY, s. 37.)

İrene, Franz'a ilgi duymaktadır. Franz'a mektup yazdığında heyecanlanır. İrene kendisinin bu durumunu makineleşen bir özlem olarak tanımlar. "Franz, sana yazarken duraksıyorum. İnsanı miskinleştiren bir özlem bu. Elim uyuşuyor, şu anda, sana yazarken." (TBY, s. 44.) İrene genellikle daha önce yaşadığı ülke ile hali hazırda ikamet ettiği ülkeyi karşılaştırır, kendisini iki ülkede de yabancı hisseder. Bu yabancılik görüntüsü her iki fotoğrafa da yansır. Anlatıcı, kabin fotoğraflarında sanki diğer İrene'nin olduğunu vurgular.

Ve diğer ülkede olduğu gibi, pasaport fotoğraflarında olduğu gibi bu fotoğraflarda da yabancı bir kişi vardı.

Kabin fotoğraflarında öteki irene vardı yine. (TBY, s. 48.)

İrene'nin, önceki politik ve sosyal deneyimlerinin bıraktığı izler kendisini yeni girdiği toplumda da takip eder. İdareci ile İrene arasında geçen konuşmada İrene'nin davranışsal karmaşalarının tartışması yapılır. İdareci, İrene'nin daha önce yaşadığı ülkedeki sıkıntıların, yeni geldiği ülkenin meselesi olmadığını söyler. İrene karamsar tutumunu idareci ile paylaşır. İrene, daha önce yaşadığı ülkede gördüğü insanların hepsinin yanlış hayatlarının olduğunu negatif bir bakış açısıyla ifade eder.

İrene adamın ceketinde kendi bakışının tutunabileceği bir yer aradı.

Ne kadar hassassınız, dedi idareci, öyle hassassınız ki. Sizin ülkenizin işlediği bütün suçları bizim ülkemiz telafi edecek sanki.

İrene'nin bakışı düğmelerden birinde asılı kalmıştı.

Yaşam öyküsü, dedi İrene.

Hayır, hesap. Bir yaşam öyküsü yanlış olamaz.

Kendi kendine konuşur gibi şöyle dedi İrene:

Ben sadece yanlış yaşam öyküleri biliyorum. (TBY, s. 49.)

İrene, arkadaşı Stefan'a kendisini yirmi yıldır çok yaşlı hissettiğini söyler ve hayat yorgunluğunun uzun süreden beri kendisini bırakmadığını belirtir. İrene bu diyalogunu bir barda yapar. İrene'nin barda bulunması onun içkili ortamları sevmesi olarak değerlendirilir.

Galiba çok yaşlıyım ben, demişti İrene bir akşam Stefan'a bu barda. Galiba yirmi yıldır öyleyim. On yaşımdayken insan yirmisine gelene kadar zamanı nasıl ardında bırakır diye sık sık sorardım kendime. (TBY, s. 58.)

İrene'nin düşüncelerinde korku ve tedirginliğin izlekleri görülmektedir. Her şeyi korkudan yapmak zorunda kalmayla ilgili ifadesinden, İrene'nin yaşamında korkunun her zaman yer edindiği çıkarılabilir. “Yatakta uzanıp uyuyormuş gibi yapmaya benziyor bu, diye düşündü İrene. Ve bir şeyi, korkudan, yapmak zorunda kalmaya benziyor.” (TBY, s. 61.)

İrene memleket özlemini kendisine dahi itiraf edemediği anlar yaşamaktadır. Bu özlem kafasında bir iplik yumağı halinde durur. Duygularını bastırmak için çabalar harcar.

Başka bir kuşkusu daha vardı İrene'nin. Farkına varmasın diye memleket özlemini eğrilmiş küçük bir iplik yumağı gibi kafasının içinde tuttuğu kuşkusu. Hasreti ne zaman baş gösterse bastırdığı kuşkusu. Ve nefes almasın diye duygularının üstüne düşünceden yapılmış binalar yerleştirdiği kuşkusu. (TBY, s. 62.)

İrene'nin erkeklere düşkün birisi olduğu düşünülür. İrene iskelede çalışan bir adamı uzaktan izler. İrene için adamın fiziki görünüşü daha fazla önemlidir, adamın yüzüne fazla aldırış etmez ve adamla ilgili fazla bilgiye sahip olmak istemez. Kendisi için önemli olan cinsel açıdan fiziksel durumudur.

İrene bunlardan sadece birini kestirmişti gözüne, saç bandı takan ve omuzlarına dökülen saçları olanı. Onu izliyordu İrene. İrene onun hakkında gördüğünden ötesini bilmek istemiyordu. İskele gürültüsüne nasıl katıldığını görüyordu. Kollarını kaldırıp indiriyordu adam. Öteki işçilerin ona uzattığı kalasları ve kerpetenleri alıyordu. Hiçbirinin yüzüne bakmıyordu. Çirkindi ve konuşmuyordu. (TBY, s. 69.)

İrene'nin maddi durumu iyi değildir. Kendisi bazı kadınlarda saç tokalarını gördüğünde parasız olduğu için sevinir, moda ile ilgili olumsuz eleştirilerde bulunur. İrene'nin kısa saçlı olmasının da bu düşüncelerde payı bulunmaktadır.

Yine de İrene bir gün içinde kentin üç farklı yerinde, üç farklı kadında aynı uçak biçimli saç tokasını gördüğünde parasız olduğuna sevindi. Ve saçının bu tokalar için fazla kısa olduğuna. Ve başı yavaş yavaş ağırlaştı. Ve burnuyla ağzı arasında kalan deri koca bir böcek gibi seğirdi. Sonra anladı İrene: Moda hayatı kısaltır. (TBY, s. 72.)

İrene daha önce yaşadığı ülkeyi sürekli düşünür. Anlatıcı, diğer ülke olarak adlandırdığı Romanya özleminin düşüncelerini dosyalara benzetir. İrene, bu dosyaların varlıklarını her hatırladığında belleğinde arka tarafa iter. Diğer ülkede yaşadığı politik baskılara rağmen bazen kendisine dahi itiraf edemediği memleket özlemini hisseder. Fakat daha önce yaşadığı olumsuzluklar onun ağlamasına müsaade etmez.

İrene diğer ülkeyi sık sık düşünüyordu. Ama boğazında düğümleniyordu düşünceleri. Çapraşık değil, kavranabilir cinstendi. Neredeyse düzenli. İrene onları çekip dışarıya alıyordu, alınına. Başının arka tarafına itiyordu yeniden. Dosyalar gibi.

Memleket özlemi adını vermek için kafada hareket etmesi gereken şey neydi. Düşünceleri kuru kalıyordu. Gözyaşları akıyordu asla.

Bazen ikisi birden olduğu duygusuna kapılıyordu irene: buruşuk ve ütülü. (TBY, s. 75.)

İrene, diğer ülkede yaşadığı baskıcı izlerin etkilerini korkularıyla sürdürür. Adeta sanki diğer ülkeden gelen bulutların da korku dolu oldukları hissi verilir. Anlatıcı, İrene'nin korku dolu bu karamsarlık durumunu doğa olaylarıyla kişileştirir. İrene'nin arkadaşı Franz'ın da aynı duyguları yaşadığını ifade eder.

İrene pencere kenarındaydı. Bulutları görmek istiyordu ve onların korkusunu. Ve dışarıda, bulutların üstünde, kendi korkusunu.

Franz yüzünün korkudan ve bulutlardan bir farkı yoktu. (TBY, s. 81.)

İrene'nin bir dilenci ile aralarında geçen bir olaydan, kendisinin yardımsever bir kişiliğe sahip olduğu çıkarılabilir. Dilenciye güler yüzlü olmasını ve açlığını karşıdaki kişilere hissettirmesini söyler. Franz İrene'nin bu yardım sever durumundan memnun değildir ve İrene'yi böyle davranmaması konusunda uyarır.

Adam İrene'nin karşısına dikilip elini uzattığında İrene onun avucuna bastırarak iki bozuk para bıraktı.

Gülümsemezsen, dedi irene, kimse bir şey vermez sana. Ve susadım dersem, dedi adam. Bir tek açlık etkiliyor bunları.

Franz İrene'yi kolundan çekti.

Ona bir şey verdin, ona inandın, dedi.

Susamış, dedi İrene, yalan söylemedi. Franz İrene'ye doğru eğildi. Cehresi soğuktu. Ve bakışı ıslak. (TBY, s. 84.)

İrene Franz'ı sevmektedir. İrene ile Franz arasında cinsel ilişki vardır. İrene kıskanç bir kişiliğe sahiptir. Franz'ı kıskandığından, onun eşcinsel bir kişi olmasını temenni ettiği zamanlar bile olur.

Şöyle düşündü İrene: Şimdi değişecek Franz. Şimdi eşcinsel olacak, yolda, yaprakların ve odunların arasında, çünkü bu görüntülerin arasından geçiyor.

Ve İrene'nin bakışını her adımda yere sürükleyen şey kıskançlıktı. İrene Franz'ı arzuluyor ve onun eşcinsel olmasını diliyordu: kendisinin erkek değil, kadın olduğunu unutuyordu. (TBY, s. 85.)

İrene'nin, arkadaşı Thomas ile arasında duygusal bir bağ mevcuttur. Fakat Thomas'ın çevresinde bulunan fahişeler konusunda İrene sürekli şikâyetlerde bulunur. İrene Thomas'a, birbirlerine karşı söylemek istedikleri çok şeyin olduğunu ama bunları sadece düşünce bazında bıraktıklarını ifade eder. İrene'nin daha gerçekçi olduğu görülmektedir.

Konuşsak da konuşmasak da fark etmez. Pörsük elmalar veya kuş sürüleri veya senin diplomatların veya senin fahişe gençlerin hakkında konuşsak da olur konuşmasak da. Bizim meselemiz bu değil Thomas. Esasında kendi meselelerimizi düşünüp duruyoruz hep. Aslında bütün düşüncelerimizi, bundan bahsetmemek için devreye sokuyoruz. Havadan sudan konuşurken de kendi meselelerimizi düşünüyorum. Birimiz bunu düşünüyor hep. Öteki hissediyor. Üzgünüm Thomas ve bunu değiştiremem. (TBY, s. 99.)

İrene içinde bulunduğu duygusal aşk ilişkisinde sürüncemeler, tüketilmiş bir gelgit yaşar. İrene aşk ilişkisi yaşadığı kişinin birçok kadınla birlikte olmasından dolayı tereddütler içersindedir.

Garip dedi irene, sen ne zaman kadınlardan söz etsen aynı anda birçok kadın oluyorum ben. Onları tanımıyorum. Anlattığın süresi onlar gibi oluyorum. Tüketilmiş aşk bu, benimle birlikte sonradan gelen. Yalnız olmayacağım, beni sana karşı ikaz eden şey bu. (TBY, s. 112.)

İrene, daha önce yaşadığı ülke ile hali hazırda bulunduğu ülkenin durumunu, yatağın boyu ve eni ile kıyaslayarak açıklar. Diğer ülkedeki yatağın boyunun, bulunduğu ülkedeki yatağın enine denk geldiğini ifade eder. Bunu, diğer ülkenin daha fakir olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür.

İrene'nin yatağının odanın uzun duvarına dayalı durduğu diğer ülke yüzünden. Burada kısa duvara dayalı duruyordu İrene'nin yatağı. Diğer ülkede yatağın boyu olan şey, burada eniydi. (TBY, s. 114.)

İrene arkadaşı Franz ile diğer ülkede olmayı ister. Sürekli arkadaşına kart yazmaktadır ve ondan haber alamamanın üzüntüsünü yaşamaktadır. İrene'deki yalnızlığın izleri burada da görülür.

Tek başına yola çıkmıştım, iki kişi olarak varmak istiyordum. Her şey tersine gelişti. İki kişi olarak yola çıkmıştım. Vardığımda tek başıyındım. Sürekli kart yazdım sana. (TBY, s. 120.)

Anlatıcı, İrene ile Thomas'ın bakışının soğukluğunu anlatır. Olayları auktorial (tanrısal) bakış açısı ile vermektedir. Anlatıcı, İrene'nin, erkeklerin bakışına zafiyetinin olduğunu ifade eder.

İrene'nin bakışı soğuktu. Thomas'ın bakışında da aynı soğukluğun olduğunu gördü. O da soğuk düşünmüş ve acılı konuşmuştu.

Metroda bir çocuğun bakışına direnmeye çalıştı İrene. (TBY, s. 123.)

İrene, çevresindeki olayları gözlemler. Çevresindeki insanların keyiflerinin yerinde olduğunu açıklar. Bu insanların hedeflerinin olmadığını ve sadece duygusallıkla hareket ettiklerini söyler. İrene'nin güvensiz olduğu ve keyfinin yerinde olmadığı görülmektedir.

Bazen, dedi irene, yanımdan geçen insanların keyfinin yerinde olduğunu görüyorum. Hedefleri yok, sadece duygusal adımlar sürüklüyor onları, sokakları geçerken. Adımları adımlara bulaşıyor. Hava yüzümü yalayarak bana çarpıyor. Bütün ağaçların yaprakları uykularımın arasında uğulduyor gibi geliyor. Güvenim gidiyor. Keyfim yerinde olsa, ne hale düşeceğim kim bilir. (TBY, s. 126.)

Anlatıcı, İrene'nin kent yaşamıyla ilgili sürekli kendisine sorular sorduğunu belirtir. İrene kentte gördüğü her şeyden sonra o kentte yaşanıp yaşanmayacağını düşünür. O, kenti insansız olarak düşünür. İrene, kalabalıklardan rahatsızlık duyan bir kişiliğe sahiptir ve doğanın hâkim olduğu sakin bir yeri tercih eder. Tanıdıklarının yaşadıkları kentler ziyaretlerden sonra kendisine yabancı görünür. İrene, yabancılığını çevresine hissettirmemek için çaba gösterir. Kendisine yakın olan ve tanıdıklarının yaşadıkları kentlerin de kendi bakış açısından zarar göreceği duygusuna kapılır. Fakat İrene'nin

yakınındaki insanlarda kente olan bağlılık ve kabullenme daha farklıdır. İrene'nin, kent yaşamına karşı asosyal ve karamsar tutumunun olduğu görülür.

İrene'nin gördüğü her şeyin önüne bu kentte yaşayıp yaşamayacağı sorusu çıkıyordu.

İrene insansız hayal etti kenti. Suyun ve bir sıradağın yakınlarda olduğunu hissetti. Serindi yakınlık. Kaçış olarak düşünülmemiştir. İnsanın adım atmak için zorunda olmadığı, bir yakınlıktı bu.

İrene'nin ziyaretleri sıklaştıkça sadece Marburg değil, başka kentlerde yabancı hale geliyordu. Ona yakın olan insanların yaşadığı kentlerdi bunlar.

İrene bu kentlere bakışıyla, ona yakın olan insanları buralardan uzaklaştıracakmış duygusuna kapılıyordu. Yabancılığını göstermemek için çaba sarf ediyordu.

Ne var ki İrene'ye yakın olan insanlar, bu kentlerin kendilerine ne kadar yakın olduğunu göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı.

Her ortamda ne yapmaları gerektiğini tam olarak biliyorlardı. (TBY, s. 131.)

Anlatıcı, İrene'ye yakın kişilerin kentleri sırtlarında taşıdıklarını ifade eder. İrene gözlem yapmayı seven bir kişiliğe sahiptir. Kendisini olaylar karşısında eyleme zorlamaya çalışsa da başarılı olamaz.

Sonra İrene kendisine yakın olan insanların yaşadıkları kenti sırtlarında taşıdıklarını gördü.

Bu anlarda irene hayatının gözlemlere doğru aktığını biliyordu. Gözlemler eylemden yoksun bırakıyordu onu.

İrene ne zaman kendini eyleme zorlasa, olmuyordu. Başlangıç aşamalarında tıkanıp kalıyordu eylem. Dağılan başlangıçlardı bunlar. Tek tek jestler bile bütünlüğünü korumuyordu.

Böylece şeylerde değil, onların sonuçlarında yaşıyordu İrene. (TBY, s. 132.)

İrene, yeni geldiği ülkede kendisini yalnız hissettiğinden, yalnız duran çiçeklerle kendi hayatı arasında ilgi kurar. Kentte, kendisinin bulunduğu şartlarda ya vazoya ya da bir mezara gereksinim duymakta olduğunu düşünür. İrene bu durumu, bulunduğu toplum içinde, bireylerin duygusuzluğuna bağlar. İnsanların bu şartlarda acı çektikleri ve çaresizliklerinden dolayı da müdahale edemedikleri görülür.

İrene ne zaman yıldız çiçeklerinin yanından geçse ve tek başına olsa şöyle düşünüyordu: İnsanın bu kentte ya bir vazosu olmalı ya da mezarı...

Bulundukları yere öyle bir duygusuzluk içinde yapışmışlardı ki, bağlam onlara acı çektiyordu. Sivri bir nesne gibi içlerine batıyordu. Çaresiz kalıyorlardı, öyle ki irene bunu söyledikten hemen sonra ortadan kaybolmak istiyordu. (TBY, s. 132.)

İrene, yaşadığı tüm olumsuzluklarının sebebi olarak diğer ülkeyi gösterir. Diğer ülkeyi suçlayıcı düşüncelerde olduğu zamanlarda, karamsarlığının izlerini çevresindeki nesnelerde görür.

Bunun suçunu diğer ülkeye atıyordu İrene. Denize, tren yoluna, kuma yapılan resme ve Marburg olan minik taş. Arzuların taşkınlığı ve dışarıdaki şeylerin kutluğu üst üste binmişti. Hiç karşılaşmaması gerekenler, bir ve aynı şey olmuştu diğer ülkede. (TBY, s. 134.)

İrene'nin kafasını, kentin, kendisindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra bir de Franz'ın özlemi meşgul eder. Franz'a olan özlemi, çevresinde gördüğü her şeyde kendisini gösterir.

İşgal edilmiş ve terk edilmiş yerlerin gelişi ve gidişiydi bu. İrene'yi Franz'a hem bağlıyor hem de ondan ayırıyordu. İrene ile kent arasındaki ilintiydi.

Ne var ki yorucuydu, ilinti; genellikle kentle kafanın arası o denli dağınıktı ki, İrene onu ıcat etmek zorunda kalıyordu.

Franz tarafından işgal edilmiş yerler ansızın peyda olan, gizlenmiş nesnelerle dolup taşıyordu. (TBY, s. 136.)

İrene, küçüklüğünde iyi bir çocuk olmadığını söyler. Çocukların kendilerini değiştirmek zorunda kalmadıklarını belirtir.

Çocuktum, dedi İrene. Güzel ve iyi olmayan bir çocuk. Seviyordum. Oyun oynamak ve büyümek zorundaydım sadece. Kendimi değiştirmek zorunda değildim. (TBY, s. 144.)

İrene, göç ettiği yeni ülkede kendisini ürkek hissetmektedir. Anlatıcı, İrene'nin sokaklarda yürürken korkak tavrını anlatır. İrene, çocukların üstünlük tasarlayan konuşmalarını her duyduğunda yolunu değiştirir.

İrene çocukları görünce yolunu değiştiriyordu. Onlarla karşılaşmamak için caddelerin yasak noktalarında karşıdan karşıya geçiyordu.

Çocuklar fark ediyordu İrene'nin korkusunu. Arkasından sesleniyorlardı. Genellikle ne dediklerini anlamıyordu İrene. Ama dilin melodisi üstünlük taslar gibiydi. Bunu anlıyordu irene. Bir pazar akşamüstü sokak bir kilise kadar boştu. (TBY, s. 145.)

İrene, aynı anda iki erkekle ilişki içerisinde. Thomas ve Franz ile beraber olur. “İrene Thomas'ın yüzüne baktı. Sonra Franz'ın. Biri ötekinin yüzünü almıştı.” (TBY, s. 147.) İrene, Thomas ve Franz ile aynı anda beraber olduğu için gizli bir ilişki yaşamaz. Birisiyle öpüştüğünde, hangisinin kendisini öptüğünü fark edemediği anlar olur. İrene ve erkek arkadaşlarının çarpık bir ilişki içinde olduğu görülür. “Ayla gölgenin arasında İrene'yi öpen yüzün rengi masmaviydi. Uzun öpüşmeden sonra da onu Thomas'ın mı yoksa Franz'ın mı öptüğünü bilmiyordu İrene.” (TBY, s. 148.)

İrene genç birisidir ve onun yaşındaki birçok arkadaşı genç yaşlarda ölmüşlerdir. İrene'nin yabancılık duygusu içindeki karamsar ruh hali görülür. Anlatıcı, İrene'nin

çevresinde meydana gelen olayları anlatırken genellikle karamsar tablolar çizer. Anlatıcı, ölüm olayını sıklıkla vurgular.

Omun yaşında ölmüş olan bir sürü arkadaşı vardı İrene'nin. Öldüklerinden beri birbirlerine benziyorlardı. Kıyıda bir benzerlik. Ama aynı kıyıydı bu. Yaşayanlar da ki yabancıydı bunlar hep, ölen arkadaşlara benziyordu. İrene'nin yaşadığı kentteki yabancılar ve başka kentlerdeki yabancılar. İrene'yi korkutan yaşayanlardı bunlar. Ölülerini bir kez daha yanından geçiriyorlardı. Bilmiyorlardı. (TBY, s. 150.)

Erkekler İrene'ye cinsel bir obje olarak bakarlar. Romanda bazen bazı olay figürlerine kısa da olsa yer verilir. Anlatıcı, bir adamın İrene'ye bakarak cinsel organını okşaması olayını anlatır.

İrene sesler duydu, kıkırdama sesleri.

Bir kavak kımıldadı. Rüzgârdan değil. Adam kavağın arkasında durup organını ovdu. (TBY, s. 17.)

15.3.2. Franz

Franz, içki içip sarhoş olur. Müzikli ortamlarda eğlenmeyi seven bir kişiliğe sahiptir. İçkinin de etkisiyle dengesiz davranışlarda bulunur ve kendi kendine konuşmalar da yapar. Franz Almanca bilmektedir.

Franz oturmaktan çok uzanmıştı. Rock grubu bangır bangır çalıyordu. Müzik insanı sersem ediyordu. Franz sarhoştı.

Sarhoş, yarı kapak gözlerle konuşuyor ve ağzını açmış gökyüzüne bakıyordu. Çalı çırpı yüzünden çizik içindeydiler. Yalın ayaktilar bir de.

Çocuklarla Almanca konuşuyordu sarhoş. Bir de kendi kendine konuşuyordu. (TBY, s. 12.)

Franz İrene ile ilk karşılaştığında sarhoştur. İrene ona yardımcı olmaya çalışır. İrene Franz'ın Almanca konuşmasına şaşırır.

Sarhoş oteli buldu. Anahtarı buldu. Asansörü buldu...

Ben sarhoşum, ama sen Almanca konuşuyorsun. Sen sarhoş değilsin, nasıl oluyor da Almanca konuşuyorsun. (TBY, s. 14.)

Franz'ın İrene tarafından çok sevildiği görülmektedir. İrene, Franz'ı sürekli telefonla aradığını ve kendisine ulaşamadığını belirtir. Franz'ın diğer bir arkadaşı da Stefan'dır.

Franz, sana telefon ettim. Bir gün sabah, bir gün öğlen, bir gün akşam. Ne işe yarayacaksa. Stefan burada olmadığını söyledi. Sana gece de telefon ettim. Ne zaman seni düşünsem cehren değişiyor. Seni görmek istiyorum. (TBY, s. 31.)

Franz bir üniversitede öğrencidir. Franz'ın üniversite profesörü ile aralarında geçen konuşmasında, kendisinin yalan söylemeye meyilli olabileceği düşünülmektedir. Profesör Franz'a, kararsız bir kişi olduğunu ve davranışlarında tereddütler geçirdiğini söyler.

Ben de, dedi Franz. Dün üniversitedeydim, ödev teslim etmem gerekiyordu. Üniversiteye giderken yolda türlü mazeret düşündüm. Oynadım. Mazeret değildi hiçbir. Yalan söylemek istiyordum. Sonra profesörün karşısına dikildiğimde hangi yalanın daha iyi olduğunu bilemedim. Daha ağzımı açmadan profesör bana baktı ve şöyle dedi: O kadar tereddüt ediyorsunuz ki, en sonunda ne yazmak istediğinizi bilemez hale geliyorsunuz. Müteredditsiniz. (TBY, s. 38.)

Franz kalabalık ortamlardan mutlu olmaktadır. İrene'nin yanında olduğu bir sırada, evin sokaklara açılan penceresinin olmayışından dolayı sıkıldığını belirtir.

Senin dairende, dedi Franz, neyin yokluğunu çektiğimi biliyorum artık. Pencerenin altında sokağın yokluğunu çekiyorum... Beni geriyor bu, dedi Franz. Sokaksız bir ev. (TBY, s. 55.)

Franz'ın fiziki yapısıyla ilgili birkaç bilgi bulunmaktadır. Franz'ın çene yapısının sivri olması bunlardan birisidir. Uzun koyu gri renkli bir paltosu vardır. Kapalı mekânlardan sıkılan bir yapıya sahiptir. Franz İrene gibi karamsar birisi değildir. İrene ile konuşmasında yaprakların mezarları çağrıştırmasına bir anlam veremediğini ifade eder.

Franz susuyordu. Ağzı hareket etmiyordu. Çenesi sivriydi. Ve koyu gri uzun paltosu kaldırım taşlarının üstünde kaybolmuştu.

Bir saat sonra otel odası fazla küçük ve duvarlar fazla beyaz hale gelmişti.

Tuhaf, dedi Franz, yaprakları gördüğümde aklıma mezarların gelmesi. (TBY, s. 82.)

İrene Franz'ın kişiliği ile ilgili bilgiler verir. Franz'ın değişmeyen çok sayıda jestle sahip olduğunu söyler. Franz'ın inatçı birisi olduğunu vurgular. Franz İrene'den on yaş daha büyüktür. Franz'ın bu özelliklerinin kendisini daha da yaşlı gösterdiğini belirtir.

İrene Franz'ın asla değişmeyen çok sayıda jestle sahip olduğunu bir kez daha gördü. Yaşlı insanlardaki gibiydi, kesin olarak belirlenmiş, inatçı. Bunlar kemikleşmişti ve onu yaşlı gösteriyordu.

Franz on yaş gençti İrene'den. Ama jestleri öylesine göze batıyordu ki, yaptığı her şeyin önüne geçiyordu. (TBY, s. 119.)

15.3.3. Thomas

Thomas ile İrene arasında bir yakınlaşma gerçekleşir. İrene birçok erkekle çıkmaktadır. Bunlardan birisi de Thomas'dır.

Thomas'ın üstünde o pazar günü yeşil ipekten bir gömlek vardı. İpek ısırgan otlarının rengindeydi. Rüzgârı yakalıyordu.

Isırgan otu rengindeki bu gömlek ve İrene'nin çimlerin arasında ısırganları araması sayesinde Thomas ve İrene arasında bir yakınlık olmuştu. (TBY, s. 63.)

Thomas eşcinsel bir kişidir. Thomas erkek arkadaşından ayrıldığında birkaç gün uyuyamaz. Bu bilgileri Stefan İrene'ye verir. Thomas'ın ilişkilerinin karmaşıklığını belirtir.

Thomas iki gecedir uyumamıştı. Erkek arkadaşından ayrılmıştı. Veya erkek arkadaşı ondan. Stefan tam olarak bilmiyordu.

İlişki yumağı, demişti Stefan daha sonra İrene'ye. (TBY, s. 63.)

Thomas'ın saçları açık renklidir. Thomas, Stefan'ın İrene'ye kendisi ile ilgili bilgileri verdiğini öğrenir. Thomas kendi durumu ile ilgili mahcup bir şekilde İrene'yi telefonla arar.

Daha sonra, Stefan İrene'ye Thomas'ı anlattığında Thomas'ın saçlarının açık renk olduğunu da öğrendi İrene. Ve öylece uçtuğunu. Bazen fundalıkların yanı başından geçerken.

Bundan birkaç gün sonra Thomas beklenmedik bir biçimde telefon etmişti. Mahcuptu. Belki mahcup olduğu için konuşuyordu kendisi hakkında. (TBY, s. 64.)

Thomas daha önce bir evlilik geçirmiştir ve bu evlilikten bir çocuğu vardır. Stefan, Thomas'ın eşcinsel olduğunu fakat bunun yanı sıra kadınlarla da beraber olduğunu İrene'ye açıklar. Stefan, Thomas'ın daha önce kitapçılık yaptığını belirtir. Thomas yaklaşık üç yıl işsiz kalmıştır.

Thomas toparlanır yeniden, demişti Stefan. Bazı şeylere alışık olduğunu söylemişti. Bir evlilik geçirdiğini.

O sırada Thomas nihai olarak eşcinsel değildi, demişti Stefan. Birkaç yıl bir kadını sevdi.

Ve Thomas'ın kitapçılık işini bıraktığını. Ve bu yuvadan ayrıldığını söylemişti Stefan.

Ama çocuk Thomas'ın bu kadından bir çocuğu vardı. Çocuğa ne olduğunu söylemişti Stefan.

Üç yıl geçti aradan, demişti Stefan. Ve o zamandan bu yana, üç yıldır işsiz Thomas. (TBY, s. 64.)

Thomas eşcinsel olduğunu İrene'ye anlatır. Thomas birçok erkekle beraber olduğunu ve kendisinin mutsuzluk oluşturduğunu ifade eder. Erkekleri terk etme nedeninin mutsuzluk olduğunu anlatır. Thomas, kendisinin başka bir erkekle beraberken hiç aldatmadığını dile getirir. Thomas'da ahlaksızlığın ne boyutta olduğu kendi

itiraflarında görülür. Thomas İrene'ye, sayısını bilmediği kadar çok kişiyle beraber olduğunu itiraf eder.

İnsan bana baktığında görüyor bunu, dedi Thomas, insan bana baktığında görüyor.

Yüzümden o kadar belli oluyor ki, sanki yapmadığım her şeyi yapmış gibiyim...

Mutsuzluk getiriyorum ben sadece. Bir erkeği başka bir erkek yüzünden terk etmedim hiç. Her zaman nedenlerim oldu.

Thomas dudaklarını aralamıştı. Dişlerine baktı. Çok kişiyi mi terk ettin, diye sordu İrene.

Thomas evet anlamında başını salladı. (TBY, s. 67.)

Thomas kendisinde bulunan kötü yönlerini bilir ve itiraf eder. Bu durumun kendisinin yaratılışında olduğunu ve kendisinin tehlikeli bir kişi olduğunu söyler.

Toplumsal anlamda iktidarı yasakladım kendime. Fırsatlarım oldu, farkına varmadım. Yaradılışım böyle. Tehlikeli olduğumu biliyordum ve ne olmak istemediğime yoğunlaştım hep. (TBY, s. 67.)

Thomas, erkeklerle ilişkilerinde, başlarda çok bağımlı olduğunu fakat daha sonra elinde olmadan tersi durumlar yaşadığını belirtir. Birisiyle çıkarken gücün hep kendisinde olduğunu, onun yerine de hissettiğini dillendirir.

İlişkilerimin hepsinde aynı şey oluyor, dedi. Başlangıçta bağımlı oluyorum. Sonra tersi. Güç hep bende. Güç istemiyorum.

Ve ona sahip olduğumda iki kişi için olmasına izin vermiyorum. Diğeri boyun eğiyor. İki kişilik hissediyor. (TBY, s. 67.)

Thomas bu çarpık ilişkileri aramadığını ve onların kendisini bulduğunu belirtir. Thomas'ın mutsuz olduğu görülmektedir. Bu mutsuzluğunu gidermek için başka insanlara yöneldiğini vurgular.

Onları aramadım, buldum sadece. Bulduğumda zaten var olduklarını biliyordum. Kötü olan şu, mutsuzluğum yetmiyor bana. Bununla hep başka insanlara yönelmek zorundayım. (TBY, s. 68.)

Anlatıcı, eşcinsel bir kişi olduğu için Thomas'ın, çevresindeki fahişelik yapan kızları ve erkekleri tanıdığını belirtir. Thomas, bazı kişilerin hayattayken izleri kaybolan bireyler olduğunu anlatır ve onları tanıır.

Thomas bu kasketli oğlanı tanıyordu. Bütün kentlerde yaşıyordu o. Henüz hayattayken izi kaybolan pek çok kişiden sadece birisiydi.

İzlerini bırakır bunlar hep geride, demişti Thomas, bir köşeden ötekine giderken hiçbir şey almazlar yanlarına. Thomas fahişeliğe çıkan kızları ve oğlanları tanıyordu. (TBY, s. 70.)

İrene Thomas'ın yüzüne bakarak onun fiziksel görüntüsü hakkında yorumlar yapar.

İrene Thomas'ın yüzüne baktı, deri üstüne deri koyar gibi.

Thomas'ın gırtlaklığı seyirdi.

Yüz biraz daha geniş, dedi İrene. Kırıksıklık yok, ama bir gün kırışıklıkların olacağı yerler var. Gırtlak daha sert ve daha hızlı. Eller seninkiler gibi. Tırnak diplerin biraz ete gömülmüş. Seninkilerden biraz daha fazla. (TBY, s. 122.)

Thomas, kendisini en iyi hissettiği zamanların yalnız kaldığı ve parasının çok olduğu anlar olduğunu ifade eder. Yeterince parası olduğunda, istediği şekilde alışveriş yaptığını söyler.

Kendimi en iyi hissettiğim zamanlar, dedi Thomas, param olduğu ve tek başına kaldığım zamanlar. O zaman kendimle ilgili düşüncelere kapılmadan çıkabiliyorum sokaklara. Kendimi hissediyorum. Nedensiz gülebilecek hale geliyorum. Bir sürü gömlek, ayakkabı, atkı deniyorum, her şey giymeye gücüm kalmayana kadar, aynada. Başka bir yöne giden insanlardan sanıyorum bazen kendimi. (TBY, s. 126)

15.3.4. Stefan

Stefan genelde seyahat eden bir kişiliktir. “BEN genellikle seyahat ederim, dedi Stefan.” (TBY, s. 33.) Stefan çok konuşmayı seven birisidir. “Stefan çok konuşuyordu. Thomas az konuşuyordu.” (TBY, s. 63.)

Stefan, İrene ile ilk tanışmasında Franz'ın gelemediğini söyler. İrene gözlerine bakarken, Stefan çekinip gözlerini kaçırır. Anlatıcı, İrene'nin bu tür bakışlara daha önce yaşadığı ülkede aşına olduğunu söyler.

Sen İrene'sin. Tarif tutmuyor. Neyse ki bulduk birbirimizi. Ben Stefan. Franz gelemedi.

Stefan İrene'yi öptü.

Bavulunu taşıırken onun yüzüne baktı.

İrene Stefan'ın gözlerinin içine baktı, Stefan başını çevirdi.

Bu firari bakışları, diğer ülkeden tanıyordu İrene. Bu ortaklığı. (TBY, s. 25.)

Stefan'ın babası hayatta değildir ve annesi yaşamaktadır. Stefan'ın annesinin evde yalnız yaşadığını İrene bilir. Stefan fırtınadan önce sık sık sokağa çıktığını ifade eder.

İrene Stefan'ın babasının hayatta olmadığını biliyordu. Annesinin hayatta olduğunu. Onun bu evde yalnız yaşadığını.

Stefan'ın hala hayatta olan annesini anmaması İrene'ye o anlık bir ihmal gibi göründü...

Kadınların fırtınadan önceki bakışı var onda.

Biliyor musun, fırtınadan önce sokağa çıkarım ben sık sık, dedi Stefan. (TBY, s. 77.)

15.3.5. Diğer Figürler

Yürekteki Hayvan romanında bazı figürlerin az rolleri bulunmaktadır. Bir idarecinin tavırları, İrene'nin bakış açısıyla ifade edilmektedir. “İdareci ağzını açtı. Hiçbir şey söylemedi. Ağzının içinde yer bulamamış gibi duruyordu dili.” (TBY, s. 50.) Parkta beyaz eldivenli bir adamın durumu, gazete okuyan yaşlı bir adamın davranışları, sandalyedeki kızın hali, bisiklet süren adam, suya bakan yaşlı kadın, siyah güneş gözlüklü kadın, takım elbiseli bir ölü, denizci giysileri içinde bir delikanlı ve kalabalıkların durumu betimlenmektedir.

Parkta beyaz bir eldivenin tekini taşıyan adamın yanı başında yüksek bir caddenin korkuluğu. Kilise kulesinin yanı başında boş gökyüzünün altındaki bir bankta gazete okuyan yaşlı bir adam. Hareket halindeki bir otobüsün yanı başında büyük bir başparmak tırnağı. Önündeki parke kaldırımın boşluğa sürüklendiği, ardına kadar açılmış büyük bir kapının yanı başında bir kol saati. Uzak bir gölün yanı başında uçan insanlarıyla bir dönme dolap. Bir elin yanı başında gökyüzünde bir uçak. Sallanan sandalyedeki bir kızın yanı başında süratin uçurduğu bir yüz. Bisiklet üstünde ağaçların sureti arasından geçen bir adamın yanı başında tabancaya bastıran bir el. Gözlere vuracak kadar haykıran bir ağız. Ayakta dikilerek suya bakan yaşlı bir kadın. Siyah güneş gözlüğüyle bir kadın. Takım elbiseli bir ölü. Bir su değirmeni. Dağınık bir oda. Denizci giysileri içinde bir delikanlı. Dolup taşan bir alışveriş caddesi. (TBY, s. 45.)

Anlatıcı, İrene'nin çevresindeki insanları anlatırken onların ruhsuz insanlar topluluğu olduğunu belirtir. Bu trendeki insanların hepsinin boşlukta olduklarını izlenimleri ile anlatır. Baba ve oğul arasındaki üstlenilmiş roller gözler önüne serilir. Anlatıcı, insanların durumlarını karamsar ifadelerle betimler.

Metronun vagonunda beş kişi vardı. Hepsinin elleri fazla büyüktü. Hepsi boşluğa bakıyordu. Tren sarsılıyordu. Ve yolcuların kafaları bir aşağı bir yukarı sallanıyordu. Sadece kafaları.

İrene'nin karşısında oturan iki kişi en küçük jestlere kadar tanıyordu birbirini. Bu nedenle birinin gözündeki öteki her şeyi yanlış yapıyordu.

Israrlı ve kararlı edasıyla genç adam yaşlı adama karşı baba rolünü üstlenmişti. Ve yaşlı olan oğul rolünü.

Baba başını oğlun omzuna koydu. Gözleri kederli değildi. Parlaklıktan eser yoktu onlarda. Ruhsuzdular sadece. (TBY, s. 79.)

Anlatıcı bazı figürleri verirken, cinsel çağrışımlar oluşturan betimlemeler yapar. İşçilerin çalışmaları sırasında özellikle genç bir işçinin fiziksel görünüşü vurgulanır. Genç işçiye tarif ederken; saçlarının uzun olduğu, alnında bir saç bandının oluşu, poposunun geniş ve yassı durumu, göbekli ve şişman olması detaylandırılarak anlatılır. İşçinin çalışma esnasındaki davranışları verilir.

Yedide çıkıyordu adamlar iskeleye. Birisi gençti. Omuzlarına dökülen saçları ve alnına taktığı bir saç bandı vardı. Kıcı geniş ve yassıydı. Göbeği büyük bir armut gibi gömleğinin altından sarkıyordu. Genç işçi şişman bir çocuk gibi görünüyordu. İskelenin üstündeki işçi çalışırken bazen ıslıkla bir şarkı tutturuyordu. Şarkı düzenli tempoda ve boğuktu, sanki adam aşağıda, yerde yürüyordu. Sanki çalışmıyordu, sadece düşünüyor, sadece düşünüyor ve ıslık çalıyordu. (TBY, s. 69.)

Genç politikacının iktidarını yitirdiğindeki durumu ve ölmesi anlatılır. Politikacının ölüm sebebinin ya cinayet ya da intihar olduğu düşünülmektedir. Politikacılar televizyonlarda sık sık görülür. İktidarın, alınlarındaki karanlık izlerinin durumundan söz edilir. Politikacıların çaresizliklerinden dolayı tırnak dipleri detayları ile aktarılır.

Adam politikacıydı. İktidarını yitirmişti. Bundan kısa bir süre sonra göl kenarındaki lüks bir otelde bulunmuştu.

Politikacı gençti. Ölmüştü cinayet veya intihar, bilinmiyordu.

O günlerde televizyon ekranındaki politikacılar her zamankinden daha yabancıydılar. Birbirlerini arıyorlardı; şaşkındılar. Bir kayığın kenarındaki yusufluklar gibi oturuyorlardı masaların kenarında.

Masalar yalpalıyordu. Politikacılar telaş içindeydi. Ama yine de alınlarında iktidarın karanlığı vardı. Gözleri parlıyordu çaresizlikten. Ve tırnak dipleri gittikçe beyazlaşıyordu riyakârlıktan.

Ölü politikacının fotoğrafı yarım gün boyunca İrene'nin odasında yerde tek başına durdu. (TBY, s. 46.)

SONUÇ

Yazarlar birey olarak belli bir topluma ait olduklarından, yazdıkları her yapıtta kendi yörelerine, bölgelerine ait olan gerçeklikleri kaleme alırlar. Yaşar Kemal Çukurova bölgesinde yaşadığı için o yöreleri yapıtlarına yansıtır. Orhan Pamuk İstanbul'u kaleme alır. Thomas Mann Lübeck'i, Günter Grass Danzig'i, Joyce Dublin'i, Döblin ise Berlin'i yapıtlarının merkezine çeker. Herta Müller de Romanya'nın Temesvar şehrinde doğduğu ve yaşamının büyük bir kısmını burada geçirdiğinden onun yapıtlarında bu yörelerin izleklerini görmek mümkündür. Sadece bu toprakların dokusu yapıtlarına yansımaz, bu topraklardaki sosyopolitik unsurlar da yapıtlara yansır. Romanya'nın 24 yıllık Çavuşesku rejimi altında kalmasından bu rejimin ve başta da komünist ideolojinin, sosyalist düşüncenin olumsuzlukları da yapıtlarında vurgulanır. Yazın toplumsal bir işleve sahipse Romanya'nın bu aç ve sefil yaşayan insanların kaderlerini, umutsuzluklarını, fakirliklerini, açlıklarını dile getirmelidir. İnsanlara daha iyi bir yaşantı sunulsun diye kurulan sosyalist rejimlerin insanları nasıl da sefalete, ahlaksızlığa, tek tip bir ömre, insanı bunaltan rutine, değersizliğe, yabancılaşmaya sürüklediği de yapıtlarında görülür.

Nobel edebiyat ödülünü almış olan Herta Müller yazılarında ve yaptığı konuşmalarda sosyalist rejimin tüm sıkıntılarını ayrıntılarıyla anlatır. Romanlarında Çavuşesku rejimi güdümünde Securitate gizli servisiyle infaz edilen, korkutulan, bir başka fikre ya da düşünce yapısına inanan insanların infazlarından, yıldırılmalarından, intihara sürüklenmelerinden söz eder. Sadece Temeşvar havzasının dokusunu yapıtlarında işlemez, komünist Romanya'nın II. Dünya Savaşı sıkıntıları ve diğer sorunları da yapıtlarında ele alınan önemli konulardır. Yazarlar ister bir ideolojiye inansınlar ister inanmasınlar; kendilerini toplumsal olayları düzeltmeye adasınlar ya da adamasınlar Herta Müller'in komünist ideolojinin Romanya'ya ve yaşadığı topraklara olumsuz etkilerini yazmaktan yılmadığı; Securitate'nin yıldırma politikalarına, baskılarına, ölüm tehditlerine rağmen sürdürdüğü söylenebilir. Bir doktrine inansın ya da inanmasın, yazarımızın inandığı değerlerin olduğu romanlarında ve yapıtlarında ortaya koyduğu, orada dile gelmiş ideolojiden de görülebilir. Bu bağlamda "Herta Müller'in yazdıkları, aslında yaşadıklarıdır" şeklinde bir tespitte bulunmak yanlış olmazda denilebilir. Yaşadıklarını kaleme aldığını, yaşadıklarından çokça beslendiğini, o dönemde

yaşanılanları unutturmamak istediğini, bunları tarihe şerh düşürmek taraftarı olduğunu da konuşmalarında sıklıkla bildirmiştir.

Herta Müller roman yazmayı seven bir yazardır. Çavuşesku diktatörlüğünün etkisi diğer romanlarına göre daha fazla belirlediğinden ve sosyopolitik çözümlemeye daha yatkın olması bakımından bu Çavuşesku diktatörlüğünü ele alan, onu konu edinen, onu eleştiren üç romanı tezimizin temeli yaptık. *Tilki O Zaman Daha Avcıydı, Yürekteki Hayvan, Tek Bacaklı Yolcu* adlı bu üç romanında da sosyopolitik bakış açısıyla bir ulusun ya da toprağın sosyal, toplumsal ve politik yani siyasi unsurlarını araştırdık. Komünist Romanya’da ideoloji kurbanı olmuş kişiler, çöken aileler, kötü yola düşen kadınlar, toplum ahlakının dibe vurması, insanların birbirlerine yardım etmemesi, ilişkilerin kötüleşmesi ve insani olmaktan çıkması, aile kavramının kaybolması, gençlerin ahlaki çöküntüsü, aile ve akraba ilişkilerinin yok olması ve insanların en yakınlarını ihbar etmeleri, toplumsal anomî, bunların hepsi tezimizin sosyal dönüşümlerinin alt başlıkları olarak görülebilir. Politik alt başlıklar da komünist Romanya’nın çöküşü ve sefaleti, ahlakının düşüşü, sözde gücü ama içten çürümüşlüğü, değerlerdeki yozlaşma ve bunda ister istemez pay sahibi olmuş yönetici sınıf ve elit tabakalardır. Çavuşesku rejimi nihayetinde birkaç kişilik bir zümre değil bir parti ve güç birliği olarak bu güçten nemalanan çokça insanın da çıkarlarına göre ahlaksızlıklarını sergiledikleri, yoldan çıktıkları bir mekanizmadır. Bunlar, Securitate gizli servisinden, yöresel muhbîr ve ajanlara dek bir yığın kişiyi içine alarak bir haber ağı gibi topluma yayılmışlardır.

Herta Müller’in roman kahramanları genelde kendisi gibi kadınlar ve mağdur çocuklardır. İncelediğimiz romanlarda da bu unsur göze çarpmaktadır. Bir romanın kaleme alınma sürecinde diğer kahramanlar da elbette rol alırlar. Ama çoğu romanlarının baş karakteri bir şekilde mağdur olmuş kadınlardır. Komünist Romanya’da mağdur olmuş, iyi beslenememiş, iyi okuyamamış, maddî manevî mağduriyet geçirmiş ve çocukluklarını yaşayamamış kişiler de Müller’in ana karakterleridir. İnsan değerlerini alt üst eden ve uzun süre zulüm haline gelen rejim onlara istedikleri, arzu ettikleri yaşamı sunmaz. Onları korku, açlık ve perişan bir duygu içinde bırakır. Çöküş sadece bireylerin değil toplumun da temel izleğidir. Bu çöküş kavramı incelediğimiz romanlarda da işlenmektedir. Erkekler güvenilmez, böylesi kötü bir rejim altında bile keyiflerini düşünebilen, alkol alan, uçkuruna düşkün, az paralarını bile kadınlara, fahişelere kaptıran figürlerdir. Komünist Romanya’daki ahlak çöküşünü bu yapıtlarda görmek mümkündür.

Her üç romanda da figürlerin çoğu muhbir ve güvenilmez kişilerdir. Yaşlı karakterler ise hastalıklarla mücadele eden anneler, büyükanneler olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Onlar da diğer figürler gibi II. Dünya Savaşı'nın kalıntıları olarak bu kötü ağıncı birinci dereceden tanığıdır ve bu yıkım sürecinde en yakınlarını kaybetme yoluyla acı çekmişlerdir.

Herta Müller'in incelediğimiz romanlarında dini simgeler yer almakla beraber bu simgeler abartılı bir şekilde karşımıza çıkmaz. Müller bizlere romanlarında Hristiyanlığın diktatörlük güdümü altında nasıl da zeminini kaybettiğini anlatmaktadır. Ahlak çöküşü incelenen üç romanda temel izleklerdendir. Zeminini yitirmiş bir din olarak Hristiyanlık, Katoliklik yapıtlarında eleştirilmektedir.

Herta Müller'in şiirsel bir dilinin olduğunu giriş bölümünde de belirtmiştik. Bu üç romanda da mecazlar, metaforlar, benzetmeler, aliterasyon, devrik cümleler dikkat çeker. Romanlarında biçem deneyişleri gözden kaçmamaktadır. Anlatıcıya yüklediği görevler, çok sevdiği bazı imgelerin tekrarı, sembolleşmiş imgeler (tilki, ceviz), örtük dil kullanmaktadır. Yazı dili haricinde romanlarında Banat Suebya konuşma dilinin kendini gösterdiği de sıklıkla görülmektedir.

Herta Müller şiirsel uzun cümlelerin yanında kısa cümleler de kurmaktadır. Kendine ait, kendi duygusal durumuna göre uydurduğu yeni sözcük terkipleri bu üç yapıtta da bulunmaktadır. Bir romancı olarak ona böylesi hakkı tanımak istemeyenler olduğu gibi Herta Müller'e ait bu yeni sözcükleri sevenler de olmuştur. Müller, duygusunu aktaran türlerde deneyişler gerçekleştirmiştir. Öykü, roman, deneme, şiir bu türler arasında yer alır. Bir güne sıkışmış anlatı zamanı içinde geri dönüşlerle olay örgüsünü genişletmektedir. Bu anlatı dünyası içinde şiirsel dil ile örölü öyküler, şarkılar, boş inançlara değinilir. Çok aşırı deneysel biçimlere girişmese de yazınsal metin içinde küçük deneysellikler de dener. Romanlarında bilinç akımı tarzı yer almaktadır. Çavuşesku döneminde mağdur olmuş bir halkın tüm sıkıntıları, geriye dönüş tekniğiyle yeri geldiğinde de bilinç akışı tekniği yardımıyla okura aktarılmaktadır. Okur bu sayede o dönemde yaşananları hüznölü bir şekilde romanlardan okuma olanağı bulmaktadır.

KAYNAKÇA

Birincil Yapıtlar:

Müller, Herta, *Tek Bacaklı Yolcu*, (Almancadan çeviren Çağlar Tanyeri), Siren Yayınları, İstanbul Ocak 2013.

Müller, Herta, *Tilki Daha O Zaman Avcıydı*, (Almancadan çeviren Nesrin Oral), Telos Yayıncılık, İstanbul Mart 1998.

Müller, Herta, *Yürekteki Hayvan*, (Almancadan çeviren Çağlar Tanyeri), Telos Yayıncılık İstanbul Mayıs 1997.

Müller, Herta, *Herztier*, Carl Hanser Verlag, München 2007.

Müller, Herta, *Der Fuchs war damals schon der Jäger*, Fischer Verlag, Frankfurt am Main 2013.

Müller, Herta, *Reisende auf einem Bein*, Carl Hanser Verlag, München 2010.

İkincil Yapıtlar:

Adler, A., *Psikolojik Aktivite*, Çev. Belkıs Çorakçı, 3. Baskı, Say Yayınları, İstanbul 1997.

Akalın, Şükrü Haluk, *TDK Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 549, Ankara 2011.

Akyıldız Ercan, Cemile, *Cinsiyetin Toplumsal Rol'deki Yeri, Elfriede Jelinek'in Seçilmiş Romanlarında kadınlık*, Çizgi Kitabevi, Konya 2014.

Aleskerov, Alesker, *Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişimleri*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Altuntaş, Şeyda, *Toplumsal Bir Gerçeklik: İntihar, Prof. Dr. Adnan Güriz'e Armağan*, Ankara Üniversitesi Yayınları No:497, Ankara 2016, (85-124).

Auffermann, Verena; Kübler, Gunhild; März, Ursula; Schmitter, Elke, *Leidenschaften: 99 Autorinnen der Weltliteratur*, C. Bertelsmann Verlag, Hamburg 2014.

Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Cilt 2, (Editör Desmond Dinan), (Çeviren Hale Akay), Kitap Yayınevi, İstanbul Nisan 2005.

- Aydın, Durmuş, *Küreselleşme ve Yoksulluk*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Analiz 01.
- Bahar, Halil İbrahim, *Sosyoloji*, USAK yayınları: 31, Ankara 2009.
- Bannasch, Bettina und Rochus, Gerhild, *Handbuch der deutschsprachigen Exilliteratur von Heinrich Heine bis Herta Müller*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston, 2013.
- Berger, Eva Maria, *Glückskind: Wandeln*, BoD – Books on Demand, Norderstedt 2015.
- Bolfová, Bc. Eva, *Herta Müllers Novelle Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt und ihre tschechische Übersetzung im Vergleich*, Magisterska diplomova prace, Masarykova univerzita Filozofická fakulta, BRNO 2012.
- Bozzi, Paola, *Der fremde Blick zum Werk Herta Müllers*, Verlag Königshausen Neumann GmbH, Würzburg 2005.
- Bronisch, Thomas, *Der Suizid: Ursachen, Warnsignale, Prävention*, C.H. Beck, München 2007.
- Compagne, Roxane, *Fleischfressendes Leben: von Fremdheit und Aussichtslosigkeit in Herta Müllers 'Barfüssiger Februar'*, Igel Verlag, Hamburg 2010.
- Con, Emre, *Alman ve İtalyan Modelleri Bağlamında Faşist Devlet Sistemi, (1922-1945)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, Aralık 2008.
- Çopur, Senem; Gencer, Dicle, "Toplumsal Travma", *PDB Kişisel Gelişim Yazıları* – Güz 2015.
- Dedíková, Marie, *Raumfigurationen in Herta Müllers Werken Herztier und Niederungen*, Magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita Filozofická fakulta Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky, MU 2013.
- Düzce, Mesut, *Peyami Safa'nın Romanlarında Sosyal Değişme ve Din*, (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana 2008.
- Ekart, Diana, *Herztier von Herta Müller und seine Übersetzung ins Slowenische*, Karl-Franzens-Universität, Dipl.-Arb., Graz 2011.

- Eke, Norbert Otto, *Wortspiele: Drama-Film-Literatur: Drama, Film, Literatur*, Erich Schmidt Verlag GmbH & Co KG, Berlin 2007.
- Erb, Andreas, *Baustelle Gegenwartsliteratur: Die neunziger Jahre*, Springer-Verlag, Wiesbaden 1998.
- Esser, Hartmut, *Soziologie: Spezielle Grundlagen Die Konstruktion der Gesellschaft*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 2000.
- Ester, Hans, Guillaume van Gemert, *Annäherungen: Studien zur deutschen Literatur und Literaturwissenschaft im zwanzigsten Jahrhundert*, Rodopi, Amsterdam 1985.
- Fenner, Dagmar, *Was kann und darf Kunst?: Ein ethischer Grundriss*, Campus Verlag, Frankfurt am Main 2013.
- Gauck, Joachim, "Wann wird all das weichen? Laudatio auf Herta Müller", In: *Nicht den Ängsten folgen, den Mut wählen: Denkstationen eines Bürgers*, Siedler Verlag, München 2013.
- Gökdağ, Rüçhan, *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1377, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 744, Eskişehir 2002.
- Grill, Bartholomäus, *Um uns die Toten. Meine Begegnungen mit dem Sterben*, Siedler Verlag, München 2014, 196f.
- Groh-Samberg, Olaf, *Armut, soziale Ausgrenzung und Klassenstruktur: Zur Integration multidimensionaler und längsschnittlicher Perspektiven*, VS, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2009.
- Gürsoy, Yüksel, "Romancı Yönüyle Herta Müller", *Diyalog* 2013/2: 16-28, Konya.
- Gürsoy, Yüksel, *Romancı Yönüyle Herta Müller*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara 2013.
- Haenel Thomas, *Suizidhandlungen: Neue Aspekte der Suizidologie*, Springer-Verlag, Berlin 1989.
- Hämmig, Oliver, *Zwischen zwei Kulturen: Spannungen Konflikte und ihre Bewältigung bei der zweiten Ausländergeneration*, Springer-Verlag, Wiesbaden 2000.

- İnanlar, Mehmet Zafer, *Din-Mitos İlişkisi: Hristiyanlık Örneği*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Ankara 2015.
- Kamer, Vehbi Kadri, “Çocukların Suça Sürüklenmesine Neden Olan Faktörler ile İlgili Sosyolojik Teoriler”, *TAAD*, Yıl:4, Sayı:12 Ocak 2013, ss. 219-238.
- Kıvılcımlı, Hikmet, *Genel Olarak Sosyal Sınıflar ve Partiler*, Sosyal İnsan Yayınevi, İstanbul Ocak 1995.
- Kilchmann, Esther, “Mehrsprachigkeit und deutsche Literatur”, In: Dieter Heimböckel, Ernest W. B. Hess-Lüttich, Georg Mein, Heinz Sieburg (Hg.), *Zeitschrift für interkulturelle Germanistik: 3. Jahrgang, 2012, 2. Sayı*, transcript Verlag, Bielefeld 2014.
- Kilchmann, Esther, “Poetik des fremden Wortes”, In: Dieter Heimböckel, Ernest W. B. Hess-Lüttich, Georg Mein, Heinz Sieburg (Hg.), *Zeitschrift für interkulturelle Germanistik: 3. Jahrgang, 2012, 2. Sayı*, transcript Verlag, Bielefeld 2014.
- Kilchmann, Esther, “Return2babel. Das Ausstellen der Schrift und die Dekonstruktion der monolingualen Norm im gegenwärtigen Literaturschaffen”, In: Claudia Liebrand, Rainer J. Kaus (Hg.), *Interpretieren nach den turns: Literaturtheoretische Revisionen*, transcript Verlag, Bielefeld 2014.
- Kirchheim, Astrid Lange, *Kindheiten*, Königshausen & Neumann, Würzburg 2011.
- Korte, Hermann, *Deutsche Literatur, Kindler Klassiker*, J.B. Metzler Verlag, Bergisch Gladbach 2015.
- Kronenberg, Volker, “Diktatur”, in: Ludger Kühnhardt, Tilman Mayer, Bonner *Enzyklopädie der Globalität*, Springer Fachmedien, Wiesbaden 2017.
- Kröger, Elisabeth Groth, “Der Brunnen ist kein Fenster und kein Spiegel” oder Wie Wahrnehmung sich erfindet. Ein Gespräch mit Herta Müller geführt von Elisabeth Kröger Groth. In: *Diskussion Deutsch*, Hf.143/1994, 223-230.
- Küçükşen Öner, Ferhunde, “Çağdaş Türk Resim Sanatında Göç Teması: Ramiz Aydın Örneği”, *Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri*, (Yayına Hazırlayanlar Ali Tilbe ve Sonel Bosnalı), Transnational Press London, London 2016.

- Leeder, Karen J., *Schaltstelle: neue deutsche Lyrik im Dialog*, Rodopi, Amsterdam-New York 2007.
- Lemke, Matthias, *Ausnahmezustand: Theoriegeschichte – Anwendungen – Perspektiven*, Springer-Verlag, Wiesbaden 2017.
- Lipinski, Krzysztof, “Die Grenzlandschaft bei Herta Müller”, In: *Auf der Suche nach Kakanien. Literarische Streifzüge durch eine versunkene Welt*. St. Ingbert: Röhrig 2000.
- Maeding, Linda; Siguan, Marisa, *Utopie im Exil: Literarische Figurationen des Imaginären*, transcript Verlag, Bielefeld 2017.
- Mert, Ahmet; Aksan, Şengül; Özkan, Yunus; Özdemir, Ulaş İbrahim, “Landsat-8 OLI uydu görüntüsünden çıkarılan arazi çeşitliliği ile kuş türü zenginliği arasındaki ilişkiler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye Ormanlık Dergisi*, Isparta 2016, 17(1), 68-72.
- Müller, Herta, *Atemschaukel*, Carl Hanser Verlag, München 2009.
- Müller, Herta, *Immer derselbe Schnee und immer derselbe Onkel*, Hanser, Carl GmbH + Company, München 2011.
- Müller, Herta, *In der Falle*, Wallsteinverlag, Göttingen 1996.
- Müller, Herta, Wenn wir schweigen, werden wir unangenehm – wenn wir reden werden wir lächerlich. *Kann Literatur Zeugnis ablegen?* In: Herta Müller. Hrsg. v. Hugo Dittberner. München: Edition Text und Kritik 2002.
- Neubauer, Viola, *Zum Heimatbegriff bei Herta Müller – Weibliche Heimat?*, Diplomarbeit, Universität Wien, 2012.
- Nubert Roxana / Dascalu Romitan, *Ana-Maria, Das Bild der Diktatur in Herta Müllers Roman Herztier – Mit besonderer Berücksichtigung der sprachlichen Mittel*, West-Universität Temeswar, Universität Bukarest.
- Nubert, Roxana, *Temeswarer Beiträge zur Germanistik*, Band 5, MIRTON Temeswar 2006.

- Ostheimer, Michael, *Ungebetene Hinterlassenschaften: zur literarischen Imagination über das familiäre Nachleben des Nationalsozialismus*, V&R unipress GmbH, Göttingen 2013.
- Øye, Kristin, *Jeder gebührt ein anderer Name. Fremdheit und Identitet in Herta Müllers "Reisende auf einem Bein"*, Germanistisk Institutt, Universitetet i Bergen, November 2007.
- Öztürk, Ali Osman; Balcı, Umut, "Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar'da Dilsel Yapıların Kullanımı. [Die Verwendung der sprachlichen Strukturen bei Herta Müller und Emine Sevgi Özdamar]". In: *II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi, Kongre Bildirileri*, Cilt: I. Yay. Haz. Binnaz Baytekin ve T. Fatih Uluç, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basımevi 2006b.
- Öztürk, Ali Osman; Balcı, Umut, "Nobel Ödüllü Alman Yazar Herta Müller'in Türkiye'de Alınlanması. Üzerine", *Yerel Bağlamlar – Küresel Yakınlıklar. Edebiyatta, Kültürde ve Sanatta Geçişler, Kopuşlar ve Yenileşmeler. V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi Bildirileri*, Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları, 2015, Ss. 210-225.
- Pieters, Lovik I., "Übersetzbarkeit der "kühnen Metaphern" in Herta Müllers Herztier (1994)", Utrecht Universität, Utrecht 2017.
- Piringer, Elfriede, *Die rumänische Revolution 1989: Das Ende der Ceausescu Diktatur - Ein Schlaglicht in der rumänischen Geschichte*, Diplomica Verlag GmbH, Hamburg 1996.
- Rachor, Christina, *Selbstmordversuche von Frauen: Ursachen und soziale Bedeutung*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 1995.
- Ronneberger, Monika, *Siebenbürgisches Wörterbuch zwischen Ajuria und Ziweben*, epubli, Berlin 2014.
- Rüther, Günther, "Mein Herz klopft vor Angst in der Freude", *Die Politische Meinung*, Nr. 482, Januar 2010.
- Safa, Peyami, *Sosyalizm Marksizm Komünizm: Objektif 03*, Ötüken Neşriyat A.Ş., Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika Numarası 16267, İstanbul 1999, Son Havadis, 19 Mayıs 1961.

- Sarı, İbrahim, *Diktatör: Kişinin Aklını Satın Alan Diktatörler.....*, (Birinci Baskı), Net Medya Yayıncılık, Antalya 2017.
- Savaş, Mune, *Karşılaştırmalı Yazınbilim Çerçevesinde Herta Müller, Elke Schmitter, Saliha Scheinhardt ve Feridun Zaimoğlu'nun Biber Eserinde Kadın İmgesine Eleştirel Yaklaşım*, (Doktora Tezi), Türkiye Cumhuriyeti Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Diller ADB Alman Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı, Adana 2011.
- Schulte, Sanna, *Erschriebene Erinnerung: Die Mehrdimensionalität literarischer Inszenierung*, Böhlau Verlag Köln Weimar, 2015.
- Schütrumpf, Jörn, (Der.) *Rosa Luxemburg ya da: Özgürlüğün Bedeli*, (Almanca'dan çeviren: Murat Çakır), Karl Dietz Verlag, Berlin GmbH 2008.
- Siguan, Marisa, *Schreiben an den Grenzen der Sprache: Studien zu Améry, Kertész, Semprún, Schalamow, Herta Müller und Aub*, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, Berlin/Boston 2014.
- Spitzel in der Sommerakademie, Frankfurter Rundschau, (fr-online.de) 23 Juli 2008 Vgl. "Spitzelaffäre in Berlin", *Siebenbürger Zeitung*, 9 August 2008.
- Stan, Lavinia, *Transitional Justice in Post-Communist Romania: The Politics of Memory*, Cambridge University Press, New York 2013.
- Strengmann-Kuhn, Wolfgang, *Armut trotz Erwerbstätigkeit: Analysen und sozialpolitische Konsequenzen*, Campus Verlag, Frankfurt/Main 2003.
- Süß, Sonja, *Politisch mißbraucht?: Psychatrie und Staatssicherheit in der DDR*, Ch. Links Verlag, Berlin 1999.
- Topal, A. Kadir, "Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye'de Kent Neresidir", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 2004, 276-294.
- Wagner, Carmen, *Sprache und Identität: literaturwissenschaftliche und fachdidaktische Aspekte der Prosa von Herta Müller*, Igel Verlag, Hamburg 2002.
- Warner, Anna-Kathrin, *Die Stirnlocke sieht. Bilder einer totalitären Gesellschaft im Werk von Herta Müller*, München, Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2011.

Welzel, Barbara, *Bertelsmann, wer weiß warum?: das große Buch des Wissens*, Wissen Media Verlag, München 2008.

Zierden, Josef, “Herta Müller”, In: *Kritisches Lexikon zur deutschsprachigen Gegenwartsliteratur*, Hrsg. von Heinz Ludwig Arnold, KLG: München 2001.

İnternet Kaynakları

Dirk Pilz, Die Worte der Dinge, die Sprache der Erinnerung: Herta Müller hielt in Stockholm ihre Vorlesung zum Nobelpreis Der Worthunger, Berliner Zeitung, 09.12.2009, <http://www.berliner-zeitung.de/15127668> ©2017. Erişim Tarihi: 11.07.2017.

Herta Müller- Gespräch (SF Sternstunde, Januar 2011), <https://www.youtube.com/watch?v=fnyZRW88NZ4>, Erişim Tarihi: 17.06.2017.

Herta Müller’in Claire Messud ile Söyleşisi: <https://www.youtube.com/watch?v=HlgMZVZeU1I>. Erişim Tarihi: 04.03.2017.

http://dipnotkitap.net/ROMAN/Tilki_O_Zaman.htm, Erişim Tarihi: 06.03.2017.

<http://frmsinsi.net/showthread.php?t=526369>, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

<http://grihucrelerim.blogspot.com.tr/2012/08/nikolay-cavusesku-cellat-infaz-emrini.html>, Erişim Tarihi: 06.03.2017.

<http://grihucrelerim.blogspot.com.tr/2012/08/nikolay-cavusesku-cellat-infaz-emrini.html>, Erişim Tarihi: 10.03.2007.

<http://gurkanadam.blogcu.com/kufrun-tanimi-anlami-ve-tarih-maddesi/7291832>, Erişim Tarihi: 01.08.2017.

<http://marksist.org/icerik/Tarihte-Bugun/3433/15-Aralik-1989:-Romanya-Devrimi-basladi>, Erişim Tarihi: 18.02.2017.

<http://www.bizevdeyokuz.com/cavusesku>, Erişim Tarihi: 21.02.2017.

<http://www.bizevdeyokuz.com/cavusesku>, Erişim Tarihi: 10.03.2007.

<http://www.edebiyathaber.net/sorularla-dolu-ve-soru-isaretlerinden-yoksun-bir-roman-tek-bacakli-yolcu/#sthash.p75ykOo1.dpuf>. Erişim Tarihi: 22.02.2017.

- <http://www.fr-online.de/kultur/interview-mit-herta-mueller--die-sprache-sollte-schoen-sein,1472786,2965072.html>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.
- <http://www.haberler.com/cavusesku-nun-tercumani-diktatorlerin-birbirinden-5050065-haberi/>. Erişim Tarihi: 16.02.2017.
- <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/178665-herta-muller-cunku>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.
- <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/178665-herta-muller-cunku>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.
- <http://www.iktibasdergisi.com/diktatorluk/>, İktibas, Aralık 2011, Sayı 396, Diktatörlük, s. 9. Erişim Tarihi: 13.06.2017.
- <http://www.myvideo.ge/v/3001220>, Erişim Tarihi: 18.02.2017.
- <http://www.nedir.com/parti#ixzz4ZGTZyVJc>, Erişim Tarihi: 21.02.2017.
- <http://www.neokur.com/kitap/90864/tek-bacakli-yolcu>. Erişim Tarihi: 16.08.2017.
- http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2009/press_ty.html. Erişim Tarihi: 01.04.2017.
- <https://natalibogosyan.com/literature/publications/writings/herta-muller/>. Erişim Tarihi: 02.07.2017.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Gizli_polis, Erişim Tarihi: 18.02.2017
- <https://www.turkcebilgi.com/ülke>, 21.02.2017. Erişim Tarihi: 21.02.2017.
- <https://www.youtube.com/watch?v=WvCR8JEoExI>, Erişim Tarihi: 16.02.2017.
- Nermin Abadan, Diktatörlük Hakkında, Maurice Duverger: De la dictature, Juillard, Paris 1961, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/405/4448.pdf>, s. 260. Erişim Tarihi: 19.06.2017.
- Nevin Küçük, “Toplumsal Travmalar ve Psikolojik Destek”, <https://www.psikolog.org.tr/?Detail=1643>, Erişim Tarihi: 18.02.2017.
- Salih Yaşar Özden, *Halüsinasyonlar*, <https://www.msxlabs.org/forum/psikoloji-ve-psikiyatri/82811-halusinasyon.html>, Erişim Tarihi: 14.03.2017.

Wolfgang Scheida, “Rumänien tut sich mit Herta Müller sehr schwer”,
<https://www.welt.de/kultur/article4791021/Rumaenien-tut-sich-mit-Herta-Mueller-sehr-schwer.html>, Erişim Tarihi: 09.10.2009, s. 2.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Davut DAĞABAKAN
Doğum Yeri ve Tarihi	01.04.1972
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı (1989-1993)
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Alman Kültürü ve Edebiyatı (1993-1996)
Bildiği Yabancı Diller	Almanca İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	Milli Eğitim Bakanlığı Dergisi, Makale Dil ve Çocuk’da Dil Gelişim Kuramları Mahalle Mektebi Dergisinin 17. sayısı (Mayıs-Haziran) Ahmet Sarı’nın Çevirmenliği Davut Dağabakan, 18.05.2017-20.05.2017. “Herta Müller’in ‘Yürekteki Hayvan’ Romanında Diktatörlük”, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Alanya, Türkiye. Davut Dağabakan, 05.07.2017–07.07.2017. “Verbale Emotionsausdrücke in der Erzählung „Die Verwandlung” von Franz Kafka”, International Conference on Literature, Language and Translation "liletrad", Sevilla, İspanya.
İş Deneyimi	
Stajlar	Deutschunterricht mit Fortgeschrittenen-HAMBURG Fen Bilgisi Programı Tanıtımı-AYDIN Bilgisayar Kullanım Sertifikası-ERZURUM Liderlik Temel Kursu-ERZURUM Rehberlik Eğitimi-ERZURUM Bilişim Teknoloji ve Matematik Semineri-ERZURUM İnsan Hakları Eğitimi Eğitici Semineri (The British Council)- BİGA İnsan Hakları Değerlendirme Çalıştayı-ANKARA Öğrenci Merkezli Eğitim Tanıtımı ESKİŞEHİR Perfomans Yönetimi Uygulama-ERZURUM ÖME Uygulamalarının Değerlendirme Semineri-YALOVA ÖME Uygulamaları Semineri-ERZURUM

	Temel Afet Bilinci Eğitimi-ERZURUM
	Hayat Bilgisi Programı Değerlendirme Toplantısı-ANKARA
	Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulamasını Değerlendirme-MERSİN
	ÖME-ERZURUM
	İntel Gelecek İçin Eğitim Katılımcı Öğretmen Yetiştirme-ERZURUM
	Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Çalıştayı-ERZURUM
	Aile Toplum ve Eğitim Kurumlarında Suç ve Şiddeti Önleme Toplantısı-ERZURUM
	İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Semineri-RİZE
	Öğrenci Programı Öğretmen Eğitimi Kursu ANKARA
	Mahalli Web Tabanlı Başv.Hiz. Semineri ERZURUM
	<i>Ulusal Ajans Socrates Comenius Çalıştayı</i> ERZURUM
	İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Formatörlük Kursu-MERSİN
	Bilişim Teknolojileri Formatör Eğitimi Kursu ERZURUM
	Okul Sağlığı Semineri-ERZURUM
	Proje Hazırlama Teknikleri Semineri ERZURUM
	1. Fachtagung für Deutschlehrer des Türkischen Erziehungsverbands- ANKARA
	Nachkontakttreffen Goethe Institut-ANKARA
	Proje İzleme Değerlendirme ve Hibe Programlarının Tanıtım Semineri- TURGUTREİS
	Goethe Enstitüsünün Almanya'daki İki Haftalık Kursuna Katılım Bursu- MÜNCHEN
	Hueber Verlag Methodisch-Didaktische Einführung in die Unterrichtsmaterialien Deutsch Als Fremdsprache-MÜNCHEN
	AB Gençlik Programı Kurumsal Bilgilendirme Toplantısı-ANKARA
	İKMEP Girişimcilik Semineri-MALATYA
	Hayat Boyu Öğrenme Programı (LLP) İlgi, Etkinlik ve Verimlilik Analizi Çalıştayı-Tübitak-İZMİR
	IPA "İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi" Bileşenine Yönelik Sektörel İzleme Komitesinin 6. Toplantısı-VAN

	MEB İngilizce Kursu 180 saat (A1 ELEMANTARY)-ERZURUM Hayat Boyu Öğrenme Programları Semineri Kursiyer-ANKARA Ulusal Ajan Çalıştayı-ANTALYA Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanımı ve Analizi Semineri-ERZURUM Eğitimde Bilimsel Araştırmalar Yöntemleri Analiz Kurulu Eğitimi- ERZURUM HBÖ-ŞANLIURFA HBÖ Tanıtım-ANKARA HBÖ Projesi Belediyeler Çalışma Grubu Toplantısı-ERZURUM HBÖ Yaklaşım ve Mesleki Rehberlik ve Danışma-ERZURUM HBÖ Erzurum 3.İl Danışma Toplantısı-ERZURUM Yetişkinlerin Öğrenme Yöntemleri ve Etkili Sunum Yapma Becerileri- ERZURUM Proje Yazma Döngüsü Semineri-ERZURUM Christian Albrechts Üniversitesi Çalışma Ziyareti-Kiel ALMANYA HBÖ'nin Geliştirilmesi projesi İzleme/Değerlendirme-ERZURUM Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Projesi-ERZURUM HBÖ Toplantısı-ANKARA Etwinning Toplantısı-ANTALYA HBÖ Kültürü ve Yaklaşımı, UYS ve ÖÖT Eğitimi-ERZURUM HBÖ Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık Eğitimi –ERZURUM (HBÖ) İl Eylem Planı Çalıştayı –ERZURUM Yeni İz&De Yöntemi ve HBÖ Verilerinin Değerlendirilmesi Eğitimi- ERZURUM Kapasite Geliştirme: Önceki Öğrenme Çıktıları Değerlendirme Testi- ERZURUM HBÖ İl Eylem Planlarına Yönelik Toplantı ERZURUM HBÖ Kültürü ve Yaklaşımı Eğitim-ERZURUM

	İl Eylem Planı Hazırlama-ERZURUM Hayat Boyu Öğrenmenin geliştirilmesi Projesi, Eş Uzman-RİZE HBÖ İzleme Değerlendirme(Bayburt-Erzincan-Erzurum)-ERZURUM Stratejik Planlama Semineri-YALOVA Friedrich-Schiller-Universität Çalışma Ziyareti-Jena ALMANYA HBÖ Kapanış Toplantısı-ANKARA Comenius Okul Ortaklıkları Projesi Tanıtım Toplantısı-İSTANBUL AB Uyum ve Danışma Kurulu 4. Toplantısı ERZURUM AB Gençlik Programı Kurumsal Bilgilendirme Toplantısı Erasmus+Katılımcı-KARS AB Gençlik Programı Kurumsal Bilgilendirme Toplantısı Erasmus+ ANKARA Stratejik Yönetim ve Planlama Semineri-ANTALYA İstanbul Gelişim Üniversitesi Genel İş Eğitimi-ERZURUM Sosyal ve Beşeri Bilimlere Küresel Yaklaşımlar Kuram ve Uygulamalar Dinleyici-POLONYA AGP International Humanities and Social Sciences Conference. Barselona İSPANYA İş Sağlığı ve Güvenliği Temel Eğitimi ERZURUM Bedensel Engelli Gençlerin Topluma Entegrasyonunda Sosyal Hizmet Sunumu Projesi (ERASMUS+)- Aalborg – DANİMARKA
Projeler	Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Projesi- Eş Uzman Mesleki Eğitim Bilgi Merkezi- MESBİL Uzmanı Comenius Okul Ortaklıkları Projesi-Koordinatör Regio Projesi- Proje Asistanı SODES Projesi- Koordinatör Yardımcılığı Stratejik Plan Ekibi Üyesi Araştırma Geliştirme Anketleri İnceleme ve Değerlendirme Üyesi

	Erasmus+ AB Masası Sorumlusu
Çalıştığı Kurumlar	Atatürk Üniversitesi Ağrı Eğitim Fakültesi-Öğretim Elemanı Milli Eğitim Bakanlığı-Sınıf Öğretmeni Milli Eğitim Bakanlığı-Bilgisayar Formatörü Milli Eğitim Bakanlığı-Uzman Öğretmen Milli Eğitim Bakanlığı-İdareci Milli Eğitim Bakanlığı-Almanca Öğretmeni Milli Eğitim Bakanlığı-ARGE Proje Uzmanı Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı-Palandöken ve Konaklı Kayak Merkezleri İşletme Müdürü Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı-tTA A.Ş. İşletme Müdürü Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı-Sümer Holding A.Ş. İşletme Müdürü Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi-Eczacılık Fakültesi Fakülte Sekreteri Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi-Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Mütercim Tercümanlık İngilizce- Öğretim Elemanı
İletişim	
E-Posta Adresi	ddagabakan@agri.edu.tr davutdagabakan@mynet.com
Tarih	08.01.2018